

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ**

На правах рукопису

РОСТОКА Марина Львівна

УДК 377:657.11 [37.016:005.336.2] (043.5)

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОБЛІКОВЦІВ З РЕЄСТРАЦІЇ
БУХГАЛТЕРСЬКИХ ДАНИХ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Дисертація

на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Науковий керівник:

Єльнікова Галина Василівна

доктор педагогічних наук,

професор

Київ – 2017

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОБЛІКОВЦІВ З РЕЄСТРАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКИХ ДАНИХ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ	13
1.1. Формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у педагогічній теорії	13
1.2. Структурно-семантичний аналіз та визначення базових наукових понять дослідження	27
1.3. Аналіз практичного стану формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних та визначення проблеми дослідження	43
Висновки до розділу 1	60
РОЗДІЛ 2. НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОБЛІКОВЦІВ З РЕЄСТРАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКИХ ДАНИХ ТА ЇХ ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ	63
2.1. Загальна методика науково-педагогічного дослідження.....	63
2.2. Зміст і структура професійної компетентності обліковців з реєстрації бухгалтерських даних, критерії та показники оцінювання рівнів її сформованості	74
2.3. Обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних	105
2.4. Авторська педагогічна технологія формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на адаптивних засадах	127
Висновки до розділу 2.....	144

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОБЛІКОВЦІВ З РЕЄСТРАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКИХ ДАНИХ	148
3.1. Організація експериментальної діяльності	148
3.2. Результати експериментальної перевірки педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних	165
3.3. Науково-методичні рекомендації щодо формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних	176
Висновки до розділу 3	185
ВИСНОВКИ	187
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	191
ДОДАТКИ	231

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВПУ	–	Вище професійне училище
ДСПТО	–	Державний стандарт професійно-технічної освіти
ЕГ	–	експериментальна група
ЕЮУ	–	Економіко-юридичне училище
ЗМІ	–	засоби масової інформації
ЗУН	–	знання, уміння, навички
ІБЗ	–	інформаційно-бібліотечне забезпечення
ІКТ	–	інформаційно-комунікаційні технології
ІОС	–	інформаційне освітнє середовище
КГ	–	контрольна група
КПЛСП	–	Київський професійний ліцей сфери послуг
КУТЕП	–	Київський університет туризму, економіки і права
НАПН	–	Національна академія педагогічних наук України
НАУ	–	Національний авіаційний університет
НДР	–	науково-дослідна робота
НІС(Б)О	–	навчальна інформаційна система (бухгалтерського) обліку
НМЦ(К)	–	Навчально (науково)-методичний центр (кабінет)
НРК	–	Національна рамка кваліфікацій
ОКХ	–	освітньо-кваліфікаційна характеристика
ОРБД	–	обліковець з реєстрації бухгалтерських даних
ПТНЗ	–	професійно-технічний навчальний заклад
ПТО	–	професійно-технічна освіта
СПР	–	соціально-профорієнтаційна реклама
СУБД	–	система управління базами даних
ФПК	–	формування професійної\ компетентності

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Глобалізаційні трансформації та технологічні інновації у суспільстві, економічна криза та вихід українських підприємств на міжнародний рівень взаємовідносин викликають до життя потребу у фахівцях облікового діловодства, які здатні приймати нестандартні рішення в ситуації ринкової невизначеності, що зумовлює необхідність підготовки конкурентоздатних працівників бухгалтерії. За рахунок інноваційних перетворень, що спостерігаються в економіці України, професійна освіта потребує виваженої стратегії, спрямованої на зміну своєї парадигми з одного боку, та задоволення запитів роботодавців з іншого. Це відображено в Конституції України (1996), Законах України «Про професійно-технічну освіту» (1998), «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» (1999), «Про захист економічної конкуренції» (2001), Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (2011), в положеннях Національної стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року (2013). У сучасних умовах доцільною є орієнтація на досвід міжнародних провідних організацій, що впливають на становлення і розвиток бухгалтерських професій на світовому рівні, зокрема: Комітету по міжнародних стандартах бухгалтерського обліку (International Accounting Standards Committee – IASC), Міжнародної федерації бухгалтерів (International Federation of Accountants – IFA, DFA), Федерації європейських бухгалтерів-експертів (FEE). Діяльність цих організацій підкреслює необхідність виокремлення соціально-психологічного та культурологічного напрямів підготовки кваліфікованих робітників з обліку, чому в національних стандартах приділяється недостатня увага.

Значний внесок у становлення й розвиток системи професійної освіти зробили С. Батишев, С. Гончаренко, О. Коваленко, В. Кремень, М. Лазарев, П. Лузан, Н. Муқан, Н. Ничкало та ін. Основні наукові стратегії менеджменту в освіті, у т. ч. адаптивний підхід в управлінні освітніми процесами, запропонували Т. Борова, Г. Єльнікова, Г. Кравченко, В. Лунячек, А. Третьяков. Розроблення основних

положень компетентнісного і суб'єктно-діяльнісного підходів у вітчизняній науці здійснили Н. Брюханова, Т. Лазарева, О. Овчарук, В. Радкевич, В. Ягупов. Вирішенню питань інформатизації та технологізації навчання присвятили наукові праці В. Биков, Р. Гуревич, О. Діденко, С. Довгий, В. Курок, І. Роберт, О. Стрижак, В. Хоменко, В. Юрженко. Діагностичний підхід у професійній педагогіці запровадили Б. Бітінас, О. Вознюк, О. Дубасенюк, К. Інгенкамп, Г. Костюк. Феномен професійної культури як об'єкт педагогічної соціології та культурології праці на компетентнісній основі досліджували Н. Крилова, К. Кучер, Г. Трост, Л. Штефан. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців вивчали А. Ашероф, З. Бакум, В. Болотов, Е. Зеєр, В. Лозовецька, С. Шишов. Педагогічні умови підготовки робітничих кадрів у професійно-технічних навчальних закладах обґрунтовували А. Литвин, В. Манько, Л. Сергєєва, Л. Сушенцева, О. Федорова. Теоретичні засади педагогічної інноватики в контексті навчання майбутніх фахівців з професій економічного спрямування аналізували М. Артюшина, І. Демура, Л. Дибкова, Н. Іванова, М. Кларин, В. Свистун. Наукові підходи до фахової підготовки бухгалтерських кадрів розробляли Ф. Бутинець, Дж. К. Ван Хорн, Н. Демічева, М. Метьюс, Ю. Палькевич, М. Теловата, А. Тупчій, К. Ферріс, Є. Хелферт, Л. Чижевська. Проте проблема професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у професійно-технічних навчальних закладах залишилася поза увагою дослідників.

Результати аналізу наукового доробку вчених і досвіду практиків показують, що ця проблема в педагогічній теорії і практиці розкривається недостатньо: немає єдиної думки щодо змісту поняття «професійна компетентність обліковців з реєстрації бухгалтерських даних», недостатньо обґрунтовані педагогічні умови формування їхньої професійної компетентності. Вимоги, що висуваються до професійної діяльності обліковців в умовах соціалізації та інформатизації облікового діловодства, передбачають суттєве вдосконалення професійної підготовки цих кваліфікованих робітників.

Актуалізують дослідження **суперечності** між:

– зростанням попиту роботодавців на професійно компетентних обліковців з

реєстрації бухгалтерських даних і недостатнім рівнем їхньої професійної підготовки у професійно-технічних навчальних закладах;

– необхідністю формування професійної компетентності в майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних за викликами інформаційного суспільства і недостатньою забезпеченістю педагогічних умов у процесі їхньої професійної підготовки;

– сучасною потребою вдосконалення професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних і недостатньою розробленістю педагогічних технологій щодо формування їхньої професійної компетентності на адаптивних засадах.

У вимірі професійної освіти наявність цих суперечностей дала змогу виокремити проблему – підвищення рівня професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у процесі їхньої професійної підготовки.

Актуальність, соціально-практична значущість означеної проблеми, її недостатня розробленість у науці зумовили вибір теми дослідження **«Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт лабораторії технологій професійного навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України: «Науково-методичні засади професійної підготовки кваліфікованих робітників» (РК № 0109U001188), «Вдосконалення особистісно-розвивальних технологій у професійно-технічній освіті» (РК № 0113U003045). Тему дисертації затверджено вченою радою Інституту професійно-технічної освіти НАПН України (протокол № 4 від 23.04.2012) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 5 від 29.05.2012).

Мета дослідження полягає в підвищенні рівня професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних шляхом обґрунтування та реалізації педагогічних умов її формування у професійно-технічних навчальних

зкладах.

Відповідно до мети виокремлено такі **завдання**:

1. Здійснити аналіз психолого-педагогічних джерел, з'ясувати практичний стан професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у професійно-технічних навчальних закладах, розкрити базові наукові поняття і визначити проблему дослідження.

2. Визначити зміст і структуру професійної компетентності обліковців з реєстрації бухгалтерських даних, конкретизувати критерії, показники та рівні її сформованості.

3. Теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних і розробити педагогічну технологію їх реалізації на адаптивних засадах.

4. Експериментально перевірити педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних.

5. Підготувати науково-методичні рекомендації для педагогічних працівників щодо формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у професійно-технічних навчальних закладах.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних.

Гіпотезою дослідження є припущення, що рівень професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних підвищиться, якщо в їхній професійній підготовці зреалізувати спеціально визначені та обґрунтовані педагогічні умови, основою яких є моделювання процесу професійної підготовки майбутніх обліковців, мотивування їх до оволодіння професією, створення інформаційного освітнього середовища формування їхньої професійної компетентності у професійно-технічних навчальних закладах.

Теоретико-методологічну базу дослідження становлять: теорія наукового пізнання, теорія мотивації, положення психолого-педагогічних теорій та

адаптивного управління, зокрема принципи науковості, інноваційності, адаптивності, рефлексивності, спрямованої самоорганізації, взаємозв'язку творчої самореалізації особистості й освітнього середовища, технологічності, зв'язку теорії з практикою, моніторингу та ін.; концептуальні підходи до розгляду педагогічних явищ: системний, компетентнісний, суб'єктно-діяльнісний, технологічний, адаптивний і діагностичний (С. Батишев, В. Биков, С. Гончаренко, Г. Єльнікова, О. Коваленко, В. Кремень, Г. Костюк, М. Лазарєв, Н. Ничкало); система психолого-педагогічних ідей і соціально-культурних цінностей, концепцій, основних понять, що виявляють розуміння сутності професійної компетентності та педагогічних умов її формування (А. Литвин, В. Манько, М. Теловата, Л. Штефан, П. Цегольник, В. Ягупов); потреб соціального замовлення – запити держави на конкурентоздатних фахівців, що швидко адаптуються до вимог сучасного ринку праці (В. Лозовецька, Л. Сергеева, Л. Сушенцева); законодавчі акти й нормативно-правові документи у галузі освіти та європейської освітньої інтеграції.

Застосовано комплекс **методів дослідження**:

– *теоретичні* – аналіз філософської, педагогічної, навчально-методичної літератури – з метою вивчення стану та рівня розробленості досліджуваної проблеми у науці, визначення напрямів наукового пошуку; структурно-семантичний аналіз термінологічного апарату – для конкретизації базових понять дослідження; теоретичне моделювання – для побудови моделі професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на компетентнісній основі;

– *емпіричні* – контент-аналіз – для квантизації нормативно-правових документів і матеріалів, івент-аналіз – для апробації результатів, діагностичні (спостереження, опитування, анкетування, експертна оцінка) – з метою вивчення реального стану досліджуваної проблеми, SWOT-аналіз – для виявлення резервів, потенційних можливостей ПТНЗ щодо підготовки учнів за професією; педагогічний експеримент – для перевірки результатів формування професійної компетентності в учнів за реалізацією виділених педагогічних умов; статистичні – оцінювання значущості відмінностей дослідницьких ознак за критерієм

Стюдента (t) – для оцінки розбіжностей середніх значень та за критерієм однорідності Пірсона (χ^2) – для оцінювання достовірності відмінностей показників контрольних та експериментальних груп; моніторинг – для з'ясування динаміки підготовки обліковців за соціальним замовленням; кваліметричні методи – для виокремлення показників якісних явищ.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що *вперше*:

– *теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено* педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних (моделювання процесу професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на компетентнісній основі; мотивування майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних до оволодіння професією на адаптивних засадах; створення інформаційного освітнього середовища формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на основі інформаційно-бібліотечного та інформаційно-комунікаційного забезпечення); *обґрунтовано та визначено* на функціонально-посадовій основі зміст і структуру професійної компетентності обліковців з реєстрації бухгалтерських даних (мотиваційний, соціально-психологічний, суб'єктний, культурологічний, когнітивний та технологічний компоненти);

– *удосконалено* діагностичний інструментарій оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних, що полягає в доборі показників до запропонованих критеріїв (мотиваційно-ціннісного, особистісного, знанневого, організаційно-технологічного) для побудови факторно-критеріальних моделей з адаптацією до специфіки професійної діяльності обліковців;

– *дістало подальшого розвитку* зміст поняття «професійна компетентність обліковців з реєстрації бухгалтерських даних» як інтегративного особистісного утворення, що поєднує професійні знання, уміння, навички, досвід у бухгалтерській справі та професійно важливі якості кваліфікованого робітника бухгалтерії і забезпечує реалізацію ним професійних функцій з використанням

технології облікового діловодства та спеціалізованого програмного забезпечення.

Практичне значення одержаних результатів полягає в *розробленні та апробації* авторської педагогічної технології формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на адаптивних засадах (концептуальна, мотиваційна, змістово-процесуальна і оцінювально-результативна складові); в підготовці методичних рекомендацій: «Формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних»; «Самостійна підготовка учнів з бухгалтерського обліку», «Комплексна контрольна робота з бухгалтерського обліку» і навчально-методичного посібника «Теорія бухгалтерського обліку. Лабораторний практикум».

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Богородчанського професійного будівельного ліцею (довідка № 306 від 21.10.2014 р.); Вищого професійного училища Національного авіаційного університету (довідка № 40 від 25.03.2015 р.); ДПТНЗ «Криворізький центр професійної освіти робітничих кадрів торгівлі та ресторанного сервісу» (довідка № 305 від 06.04.2015 р.); Економіко-юридичного училища Київського університету туризму, економіки і права (довідка № 78-01-04/у від 03.04.2015 р.); Київського професійного ліцею сфери послуг (довідка № 151 від 08.04.2015 р.); Навчально-наукового центру професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України (довідка № 150 від 06.04.2015 р.); Професійно-технічного училища № 50 м. Карлівка Полтавської області (довідка № 241 від 09.04.2015 р.); Навчально-методичного кабінету професійно-технічної освіти у м. Києві (довідка № 255 від 23.11.2015 р.).

Апробація результатів дослідження відбулася на таких науково-практичних заходах: *міжнародних* конференціях «Проектирование образовательного пространства – современные ориентиры» (Дніпропетровськ, 2012), «Інформаційні технології в наукових дослідженнях і навчальному процесі» (Луганськ, 2012, 2013), «Дунайські наукові читання: європейський вимір і регіональний контекст» (Ізмаїл, 2015), «Science of future : International scientific-practical conference of teachers and psychologists» (Прага, 2015), «Професійна освіта в умовах сталого розвитку суспільства (Київ, 2016), «Інноваційні технології навчання обдарованої молоді»

(Київ, 2016); *всеукраїнських* конференціях «Система роботи ПТНЗ з формування професійно мобільного кваліфікованого робітника» (Кривий Ріг, 2011), «Інформаційно-бібліотечне забезпечення формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних» (Київ, 2012), «Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання» (Київ, 2013, 2014, 2015, 2016), «Взаємодія ПТНЗ області з науково-дослідними та вищими навчальними закладами – запорука покращення якості підготовки робітничих кадрів» (Дніпропетровськ, 2013), «Сучасні технології навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців» (Львів, 2013), «Інноваційні технології сучасного підручникотворення в оновленні змісту професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників» (Київ, 2014), «Соціальне партнерство як інструмент оновлення змісту ПТО» (Кривий Ріг, 2015), «Формування професійно мобільного фахівця: європейський вибір» (Кривий Ріг, 2015); семінари «Інформаційно-освітнє середовище професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників: створення електронних навчальних засобів та впровадження сучасних виробничих технологій в навчальний процес» (Київ, 2016), вебінари «Організаційно-педагогічні умови створення електронних навчальних ресурсів для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівної галузі в інформаційно-освітньому середовищі професійно-технічного навчального закладу» (Київ-Кривий Ріг, 2016).

Публікації. Основні положення та ідеї дослідження відображено в 30 одноосібних публікаціях автора, з них: 9 статей – у наукових фахових виданнях України, 1 стаття – у зарубіжному періодичному виданні, 16 публікацій – у збірниках матеріалів конференцій і семінарів; 3 методичні рекомендації, 1 навчально-методичний посібник.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, 12 додатків на 119 сторінках, списку використаних джерел – 358, з них 15 – іноземною мовою. Загальний обсяг – 350 сторінки, обсяг основного тексту – 187 сторінок. Робота містить 17 таблиць і 13 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОБЛІКОВЦІВ З РЕЄСТРАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКИХ ДАНИХ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ

1.1. Формування професійної компетентності обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у педагогічній теорії

Модернізація професійної освіти не втрачає свого значення. Розвиток суспільних відносин як у європейському освітньому просторі загалом, так і в Україні зокрема, зумовлює поглиблення протиріч між зростаючими вимогами суспільства до рівня професійної компетентності кваліфікованих робітників і реальною практикою їхньої підготовки у професійно-технічних навчальних закладах (далі – ПТНЗ).

Європейська інтеграція України, виникнення нових господарських структур на основі різних форм власності, розширення міжнародних економічних зв'язків диктують необхідність удосконалення бухгалтерського обліку. В свою чергу, професійна освіта в Україні теж певною мірою переживає кризу і гостро ставить питання вдосконалення підготовки висококваліфікованих кадрів у ПТНЗ, що є неодмінною умовою збільшення соціально-економічного потенціалу держави. Ця криза полягає в розбіжності тих знань й навичок, які дають в освітніх установах та вимог, що висувуються до випускників ПТНЗ сучасним виробництвом, бізнесом. Звідси, рівень розвитку будь-якої держави залежить від якісної підготовки робітничих кадрів, від належних матеріально-технічних і педагогічних умов освітнього процесу, котрі створюються навчальними закладами [47].

У монографії наукового колективу лабораторії управління професійною освітою Інституту професійно-технічної освіти НАПН України наголошується, що «структурна трансформація суспільного виробництва приводить до зміщення пріоритетів у бік наукової організації системи освіти й створення економіки знань, де клас технічних фахівців стає основною професійною групою...» [45, с. 15]. До

того ж, дослідниця М. Левочко [152, с. 5] стверджує, що «в умовах розвитку взаємовідносин незалежної України з іншими державами, перехід до ринкових відносин господарювання вимагає озброєння майбутніх фахівців уміннями вдало використовувати знання з бухгалтерського обліку в практичній діяльності».

Інформатизація навчання й освітні інновації викликають потребу суспільства у підготовці особистості, яка здатна раціонально функціонувати в постійно змінюваних умовах. Відповідно кваліфікаційних вимог випускник-обліковець володітиме навичками складання та реєстрації бухгалтерських записів з використанням комп'ютера та має швидко адаптуватися до нових технологій, що з'явилися у зв'язку з розвитком науки і техніки. За умови прогресу інформаційних комунікацій зміст професійної діяльності обліковців з реєстрації бухгалтерських даних (далі – ОРБД) перебуває у постійному оновленні. Виникає необхідність у професійно компетентних, інноваційно налаштованих та соціально-адаптованих кваліфікованих робітниках облікового діловодства, що мають випереджальне бачення у ситуації нестабільності економіки нашої держави.

Дослідник В. Кавалеров стверджує, що в інформаційну епоху проблемними стають не тільки форма освіти, але й її зміст. Він наголошує на тому, що в традиційній освіті змістовне наповнення зосереджено на особистості викладача. У зв'язку з цим смислові трансформації, що виникають в комунікативній парадигмі освіти, не можуть передбачатися. А в сучасних умовах виникають вимоги, що ведуть до появи нових педагогічних парадигм, однією з яких і є випереджальний розвиток освіти [110]. Автор «Концепції випереджального розвитку освіти» П. Цегольник звертає увагу на те, що в постіндустріальному суспільстві динаміка ринку праці і трансформація професійних галузей надто високі, що, у свою чергу, вимагає від системи освіти значної гнучкості і мобільності, здатності до швидкої адаптації й модернізації та висуває потребу в підготовці особистості до універсальної діяльності, періодичної зміни професії тощо. Він наголошує, що методологія, побудована на принципах випередження, дозволить досягнути означених характеристик [329]. На нашу думку, основними принципами випереджального навчання бухгалтерському обліку на адаптивних засадах, є:

швидке реагування на зміни зовнішнього середовища, що виявлятимуться в постійному оновленні форм, методів і змісту навчання; безперервність навчання, тобто постійне оновлення знань, умінь, навичок, що диктується суттєвими змінами у законодавчій базі та переходом підприємств на нові/міжнародні стандарти ведення бухгалтерського обліку.

Випереджальні шляхи оновлення навчально-методичної складової викладання облікових дисциплін досліджуються в наукових працях В. Горшеніна, Н. Демічевої, В. Ігнат'єва, Ю. Ковбаси, Ю. Палькевич, М. Теловатої, А. Тупчії [58, 65, 108, 122, 210, 298–300, 307–310]. Однак, до цього часу елементи випереджального розвитку освіти не відображені у змісті професійної компетентності ОРБД, хоча бухгалтерська наука має випереджальні ознаки і прогнозовану основу функціонування. Спираючись на концептуальні положення випереджального розвитку освіти, вважаємо за доцільне при розробленні структури професійної компетентності ОРБД врахувати згадані інновації. Таким чином, формування професійної компетентності майбутніх обліковців розглядаємо як пріоритетний напрям і головне завдання сучасного ПТНЗ щодо професійного становлення фахівців облікового діловодства у процесі набуття професії.

Вивчення матеріалів сучасних досліджень, що присвячені проблемі формування професійної компетентності, дозволяє виділити різні підходи до визначення її сутності (виділення компетенцій та наведення їх класифікацій). Наші спроби з'ясувати сутність професійної компетентності ОРБД у швидкоплинному просторі інформаційного суспільства базуватимуться на доробках Д. Белла (соціальні рамки інформаційного суспільства); М. Кастельса (ідея інформаційно-технологічної парадигми, що дозволяє сприйняти сутність технологічної трансформації в економіці та соціумі); А. Тофлера (народження надсимволічної економіки, заснованої на суб'єктивізмі, де ключові фігури інформаційного суспільства – працівники, чия трудова діяльність пов'язана з інформаційними потоками) [22, 112, 302]. Ми вважаємо, що інформатизація професійної підготовки ОРБД з врахуванням в цьому контексті соціокультурних цінностей за сучасними критеріями і показниками, котрі встановлюються міжнародними бухгалтерськими

організаціями, заслуговує на уваги в фокусі нашого дослідження. Це дозволяє визначитись у підходах щодо формування професійної компетентності майбутніх ОРБД (системний, компетентнісний, суб'єктно-діяльнісний, технологічний, адаптивний, діагностичний). Обґрунтовуємо кожний із означених підходів.

Системний підхід як методологія цілісного конструкту освітнього процесу ПТНЗ представляє наукову цінність і відзначається забезпеченням принципу єдності, який відображає світоглядний рівень всього дослідження. Пріоритет системного підходу у сучасній науці, в цілому, визначається багатьма науковцями [9, 25, 36, 82, 130, 132, 133, 137, 142, 149, 169], які вказують, що на основі системного підходу налагоджуються міждисциплінарні взаємозв'язки, наприклад, між педагогікою, психологією та суміжними дисциплінами. Системний підхід відображає цілісну картину наукового бачення проблеми, що нами вивчається. Ми дослідили, що наукова цінність системного підходу, полягає як у дотриманні єдності етапів організації педагогічного дослідження, так і у тому, що він уможливорює цілісне вивчення явищ на основі синтезу педагогічних подій та їх комплексності. Цей підхід є головним у формуванні професійної компетентності майбутніх обліковців в ПТНЗ тому що створює упорядковане середовище для упровадження інших наукових підходів.

У сучасній вітчизняній і зарубіжній педагогічній теорії професійної освіти докорінно досліджуються компетентнісний та технологічний підходи до навчання, виховання та розвитку учнів. Ці підходи, безсумнівно, мають великий резерв для системного підвищення якості педагогічного процесу ПТНЗ шляхом створення інноваційних розробок, що враховують особливості і специфіку навчання за професією, відкривають більш широкі перспективи для методичних служб і педагогів з упровадження ефективних методик професійної підготовки майбутніх обліковців. В умовах інформатизації професійної освіти застосовувані методики створюватимуть можливість кожному, кого навчають, досягти рівня своїх потенційних можливостей і здібностей [15].

У результаті аналізу зарубіжного досвіду, було з'ясовано, що вперше ідею застосування технологічного підходу в практиці освіти і навчання розробили

Т. Ільїна та М. Кларин [115]. Дослідники нагадують, що судження щодо технологізації освіти висловлював ще Ян Амос Коменський, виділяючи наступне: вміння правильно визначати цілі, вибирати засоби її досягнення та формувати правила користування цими засобами. На нашу думку, технологічний підхід в навчанні конкретної професії характеризується спрямованістю педагогічного процесу ПТНЗ на підвищення результативності та інтенсивності здійснення підготовки за фахом, зокрема – навчання бухгалтерському обліку.

Технологічний підхід передбачає точне інструментальне управління освітнім процесом і гарантоване досягнення встановлених навчальних цілей, а також дає змогу здійснити в реальності педагогічні ідеї інформатизації та комп'ютеризації професійної підготовки майбутніх ОРБД. Зазначимо, що інформатизації та технологізації освіти присвячено чимало наукових здобутків вчених таких як: В. Биков, Р. Гуревич, І. Роберт, І. Савченко, О. Спірін, О. Стрижак, В. Хоменко [28, 60, 229, 269, 289, 294, 324]. Однак, до цього часу проблема інформатизації професійної підготовки майбутніх ОРБД не була в полі зору наукових досліджень. На нашу думку, логічним має бути упровадження ідей технологічного підходу на засадах компетентизації професійної підготовки майбутніх ОРБД.

Дослідниця М. Теловата [297, с. 303] стверджує: «Впровадження компетентнісного підходу в освіті, зокрема при наступності професійної підготовки майбутніх фахівців економічної галузі є, на нашу думку, невід'ємною складовою виховання компетентної людини та працівника, який вміє адекватно діяти у відповідних ситуаціях». Вчена наголошує, що «така позиція обумовлена тим, що сьогодні на перший план виходить не тільки те, що знає і вміє фахівець, але й те, як він здатний здійснювати свою роботу будучи обізнаним професіоналом». Вона звертає увагу на те, що, «коли йдеться про компетентність фахівців (бухгалтерів, економістів, фінансистів, банкірів), то до складу знань, умінь, навичок та здібностей їх застосувати мають входити і здатності, що стосуються володіння інноваційними та комп'ютерними технологіями, та також сучасним програмним забезпеченням». Тобто для реалізації компетентнісного підходу необхідно

спиратися на міжнародний досвід підготовки облікових кадрів з урахуванням необхідної адаптації до соціально-економічних потреб України.

Відтак, нами досліджено, що аналізу і формуванню професійної компетентності сучасних фахівців та її складових присвячено праці В. Адольфа, З. Бакум, Н. Баловсяк, Г. Єльнікової, Т. Сулими, В. Ягупова [1, 14, 15, 78, 292, 341]. Феномен професійної компетентності саме кваліфікованих робітників простежено в науковому доробку Т. Герлянд, О. Загіки, В. Лозовецької, О. Мацейко, Л. Сушенцевої [52, 88, 162, 176, 293]. Однак, формування професійної компетентності майбутніх ОРБД залишилося поза увагою дослідників. Враховуючи досвід учених, ми відводимо важливу роль своєчасному діагностуванню і виявленню індивідуальних рис учнів щодо набуття саме цієї професії, системно оцінюючи їхні навчальні досягнення на компетентнісній основі.

Застосування аксіоматики діагностичного підходу у нашому дослідженні засновано на висновках відомих вчених, таких, як: Б. Бітінас, О. Вознюк, О. Дубасенюк, К. Інгенкамп, Г. Костюк [27, 47, 76, 104, 134]. При діагностичному підході формування професійної компетентності майбутніх ОРБД стає складовою частиною навчально-виховної системи ПТНЗ. Цей підхід передбачає формування в учнів соціально-психологічних якостей, що виявляються у фаховій здатності особистості майбутнього працівника бухгалтерії активно налагоджувати професійно значущі комунікації та суб'єкт-суб'єктні взаємовідносини у відповідному міжкультурному соціумі. На необхідність дослідження методів навчання з точки зору адаптації і активності учнів в освітньому процесі наголошено й психологами такими як: Г. Безюлева, Е. Зеєр, Б. Ломов, С. Рубінштейн, І. Соколова [21, 100, 164, 268, 288]. Таким чином, враховуючи думку багатьох вчених, ми вважаємо, що одним із основних аспектів нашого дослідження полягає в створенні інформативно-комунікативних, соціокультурних та адаптивно-психологічних умов існування учнів у соціумі (оточення завжди суттєво впливає на особистісні взаємовідносини, формування уявлення та мотивування до професії). Тим самим, діагностичний підхід важливу роль відводить педагогу професійного навчання, який обов'язково має знати

класифікацію основних рис (якостей) особистості майбутнього обліковця, вміти впливати на їх формування і розвиток як окремо, так і в цілому.

Вітчизняні та зарубіжні вчені визначають переважну роль особистості педагога в організації процесу формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників. Концептуально на вивчення проблеми розвитку особистості педагога у ході їхньої професійної діяльності спрямовано наукові пошуки В. Горкуненко, І. Гушлевської, Д. Коваленка, О. Коваленко, В. Косирєва, Н. Кузьминої, В. Ликової, В. Орлова, Л. Пуховської, Н. Самойленко, Л. Тархан [57, 62, 117, 118–119, 132, 141, 157, 208, 224, 270, 296]. Зазначимо, що провідні вчені й спеціалісти Німеччини в галузі світової освітньої політики також мають свій погляд щодо формування професійної компетентності педагога, від якого певною мірою буде залежати результативність процесу формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників: «самоосвіта або вміння навчатися» (К. Ebner, 2011); «професійна етика у всьому» (К. Kucher, N. Wacker, 2011); «незалежність і в той же час, високий рівень відповідальності» (К. Naase, 2011); «високий рівень комунікативної і соціальної компетенції» (G. Trost, 2012) [348, 351, 353, 357]. Утім, не достатньо вивчалось і залишається невирішеним питання підготовки педагога професійного навчання за спеціалізацією обліку, діяльність якого була б спрямована на професійну підготовку майбутніх обліковців у ПТНЗ з врахуванням основних положень компетентнісного і суб'єктно-діяльнісного підходів.

Суб'єктно-діяльнісний підхід дає змогу педагогові перебороти відчуження від особистості учня та направити навчальний процес на створення сприятливих умов, спираючись на особливості соціалізації майбутньої професійної діяльності та неоднозначність внутрішнього світу майбутнього ОРБД. Від готовності педагога до суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин залежить результативність формування професійної компетентності майбутніх обліковців. Ідеї реалізації суб'єктно-діяльнісного підходу в професійній підготовці майбутніх фахівців покладено у підґрунтя наукових праць А. Брушлинського, Т. Лазаревої, С. Рубінштейна, М. Теловатої [34, 151, 157, 268, 298]. Зазначимо, що аналіз наукових праць і

практичний педагогічний досвід свідчать про неспроможність реформ, які йдуть всупереч з цілісним освітнім процесом, внутрішніми механізмами розвитку, адаптивними можливостями людини.

Дослідниця В. Ликова акцентує увагу на тому, що насадженням «зверху» неадаптованих, інновацій, які незрозумілі та неприйнятні педагогами, не можливо підвищити якість освіти «зсередини». Не вмючи адаптуватися до нових вимог, не усвідомлюючи цілі власної діяльності, чимало педагогів продовжують автоматично застосовувати традиційні, раніше успішні для них шаблони, все більше відриваючись від реальності. Такий консерватизм та ригідність є відомими «побічними» ефектами педагогічної професії, та водночас, засобом боротьби з перевантаженнями, відгуком на «шок майбутнього» [157, с. 24]. У цьому контексті відомий сучасний філософ А. Тофлер, аналізуючи феномен трансформації сучасних суспільств, стверджує: «Світ, який швидко утворюється від зіткнення нових цінностей і технологій, нових геополітичних відносин, нових стилів життя й засобів сполучення, вимагає абсолютно нових ідей і аналогій, класифікацій і концепцій» [304, с. 8]. Дійсно, трансформаційні процеси в освіті можуть протікати в різновекторних, незапланованих напрямках. Тому шлях розвитку може бути непередбачуваним та неоднозначним.

На нашу думку, конструктивним виходом сучасної освіти з кризи є синтез компетентнісного та суб'єктно-діяльнісного підходів на основі терапевтичної підтримки, що спрямована на усвідомлення та прийняття цього процесу, а не ігнорування або боротьбу з ним. Тим самим ми підтримуємо думку А. Ликової, яка досить глибоко пояснює, що компетентнісний підхід передбачає як формальні зміни, так і істотні змістовні трансформації. Це стосується ролі педагога, організації і змісту навчання, проектування програм, педагогічних технологій, методів оцінювання, сутності самостійної роботи учнів і студентів. Вчена звертає увагу на те, що педагог, який зорієнтований лише на трансляцію інформації та контроль пам'яті учнів, не готовий зрозуміти і оцінити глибинну сутність реформ. Крізь призму свого сприйняття, цінностей, досвіду, він тепер «формує компетенції», призначення яких не розуміє. У педагогічній свідомості змінилися

лише «вивіски» (поняття). Отже, найважливішим завданням освіти є раціональна підготовка педагогів до здійснення інноваційної діяльності у ПТНЗ. Підтримуючу роль в цій підготовці грає педагогічна терапія як посередник між зовнішніми стресогенними інноваційними впливами та внутрішнім світом суб'єктів педагогічної взаємодії (але ця тематика потребує більш детальних розвідок та досліджень) [157]. На нашу думку, розглянуті вище сучасні методологічні підходи до формування професійної компетентності майбутніх обліковців, мають здійснюватися за законами адаптивної педагогіки.

Дослідниця Г. Єльнікова засвідчує [77, с. 420], що «адаптивне управління – це процес взаємовпливу, що викликає взаємоприспособлення поведінки суб'єктів діяльності на діа(полі)логічній основі, яка забезпечується спільним визначенням реалістичної мети з наступним поєднанням зусиль і самоспрямуванням дій на її досягнення. Рушійним фактором розвитку такої управлінської системи є баланс інтересів усіх її учасників і підструктур. Адаптивне управління характеризується змістом (функції), організаційною структурою (напрямом взаємовпливу і порядком взаємодії учасників управлінського процесу) і технологією (порядком здійснення та механізм взаємоузгодження)». По суті, актуальність адаптивного підходу до формування поведінки і мислення всіх учасників педагогічного процесу ПТНЗ є ключовою особливістю реалізації освітніх завдань з підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, зокрема обліковців. За умови адаптивності покращується якість їхнього навчання, підвищується життєвий і соціальний рівень, виникає потреба у взаємонавчанні, самоосвіті, самореалізації, що підштовхує учнів до визначення стабільних професійних потреб.

Приклади запускання механізмів адаптивного управління запозичено із досвіду наукових шкіл Г. Єльнікової [77; 80–81] і П. Третьякова [305]. Отже, ми вважаємо, що професійна підготовка обліковців у ПТНЗ має здійснюватись на адаптивних засадах і бути спрямована на формування їхньої професійної компетентності. Це, у свою чергу, дає змогу особистості майбутнього ОРБД бути сучасною, активною в професійному середовищі, раціональною у використанні інноваційних досягнень в обліковій справі та адаптивною у швидкозмінному

інформаційному суспільстві. Таким чином, на основі вивчення системного, компетентнісного, суб'єктно-діяльнісного, технологічного, адаптивного та діагностичного підходів у педагогічній теорії та проведення розвідок щодо фактичної реалізації їх у практику профтехосвіти з підготовки облікових кадрів, визначено такі особливості формування професійної компетентності майбутніх обліковців у ПТНЗ:

1. Спрямованість роботодавців на забезпечення адаптивних взаємовідносин у професійній діяльності бухгалтерських працівників ↔ необхідність формування професійної компетентності майбутніх ОРБД на адаптивних засадах.

2. Інформатизація бухгалтерського документообігу ↔ підготовка майбутніх ОРБД за умови створення інформаційного освітнього середовища наближеного до умов реального виробництва (наявність навчальної інформаційної системи бухгалтерського обліку в ПТНЗ з використанням спеціалізованих ліцензійних програм бухгалтерського обліку).

2. Налагодження взаємозв'язків з оточенням в інформаційному освітньому середовищі в режимі «людина–людина», «людина–комп'ютер–людина» («людина–знакова система», або «людина–машина»), культура спілкування, орієнтація в інформаційних потоках ↔ вмотивованість учнів до набуття професії пов'язана із певними соціально-психологічними та культурологічними вимогами до особистості майбутнього ОРБД.

3. Випереджальний розвиток бухгалтерського обліку ↔ врахування випереджальних ознак в навчанні ОРБД обліковій справі (передумови змін в законодавчій базі ведення реєстраційних процедур, перехід ведення бухгалтерського обліку на міжнародні стандарти, трансформаційні перебудови в освіті, спрямування держави на розбудову інформаційного суспільства).

5. Бухгалтерський облік як основний напрям професійної діяльності майбутніх ОРБД є давньою інформаційною технологією, що має безперервний цикл дії та чітко визначений обліковий результат ↔ очевидна технологізація формування професійної компетентності майбутніх ОРБД, спрямована на прогнозований результат (підготовка професійно компетентних конкурентоздатних

на ринку праці обліковців).

Отже, здійснюючи аналіз дисертаційних робіт сучасних науковців у галузі професійної освіти з проблематики вивчення особливостей професійної підготовки, зокрема таких дослідників як: В. Баркасі, Л. Висоцька, Н. Демічева, М. Кадемія, Н. Самойленко, Т. Чернова [16, 44, 65, 112, 270, 332], ми звернули увагу на визначення компонентів професійної компетентності фахівців. Наприклад, у своєму дисертаційному дослідженні Н. Демічева [65, с. 64] відмічає досвід Е. Царькової, яка розглядає компетентність робітника як «трьохкомпонентну індивідуальну характеристику людини, де присутні: діяльнісний компонент, обумовлений наявністю певних факторів (стійка здібність до продуктивної діяльності зі знанням справи з точки зору конкретних життєвих ситуацій); освітній компонент, що визначає постійний розвиток, гнучкість і динамічність знань, умінь і навичок (основа компетентності); особистісний компонент, що забезпечується низькою властивостей непрофесійного характеру [328, с. 9].

На основі синтезу розглянутих методологічних підходів, ретроспективного досвіду автора, набутого у процесі викладацької діяльності у групах ОРБД, вивченні дисертаційної бази та аналізу окреслених дослідниками складових професійної компетентності фахівців, нами виокремлено такі компоненти професійної компетентності обліковців: мотиваційний, соціально-психологічний, суб'єктний, культурологічний, когнітивний та технологічний. Характеристику і обґрунтування логіки визначення кожного з компонентів як структурних елементів змісту професійної компетентності обліковців наведено у другому розділі нашого дослідження (п. 2.2).

Вивчаючи специфіку організації бухгалтерської справи в руслі теорії формування професійної компетентності, нами досліджено сутнісні аспекти професії «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних». Звісно, що ринкова економічна система викликає значні зміни функцій робітників бухгалтерії, поширює виробничі задачі. Нині ОРБД наділений низькою повноважень, що у фундаментальному аспекті структурують весь документообіг підприємства із залученням засобів інформатизації. Коло питань, що описує професійну діяльність

майбутніх ОРБД визначене в ОКХ: статистичний облік, грошові операції, облікові і нормувальні роботи. Саме це вказує на те, що має відбуватися на засадах комп'ютеризації навчально-виробничого процесу в умовах відповідного інформаційного освітнього середовища ПТНЗ. Тим самим здійснюється процес набуття певних надпрофесійних і професійних компетенцій. Спираючись на досвід вчених, наведемо деякі трактування ними поняття «компетенція».

Дослідниця Н. Демічева так трактує поняття компетенції: «Компетенція – здібність людини до використання знань, умінь і досвіду у стандартних і нестандартних ситуаціях», тобто загальна компетенція, що необхідна для успішної діяльності як у професійній, так і непрофесійній сферах. По суті, професійні компетенції необхідні, щоб реалізувати професійну діяльність кваліфікованих робітників. На підставі аналізу наявних досліджень Н. Демічева уточнює надпрофесійні (ключові) і професійні компетенції бухгалтерів [65, с. 70], які, було б за доцільне покласти в основу класифікації компетенцій за ДСПТО 4121. в Україні [73].

Зауважимо, що «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних» є однією із міжгалузевих професій. Однак, професійна діяльність цієї категорії працівників має загальний базис компетенцій. Це, у свою чергу, є підґрунтям для визначення змісту і логічної побудови структури професійної компетентності фахівців бухгалтерії, визначення етапів її формування. Тому особливого значення набуває диференціація надпрофесійних й професійних компетенцій майбутніх ОРБД у процесі їхньої підготовки в ПТНЗ. На етапі модернізації системи ПТО України в стандарті не прописані надпрофесійні компетенції майбутніх ОРБД. Але, як показує практика, вони мають бути враховані. Для майбутніх працівників бухгалтерії це є важливою складовою оволодіння професійними діями і прийомами. Основні надпрофесійні компетенції майбутнього ОРБД ми пропонуємо класифікувати за такими блоками: соціально-комунікаційні, особистісні, загально-особистісні [65, с. 76–79]. За результатами аналізу педагогічної літератури їх зміст доцільно розглядати таким чином:

1. Соціально-комунікаційні компетенції:

– готовність до співпраці та міжособистісної взаємодії – вміння працювати в команді, спілкуватися з широким колом людей. Наприклад, велика організація, промислове підприємство, має широкий штат бухгалтерських працівників, яким необхідно спілкуватися з питань ведення облікового документообігу, складання звітності, виконання професійних дій у мережевому просторі. Звичайно, що кожний штатний співробітник виконує своє коло покладених на нього повноважень, тобто веде облік касових та розрахункових операцій чи займається калькулюванням собівартості продукції - вносить інформацію до бухгалтерських реєстрів. Для роботи кожного ОРБД є необхідність у надходженні відомостей із суміжних ділянок бухгалтерського підрозділу. Наприкінці звітного періоду отримані дані обліку мають бути зведені в підсумки, що підсумовуються за кожним рахунком, обробляються для складання звітності економічного суб'єкта. При цьому навички роботи в команді набувають особливого значення в умовах швидкого реагування, вимагають спільних дій у підготовці фінансової звітності;

– володіння інформаційно-технологічною та комунікативною культурою зумовлює логічне викладання точки зору, вільне використання професійної лексики, термінології. У роботі ОРБД особливе місце посідає письмова розмова (комп'ютерне листування), яке має бути грамотним, акуратним, графічно доцільним, без помилок (у бухгалтерських документах не дозволяються погрішності). Розмова ОРБД має носити спокійний, розбірливий та доказовий характер.

2. Особистісні компетенції:

– вміння працювати з потоками інформації вимагає широкого світогляду та осмислення явищ, а також вміння виокремлювати часткове із загального, розпізнавати головне та другорядне, переносити методи, синтезувати знання під новим кутом зору, встановлювати зв'язки між контрагентами;

– об'єктивність в судженнях, правова культура, порядність, чесність зумовлені знанням основних законодавчих документів і нормативно-правових актів, що стосуються професійної діяльності, рівнів регулювання бухгалтерського обліку в Україні, питань трудових взаємовідносин співробітників бухгалтерії

підприємства. Об'єктивність передбачає виключення неупередженого відношення в судженнях, дотримання норм конфіденційності інформації в умовах діяльності господарюючих суб'єктів. Правова культура ОРБД дозволяє уникнути правопорушень та вчасно виконувати свої посадові обов'язки;

– здатність до самостійних дій та адаптації в умовах невизначеності та при нових обставинах діяльності, враховуючи швидкий темп змін у законодавчій базі, інформаційно-технологічному оснащенні та професійно-комунікативному оточенні ведення бухгалтерського обліку (вдосконалення форм обліку, розвиток автоматизованих бухгалтерських технологій, що охоплюють більшу кількість бухгалтерських програм на підставі комп'ютеризації роботи з типовими бухгалтерськими операціями). Це вимагає від майбутніх ОРБД вмінь аналізувати, протистояти невпевненості, а значить й швидко адаптуватися до нових умов (враховувати те, що бухгалтерський облік – це давня інформаційна технологія, що зазнає глобальних перетворень у часі).

3. Загально-особистісні якості – зв'язуючи ланки, своєрідні передумови вироблення професійно важливих якостей в майбутнього ОРБД, а саме – терплячості, акуратності, ощадливості, неприйняття корупції, аналітичних здібностей, логічного мислення, працьовитості, співчуття людям.

Суть надпрофесійних компетенцій та визначення їх ролі у розвитку ключових компетентностей для забезпечення ефективності процесу формування професійної компетентності майбутніх ОРБД дає змогу визначитись із змістом професійних компетенцій, до яких визначені і віднесені нами професійно важливі якості, котрі можна розглядати з точки зору надпрофесійних компетенцій у вигляді особистісних характеристик учнів [65, с. 79]. Набуття загального базису професійних компетенцій ОРБД: наявність професійного відчуття, самомотивація до праці, вміння переконувати у прийнятті рішень щодо економії коштів організації, підкріплене вмінням роботи у команді, що являє собою групу фахівців, зацікавлених у досягненні загального результату і яка жодною мірою не пригнічує індивідуальність окремого її члена, а сприяє саморозвитку особистості майбутніх ОРБД (узагальнення досвіду, прагнення до професійного зростання). На нашу

думку, професійні компетенції майбутніх ОРБД за висновками наших розвідок умовно можна класифікувати за двома позиціями: загальні та основні професійні компетенції, які, в свою чергу, являють собою комплекс взаємопов'язаних вмінь і навичок кваліфікованих робітників здійснювати професійні дії та виконувати посадові обов'язки відповідно повноважень. Таким чином, професійна компетентність відображає єдність теоретичної і практичної підготовленості до діяльності за фахом, що характеризуватиме професіоналізм майбутніх ОРБД. Доцільність такого підходу полягає в тому, що компоненти професійної компетентності ОРБД співвіднесені зі всіма сторонами їхньої професійної діяльності: технологічною, когнітивною, соціально-комунікаційною, особистісною, культурологічною.

Отже, цілісне теоретичне уявлення процесу професійної підготовки майбутніх обліковців свідчить про існуючу педагогічну проблему щодо формування їхньої професійної компетентності у ПТНЗ. Ми переконалися в тому, що цей процес має бути окреслений у векторі набуття професійних компетенцій обліковцями шляхом розвитку їхніх ключових компетентностей, важливих для опанування специфіки бухгалтерської професії. Нами встановлена необхідність у формулюванні основних понять дослідження, застосування яких створюватиме базову наукову основу нашого науково-педагогічного дослідження.

1.2. Структурно-семантичний аналіз та визначення базових наукових понять дослідження

Перш, ніж перейти до розгляду практичних аспектів формування професійної компетентності майбутніх ОРБД, вважаємо за необхідне визначитись з певною термінологією, що дає змогу з'ясувати зміст базових понять «педагогічні умови», «формування», «професійна компетентність», «професійна підготовка», «обліковець з реєстрації бухгалтерських даних» та окреслити вектор дослідження. До того ж, визначення термінології – це «ключ» оволодіння поняттям. По суті, предметом аналізу стає смислова структура понять «компетентність» ↔

«професійна компетентність» ↔ «формування професійної компетентності» ↔ «педагогічні умови формування професійної компетентності». У підсумку отримуємо визначення поняття «формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних», що уможливорює з'ясування сутності професійної компетентності й прогнозування очікуваного результату. Також це дає змогу використовувати обґрунтовані поняття в контексті дисертаційної роботи. Базуючись на індуктивно-дедуктивному вивченні інформаційних джерел та аналізі існуючих у науці понять, наші пошуки дали змогу зробити наступні судження.

Широке розповсюдження понять «компетенція», «компетентність», «компетентнісний підхід» виводить професійну педагогіку на новий рівень глобальних перетворень української освіти. Рада Європи називає ключові (основні) компетенції, якими має володіти сучасне покоління випускників: політичні, соціальні і міжкультурні; компетенції, що відносяться до володіння усною і письмовою комунікацією; компетенції, що пов'язані із зростанням інформатизації суспільства. Вимогами Європейської рамки кваліфікацій (European Qualifications Framework for lifelong learning – EQF-LLL, 2005 р.) визначається система професійних компетенцій за вісьмома рівнями. Вона передбачає здійснення концепції навчання протягом усього життя, є підставою для порівняння і визнання в різних країнах підсумків освіти (знань, компетенцій), має стати механізмом зіставлення рівнів кваліфікації різних систем і слугує основою розроблення національних рамок кваліфікацій [349].

Зосередимо увагу на тому, що термін «компетенція» походить від латинського «competentia». Це конкретно говорить про належність за правом. Звідси виникає питання: за яким правом? Тільки за посадовим, чи може за моральним правом, яке визначено саме людиною для себе щодо можливості особистих суджень, виходячи не тільки із покладених на нього повноважень, але ще й із рівня власних знань і досвіду? На нашу думку, компетенція розкривається через здатність людини реалізувати на практиці власну компетентність. Саме така реалізація компетентності відбувається у процесі виконання різноманітних видів діяльності

для вирішення теоретичних і практичних завдань. Тобто, компетенції представляють собою способи дій, що забезпечують продуктивне виконання професійних завдань. Крім того, доцільно визначати компетенції як сукупність повноважень – прав і обов'язків [97]. У своїх наукових працях Д. Іванов, К. Митрофанов та О. Соколова [107, с. 56] трактують «компетенцію» як галузь діяльності, значущу для ефективної роботи організації в цілому, де індивідуум має виявити певні знання, вміння, навички, гнучкі здібності і професійно важливі якості особистості. Компетенція включає сукупність взаємопов'язаних якостей особистості, що задаються відповідно певного кола предметів і процесів, а також необхідних для якісної продуктивної діяльності відносно до них. Утім, за дослідженнями Г. Безюлевої, яка виділяє функціональні (спеціальні) і ключові компетенції, з'ясовано, що функціональні компетенції виявляються як сукупність характеристик певної професійної діяльності і відображають набір конкретного робочого місця (професійні компетенції), а під ключовими (надпрофесійними) автор розуміє компетенції, що необхідні для життя і успішної професійної діяльності. Припускаємо, що вони носять надпрофесійний характер і необхідні в будь-якій галузі діяльності. Тому ключові компетенції є універсальними [21, с. 24].

Зауважимо, що І. Чаплигіна розглядає термін «компетенція» як знання, вміння, навички і досвід, що об'єктивно допомагають випускнику професійного освітнього закладу у вирішенні будь-якого завдання, а також сукупність особистих якостей і здібностей, що необхідні для успішного оволодіння певною діяльністю [331]. На думку В. Байденка, ключові компетенції – це «базові навички – міжособистісні якості, здібності, навички і знання, що відображені у різних формах, у багатьох ситуаціях праці і соціального життя [13, с. 14–32]. Вважаємо, що наведені вище два визначення у своєму змісті мають характеристики саме компетентності – досвід і здібності, тому ці формулювання не можуть коректним чином відображати суть компетенції. Утім, враховуючи позиції різних точок зору, висвітлених у багаточисельних публікаціях та дослідженнях [26, 29, 32, 41, 43, 165, 211, 281, 340, 345, 346, 348, 351, 353, 355], зазначимо, що термін «компетенція» за тематикою нашого дослідження потребує деякого уточнення.

В «Енциклопедії освіти» тлумачення «компетенція» представлено як «відчужена від суб'єкта, наперед задана соціальна норма (вимога) до освітньої підготовки учня, необхідна для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері, тобто соціально закріплений результат» [83]. Дослідниця Г. Єльнікова стверджує, що «компетенцію можна виділити за допомогою «функціонального аналізу». Вчена зосереджує увагу на тому, що саме мають вміти робити працівники відповідно до конкретних посад, і наводить стандартизовані зразки, яким відповідатиме набута працівниками професійна компетентність. До того ж, вона наголошує на тому, що «компетенції встановлюють набір системних характеристик для проектування моделей та вимірників (кваліметричних стандартів) професійної компетентності» кваліфікованих робітників [114, с. 20]. Поділяючи думку вченої, вважаємо, що співвідношення понять «компетенція» та «компетентність» має пряму залежність. Цієї ж позиції дотримується вітчизняна дослідниця Н. Бібік, вважаючи, що «результатом набуття компетенцій є компетентність, яка на відміну від першої, передбачає особистісну характеристику, ставлення до предмета діяльності», тобто «ознакою компетенції є її специфічний предметний або загально предметний характер, що дає змогу визначити пріоритетні сфери формування (освітні галузі, навчальні предмети, змістові лінії)» [29, с. 409].

У свою чергу, словник іншомовних слів розкриває компетентність як здатність оперувати знаннями, що дозволяє висловлювати значуще, авторитетне судження на основі володіння певними компетенціями [284]. Національна рамка кваліфікацій України надає визначення «компетентності» як здатності особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості [191]. Так, поняття «компетентність» є ключовим поняттям, що детермінує зміст, методику і технології процесу навчання, тобто визначає показники якості професійної підготовки випускників освітніх установ ПТО та ПО [283].

Ми погоджуємось з авторами збірника матеріалів, випуск якого був передбачений замовленням Світового банку по результатах дослідження з теми «Кваліфікаційні вимоги до професійної діяльності педагогічних працівників», що

«компетентність – це поняття, яке стосується людини, розкриває аспекти її поведінки і забезпечує професійно-якісне виконання роботи»; а «компетенція – це поняття, яке стосується роботи, і характеризує сферу професійної діяльності, у якій працівник є компетентним» [114, с. 21]. Таким чином, компетентність слід розуміти не тільки як зовнішній рівень знань та умінь фахівця, але й як систему компетенцій, що забезпечують продуктивність реалізації алгоритму складної інтегральної характеристики діяльності, що має внутрішні параметри професійної діяльності, а саме – якість отриманого продукту дій фахівця, тобто систему внутрішніх, соціально-психологічних показників професіоналізму. Компетентність, у своєму сенсі, більш вузьке поняття ніж професіоналізм [21, с. 24]. Саме вона як діяльнісна характеристика розкриває ступінь прояву професіоналізму і виступає одночасно не тільки як умова ефективної трудової діяльності, а й особистісно-етична категорія, яка коригує професійне зростання. Таким чином, поняття «компетентність» у співвідношенні з поняттям «професіоналізм» визначається ступенем і мірою досконалості, яких досягає людина при набутті професії. Ми розділяємо точку зору О. Овчарук, що «професіоналізм – форма самовизначення індивіда через трудову діяльність, коли він звільняється від почуттів несвободи у праці» [200, с. 316].

Дослідниця В. Радкевич наголошує на тому, що «у контексті сталого розвитку, для економіки України XXI століття, ідеалом особистості фахівця є особистість, яка, з одного боку, характеризується почуттям власної гідності, громадянськістю, толерантністю, орієнтацією на соціальне і професійне самовизначення та самореалізацію, а з іншого – поліпрофесіоналізмом, готовністю до здійснення суміжних видів діяльності, удосконалення та оволодіння новими ключовими і професійними компетенціями» [228]. Проте, дослідниця А. Маркова, теж схилиючись до думки, що компетентність є складовою професіоналізму та його соціально-економічною підструктурою, систематизує види компетентності людини таким чином: спеціальна професійна компетентність, соціальна компетентність, особистісна компетентність, індивідуальна компетентність [173].

Дослідник В. Ягупов виділяє у загальній компетентності три складові: ключові компетентності – необхідні для буття особи в соціумі, набуття нею освіти

та активної діяльності в суспільстві як соціальному суб'єктові, професійні компетентності – необхідні для професійного буття особи як професійному суб'єктові; фахові компетентності – необхідні для фахового буття особи як фаховому суб'єктові (існують у межах певної професії) [341]. Проте, вчена Г. Єльнікова акцентує увагу на тому, що загальна компетентність має певну ієрархію компетентностей: ключові (надфахові, або базові) – спираються на діяльнісні процеси і виявляються в контексті структури діяльності, стосуються всіх суб'єктів професійної діяльності; загальнофахові (загально професійні) – складають відповідні компетентності, які визначаються когнітивними, діяльнісними, соціально-комунікаційними, особистісними компетенціями, притаманними певній категорії фахівців, поєднаних одним предметом діяльності; спеціально фахові – часткові компетентності, що визначаються специфічними компетенціями конкретної спеціальності.

Вивчаючи специфіку майбутньої професійної діяльності обліковців, ми дійшли висновку, що професійна компетентність ОРБД об'єднує в своїй структурі надпрофесійні (ключові), загально-професійні та фахові складові загальної компетентності бухгалтерського працівника. Це підтверджують й результати опитування роботодавців, яким було запропоновано здійснити загальну оцінку рівня кваліфікації обліковців, випускників ПТНЗ (А.1–А.3). Представники підприємств вказали, що професійна компетентність ОРБД має включати до себе виокремлені нами позиції компетентностей з врахуванням вимог, що вони висувають. Звичайно, компетентність реалізується фахівцем в тому випадку, якщо він має можливість і здатність на сучасному етапі розвитку постіндустріального суспільства рефлексивно використовувати свій інноваційний ресурс, варіативно змінювати чи адаптувати сформовані раніше вміння та навички під новий зміст, методики, технології професійної діяльності, тобто має сформовані риси професійно мобільної особистості. Наприклад, випускник ПТНЗ, який отримав кваліфікацію ОРБД і володіє навичками складання та реєстрації бухгалтерських записів за допомогою комп'ютера, швидко адаптується до нових виробничих технологій, що з'явилися для автоматизації ведення бухгалтерського обліку. Тобто

сформовані раніше вміння складання бухгалтерських проведення можуть бути адаптовані до професійної діяльності в умовах сучасної інформаційної системи ведення бухгалтерського обліку на підприємстві. Поряд з цим зміст самої професійної діяльності за умови прогресу інформаційних комунікацій перебуває у постійному оновленні. Компетентність фахівців з бухгалтерського обліку, а саме ОРБД, може бути реалізована у період переходу робітника із однієї галузі діяльності до іншої, наприклад, від ведення бухгалтерської справи у комерційній установі до здійснення бухгалтерського обліку на державному підприємстві. На нашу думку, загальна компетентність бухгалтерського робітника являє собою сукупність ключових (надпрофесійних, або базових), загально-професійних та спеціально-професійних компетентностей як нормативної моделі (стандарту) діяльності кваліфікованого робітника бухгалтерії. Отже, у широкому сенсі і вчені, і педагоги-практики, і роботодавці розглядають компетентність як готовність або підготовленість людини до виконання соціальних ролей: кваліфікованого робітника (технологічна компетентність, професійна компетентність); суб'єкта суспільства (соціальна компетентність); учня (самоосвітня компетентність); громадянина країни (громадянська компетентність).

Звертаємо увагу на те, що С. Єфімова у своєму дослідженні оперує поняттям «професійна компетенція», якому надає наступне визначення: «під професійною компетенцією вважається інтегрований результат процесу навчання, який дає уявлення про готовність суб'єкта ефективно використовувати внутрішні і зовнішні ресурси для виконання професійної діяльності відповідно встановлених вимог». Професійні компетенції мають складну структуру, оскільки професійні завдання поділяються на часткові завдання, так само, як діяльність на дії, і характеризуються певним набором вмінь, оволодіння якими дозволяє засвоїти цей вид діяльності» [84, с. 14; 25]. На нашу думку, саме професійні компетенції створюють логічне інтегроване підґрунтя для формування професійної компетентності кваліфікованих робітників. У свою чергу, В. Косирєв зазначає, що реалізація певної кваліфікації може розглядатися як компетенція. Вчений пропонує тлумачити поняття «професійна компетентність» як сукупність професійно значущих якостей

особистості, що необхідні для здійснення професійної діяльності у межах певної компетенції на рівні даної кваліфікації, здатність вирішувати конкретну професійну задачу. «Професійні ключові компетентності» він трактує як типові дії, що інтегрують знання і вміння та професійно значущі якості особистості. Важливим є те, що В. Косирєв пов'язує професійну компетентність з поняттям «кваліфікація», що включає як рівень підготовленості до професійної діяльності, так і рівень абстрагування у вирішенні професійних завдань, виступаючих на перетині компетенції (галузі застосування даного кваліфікованого суб'єкта) і безпосередньо кваліфікації [132]. Академік Ю. Зінковський вважає кваліфікацію найважливішою соціально-економічною характеристикою працівника [101, с. 381]. Розуміється, компетентність, підтверджена кваліфікацією, визначається як професійна компетентність кваліфікованого робітника. До того ж, за Е. Зеєром під професійною компетентністю маємо розуміти й сукупність професійних знань, умінь та способів здійснення професійної діяльності [99].

Адже, психологічна наука визначає професійну компетентність як здатність і готовність особистості, яка набула певного професійного рівня підготовки за кваліфікацією, до реалізації знань, умінь, навичок досвіду у реальній професійній діяльності [21, с. 24].

Аналіз існуючого в науці поняття «професійна компетентність» приводить нас до усвідомлення смислової структури «професійна компетентність» ↔ «обліковець з реєстрації бухгалтерських даних» ↔ «професійна компетентність обліковців з реєстрації бухгалтерських даних».

«Енциклопедія освіти» розкриває поняття «професійна компетентність» як «інтегративну характеристику ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності: вміння аналізувати і прогнозувати результати праці, використовувати сучасну інформацію щодо певної галузі виробництва» [83, с. 722]. Так, саме інтегративна складова ділових і особистісних якостей у професійній компетентності ОРБД відображає її сутність. Науковець І. Зимня в структурі професійної компетентності виділяє особистісно-індивідуальну, предметно-

практичну, інформаційну, пізнавальну, управлінську та комунікативну складові [102, с. 13]. До того ж А. Хуторської визначає у професійній компетентності сукупність ключових, базових і спеціальних компетентностей, котрі виявляються в усіх компонентах структури професійної компетентності кваліфікованого робітника: професійно-діяльнісному, комунікативному й особистісному [326]. Ми вважаємо, що зроблені вченими акценти, також доцільно врахувати у визначенні структурних компонентів професійної компетентності майбутніх ОРБД.

Професійній компетентності приділяється значна увага багатьох вітчизняних учених, які говорять про різні аспекти та види її сформованості, зокрема, мова про це йде в наукових доробках та дисертаційних дослідженнях Н. Баловсяк (інформаційна компетентність економіста), Д. Гельфанової (професійно-математична компетентність інженерів-педагогів), Л. Дибкової (форми і методи індивідуального підходу в формуванні професійної компетентності майбутніх економістів), О. Загіки (професійна компетентність майбутніх агентів з постачання), В. Лозовецької (професійна компетентність фахівців туризму), Л. Петренко (інформаційно-аналітична компетентність керівників ПТНЗ), Н. Самойленко (методична компетентність майстрів виробничого навчання), Т. Сулими (професійна компетентність педагогів професійного навчання), Т. Чернової (професійна компетентність заступників директорів з навчально-виробничої роботи у ПТНЗ) [15, 51, 70, 90, 162, 214, 270, 292, 332].

У зарубіжній педагогіці питанню професійної компетентності присвячені роботи вчених Канади, Швеції, США, Польщі таких як: Д. Брител, Є. Джимез, В. Ландшеєр, М. Леннон, П. Мерсер, М. Робінсон (професійна компетентність вчителя); В. Чапанат, Г. Вайлер, Я. Лефстед (концепція інтегрованого розвитку компетентності, в якій професійна компетентність включає знання й уміння різних сфер життєдіяльності людини, що необхідні для здійснення діяльності) [346, 356].

Дослідниця І. Власюк, узагальнюючи досвід вчених, пропонує найбільш повний опис змісту цього поняття і розкриває професійну компетентність як: систему умінь і навичок, професійно значущих якостей особистості, що

забезпечують можливість виконання професійних обов'язків певного рівня (Т. Браже, Н. Запрудський, Г. Курдюмов, В. Пугачов); інтегральну характеристику ділових і особистісних якостей фахівця, що відображають рівень знань, умінь, досвід, достатній для здійснення мети цього роду діяльності, а також його моральну позицію (С. Батишев, П. Горкуненко, Н. Овсейчик); психічний стан, що дозволяє діяти самостійно та відповідально, володіння людиною здатністю й умінням виконувати певні трудові функції (М. Альге, М. Дебесс, А. Макарова, Ф. Мар'є) [46]. Відтак, ми погоджуємось з думкою вченої, що професійна компетентність формується на засадах теоретичних знань, практичних умінь, значущих особистісних якостей і життєвого досвіду, що забезпечує високий рівень самоорганізації фахівця та зумовлює його готовність до виконання професійних обов'язків. Однак, нами не виявлено жодного дослідження, що якоюсь мірою збігалось би із ґрунтовним вивченням змісту поняття професійної компетентності майбутніх обліковців.

Для якісного встановлення відповідності у вище пропонованій структурі понять доцільним є вивчення певних ознак професії «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних». Розвідки з цього напрямку дослідження дали нам такі результати. По-перше, проаналізовано нормативно-правову документацію, зокрема: «Освітньо-кваліфікаційну характеристику» (далі – ОКХ) за ДСПТО 4121.ОК.74.12–2006 [72], ДСПТО 4121.ОК.74.12-2013 [73, с. 10]; «Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників («Професії працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності» [74]; посадові інструкції, де роботодавці регламентують коло повноважень, прав і обов'язків здійснення професійної діяльності ОРБД (дод. А.4–А.5). З'ясовано, що ОРБД за кваліфікацією робітничої професії відноситься до категорії технічних службовців бухгалтерії і має низку зобов'язань, повноважень і прав діяльності. Визначено, що в розглянутих нами документах не має чіткого визначення ОРБД як певної категорії, посадової одиниці структурного бухгалтерського підрозділу підприємства. По-друге, узагальнюючи результати аналізу контент-середовища сайтів окремих ПТНЗ, що здійснюють підготовку даної категорії кваліфікованих робітників, встановлено, що існують

деякі спроби скомпіювати смислову дефініцію «обліковець з реєстрації бухгалтерських даних». Наприклад, Профорієнтаційним терміналом НМЦ ПТО у Волинській області (<http://www.profterminal.volyn.ua/proffesion/50/>) пропонується узагальнене формулювання у такій формі: «ОРБД (обліковець) – працівник, який займається реєстрацією господарських даних, забезпечує оптимальну економічну діяльність господарства через здійснення суворого обліку». Проте, ми не можемо повною мірою погодитись із цим трактуванням і наводимо відповідні пояснення.

Нині швидкий темп розвитку інноваційних технологій, розвинення інформаційно-комунікаційної та соціально-комунікативної складових у професійній діяльності ОРБД вимагає переосмислення освітньої парадигми професійної підготовки кадрів для бухгалтерії. Професія обліковців складна і відповідальна та відноситься до типу професій, що пов'язані з розрахунками, оперативним обліком, бізнес-плануванням. Завдання і обов'язки цієї категорії кваліфікованих робітників прописано у кваліфікаційній характеристиці, а освітньо-кваліфікаційні вимоги до їхньої підготовки у ПТНЗ зосереджені в ОКХ. Зазначимо, що навчання ОРБД здійснюється згідно із Держстандартом. На нашу думку, обліковець з реєстрації бухгалтерських даних – це кваліфікований робітник, освітньо-професійний рівень якого відповідає I–IV рівням Національної рамки кваліфікацій, професійно компетентний щодо бухгалтерської справи та використання спеціалізованого програмного забезпечення для ведення реєстраційних процедур з бухгалтерськими даними на підприємствах будь-якої економічної галузі. Відповідно, професійна компетентність обліковців з реєстрації бухгалтерських даних – це інтегративне особистісне утворення, що поєднує професійні знання, уміння, навички, досвід у бухгалтерській справі та професійно важливі якості кваліфікованого робітника бухгалтерії і забезпечує реалізацію ним професійних функцій з використанням технології облікового діловодства та спеціалізованого програмного забезпечення.

Для відповіді на питання: як саме майбутній кваліфікований робітник стає компетентним, логічним є виділення структурно-смислової позиції: «формування» → «формування професійної компетентності» ↔ «педагогічні

умови» → «педагогічні умови формування професійної компетентності».

Великий тлумачний словник сучасної української мови термін «формування» розкриває як вироблення в кого-небудь певної якості, риси характеру, набування рис завершеності, визначеності внаслідок розвитку змін [42]. Вчений В. Ягупов визначає поняття «формування» як надання певної форми, завершеності, процесу становлення особистості, досягнення нею рівня зрілості та стабільності [339]. Отже, «формування» у нашому розумінні – це складний цілеспрямований процес становлення людини як особистості під впливом зовнішніх дій, який характеризується умовною завершеністю. Якщо вести розмову про формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників, то такий цілеспрямований вплив відбувається у відповідному професійно-навчальному середовищі ПТНЗ. За твердженням І. Лернера, для забезпечення формування професійної компетентності майбутніх фахівців зміст освіти передбачає наявність чотирьох компонентів: знання, вміння діяти за взірцем, вміння приймати нестандартні рішення в проблемних ситуаціях, встановлення емоційно-ціннісних ставлень [155–156]. У нашому дослідженні предметно формування професійної компетентності входить у загальний контекст формування особистості кожного учня та процесуально занурене в об'єктне середовище – професійну підготовку. Звісно, перебіг цього процесу відбувається шляхом реалізації певних педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх обліковців.

Наукові джерела дають нам багато трактувань поняття «умова». Зокрема, у «Філософському енциклопедичному словнику» за редакцією Л. Ільчова термін «умови» пропонується нам як «філософська категорія, в якій відображаються універсальні відношення речі до тих факторів, завдяки яким вона виникає та існує. За наявності відповідних умов властивості речей переходять із можливості в дійсність» [317, с. 661]. Утім, німецький філософ О. Гьофе визначив, що «умови людського буття вимагають постійного оновлення, тому протягом всієї історії склався «багатий букет новацій», які утворюють здатність динамічних суспільств вдосконалюватися» [63]. Через те, С. Рубінштейн виділяє зовнішні умови як обставини (впливають на розвиток особистості опосередковано через внутрішні,

суб'єктивні умови, які формує індивід) та внутрішні умови як причини (саморозвиток, саморух, рушійні сили розвитку, джерела розвитку є в самому процесі розвитку) [268, с. 251]. Така градація має бути застосована нами при моделюванні професійної підготовки ОРБД на компетентнісній основі, що до цього часу ще не було предметом вивчення вчених.

Поняттю «педагогічні умови» присвячено чимало наукових праць [48, 120, 159, 171, 176, 290, 313]. Нами встановлено, що цей феномен привернув увагу багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених-педагогів. Усе ж не всі вони наводять чітке роз'яснення термінотворення цього поняття. Зосередимось на деяких визначеннях, що привернули нашу увагу. Наприклад, В. Коваль в контексті свого дослідження розглядає педагогічні умови як сукупність заходів педагогічного процесу, які, з одного боку, забезпечують досягнення студентами необхідного рівня сформованості професійної компетентності, а з іншого – сприяють підвищенню ефективності цього процесу [120]. За А. Литвином, «педагогічні умови – комплекс спеціально спроектованих генеральних чинників впливу на зовнішні та внутрішні обставини навчально-виховного процесу й особистісні параметри всіх його учасників. Педагогічні умови забезпечують цілісність навчання та виховання в інформаційно-освітньому середовищі навчального закладу відповідно до вимог суспільства та запитів ринку праці, сприяють всебічному гармонійному розвитку особистості та створюють сприятливі можливості для виявлення її задатків, врахування потреб і формування загальнолюдських і професійно важливих якостей, ключових кваліфікацій, загальних і професійних компетенцій» [159, с. 28]. Ми приймаємо до уваги такі судження вчених й візьмемо за основу в подальшому нашому дослідженні.

Інтерполяцію дефініції «педагогічні умови» (дод. Б.1) у загальному сенсі наведено за допомогою тверджень, заснованих на існуючих в науці теоретичних тлумаченнях та підходах, що перевірені досвідом практиків. Таким чином, враховуючи аналітичні висновки, виводимо загальне формулювання педагогічних умов, що обґрунтовуватимуться у нашому дослідженні, а саме: педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх ОРБД є педагогічною

категорією, що відображає сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених обставин освітньої діяльності (єдність об'єктивного і суб'єктивного) – зовнішніх і внутрішніх факторів, від реалізації яких залежить підвищення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх обліковців. Через те педагогічні умови мають віддзеркалювати структуру формування професійної компетентності майбутніх ОРБД і містити передбачені моделі та навчальні формувальні технології. Відтак, в ситуації невизначеності складно передбачати умови професійної праці або встановлювати певні вимоги до майбутніх кваліфікованих робітників. Постає необхідність формування професійної компетентності, що має бути стійкою основою майбутніх потреб особистості у забезпеченні професійних повноважень. Нині для створення відповідних педагогічних умов необхідно «...обирати в якості пріоритетних такі навчальні елементи, які б грали ключову і трансляційну роль у професійній освіті. Такі полівалентні навчальні елементи потрібні у професійній діяльності протягом тривалого часу і, звичайно, називаються ключовими кваліфікаціями (навичками, уміннями)», – зазначає І. Смирнов [284, с. 182].

На думку С. Клепка для конструювання мети і змісту освіти у формі стандартів, програм і підручників сьогодні вирішальним викликом є розуміння професійної компетентності як спроби специфічного укрупнення і конфігурації одиниць планових результатів навчального процесу. Вчений нагадує: якщо скористатися термінологією бразильського освітянина Пауло Фрейре, то поняття компетентності в освітньому дискурсі (і не лише в Україні) перетворилося на «генеративне слово» [320, с. 65]. Компетентнісний підхід в освіті набув значення «генеративної теми», надаючи таким чином можливість подальшого розгортання (генерування) у велику кількість інших тем [321, с. 88]. Тим самим С. Клепка фокусує увагу на вирішенні проблеми, що вивчається, через експлікування орієнтації навчального процесу на оволодіння його суб'єктами культурами різних сфер діяльності, технологіями, метапрограмами, знаннями. Актуалізується питання специфіки «компетенізації освіти»: розроблення підручників (К-підручників) та програм (К-програм) на компетентнісній основі. Вчений стверджує, що для реалізації на практиці у цьому розумінні компетентностей необхідне систематичне

їх моделювання (наприклад, за зразком «Емпрінт-методу»), надаючи можливість свідомої передачі учням компетентностей учителів і авторів підручників [116, с. 9–18]. Дійсно, оновлення змісту професійної підготовки майбутніх ОРБД новими інформаційно-бібліотечними джерелами на компетентнісній основі та впровадження сучасних Інтернет-технологій (електронних навчальних ресурсів) сприятиме покращенню результативності професійної підготовки (набуттю професійних знань, відповідних компетенцій), а значить, формуванню професійної компетентності. Так, можна сформулювати припущення, що професійна підготовка – це процес здобуття кваліфікації за відповідним напрямом професії на засадах компетентісного підходу.

Енциклопедія «Педагогіка» пояснює сутність і дає тлумачення поняття «професійна підготовка», а саме – це «процес оволодіння знаннями, уміннями та навичками, що дозволятимуть виконувати роботу у певній галузі діяльності» [212]. На нашу думку, у змісті поняття «професійна підготовка ОРБД» можна зробити деякі уточнення та розкрити цей термін у такому форматі: професійна підготовка ОРБД – це процес формування професійної компетентності, в якому передбачається становлення майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних як кваліфікованих робітників (професіоналів) – соціально компетентних, психологічно зрілих особистостей, які володіють знаннями за фахом, мають відповідний рівень професійної культури, здатних до саморозвитку у сфері бухгалтерського обліку та аудиту. Таким чином, професійна підготовка майбутніх ОРБД має розглядатися як технологія, сфокусована на впровадження компетентісного підходу: забезпечення певних педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ.

Поняття «компетентнісний підхід» набуло поширення на початку ХХІ століття у зв'язку з дискусіями щодо проблем та шляхів модернізації української освіти [219, с. 137]. Проблема компетентісного підходу в педагогіці розвинута у наукових доробках таких вчених, як В. Баркасі, І. Бех, В. Луговий, Н. Ничкало, О. Овчарук, Дж. Равен, В. Радкевич, С. Трубачьова, В. Хутмахер, С. Шишов, В. Ягупов [16, 26, 165, 195–196, 200, 226, 228, 306, 335, 355, 341].

Досліджуючи проблему компетенізації освіти, В. Пархомиць звертає увагу на те, що поняття «компетентнісний підхід» увійшло у вжиток порівняно недавно у зв'язку із потребою вирішення шляхів модернізації вітчизняної освіти з метою забезпечення якості у векторі: самовизначеність + здатність до навчання + самоактуалізація + соціалізація + розвиток індивідуальності» [211, с. 194]. Ми погоджуємось з цим твердженням та вважаємо, що саме такого підходу нині вимагає й професійна підготовка майбутніх ОРБД.

Дослідниця О. Овчарук також наголошує, що «особливого значення сьогодні набуває так званий компетентнісний підхід, що розглядається багатьма системами освіти як новий, такий, що впливає не тільки на саму структуру знань, а й на якість освіти в цілому» [200, с. 4–33]. А на думку Н. Веселовської компетентнісний підхід зможе привести у відповідність професійну освіту й потреби ринку праці, оскільки даний підхід пов'язаний із замовленням на освіту з боку роботодавців – тих, кому потрібен компетентний фахівець. Це можливо тільки тоді, коли освіта стає особливо значущою діяльністю учнів. Компетентнісний підхід – це підхід, що акцентує увагу на результатах освіти, які визнаються вагомими за межами системи освіти. Причому як результат розглядається не обсяг засвоєної інформації, а здатність людини діяти в різних проблемних ситуаціях [43]. Наші думки співпадають із роздумами науковців. Ми вважаємо, що саме такі позиції нині є пріоритетними. Тому, сформованість компетентнісної основи у професійній підготовці ОРБД має відобразитися в оперативному реагуванні на зміни законодавчої бази ведення бухгалтерського обліку та адаптуванні набутих компетенцій до умов нестабільної економіки країни.

Враховуючи подане вище, визначаємо, що формування професійної компетентності майбутніх ОРБД є складним цілеспрямованим педагогічним процесом професійного становлення кваліфікованих робітників облікового діловодства шляхом створення і насичення інформаційного освітнього середовища їхньої професійної підготовки інноваційним змістом з вибором форм, методів, засобів, адаптованих до вимог роботодавців, у т. ч. раціонального використання інформаційно-комунікаційних та виробничих технологій з урахуванням елементів

випереджального розвитку бухгалтерського обліку як напряму професійної діяльності. Таким чином, наповнюємо смислову структуру: «педагогічні умови» → «педагогічні умови формування професійної компетентності» → «формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних». Отже, для вирішення проблеми дослідження на основі структурно-семантичного аналізу, нами визначено основні базові наукові поняття дослідження: «педагогічні умови», «формування», «професійна компетентність ОРБД», «професійна підготовка ОРБД», «обліковець з реєстрації бухгалтерських даних», «формування професійної компетентності ОРБД», застосування яких дає нам змогу здійснити подальші пошуки і більш детально розкрити феномен професійної компетентності обліковців на перетині педагогічної теорії і практики та дослідити практичний стан формування їхньої професійної компетентності у ПТНЗ України.

1.3. Аналіз практичного стану формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних та визначення проблеми дослідження

Проведений нами аналіз практичного стану формування професійної компетентності майбутніх ОРБД свідчить про недостатню відповідність кваліфікації випускників ПТНЗ потребам роботодавців. Більшості з молодих фахівців властива невпевненість у виконанні професійних дій: незначний рівень компетентності щодо застосування сучасних комп'ютерних технологій ведення бухгалтерського документообігу та нових форм організації праці, аналізу і прогнозуванню власної професійної діяльності, вміння миттєво оперувати законодавчим механізмом. Ця ситуація потребує ретельного і всебічного розгляду з метою удосконалення організаційно-педагогічних і методичних підходів до теоретичного навчання та практичної підготовки майбутніх фахівців облікового діловодства в ПТНЗ [249]. Проте, відбуваються зміни в практичній підготовці фахівців економічної сфери діяльності, що вимагають в учнів ПТНЗ нового ставлення до майбутньої професії «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних».

Незважаючи на те, що проблемі підвищення результативності професійної підготовки кваліфікованих робітників присвячено багато наукових праць, проблема аналітики впровадження науково-практичних та навчально-методичних доробок у ПТНЗ до цього часу залишається актуальною. Виникає необхідність пошуку методів, що покликані забезпечити досягнення діагностично встановлених перспектив. Одним таким методом є моніторинг, який нині широко застосовується в економіці, педагогіці, соціології. Вихідними положеннями моніторингових досліджень в освіті є визначення цілей навчання, кінцевих та проміжних результатів, що мають досягти учні не лише в навчанні, а й у розумовому, моральному і фізичному розвитку у професійній підготовці. З цією метою ми мали забезпечити умови моніторингу професійної підготовки майбутніх обліковців у ПТНЗ за єдиною методикою. Варто також зауважити, що однією із солідних організацій, досвід якої нами використано і яка займається моніторинговими дослідженнями, зокрема питаннями, що стосуються використання ІКТ в освіті, є Міжнародна асоціація оцінювання навчальних досягнень (IEA – The International Association for the Evaluation of Educational Achievement) [178].

Енциклопедія педагогічних технологій визначає моніторинг як «систематичний, глибокий і точний контроль різноманітних сторін педагогічного процесу, регулярний зворотний зв'язок, що надає суб'єкту управління уявлення про стан та результати діяльності певної системи, постійне спостереження за будь-яким процесом для виявлення його відповідності бажаному результату чи вихідному положенню, системна сукупність регулярно повторюваних вимірів (досліджень процесу) [274, с. 722]. У педагогіці моніторинг – це форма організації, збору, зберігання, оброблення та розповсюдження інформації про діяльність педагогічної системи. Він допомагає з'ясувати питання якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, отримати достовірні дані для аналізу, оцінювання і коригування педагогічної діяльності працівників ПТНЗ.

Аналіз підготовки майбутніх обліковців у ПТНЗ засвідчив певний ряд особливостей збору й оцінювання інформації та вказав на формалізацію обсягів доступної для отримання й систематизації інформації, яка дозволила нам скласти

лише загальну картину про реалії цього процесу. Для оцінювання якості професійної підготовки майбутніх ОРБД нами використано різноманітні способи й методи отримання інформації: опитування роботодавців з питань відповідності запитам галузі та працевлаштування ОРБД; кількісний аналіз обсягів підготовки означених фахівців у ПТНЗ України; визначення педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх ОРБД, у т.ч. за методикою експертного оцінювання вагомості факторів ефективного її формування.

Інтерв'ювання роботодавців проводилося за використанням запропонованого нами опитувальника, що наведено у додатку А.1. До участі у визначеному процесі було залучено 15 респондентів, зокрема представники автотранспортної, будівельної і освітньої галузей, банківської системи і сфери послуг. Роботодавці стверджують, що нині для здійснення професійної діяльності представники бухгалтерської справи, зокрема обліковці, мають досконало володіти навичками та прийомами роботи на комп'ютері, і це є пріоритетною професійною компетенцією. Між тим рівень застосування ІКТ і сформованість технологічної компетентності у випускників ПТНЗ скоріше не достатній за твердженням представників бухгалтерії опитуваних підприємств. З погляду керівників бухгалтерських підрозділів (головних бухгалтерів) та співробітників організацій (фірм), які безпосередньо займаються роботою з молодими фахівцями, випускників-обліковців приймають на роботу за кваліфікацією вкрай не часто. Роботодавці завіряють, що у працевлаштуванні ОРБД важливими критеріями, якими вони керуються, є престиж закінченого закладу на ринку освітніх послуг, місце проходження виробничої або переддипломної практики та наявність досвіду роботи у сфері обліку. Також вони охоче приймають до штату осіб, що виявляють у співбесіді такі характеристики – професійні знання, аналітичні здібності, навички роботи з комп'ютером, вміння працювати з потоком облікової інформації, обираючи із нього головне, здатність до самостійних дій в умовах невизначеності, володіння інформаційно-технологічною культурою, готовність до співпраці та міжособистісної взаємодії (ділове спілкування, вміння працювати в команді, правова культура).

Важливою вимогою роботодавців до осіб, що претендують на вакансію ОРБД, є здатність бути готовим до сприйняття повноважень у руслі професійних компетенцій – володіння ІКТ, вміння працювати із спеціалізованими комп'ютерними програмами ведення бухгалтерського обліку (наприклад, 1С: Бухгалтерія 8 для України). До того ж, за вимогою роботодавців, у майбутніх ОРБД мають бути сформовані такі професійно важливі якості: загально-особистісні (акуратність, аналітичні здібності, відповідальність, комунікативність, логічне мислення, несприйняття корупції, ощадливість, порядність, працьовитість, співчуття людям, стресостійкість, терплячість, чесність); загально-професійні (професійне чуття, самомотивація, вміння переконувати, вміння економити кошти організації); основні – пізнавальні (професійна пам'ять, професійне мислення); діяльнісні (професійна культура та мобільність, діловий етикет, здатність до адаптації в нових умовах діяльності); саморозвиток (узагальнення досвіду, прагнення до професійного зростання).

Крім того, роботодавці пропонують випускнику-обліковцю вакансії зі споріднених професій (конторський службовець (бухгалтерія), касир банку, продавець, рахівник) навіть без наявності досвіду роботи. Більшість працедавців завірили, що майже ніколи не співпрацювали з ПТНЗ, але хотіли б налагодити взаємозв'язки. Для цього, з метою підвищення якості підготовки випускників за професією «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних», компанії роботодавців готові забезпечити проходження виробничої та переддипломної практики учнями, а також, в разі необхідності, мають можливість надати своїх фахівців для проведення теоретичних занять та майстер-класів з облікового діловодства. Вони вважають, що імідж сучасного ОРБД залежить від сформованості його професійної компетентності. Працедавці зауважують, що підготовка обліковців у ПТНЗ має бути наближеною до умов реального виробничого підрозділу – бухгалтерії. Також, вони охоче приймають на роботу випускників ПТНЗ, які пройшли шлях навчання за етапами «кваліфікований робітник – обліковець з реєстрації бухгалтерських даних» → «молодший спеціаліст – бухгалтер». При цьому на питання «чи плануєте ви розширювати штат співробітників бухгалтерії саме за цією категорією

працівників» ми отримали неоднозначну відповідь. Тобто в умовах сьогодення штат бухгалтерії розширювати не планується, однак є необхідність в оновленні контингенту бухгалтерського підрозділу професійно компетентними і мобільними фахівцями. Загальне оцінювання роботодавцями рівня кваліфікації випускників ПТНЗ створює уявлення про те, що вони оцінюють випускників-обліковців як кваліфікованих робітників з елементарним усвідомленням специфіки своєї професійної діяльності, базовим рівнем знань, умінь і навичок, частково вмотивованих на діяльність за професією. Дана позиція перевірялась за розробленою нами кваліметричною моделлю щодо загальної оцінки роботодавцями рівня кваліфікації ОРБД (дод. А.3).

Підприємці наголошують, що нині є потреба в професійно компетентних обліковцях, які здатні виконувати професійні дії, починаючи з найменшого (елементарного, виконавчого) рівня ведення бухгалтерського обліку. Вони наполягають на об'єднанні зусиль освітянських структур і підприємств в оновленні підходів до навчання за даним напрямом підготовки. Тим самим, вбачається необхідність наукового обґрунтування та супроводу оновлення змісту підготовки ОРБД із врахуванням вимог сучасного підприємства.

Нагадаємо, як зазначалося раніше, рівень сформованості професійної компетентності ОРБД певним чином залежить від доцільності змісту їхньої професійної підготовки. Роботодавці теж виказують власні думки щодо інноватизації підготовки обліковців у ПТНЗ. Більшість цих вимог прописано у ДСПТО 4121.ОК.74.12–2013 [73]. Однак, для виходу на бажані параметри сформованості професійної компетентності в майбутніх випускників-обліковців у вигляді надпрофесійних і професійних компетенцій маємо знати, перш за все те, які вимоги роботодавці висувають до кваліфікації ОРБД і як вони перетинаються із стандартом підготовки за професією. Таким чином, для відповіді на це питання нами був проведений порівняльний аналіз вимог існуючих посадових інструкцій і кваліфікаційних характеристик роботодавців (дод. А.6).

Проведене опитування роботодавців та кореляція існуючих посадових інструкцій дали нам змогу уявити та виокремити особливості організації

професійного навчання майбутніх ОРБД, встановити залежність у смисловій структурі «професійна підготовка ↔ виробниче навчання ↔ виробнича практика ↔ попит на кваліфіковані кадри облікового діловодства», що, у свою чергу, уможливило встановити співвідношення існуючого стандарту підготовки ОРБД із запитами реального сучасного підприємства. Однак, результати опитування роботодавців вказують й на те, що вони зосереджують увагу на комп'ютеризації виробничого процесу працівників бухгалтерського відділу. Основна частка опитуваних зробила акцент на необхідність оновлення посадових інструкцій із внесенням до них таких компетенцій, як вміння володіти ІКТ та спеціалізованими бухгалтерськими програмами. Це свідчить про те, що реалізація освітнього процесу має враховувати інноваційність майбутньої професійної діяльності ОРБД за умови інформатизації процесу їхнього навчання за фахом. У цьому сенсі випускники-обліковці можуть відбутися конкурентоздатними на сучасному ринку праці.

Для визначення сутності професійної компетентності ОРБД проведено аналіз професійних функцій, яким вони мають оволодіти під час підготовки у ПТНЗ. Звісно, що кожен кваліфікований робітник компетентний в тому сенсі, в якому робота виконана ним, відповідає вимогам, що висуваються до кінцевого практичного результату професійній діяльності. Результати аналізу ДСПТО дозволили визначити основні професійні сфери діяльності обліковців та можливі посади, що він зможе обіймати у майбутньому. За методикою Л. Семушиної та Н. Ярошенко [276] ми дізналися, що обліковець може працювати як на посаді ОРБД, так і за спорідненими професіями: касиром, рахівником, оператором комп'ютерного набору.

Відтак, набуття професії ОРБД відбувається інтегровано з професіями оператора комп'ютерного набору, або секретаря керівника, або відразу інтегруючись за усіма названими професіями. Ми з'ясували, що за кваліфікаційними вимогами випускники-обліковці мають виконувати низку основних професійних функцій: ведення статистичного обліку, облік і реєстрація грошових операцій, облікові і нормувальні роботи. На підставі основних

професійних функцій виділено підфункції: перевірка, систематизація, підготовка, комплектування, контроль та реєстрація первинних документів бухгалтерського обліку та їх архівування; підготовка, проведення та облік господарських операцій, здійснення розрахункового обліку; складання оперативних, хронологічних і нормувальних документів, їх облік та передача на зберігання. На підставі отриманих професійних компетенцій обліковці набувають професійно мобільні якості, що і дозволяють роботодавцю використовувати їхній професійний потенціал у сфері споріднених професій. У цьому плані професійні функції як ОРБД, так і кваліфікованих робітників з відповідних споріднених професій мають бути відображені у структурі їхньої професійної компетентності, а технології їх застосування – у змісті спеціальних навчальних предметів – «Бухгалтерський облік», «Інформаційні системи і технології в обліку», «Економіка підприємства», «Фінанси», «Основи оподаткування». Також, доцільно було б інтегрувати їх у комплексі професійної підготовки ОРБД за умови міждисциплінарних зв'язків загальноосвітнього і спеціального циклів підготовки. Звичайно, у процесі формування професійної компетентності ОРБД проходить три основних цикли професійної підготовки згідно типового навчального плану (ТНП): загально професійний, професійно-теоретичний та професійно-практичний (дод. В.1). Завершується курс навчання Державною кваліфікаційною атестацією. Проте, зміст дисциплін за стандартом ДСПТО 4121.К74039-2006 не змінювався протягом 7 років й суттєво не відображав міжпредметні зв'язки, спрямовані на професійний рівень набуття компетенцій майбутніми ОРБД. Розроблений новий стандарт вносить деякі корективи у зміст підготовки, однак не значні.

Результати контент-аналізу з порівняльного вивчення змісту стандартів 2006 та 2013 років з'ясовано, що у ПТНЗ першого атестаційного рівня тривалість професійної підготовки складає 1290 годин, що на 15 годин менш за попередній стандарт. Обсяг навчального часу на обов'язкову складову змісту професійно-технічної освіти не може перевищувати 80% загального фонду навчального часу, відповідно варіативний компонент становить до 20%.

Аналіз типового плану та програм свідчить про те, що кожний навчальний

предмет викладається виокремлено й незважаючи на те, що професійна діяльність ОРБД тісно пов'язана з інформатизацією праці, кредит часу на викладання предметів інформаційно-комунікаційного змісту за оновленим стандартом зменшений (дод. В.2). Типові навчальні програми з навчальних предметів професійно-теоретичної підготовки вимагають переосмислення та переорієнтації на комп'ютерно-орієнтований зміст навчання і наближення їх викладання до реальних умов виробничого підрозділу (бухгалтерії), де відбуватиметься професійна діяльність майбутніх ОРБД. Такий підхід до організації теоретичного навчання за професією створюватиме умови рівного переходу від теорії до практики – від виробничого навчання до виробничої практики [73]. Навчальні години за резервом часу в ПТНЗ, чомусь розподіляються на предмети загальноосвітнього циклу, однак доцільно було б ввести до навчального плану професійної підготовки ОРБД, наприклад, курс «Основи професійної мобільності» або «Техніка пошуку роботи», що нині досить актуально. Хоча «Типовим навчальним планом» все ж передбачено резерв часу для вивчення таких предметів відповідно потреб ринку праці («Техніка пошуку роботи», «Ділова етика і культура спілкування»). У межах професійно-практичної підготовки ДСПТО відбувається виробниче навчання у навчальних лабораторіях і на виробництві.

У нашому дослідженні основні функції, що пов'язані з професійною діяльністю ОРБД, розкрити у змісті навчального предмету «Бухгалтерський облік». Саме цей навчальний предмет має бути визначений як основна дисципліна спеціального циклу навчання [65, с. 35–42]. Зазначимо, що дослідниця Т. Аненкова вже запропонувала визначати «Бухгалтерський облік» як базову навчальну дисципліну і назвала ознаки цього поняття [3]. Вона наголошує, що більш коректним буде дотримуватися поняття «основна навчальна дисципліна».

За Держстандартом освітньо-кваліфікаційна характеристика представлена двома складовими: основними видами діяльності ОРБД та вимогами до знань та умінь майбутніх кваліфікованих робітників. Важливим фактором взаємозв'язку ОКХ у частині вимог до знань та умінь, а саме до набуття професійних компетенцій, є загальні вимоги до освіченості випускника – ОРБД, тобто до них

належать біля 57 % загальних вимог. А саме: усвідомлення сутності та соціальної значущості майбутньої професії, підвищення її престижу і прояву до неї стійкого інтересу; знання законодавства України з боку реалізації фінансово-господарської діяльності суб'єктами народного господарства й компетенцій щодо врахування його положень при прийнятті рішень з питань розв'язування професійних завдань; компетенції щодо системних дій у професійній сфері, аналізу та проектування власної діяльності; готовність бути відповідальним за виконану роботу, несприйняття корупції, здібність самостійно та ефективно вирішувати проблемні ситуації при виконанні професійних дій; схильність до наукової організації облікової праці; компетентність у використанні комп'ютерної техніки і спеціалізованого програмного забезпечення, тобто володіння комунікативними компетенціями функціонування в інформаційній системі бухгалтерського обліку та застосування відповідних інформаційних технологій на підприємстві; бажання постійного професійного зростання, придбання нових знань, умінь та навичок (набуття відповідних компетенцій), виявлення рис професійно мобільного фахівця; знання основ підприємницької діяльності у спектрі професійного функціонування.

Методом кореляції з'ясовано наскільки ОКХ, представлена в ДСПТО, відповідає змісту стандарту за основним навчальним предметом професійної підготовки ОРБД – «Бухгалтерський облік». Спостереження проведено за двома напрямками: відповідність сфер професійної діяльності ОРБД змісту навчального предмету «Бухгалтерський облік» і аналіз ОКХ в частині вимог до знань і вмінь майбутнього ОРБД й змісту навчального предмету «Бухгалтерський облік». Результати аналізу ДСПТО засвідчили, що зміст стандарту у сфері професійної діяльності – здійснення оперативного обліку – на 70% співвідноситься із змістом основного навчального предмету «Бухгалтерський облік», облік та реєстрація грошових операцій відповідає на 60%, облік і нормування робіт – на 50% змісту цієї дисципліни. Причому взагалі не передбачена комп'ютеризація процесу виконання професійних вправ у теоретичному навчанні. Тим самим, порівняльний аналіз ОКХ в частині вимог до знань і умінь кваліфікованих ОРБД й зміст основної дисципліни «Бухгалтерський облік» вказують, що менш ніж 70 % вимог до ЗУН,

котрі прописані в ОКХ, знаходять відображення у змісті, причому остання частина змісту співвідноситься до вимог ОКХ опосередковано.

Таким чином, на підставі проведених розвідок ми з'ясували, що по факту організація професійної підготовки майбутніх обліковців у ПТНЗ має об'єктивну залежність від нормативних положень ДСПТО. Проведений нами аналіз зосереджує увагу на процесуальних характеристиках освітнього процесу ПТНЗ та особливостях формування професійної компетентності майбутніх ОРБД на адаптивних засадах. Ми з'ясували необхідність встановлення кореляції між важливістю й оперативністю процесуальної та результативної інформації, а моніторинг уможливив своєчасне виявлення змін, що відбуваються в системі профтехосвіти та дозволив встановити фактори, що зумовлюють ці зміни. Звісно, моніторинг також розкрив негативні тенденції і дав змогу здійснити короткострокове прогнозування розвитку процесів, що відбуваються в ПТНЗ. Він дозволив уявити та оцінити ступінь повноти реалізації методичного забезпечення у професійній підготовці ОРБД.

Таким чином, ми мали досліджувати освітній процес ПТНЗ як цілісну систему в аспекті неперервності, інформативності, діагностування, науковості, зворотного зв'язку і наступності. Важливо відзначити, що кожен досліджуваний нами ПТНЗ виявив специфічні особливості освітнього процесу та певні педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх ОРБД (фактор внутрішнього середовища), однак закони про освіту не контролюються цим ПТНЗ (зовнішній фактор).

В свою чергу, результати кількісного аналізу регіональних позицій продемонстрували реальний стан підготовки кваліфікованих робітників за професією «Обліковець із реєстрації бухгалтерських даних» у ПТНЗ різних регіонів України (дод. Д.1). Наприклад, у Дніпропетровській області підготовка за означеною професією проводилася в 10-ти із 68-х ПТНЗ, що становить найбільшу кількість з усіх регіонів країни. Протягом трьох років загальний контингент випускників-обліковців склав 1139 осіб, з яких плановий випуск 2014 року – 296 осіб (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Кількісний аналіз підготовки обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у професійно-технічних навчальних закладах Дніпропетровської області (інформація НМЦ ПТО у Дніпропетровській області)

№ з/п	Назва ПТНЗ	Випуск (роки)			Всього за три роки	Кількість учнів 2013-2014 н. р.			Всього проходило підготовку в 2013-2014 н.р.
		2011-2012	2012-2013	2013-2014		курси			
						I	II	III	
1	ПТУ-71	58	54	53	165	53	30	30	113
2	ПАПТУ	21	47	0	68	20	28	29	77
3	ВПУ-75	57	58	57	172	59	57	29	145
4	ЗДЦПО	45	25	40	110	19	42	40	101
5	ТПАЛ	51	58	30	139	30	30	30	90
6	ПТУ-81	27	23	28	78	30	25	28	83
7	ЦАПЛ	27	25	30	82	30	-	-	30
8	НЦПО	30	30	30	90	22	30	30	82
9	ОПТУ	-	53	26	79	29	26*	-	55
10	ВПУ-17	50	26	80	156	30	29	80	139
	Всього:	366	399	374	1139	322	297	296	915

Постало завдання здійснення моніторингу в наступному порядку збору інформації: проведення SWOT-аналізу – виявлення резервів, потенційних можливостей більшості ПТНЗ України в цілому та кожного окремо; з'ясування педагогічних умов реалізації програм, методик і технологій засобами експертного оцінювання вагомості факторів ефективного формування професійної компетентності майбутніх ОРБД і визначення рівнів її сформованості. Результатом проведення SWOT-аналізу є формулювання основних стратегічних напрямів розвитку ПТНЗ відповідно до здійснення підготовки за означеною вище кваліфікацією робітників облікового діловодства із урахуванням можливостей покращення стану формування їхньої професійної компетентності, відображених у матриці (дод. Д.2). Наприклад, у ННЦ ПТО НАПН України підготовка ОРБД здійснюється за інтеграцією професій «Секретар керівника (підприємства, організації, фірми), обліковець з реєстрації бухгалтерських даних» (учні мають можливість за отриманням відповідного кваліфікаційного рівня продовжувати навчання в Центрі за спеціальностями «Діловодство» або «Бухгалтерія» та дістати освітній рівень «молодший спеціаліст»), а в Економіко-юридичному училищі Київського університету туризму, економіки і права, Вищому професійному училищі Національного авіаційного університету та в Київському професійному

ліцеї сфери послуг учні навчаються за інтегрованою професією «Оператор комп'ютерного набору, обліковець з реєстрації бухгалтерських даних». Однак, здобуття двох професій відбувається виокремлено одна від іншої, інтеграція спостерігається не достатньо, тобто це питання вимагає більш детальних розвідок й виходить за межі нашого дослідження.

Можливості, що потребують концентрації всіх необхідних ресурсів ПТНЗ для їх реалізації, та відповідні небезпеки, що вимагають підвищеної уваги й ретельного моніторингу, відносяться до пріоритетної частини планування діяльності ПТНЗ і мають знаходитися під постійним контролем керівництва. Тим можливостям, які забезпечують ранжування за мірою вимог і небезпеки та потребують контролю, надається середній пріоритет: контроль керівництва вищої і середньої ланки, інвестування із власних чи доступних джерел (діагностування, стимулювання, внесок у соціально-профорієнтаційну рекламу та впровадження сучасних ІК-технологій). SWOT-аналіз показав сильні (S) та слабкі (W) сторони практичного стану формування професійної компетентності майбутніх ОРБД. Також даний метод уможливив визначення факторів внутрішнього середовища об'єкта аналізу (професійної підготовки майбутніх ОРБД), тобто таких, на що сам об'єкт має вплинути – можливості (O), та небезпеки (T), що є факторами зовнішнього середовища, – те, що може вплинути на об'єкт зовні й при цьому не контролюється ним (наприклад, законодавчі механізми) [170, с. 151–157].

Отримані результати визначають стратегію ПТНЗ, його цілі й завдання з питань поновлення змісту підготовки ОРБД у напрямку формування їхньої професійної компетентності. Згадані вище матриці складаються на підставі якісних експертних оцінок. А на основі отриманих даних SWOT-аналізу проведено пілотне встановлення вагомості факторів ефективного формування професійної компетентності майбутніх обліковців у ПТНЗ. За ранжуванням визначено 11 факторів, що впливатимуть на рівень сформованості професійної компетентності обліковців (дод. Е.1–Е.2). За логікою отриманих результатів через SWOT-аналіз із низки визначених факторів виокремлюємо ті, що дають змогу виявити педагогічні умови, які уможливають підвищення рівня професійної

компетентності майбутніх ОРБД. Визначені умови частково прогнозовані при проведенні моніторингу (SWOT-аналізу) та є сукупністю інформаційного освітнього середовища ПТНЗ, структури й змісту навчально-методичного забезпечення формування професійної компетентності майбутніх ОРБД. Детальніше це питання розглянуто у наступному розділі дисертації. Отже, наводимо підсумки проведення моніторингу, де важливими є висновки щодо реалізації етапів аналізу практичного стану формування професійної компетентності майбутніх ОРБД, а саме:

1. Проведення базового SWOT-аналізу: відбір параметрів, що впливають на розвиток ситуації – на здійснення професійної підготовки майбутніх ОРБД. Установлено: пріоритетом слугують ключові фактори успіху, престижу професії на ринку праці. Потрібно: ефективно організовувати соціально-профорієнтаційну компанію з метою підвищення рівня вмотивованості учнів від вступу і до закінчення навчання за професією в ПТНЗ.

2. Експертне оцінювання вагомості факторів ефективного формування професійної компетентності майбутніх ОРБД. Установлено: орієнтиром для здійснення освітнього процесу ПТНЗ за визначеними параметрами є очікування роботодавцями кваліфіковано підготовлених робітничих кадрів, які мають відповідний рівень професійної компетентності і конкурентоздатності на ринку праці. Необхідно: реалізувати відповідні умови формування професійної компетентності майбутніх ОРБД через розроблення і забезпечення якісного упровадження педагогічних технології на адаптивних засадах у професійну підготовку майбутніх ОРБД; створення відповідного інформаційного освітнього середовища; викладання навчальних предметів «Бухгалтерський облік» та «Інформаційні системи і технології в обліку» на компетентнісній основі; забезпечення об'єктивності контролю і оцінювання навчальних досягнень учнів на засадах діагностичного підходу, налагодження співпраці з підприємствами для створення умов проходження виробничої практики майбутніми ОРБД.

3. Ранжування факторів, що визначені за ступенем вагомості, та оформлення кінцевих результатів аналізу. Установлено: на думку роботодавців, кваліфікація

ОРБД набувається під дією факторів, що впливають на сформованість рівнів вмотивованості, професійної, соціокультурної та адаптивної компетентностей (рівень професійної компетентності є домінуючим). Тим самим бачення роботодавців та педагогічних працівників ПТНЗ збігається в тому, що є необхідність у визначенні певних педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх ОРБД. Необхідно: змодельовати професійну підготовку майбутніх ОРБД на компетентнісній основі, застосувати систему мотиваційного впливу на адаптивних засадах, спрямувати педагогічний процес на підвищення рівня формування професійної компетентності майбутніх ОРБД з врахуванням елементів випереджального навчання обліку.

Проведений моніторинг дав змогу передбачити перспективи вдосконалення навчально-методичної складової професійної підготовки майбутніх ОРБД, встановити пріоритети оновлення її змісту, компетенізацію викладання провідних навчальних предметів, що забезпечує створення інформаційного освітнього середовища у ПТНЗ. Фундаментальні і прикладні дослідження В. Беспалька, В. Бикова, Р. Гуревича, Л. Купряшиної, А. Місюрова, І. Роберт, О. Спіріна [24, 28, 61, 146, 179, 229, 289] в галузі інформатизації освіти підтверджують, що впровадження ІКТ у навчальний процес суттєво сприяє підвищенню ефективності навчання на всіх його рівнях, особливо, якщо мова йде про формування професійної компетентності майбутніх фахівців, пов'язаного з технологічністю їхньої професійної діяльності. Різні проблеми використання комп'ютерів у процесі навчання та умови їх використання висвітлені в наукових працях А. Ашерова, М. Кадемії, С. Яшанова [12, 112, 342]. Нажаль, нами не виявлено змістовних наукових джерел, які у повній мірі відображали б процес комплексної інформатизації професійної підготовки ОРБД. Спираючись на досвід вчених у цьому напрямі, нами проведено аналіз проблеми інформатизації навчання, а саме: інформаційно-бібліотечного (далі – ІБЗ) та інформаційно-комунікаційного забезпечення підготовки учнів за професією обліковців.

По-перше, у межах НДР Інституту ПТО НАПН України на підставі угод про науково-педагогічне співробітництво з Науково-методичним кабінетом ПТО у

м. Києві і Навчально-науковим центром ПТО НАПН України у жовтні 2012 року відбулася Перша Всеукраїнська учнівська науково-практична конференція «Інформаційно-бібліотечне забезпечення формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних» (дод. Ж.1), де розглядалися теоретичні, прикладні та навчально-наукові аспекти використання ІБЗ та ІКТ у професійній підготовці майбутніх ОРБД. Педагогічною метою організації конференції було передбачено актуалізацію проблеми формування професійної компетентності майбутніх ОРБД та підведення підсумків підготовчого етапу даного дослідження (<http://lib.iitta.gov.ua/2822/>) [244]. Основними об'єктами системного аналізу удосконалення ІБЗ визначені: інформаційно-бібліотечні ресурси професійної підготовки майбутніх ОРБД. Встановлено, що до оновлених навчальних програм існує певний дефіцит навчальних джерел – підручників, посібників, довідників. Також, фондам бібліотек ПТНЗ бракує спеціальних навчальних ресурсів, що мають професійно спрямований зміст загальноосвітніх навчальних предметів. Вирішення цього питання певною мірою проходить завдяки власно розробленій педагогічними працівниками ПТНЗ навчально-методичній продукції. Це має стихійний характер і не поєднано в єдиному інформаційному середовищі закладу. Зауважимо, що потужність ІКТ-ресурсів бібліотек ПТНЗ у загальному плані теж не в змозі повною мірою забезпечити навчальний процес необхідними професійними джерелами. За даними проведеного нами аналізу, у бібліотеках ПТНЗ України наявність підручників з грифом МОН України з бухгалтерського обліку складає 60% від потреби (рекомендованих для використання у ПТНЗ – 20%, у ВНЗ – 40%). Підручники з дисциплін економічного змісту складають 90% від потреби (рекомендованих для використання у ПТНЗ – 45%; для використання у ВНЗ – 45%), а з дисциплін інформаційно-комунікаційного змісту - 70% від потреби (рекомендованих для використання у ПТНЗ - 50%; для використання у ВНЗ – 20%). Інша навчальна література, а саме: практикуми, посібники, довідники, словники з бухгалтерського обліку становлять 80% від потреби (рекомендованих для використання у ПТНЗ – 20%, для використання у ВНЗ – 60%), з дисциплін економічного змісту – 55% від потреби (рекомендованих

для використання у ПТНЗ – 15%, для використання у ВНЗ – 40%), з дисциплін інформаційно-комунікаційного змісту – 30% від потреби (рекомендованих для використання у ПТНЗ – 15%, для використання у ВНЗ – 15%). Забезпеченість періодичними джерелами фахового спрямування становить 90% від потреби [253]. Наприклад, застосування інформаційно-бібліотечних ресурсів у Навчально-науковому центрі ПТО НАПН України з використанням ІКТ та технічного забезпечення у кількості робочих комп'ютерних місць розраховано на 3 особи; кількість пристроїв друку - 1 сканер, 1 принтер; наявність локальної мережі у бібліотеці відсутня, але налагоджена Інтернет-комунікація. Кількість учнів, які використовують щоденно ІКТ-ресурс на базі бібліотеки, у середньому становить 7-10 осіб. Для більш чіткого усвідомлення стану ІБЗ з формування професійної компетентності майбутніх ОРБД застосовано відповідне анкетування (дод. Ж.2). Бібліотечні працівники (12 осіб) вважають, що інформаційно-бібліотечний потенціал забезпеченості професійної підготовки ОРБД становить 60% від потреби у джерелах; учні (180 осіб) – 50%; викладачі та майстри виробничого навчання (15 осіб) – 35%; бухгалтерські працівники (5 осіб) – 60%. Проведене діагностування не вичерпує повністю питань порушеної проблеми. Перспективні напрями подальшої розробки передбачають: аналіз специфіки функціонування всіх суб'єктів інформаційно-бібліотечного середовища професійної підготовки бухгалтерського спрямування, узгодження пріоритетів розвитку на регіональних рівнях, узагальнення досвіду інформаційно-комунікаційної діяльності бібліотеки та її результативності в умовах формування професійної компетентності майбутніх ОРБД. До того ж, ці питання виходять за межі нашого дослідження й представляють окремий вектор наукового пошуку.

По-друге, процес інформатизації ПТНЗ можна характеризувати за кількісними показниками забезпеченості навчальних закладів комп'ютерною технікою. За даними Навчально-методичного кабінету ПТО у м. Києві нами було з'ясовано, що столичні ПТНЗ у загальному обсязі мають 39 комп'ютерних класів, на базі яких розташовано 548 комп'ютерів (ПК), до мережі Інтернет підключено 529 ПК. Заклади користуються провайдер-послугами Навігатор, УРАН, Znet,

Укртелеком, ТОВ «Юнікаст Інвест», Ланет, ТОВ «Н Тема», Фауст, Cosmonova.net. Крім того, кількість робочих місць педагогічних працівників складає 156 одиниць (дод. Ж.3–Ж.4). В цьому ж руслі запропоновано анкетування «Визначення поточного стану використання ІКТ у підготовці майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у ПТНЗ» (дод. Ж.5). При вивченні стану готовності педагогічних майстерень було з'ясовано, що всі ПТНЗ мають виокремлені навчальні кабінети інформаційних технологій, але стан науково-методичного забезпечення професійної підготовки ОРБД не в повній мірі відповідає сучасним вимогам ІОС ПТО. З'ясовано, що до арсеналу спеціалізованого програмного забезпечення підготовки ОРБД входить ліцензований електронний курс «1 С: Бухгалтерія для України», за вимогами роботодавців - це версія програми 8.2 (у деяких закладах для навчання використовують версію 7.7). Комплекс навчального, науково-методичного забезпечення та ІБЗ необхідно поновлювати інноваційними розробками з використанням електронних навчальних ресурсів. Таким чином, у підготовці ОРБД важливим аспектом є максимальне наближення процесу навчання до реалій виробництва та забезпечення відповідних умов: виробничого навчання і практики учнів; стажування майстрів; оновлення навчально-матеріальної бази та ін. [198]. Утім, ми погоджуємось з думками багатьох дослідників у галузі професійної педагогіки, які зосереджують увагу на тому, що майбутнє за інноваційно налаштованими педагогами, здатними до суб'єкт-суб'єктної взаємодії в ІОС формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників, зокрема обліковців.

Отже, аналіз практичного стану професійної підготовки ОРБД свідчить про недостатню відповідність потребам роботодавців надання кваліфікаційного рівня майбутнім обліковцям у ПТНЗ. Тобто цей процес відбувається шаблонно та традиційно, не адаптовано до умов інформатизації і соціалізації облікового діловодства. Тому вирішення проблеми підвищення рівня професійної компетентності майбутніх обліковців у процесі їхньої професійної підготовки шляхом виокремлення, науково-методичного обґрунтування відповідних педагогічних умов здійснення цього процесу та їх практичної реалізації засобами

авторської педагогічної технології на адаптивних засадах є актуальним, своєчасним, потребує ґрунтовних аналітичних, узагальнюючих, адаптивних та системних заходів.

Висновки до розділу 1

1. Результати підготовчого етапу дисертаційної роботи з вивчення теоретичних положень запровадження компетентнісного підходу в системі ПТО, науково-педагогічних джерел з визначення основних дефініцій дослідження за умови уточнення поняттєво-категоріального апарату, з'ясування педагогічного досвіду практиків засвідчують певну дослідженість проблеми формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних і наголошують на її актуальності у вимірі професійної освіти.

Аналіз теоретичних джерел щодо формування професійної компетентності майбутніх ОРБД здійснено на таких рівнях: методологічному, що відображає інтеграцію наукових підходів; теоретичному, що уможлиблює моделювання професійної підготовки майбутніх обліковців та розроблення педагогічної технології формування їхньої професійної компетентності на адаптивних засадах, а також встановлює систему вихідних параметрів, дефініцій, положень з відображенням складників, функцій та властивостей професійної компетентності ОРБД; практичному, що сприяє досягненню педагогічного ефекту за рахунок упровадження теоретично обґрунтованих наукових здобутків. З'ясовано, що у педагогічній теорії практично відсутні наукові праці, присвячені обґрунтуванню педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх обліковців на компетентнісній основі, існує певний дефіцит забезпечення їхньої підготовки навчально-методичними матеріалами та посібниками як друкованими, так і в електронному форматі.

На основі узагальнення науково-практичного досвіду, вивчення законодавчих та нормативно-правових документів за структурно-семантичним аналізом існуючої наукової термінології визначено базові поняття дослідження, а саме: «професійна

компетентність обліковця з реєстрації бухгалтерських даних»; «формування професійної компетентності»; «педагогічні умови формування професійної компетентності».

Установлено, що професійна компетентність обліковців з реєстрації бухгалтерських даних – це інтегративне особистісне утворення, що поєднує професійні знання, уміння, навички, досвід у бухгалтерській справі та професійно важливі якості кваліфікованого робітника бухгалтерії і забезпечує реалізацію ним професійних функцій з використанням технології облікового діловодства та спеціалізованого програмного забезпечення. Визначено, що формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних є складним цілеспрямованим педагогічним процесом професійного становлення кваліфікованих робітників облікового діловодства шляхом створення і насичення інформаційного освітнього середовища їхньої професійної підготовки інноваційним змістом з вибором форм, методів, засобів, адаптованих до вимог роботодавців, у т. ч. раціонального використання інформаційно-комунікаційних та виробничих технологій з урахуванням елементів випереджального розвитку бухгалтерського обліку як напряму професійної діяльності.

З'ясовано, що педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх ОРБД є педагогічною категорією, що відображає сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених обставин освітньої діяльності (єдність об'єктивного і суб'єктивного) – зовнішніх і внутрішніх факторів, від реалізації яких залежить підвищення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх обліковців.

2. До особливостей формування професійної компетентності майбутніх ОРБД віднесено: інформатизацію бухгалтерського документообігу як передумову створення інформаційного освітнього середовища; наявність вмотивованості учнів до набуття професії, пов'язаної із певними соціально-психологічними та культурологічними вимогами до особистості майбутнього обліковця (налагодження взаємозв'язків з оточенням в інформаційному освітньому середовищі в режимі «людина–людина», «людина–комп'ютер–людина», культура спілкування, орієнтація

в інформаційних потоках); інноваційна переорієнтація викладання бухгалтерського обліку з врахуванням елементів випереджального розвитку (передумови змін в законодавчій базі ведення реєстраційних процедур, трансформаційні перебудови в освіті, спрямування держави на розбудову інформаційного суспільства); забезпечення вимог роботодавців щодо адаптивних взаємовідносин у професійній діяльності бухгалтерських працівників (виділення адаптивних засад); технологізацію формування професійної компетентності передумовою якої є вимоги фахової підготовки з бухгалтерського обліку як основного напрямку професійної діяльності майбутніх обліковців, що являє собою інформаційну технологію (безперервний цикл дії та чітко визначений обліковий результат).

3. З'ясовано практичний стан підготовки майбутніх обліковців у ПТНЗ України. Констатовано, що в умовах конкуренції на ринку робочої сили впровадження в освітній процес інновацій є стратегічним напрямом їхньої підготовки. Проте, традиційність науково-методичного супроводу цього процесу не в повній мірі відповідає вимогам інформаційного освітнього середовища ПТНЗ. Отримано результати підготовчого етапу дослідження, які свідчать про недостатню сформованість професійної компетентності майбутніх обліковців та вказують на розбіжності з вимогам роботодавців до їхньої кваліфікації. Невирішеність розроблення означеної проблеми виявилась у низької вмотивованості учнів до навчання за професією. Встановлено причини перешкод: відсутність інноваційних методик і технологій цілеспрямованого формування професійної компетентності; неналежний рівень функціонування існуючого професійно-освітнього середовища; слабка практико-орієнтована спрямованість змісту підготовки ОРБД.

Отже, аналітичні та інформаційні дані вивчення стану розробленості проблеми нашого дослідження в педагогічній теорії та практиці підтверджують актуальність і доцільність дисертаційної роботи. Перше завдання дослідження вирішено та окреслено вектор подальшого науково-педагогічного пошуку. Результати першого розділу дослідження висвітлено в наукових працях автора [233, 234, 237, 241–242, 244, 246–249, 253–254, 264].

РОЗДІЛ 2

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОБЛІКОВЦІВ З РЕЄСТРАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКИХ ДАНИХ ТА ЇХ ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ

2.1. Загальна методика науково-педагогічного дослідження

Цілеспрямоване формування професійної компетентності майбутніх ОРБД передбачає застосування ефективних педагогічних засобів, прийомів, способів, форм, методів та технологій, тобто відбір оптимального науково-методичного ресурсу їхньої професійної підготовки, що перевіряється в процесі педагогічного дослідження. В основу методики покладено теоретико-методологічні принципи та методичні засади організації, проведення та математичної обробки результатів дослідницького пошуку, сутність яких розкрито в наукових доробках багатьох вітчизняних та зарубіжних учених, таких, як: С. Архангельський, А. Ашеров, С. Гончаренко, Г. Єльнікова, О. Жосан, Н. Кузьміна, П. Лузан, С. Сисоєва, М. Скаткін, В. Ягупов [8, 10–11, 54–55, 78–79, 87, 142, 166–167, 278, 280, 338].

До того ж філософська енциклопедія тлумачить поняття «методика» як «фіксовану сукупність прийомів практичної діяльності, що веде до передбаченого результату». Методика в науковому пізнанні грає важливу роль емпіричного дослідження (спостереження і експерименту) та, на відміну від методів, до її задач не входить теоретичне обґрунтування отриманого результату. Вона зосереджена на технічній стороні дослідження та на регламенті дій дослідника [314]. У навчальному посібнику «Основи науково-педагогічних досліджень» П. Лузан, І. Сопівник та С. Виговська наголошують: «методика дослідження містить опис сукупності методів, системи прийомів і способів, які використовуються для дослідження певного явища чи процесу» [167, с. 106]. Науковці наводять загальну структуру методики педагогічного дослідження, що відображено у вигляді схеми, на основі якої й сплановано алгоритм роботи над проблемою (рис. 2.1).

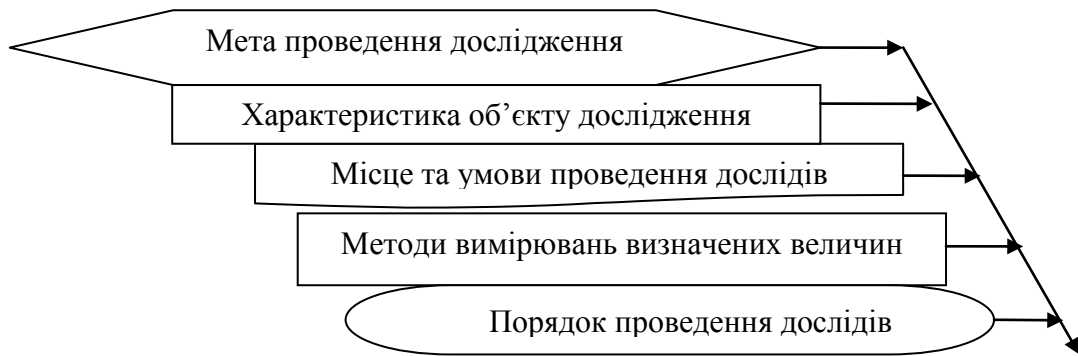

Рис. 2.1. Загальна схема методики науково-педагогічного дослідження (розроблено автором за П. Лузаном)

Метою дослідження є підвищенні рівня професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних шляхом обґрунтування та реалізації педагогічних умов її формування у ПТНЗ. Для досягнення мети розроблено і застосовано загальну методику науково-педагогічного дослідження, що відображає єдність методологічних підходів, теоретико-емпіричних дослідів, науково-експериментального інструментарію та відповідних практико орієнтованих заходів. Об'єктом дослідження обрано професійну підготовку майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у професійно-технічних навчальних закладах, а предметом – педагогічні умови формування їхньої професійної компетентності. Предмет дослідження занурений в об'єктне середовище, що знаходиться у постійному русі (тобто є процесом або явищем, котрі існують незалежно від суб'єкта пізнання, і на які спрямована увага дослідника). Детальний опис об'єкта і предмета викладено у змісті підрозділів дослідження (п. 1.2; п. 1.3; п. 2.3). Дослідницький пошук відбувся шляхом подолання суперечностей означених нами у вступі дисертації на сторінках 6–7, що забезпечується вирішенням наукових завдань, які виокремлені нами на сторінці 8 даної дисертаційної роботи.

Результати вирішення першого завдання аналітичного характеру створили підґрунтя для визначення змісту і структури професійної компетентності обліковців та виокремлення критеріїв, показників оцінювання рівнів її сформованості, а також сприяли теоретичному обґрунтуванню педагогічних умов та їх практичної реалізації засобами розробленої авторської педагогічної технології формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських

даних на адаптивних засадах. Загальна мета нашого дослідження і встановлені завдання, спрямовують нас на вирішення декількох часткових завдань:

1. Формулювання наукової задачі, визначення проблеми та вибір теми дослідження, аналіз психолого-педагогічних джерел з означеної проблематики (визначення базових понять) та з'ясування практичного стану формування професійної компетентності майбутніх обліковців у ПТНЗ для виявлення особливостей здійснення цього процесу (вступ, перший розділ).

2. Формулювання гіпотези, постановка завдань, визначення методологічних підходів, принципів та методів наукового пошуку (вступ, п. 2.1).

3. Виокремлення структурних компонентів у змісті професійної компетентності майбутніх обліковців та вдосконалення існуючого діагностичного інструментарію дослідження для деталізованого представлення критеріїв та показників оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД (п. 2.2.).

4. Експертне визначення та теоретичне обґрунтування педагогічних умов і розроблення авторської педагогічної технології формування професійної компетентності майбутніх ОРБД на адаптивних засадах (п. 2.3, п. 2.4).

5. Планування констатувального етапу експериментальної перевірки: розроблення змісту та методики реалізації етапу, встановлення фактичного рівня сформованості професійної компетентності у майбутніх ОРБД шляхом застосування педагогічного інструментарію. Узагальнення результатів підготовчого/констатувального етапу дослідження: висунування постулатів (другий розділ, п. 3.1).

6. Експериментальна перевірка розроблених і обґрунтованих педагогічних умов та їх практична реалізація з використанням авторської педагогічної технології формування професійної компетентності майбутніх ОРБД на адаптивних засадах, що визначається динамікою підвищення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД у цьому процесі (п. 3.1, п. 3.2).

7. Планування формувального етапу експериментальної перевірки на основі отриманих даних констатувального етапу експериментальної перевірки, його

організація і проведення; застосування інтерактивних технологій у професійній підготовці майбутніх ОРБД (п. 3.2.).

8. Статистичне оброблення, якісний аналіз результатів експериментальної перевірки: формулювання висновків та практичних рекомендацій.

9. Планування та здійснення узагальнювального етапу експериментальної перевірки – аналіз матеріалів з діагностики існуючого стану сформованості професійної компетентності ОРБД та результатів впливу запроваджених педагогічних умов (третій розділ, п. 3.2.).

10. Проведення заключного етапу дослідження – внесення коригувань у матеріали дослідження, формулювання загальних висновків.

11. Інтерпретація даних дослідження (узагальнення та систематизація отриманих результатів).

12. Проведення заходів щодо впровадження результатів дослідження у практику педагогічного процесу ПТНЗ (протягом всього терміну дослідження).

13. Підготовка за результатами дослідження наукових статей, методичних рекомендацій щодо впровадження наукового доробку в практику ПТНЗ.

Загальна методика педагогічного дослідження ґрунтується на положеннях філософських, соціолого-психологічних та психолого-педагогічних теорій, що дали змогу всебічно розглянути формування професійної компетентності майбутніх ОРБД та ефективно спланувати етапи вдосконалення цього процесу.

По-перше, в результаті моделювання професійної підготовки майбутніх ОРБД на компетентнісній основі будується модель цього процесу. Сукупність функціонально-процесуальних та змістово зв'язуючих компонентів моделі дають змогу упевнитись у правильності визначених критеріальних ознак оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності ОРБД. Аналіз вітчизняних та зарубіжних наукових джерел дозволяє визначитись з напрямом створення функціонально-суб'єктивного ІОС, що відповідає структурі відкритої педагогічної системи формування професійної компетентності ОРБД. Така система включає до себе зовнішні та внутрішні педагогічні впливи та умови.

По-друге, для цілеспрямованої реалізації задуму дослідження

обґрунтовуються спеціально визначені педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх обліковців у ПТНЗ. Для забезпечення валідності експериментально отриманих даних одні чинники (педагогічні умови, модель, педагогічна технологія) залишаються сталими, а інші (рівень професійної компетентності, задоволеність учнів, педагогічних працівників, роботодавців) мають змінну характеристику.

Слід зазначити, що для забезпечення концептуальної чіткості та методичної послідовності педагогічного дослідження визначаються та застосовуються методологічні підходи що описані у розділі 1 (стор. 16–22): системний (дає цілісне уявлення педагогічного явища, зокрема об'єкту дослідження – професійної підготовки майбутніх ОРБД); компетентнісний (надає змогу поєднувати набуті знання з їх практичним застосуванням, мотивувати суб'єктів експериментальної діяльності до саморозвитку й адаптивно сприймати процес формування професійної компетентності); суб'єктно-діяльнісний (розкриває напрями здійснення професійної підготовки в ПТНЗ на особистісно-орієнтованій основі з врахуванням мотиваційно-ціннісних, культурологічних та соціально-психологічних позицій кожного суб'єкта навчально-педагогічної взаємодії (учня і педагога, що потребує визначення діяльнісного аспекту, спрямованого на формування професійно важливих якостей особистості майбутніх ОРБД); технологічний (у ході дослідницької роботи забезпечує поетапне (технологічне) досягнення передбачуваного результату, спрямовуючи педагогічний процес (управління ним) на підвищення рівня його ефективності, інструментальності, інтенсивності підготовки за професією з врахуванням специфіки викладання навчальних предметів з облікових дисциплін у ПТНЗ); адаптивний (визначає вектор діяльності у створенні умов для природної самоорганізації учасників взаємовпливу, що викликає взаємоприспосовування поведінки суб'єктів процесу формування професійної компетентності і забезпечується спільним визначенням реалістичної мети з наступним поєднанням зусиль і самоспрямуванням дій на її досягнення на основі вироблення гнучких моделей діяльності); діагностичний (передбачає залежність між проектуванням змісту і методичного забезпечення та

індивідуальними особливостями сприйняття оновленого процесу майбутніми ОРБД, що аргументовано реальними знаннями педагогів про здатності учнів до набуття певної професії в основі чого є прогнозування потреб розвитку особистості у позитивних трансформаціях процесу формування професійної компетентності).

У дослідженні виокремлюється система методологічних принципів, що має наступну класифікацію: загальнонаукові (основні принципи діалектики, загального зв'язку, розвитку, системності, сходження від абстрактного до конкретного та навпаки, наукової об'єктивності); специфічні постулати (ціннісні правила та норми, доступність, сприйнятливність, адресність, гнучкість), принципи адаптивного управління (управління через самоуправління, самомотивація, постійного підвищення компетентності, адаптивності, кваліметричного моделювання та поточного саморегулювання, спрямованої самоорганізації та кооперації). Підтримуючи думку В. Короля про те, що правильно обрана методологія педагогічного дослідження забезпечує його обґрунтованість і цілісність (або коректність), виокремлюємо її виконуючи функції: методологічну (концептуальність підходів, принципи на основі яких будується дослідження); методичну (логічна побудова загальної методики та конкретизація кожного етапу дослідження); інструментальну (коректний вибір методів для розв'язання поставлених задач та обґрунтування часткових методик застосування цих методів); організаційну (визначаються основні заходи дослідницького характеру, регулюється теоретико-експериментальна діяльність дослідника, дотримання ним логіки дослідження, контролювання та коригування його перебігу) [131, с. 68].

Гіпотезою дослідження є припущення, що рівень професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних підвищиться, якщо в їхній професійній підготовці зреалізувати спеціально визначені та обґрунтовані педагогічні умови, основою яких є моделювання процесу професійної підготовки майбутніх обліковців, мотивування їх до оволодіння професією, створення інформаційного освітнього середовища формування їхньої професійної компетентності у професійно-технічних навчальних закладах (п. 2.3 дисертації).

Для більш просторового уявлення очікуваних результатів дослідження

будується структурно-логічна схема послідовності одержання проміжних результатів вирішення встановлених нами часткових завдань (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Структурно-логічна схема етапів розв'язування часткових завдань дослідження та отримання проміжних результатів (розроблено автором за А. Ашеровим)

Зі схеми бачимо, що розв'язання часткових завдань 1, 2 забезпечується вирішенням 1-го завдання дослідження «Здійснити аналіз психолого-педагогічних джерел, з'ясувати практичний стан професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у професійно-технічних навчальних закладах, розкрити базові наукові поняття і визначити проблему дослідження». У процесі проведення дослідження здійснюється аналіз практичного стану формування професійної компетентності майбутніх ОРБД на рівнях: методологічному, що

відображає інтеграцію наукових підходів у нашому дослідженні – системного, компетентнісного, суб'єктно-діяльнісного, технологічного, адаптивного, діагностичного; теоретичному, що встановлює систему вихідних параметрів, дефініцій, положень з відображенням складників, функцій та властивостей професійної компетентності майбутніх ОРБД (науково-теоретичне обґрунтування мети, особливостей, завдань, структури, змісту та принципів, за яких відбувається її сформованість); практичному, що уможлиблює моделювання професійної підготовки ОРБД та розроблення авторської педагогічної технології формування професійної компетентності майбутніх ОРБД на адаптивних засадах, а також сприяє досягненню педагогічного ефекту за рахунок упровадження теоретично обґрунтованих результатів. Вирішення першого завдання проводиться за структурно-семантичним аналізом існуючої термінології з виокремленням базових наукових понять дослідження на основі узагальнення наукового досвіду. До того ж системний аналіз удосконалення ІБЗ, у т. ч. нормативної і навчально-плануючої документації, виявлення ступеня дослідженості проблеми формування професійної компетентності ОРБД у педагогічній теорії, фактичне установлення чинників, що впливають на якість підготовки кваліфікованих робітників даної професії у ПТНЗ, розглядається у першому розділі нашого дослідження. За проведеними розвідками виокремлюються особливості процесу формування професійної компетентності майбутніх ОРБД (п. 1.1).

Розв'язання часткових завдань 3, 4 забезпечується виконанням 2-го завдання дослідження «Визначити зміст і структуру професійної компетентності обліковців з реєстрації бухгалтерських даних, конкретизувати критерії, показники та рівні її сформованості». Розв'язок другого завдання обґрунтовується у п. 2.2 нашого дослідження. Для більш детального уявлення досліджуваного феномена професійної компетентності обліковців та її формування у ПТНЗ за результатами контент-аналізу нормативно-плануючої і функціонально-посадової документації визначено джерела виділення ключових компетентностей у змісті компонентів професійної компетентності (дод. В).

Розв'язання часткового завдання 5 уможлиблюється результатом 3-го

завдання дослідження: «Теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних і розробити педагогічну технологію їх реалізації на адаптивних засадах». У процесі виконання третього завдання визначено вагомість факторів, що впливають на ефективність професійної підготовки майбутніх ОРБД, відповідно яких виокремлено і обґрунтовано педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх ОРБД (п. 2.3) та розроблено авторську педагогічну технологію для їх практичної реалізації (п. 2.4).

Розв'язання часткових завдань 6, 7, 8 спрямовує на результат 4-го завдання дослідження «Експериментально перевірити педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних». Для експериментальної перевірки розробляється діагностичний інструментарій: опитувальники, листи експертного оцінювання; адаптовані анкети, тести; модифіковані методики вивчення швидкості та гнучкості професійного мислення; застосовуються статистичні методи оброблення інформації (критерії Стьюдента та Пірсона), а також використано прикладні програми пакету MS Office (MS Excel) для здійснення математичних обчислень та побудови кваліметричних моделей. Експериментальна перевірка педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх ОРБД відбулася за етапами: констатувальним, формувальним, узагальнювальним. Логіка її проведення наведена в третьому розділі нашого дослідження.

Розв'язання часткових завдань 9 і 10 забезпечує вирішення 5-го завдання дослідження «Підготувати науково-методичні рекомендації для педагогічних працівників щодо формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних» (анотований опис наводиться у п. 3.3). Апробація та впровадження наукових результатів дослідження відбувається шляхом оприлюднення дослідницьких матеріалів на науково-практичних масових заходах: міжнародних та всеукраїнських конференціях, семінарах, тренінгах, конкурсах професійної майстерності. З цією ж метою налагоджується співробітництво з педагогічними колективами ПТНЗ та навчально-методичних центрів (кабінетів)

системи ПТО. Основні, апробаційні і додаткові матеріали, що розкривають ідеї даного педагогічного дослідження розміщуються в Інтернет-середовищі Електронної бібліотеки НАПН України. Статистика затребуваності наукового доробку наводиться за адресою сайту: <http://lib.iitta.gov.ua/cgi/stats/report/>, а також визначається показниками Центру досліджень соціальних комунікацій у базі «Бібліометрика української науки» за індексом Гірша.

Так, 1-й проміжний результат стосується конкретизації та структурно-семантичного уточнення базових наукових понять: «професійна компетентність ОРБД», «обліковець з реєстрації бухгалтерських даних», «педагогічні умови», «професійна підготовка ОРБД», «формування професійної компетентності ОРБД», 2-й проміжний результат – удосконалення діагностичного інструментарію, за допомогою якого з'ясовано зміст і структуру професійної компетентності ОРБД та визначені основні компоненти (конкретизовано поняття «критерії», «показники» та «рівні сформованості»), а також враховано встановлені показники за виокремленими критеріями для побудови факторно-критеріальних моделей як засобів вимірювання, порівняння та прогностичного регулювання; 3-й проміжний результат визначається теоретичним обґрунтуванням педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх ОРБД; 4-й проміжний результат підтверджений розробленням педагогічної технології формування професійної компетентності ОРБД на адаптивних засадах; 5-й проміжний результат – підготовленими науково-методичними рекомендаціями щодо формування професійної компетентності майбутніх ОРБД та аналітичними даними з їх практичної реалізації, котрі отримані за допомогою кваліметричних моделей.

Дане педагогічне дослідження має певний алгоритм дій за такими етапами:

1. Підготовчий (вхідний) етап дослідження (2011 р.) спрямований на вирішення часткових завдань і отримання певних проміжних результатів:

1) Виявлення особливостей підготовки обліковців у ПТНЗ засобами аналізу нормативно-інформаційних, науково-педагогічних та навчально-методичних джерел. Теоретичне усвідомлення розробленості проблеми дисертації в науці.

2) Визначення базових наукових понять з проблеми формування професійної

компетентності ОРБД у професійно-технічних навчальних закладах.

3) З'ясування практичного стану підготовки обліковців у ПТНЗ.

Діагностичні вимірювання на цьому етапі здійснюються таким чином:

- спостереження за організацією навчально-виробничого процесу ПТНЗ у векторі реалізації освітніх програм підготовки кваліфікованих робітників за професією «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних»;
- бесіди з учнями, педагогічними працівниками та адміністрацією ПТНЗ;
- опитування керівників практики від підприємств, роботодавців, аналіз та використання нормативно-інструктивної документації, Держстандарту, посадових інструкцій, де відображені вимоги до кваліфікації ОРБД.

Таким чином, підготовчий етап дослідження забезпечив: постановку мети та завдань експериментальної діяльності; планування експериментальної перевірки; розроблення (адаптацію) методики вимірювання та обробки заздалегідь визначених результатів; відбір КГ та ЕГ, аналіз однорідності досліджуваних груп.

II. Основний (дослідницький) етап дослідження (2012–2014 рр.) дав змогу реалізувати констатувальний і формувальний етапи експериментальної перевірки. Завданнями цього етапу встановлено: розкрити зміст і структурні особливості професійної компетентності обліковців, визначити критерії та показники оцінювання її сформованості за відповідними рівнями (п. 2.2).

III. Заключний етап дослідження (2014–2015 рр.) спрямований на: аналітичне усвідомлення одержаних результатів пошукової діяльності (узагальнювальний етап експериментальної перевірки) та підтвердження їх достовірності (контрольні виміри); обґрунтування висновків про педагогічний ефект (результативність впровадження наукових здобутків); встановлення перспектив подальших досліджень з тематики дисертаційної роботи.

Детальний опис етапів експериментальної перевірки та кінцевих результатів наведено у третьому розділі дослідження (п. 3.1).

У дослідження (2011–2015 рр.) залучаються педагогічні колективи та учні ПТНЗ Донецької, Івано-Франківської, Дніпропетровської, Полтавської областей та м. Києва, роботодавці та співробітники наукових установ. Основною базою для

проведення експериментальної перевірки визначено: Вище професійне училище Національного авіаційного університету (далі – ВПУ НАУ), Економіко-юридичне училище Київського університету туризму, економіки і права (далі – ЕЮУ КУТЕП), Київський професійний ліцей сфери послуг (далі – КПЛСП) та Навчально-науковий центр професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України (далі – ННЦ ПТО НАПН України), всього задіяно 468 респондентів, з них учнів – 362.

Морально-етичні норми проведення експериментальної роботи, які встановлені відповідно положень «Морального кодексу наукового працівника та етики проведення педагогічних досліджень», зокрема: «особиста відповідальність за результати дослідження, критичне ставлення до особистих досягнень, наукова чесність, скромність, коректність, недопустимість плагіату, обов'язок відстоювати свої ідеї та концепції, не дивлячись на будь-які авторитети та кон'юнктуру» враховуються в організації дисертаційної роботи [167, с. 83]. Зазначимо, що загальна методика нашого дослідження є технологічним процесом тому, що: по-перше, цей процес дає змогу здійснити теоретичне обґрунтування здобутків науки, здійснити відбір прийомів, способів та методів реалізації дослідів і покрокове виконання запланованих завдань, а також збір достовірних емпіричних даних, що підтверджують статистичні докази та конкретизовані висновки; по-друге, практичне дотримання методичної послідовності науково-практичної діяльності стає шляхом до одержання прогнозованого результату, а значить і для досягнення основної мети нашого дослідження.

2.2. Зміст і структура професійної компетентності обліковців з реєстрації бухгалтерських даних, критерії та показники оцінювання рівнів її сформованості

У першому розділі нашого дослідження з'ясовано особливості формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних, врахування яких можливе завдяки змістового забезпечення основних її

компонентів – мотиваційного, соціально-психологічного, суб'єктного, культурологічного, когнітивного і технологічного. Наведемо стисло характеристику кожного з них.

Спираючись на досвід науки і практики в обґрунтуванні мотиваційного компоненту професійної компетентності ОРБД, зазначимо, що він включає: цілі, мотиви, ціннісні орієнтації і потребу в набутті професійної освіти; бажання підвищити свій культурний рівень; пізнавальний інтерес до професійної термінології та лексики; прагнення до саморозвитку, самовиховання, співробітництва в облікової справі [48]. Наприклад, вивчаючи суть компетентності, її структурні компоненти та фактори впливу, шотландський вчений Дж. Равен пропонує модель, яка вказує на те, що поведінка індивіда є результатом взаємодії навичок і здібностей, мотивації та ситуації, в якій знаходяться люди. Аналіз впливу цих факторів дав можливість Дж. Равену зробити такі висновки: інтегральною частиною компетентності є мотивація, оскільки компоненти компетентності у людини будуть з'являтися і формуватися лише у процесі виконання цікавої для людини діяльності; конкретна ситуація, в якій опиняється людина, цілком впливає на цінності, що в неї формуються, і на можливості розвитку й оволодіння новими компетентністями; на поведінку впливає те, як людина сприймає ситуацію, в якій опинилася, наскільки розуміє стиль роботи в даній організації та очікування певної реакції з боку інших людей; компоненти компетентності можна оцінювати лише відносно значущих для індивіда завдань; люди будуть проявляти всі свої компетентності лише тоді, коли сприйматимуть ситуацію, в якій вони перебувають, придатною для занять цікавою для них діяльністю у суспільстві [226]. На нашу думку, зміст мотиваційного компоненту професійної компетентності ОРБД визначається наявністю стійких професійних мотивів, інтересів і цілей, що забезпечуються виконанням практико-орієнтованих професійних завдань з використанням сучасного комп'ютерного забезпечення; вирішенням виробничих ситуацій за допомогою набутих фахових знань; ознайомленням учнів зі специфікою облікового діловодства на підприємствах різних галузей економіки шляхом відеофільмів і навчальних екскурсій; проведенням конкурсів професійної

майстерності, соціально-профорієнтаційних майстер-класів, брейн-рингів, фахових олімпіад, предметних тижнів та інших професійно спрямованих заходів, що дає змогу упевнити майбутніх обліковців у перевагах професії та її значущості. Тим самим створюються обставини для побудови системи мотиваційного впливу, що починається з профорієнтації учнів від вступу в ПТНЗ і до завершення їхньої підготовки за професією. Для цього розроблено певний алгоритм діагностування особистісних якостей учнів та встановлено перелік мотивів, що спонукають майбутніх ОРБД навчатися за обраною професією. Ключовим моментом у формуванні мотиваційного компоненту професійної компетентності ОРБД є розвиток інформаційної компетентності учня ПТНЗ.

Звернемо увагу на те, що нині учені приділяють увагу виділенню в структурі професійної компетентності соціально-психологічного (Н. Демічева, І. Соколова, М. Уйсімбаєва [65, 288, 311]), суб'єктного (А. Брушлинський, Н. Брюханова, В. Ягупов [34, 36, 340]) і культурологічного (І. Арановська, М. Каган, Г. Коджаспирова [4, 111, 123]) компонентів. Це пов'язано з інтенсивністю трансформаційних перебудов як у суспільстві, так і в освіті, що у своєму змісті відображає інноваційні аспекти становлення особистості, адаптованої до соціально-психологічних та культурологічних впливів динамічного середовища існування людини у професії. Наприклад, дослідниця Н. Демічева виділяє у складі надпрофесійних компетенцій – соціальні та особистісні, а у складі професійних компетенцій ставить акцент на компетенціях «професійна мобільність», «правова культура», «культура праці». На думку вченої «оволодіння комунікативної культурою передбачає грамотне і логічне (у письмової і усної формі) вираження власного погляду, вільне використання професійної лексики, термінології, неприпустимість ненормативної лексики, просторічних висловлювань», а «правова культура забезпечується знанням основних законодавчих нормативних документів щодо здійснення професійної діяльності, рівнів регулювання бухгалтерського обліку», а також «грамотність у питаннях трудових відносин, в які вступають співробітники бухгалтерського підрозділу та підприємства у цілому» [65, с. 77–78]. Проте, вітчизняна дослідниця М. Уйсімбаєва стверджує, що індивід стає

особистістю у процесі освоєння соціальних функцій і розвитку самосвідомості, тобто усвідомлення своєї самототожності і неповторності як суб'єкта діяльності й індивідуальності, але саме як суб'єкт соціуму. Вона вважає, що професійна компетентність має особистісний характер і є підґрунтям формування індивідуального стилю професійної діяльності [311].

Соціально-психологічний компонент формування професійної компетентності включає основні аспекти: сприяння максимальному розвитку здібностей і потенціалу учнів, майбутніх ОРБД. Це спрямовано на вирішення проблем та подолання труднощів, що виникають у процесі життєдіяльності людини у суспільстві; об'єднання фахівців у соціальні структури, котрі мають надати необхідні для функціонування ресурси, послуги (формування соціуму – колективу); гуманізація та підвищення ефективності діяльності соціоструктур, що створюють ресурси та забезпечують послугами; визначення та удосконалення соціальної політики підприємства [350, с. 12–29]. На нашу думку, таким первинним професійним соціумом для майбутніх ОРБД має стати учнівська група у ПТНЗ.

На основі аналізу наукових праць зарубіжних дослідників, ми дістали висновку, що підґрунтям соціально-психологічного компонента є професійно-етичні цінності, які реалізуються у процесі створення обставин взаєморозуміння у колективі, терплячості один до одного, у практичній реалізації – допомозі людям. Саме так, як умову існування повноцінного суспільства у базисі етичних принципів визначено ідею взаємодопомоги. Наприклад, американські дослідники У. Фріндлер і Р. Епт сформулювали найважливіші з них: віра в цінність, гідність і творчі можливості кожного індивіда; визнання права кожної людини на власну думку та переконання, можливість вільно їх висловлювати і втілювати в життя у тій мірі, в якій це не порушує прав інших людей; невід'ємне і незаперечне право кожної людини самостійно приймати рішення [352]. Відтак, у змісті соціально-психологічного компоненту народжуються і відображуються адаптивні засади, інтерактивність та соціальні комунікації формування професійної компетентності обліковців як суб'єктів майбутньої професійної діяльності.

Дослідник В. Ягупов розкриває зміст суб'єктного компоненту професійної

компетентності кваліфікованого робітника як інтегральної складової, оскільки, з одного боку, він об'єднує всі вищевикладені аспекти в унікальне єдине ціле, що характерне тільки для конкретного фахівця, а з іншого – від його сформованості залежить актуалізація інших компонентів та професійне становлення і відбуття особистості професіонала [341, с. 32]. Ми приймаємо до уваги визначення вченого. Тим самим, основними керуючими параметрами суб'єктного компонента професійної компетентності ОРБД вважатиме професійно важливі якості та саморозвиток кваліфікованого робітника.

Безсумнівно, соціально-психологічний, суб'єктний та культурологічний компоненти невід'ємно пов'язані із розвитком ключової компетентності – соціально-комунікативної, що виявляється у сформованості професійної культури майбутніх фахівців облікового діловодства. Зазначимо, що феномен професійної культури є об'єктом вивчення багатьох провідних вчених, таких, як Ш. Амонашвілі, І. Арановська, В. Болгарина, В. Григор'єва, М. Каган, Н. Костриця, В. Орлов, Е. Ященко [2, 4, 31, 59, 111, 133, 207, 343]. Проте, це питання з точки зору педагогічної теорії і практики розкривається недостатньо. Нажаль, немає єдиної точки зору про зміст і обсяг цього поняття відносно розвитку рис професійної культури як однієї із передумов формування професійної компетентності майбутніх обліковців у ПТНЗ. Певне, врахування культурологічного компоненту у змісті професійної компетентності ОРБД створює можливості формування іміджу сучасного фахівця бухгалтерського підрозділу.

Культурологічний компонент дає професійно-особистісну характеристику обліковця, яка передбачає його теоретичну і практичну готовність до здійснення професійної діяльності в умовах міжкультурних комунікацій. Дослідниця І. Арановська стверджує, що концепція професійної компетентності передбачає залучення людини до загального культурного світу цінностей, де вона реалізує себе як спеціаліст, професіонал (з вузької сфери ділової ефективності вона виходить в широкий простір культури) [4, с. 115–119]. Для вирішення проблеми встановлення шляхів засвоєння культурологічних зразків у процесі професійного становлення особистості (за М. Каганом) визначено три типи: культура ерудита (пізнавальна

діяльність, накопичення знань особистістю); культура практика (перетворювальна діяльність, тобто високий ступень володіння технікою і технологіями визначає рівень культури праці); культура мораліста (ціннісно-орієнтаційна діяльність); культура комунікабельної людини (спілкування у всій сукупності проявів життєвої активності особистості) [111, с. 304–306].

Зауважимо, що професія ОРБД відноситься до числа масових і затребувана в різних організаціях. Такі фахівці можуть працювати в бухгалтерії будь-якої установи, у великих фірмах та банках, на підприємствах у відділах економічного планування та аналізу. Сьогодення вимагає від навчального закладу принципово нового підходу до формування професійної компетентності майбутніх обліковців, а саме інтеграції професійної освіти, практичної діяльності та нових інформаційних і виробничих технологій. Тим самим, забезпечувати сформованість цього компоненту має розвиток культурологічної, інформативної та правової ключових компетентностей як підструктур професійної компетентності майбутнього ОРБД.

Структурування змісту соціально-психологічного, суб'єктного та культурологічного компонентів відбуватиметься за вивченням навчальних предметів: «Етика і психологія спілкування», «Психологія ділових відносин», «Ділове мовлення», «Техніка пошуку роботи», «Основи професійної мобільності». Доцільним також є проведення позаурочних заходів професійного спрямування: вікторин, брейн-рингів, фахових толок, ділових ігор. Безумовно, забезпечення цих компонентів можливо у тому сенсі, коли майбутні обліковці системно, послідовно і неперервно набувають професійні знання – наповнення когнітивної складової професійної компетентності.

Когнітивний компонент включає професійно важливі знання (систему наочних фахово-спеціальних знань, нормативно-правові та технологічні знання): загально-професійні знання (знання із загально-професійної підготовки за навчальними предметами, знання про зміст та поетапність видів професійної діяльності (міцність, повнота, глибина), знання техніки читання професійних (облікових) документів), систему операційних знань – знання про способи діяльності, технологію виконання професійних функцій); спеціальні (фахові)

предметні знання (знання прикладного програмного забезпечення, знання основних понять і визначень у розрізі інформатизації професійної діяльності ОРБД). Оскільки набуття професії ОРБД відносять до економічного напрямку підготовки, то ключовим для сформованості когнітивного компоненту має бути розвиток економічної компетентності. Забезпеченість цього компоненту в освітньому процесі ПТНЗ відбуватиметься за вивченням навчальних предметів: «Бухгалтерський облік», «Інформаційні системи і технології в обліку», «Основи економіки», «Основи оподаткування», «Основи галузевої економіки і підприємництва», «Економіка підприємства», «Фінанси», «Основи статистики».

Дослідники В. Беспалько, М. Кларин, Г. Романова, Г. Селевко, С. Сисоєва [24, 115, 231, 273–274, 279] також пов'язують вирішення проблеми професійного розвитку з умовами сформованості професійної компетентності за технологічною організацією навчання. До того ж, сутність професійної компетентності ОРБД має прямий взаємозв'язок із технологічністю трудової діяльності – бухгалтерський облік, який є виробничою технологією. Дійсно, специфіка облікової діяльності вимагає опанування різносторонніх загальних і спеціальних професійних функцій, що відповідають базовому рівню професійної освіти. В учнів ПТНЗ має бути сформована технологічна компетентність (дод. И.1), що включає здобуття мовної, економічної, облікової та ІКТ-компетенцій й набуває подальшого розвитку в формуванні технологічного компоненту професійної компетентності ОРБД [221].

Технологічний компонент професійної компетентності обліковців забезпечується за рахунок професійних умінь і навичок майбутніх ОРБД. Згідно Наказу МОН України № 295 від 13.04.2004 «Про затвердження Типової базисної структури навчальних планів для підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах», враховуючи особливу роль інформаційних технологій у підготовці кваліфікованих та конкурентоздатних на ринку праці робітників, передбачається два предмети: «Інформатика» (вивчається учнями у розділі «Природничо-математична підготовка») та «Інформаційні технології» (професійно орієнтований предмет вивчається учнями ПТНЗ в розділі

«Загальнотехнічна підготовка» або «Професійно-теоретична підготовка» [302].

Основною умовою реалізації змістових ліній технологічного компоненту є інтегрована проектно-технологічна та інформаційна діяльність, що включає усі види сучасної цілісної діяльності: від появи творчого задуму до реалізації його в готовому продукті [221, с. 83]. Відтак, формування інформаційно-комунікаційної складової професійної компетентності майбутніх обліковців відбувається в рамках суб'єктно-діяльнісного та технологічного підходів, у процесі вивчення всіх без виключення предметів навчального плану, а його результат є інтегративним (дод. И.2, И.3). Внесок кожного навчального предмету в розвиток інформаційно-комунікаційної складової професійної компетентності в учнів має бути передбачений навчальними програмами цих предметів. Навчання інформатиці як важливої складової галузі «Технологія» в навчальних закладах системи загальної середньої освіти спрямовується на формування предметної інформаційно-комунікаційної компетентності й створення передумов для розвитку ключових компетентностей у ПТНЗ [221, с. 26]. До того ж, компетентному ОРБД необхідно бути обізнаним із бухгалтерськими інформаційними системами та технологіями, прийомами облікових операцій. Він має вміти застосовувати їх на практиці. Це підтверджується проведеними нами розвідками.

Навчальний предмет «Бухгалтерський облік» у професійній підготовці майбутніх обліковців є основною дисципліною формування їхньої професійної компетентності, а зміст цього предмету регламентується типовим навчальним планом (дод. В.2). Бухгалтерський облік як вид професійної діяльності є давньою інформаційною технологією (похідна - «Інформаційні системи і технології в обліку» [73, с. 12; 21–25; 30–31]. Саме при вивченні даних фахових дисциплін – технологій ведення бухгалтерського обліку, комп'ютерних технологій та ІКТ забезпечується зміст технологічного компоненту професійної компетентності ОРБД, що визначається розвитком комп'ютерної і технологічної ключових компетентностей.

Виокремлення і уточнення компонентів професійної компетентності майбутніх ОРБД уможливило визначення факторів її ефективного формування. Для

здійснення факторного аналізу було обрано експертну групу з дванадцяти фахівців, які мають певний досвід як науково-педагогічних досліджень, так і педагогічної діяльності у системі ПТО, у тому числі, пов'язаної з професійною підготовкою обліковців, з них: три доктора педагогічних наук (один – заступник директора з наукової роботи, один – заступник директора з науково-експериментальної роботи, один – завідувач лабораторії методик професійної освіти і навчання Інституту ПТО НАПН України); один – докторант, що досліджує проблеми системи ПТО; один – кандидат педагогічних наук, завідувач лабораторії підручникотворення для системи ПТО Інституту ПТО НАПН України; один – директор ПТНЗ; два - голови методичного об'єднання викладачів економічних та інформаційних дисциплін; один – методист ПТНЗ; один – представник роботодавців, головний бухгалтер; два – викладачі облікових дисциплін; один – майстер виробничого навчання за фахом. Результати експертизи дали змогу визначитись зі змістовим наповненням процесу формування професійної компетентності та виділити фактори, важливі для виокремлення відповідних педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх ОРБД і визначення вектору їх практичної реалізації:

1. Організація професійного навчання майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на адаптивних засадах. Встановлено, що невід'ємною частиною організаційного процесу, пов'язаного з формуванням професійної компетентності майбутніх ОРБД, є адаптивність стилю управління. Відтак, «постійне піклування про всіх учасників виробничого процесу», «узгодження самооцінок і домагань виконавців (викладачів, учнів, заступників, методистів) з їх можливостями та реальністю соціального середовища», «жодна категорія учнів не може ігноруватися» – ознаки адаптивного підходу, що схарактеризовані у колективної монографії «Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи», повною мірою висвітлюють сучасну парадигму професійної підготовки в сучасному ІОС [77]. Підтверджено, що результативність професійної підготовки, а значить і підвищення рівня професійної компетентності майбутніх ОРБД відбуватиметься за умови раціонального управління цим процесом на адаптивних засадах. Нами запропоновано кваліметричну модель управління

процесом формування професійної компетентності майбутніх ОРБД (за Л. Фесік [314]), сутність застосування якої полягає у вимірюванні рівня сформованості управлінської компетентності керівництва професійно-технічного навчального закладу (дод. К.1).

2. Педагогічна майстерність викладачів професійної підготовки, задіяних у програмі підготовки майбутніх ОРБД. Встановлено, що ряд учених вказують на наявне протиріччя між зростаючими вимогами суспільства до рівня професійної компетентності педагогів, які здійснюють навчання спеціальним дисциплінам учнів ПТНЗ, та існуючою практикою саме професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. Нині існує дефіцит у педагогічних кадрах, здатних забезпечити відповідний рівень професійної компетентності майбутніх обліковців у ПТНЗ. Певна кількість сертифікованих спеціалістів (висококваліфікованих бухгалтерів, майстрів виробничого навчання, викладачів теоретичної підготовки), стикаються з дійсністю: спеціаліст з бухгалтерії досвідчений, а з учнями не може знайти спільної мови через брак педагогічного та методичного досвіду (невідповідність викладача кваліфікації педагога). З іншого боку – педагог з великим стажем, може не достатньо володіти спеціальними професійними компетенціями через брак практичного бухгалтерського досвіду (невідповідність викладача, майстра виробничого навчання, кваліфікації бухгалтера). Підтверджено, що є необхідність в залученні до ПТНЗ педагогічних кадрів відповідного професійного рівня через впровадження нових освітніх напрямів у вузівську підготовку педагогів професійного навчання, які готові спрямовувати організацію своєї професійної діяльності на забезпечення відповідних умов формування професійної компетентності майбутніх ОРБД. Запропоновано розроблені нами науково-методичні рекомендації для педагогічних працівників з питань формування професійної компетентності майбутніх ОРБД, які запроваджено в практику ПТНЗ України [266]. Суть їх розкрита у третьому розділі нашого дослідження (п. 3.3).

3. Готовність педагогів професійного навчання і учнів до суб'єкт-суб'єктної взаємодії у швидкоплинному інформаційному освітньому середовищі.

Встановлено, що пріоритетним завданням професійної освіти є визнання

провідної ролі педагога-новатора у формуванні професійної компетентності майбутніх обліковців та оцінювання його готовності до реалізації компетентнісного підходу у ПТНЗ. Сформованість рівня професійної компетентності майбутніх ОРБД за багатьма факторами залежить від створеної у ПТНЗ педагогічної системи підготовки робітничих кадрів, що функціонує за використанням сучасних педагогічних технологій. Таким чином, зміна парадигми професійної освіти майбутніх ОРБД зумовлює необхідність пошуку шляхів педагогічного впливу, адекватних ідеям сучасного освітнього простору. Зазначаємо, що існує певний дефіцит педагогічних кадрів готових до інноваційної діяльності у напрямку формування професійної компетентності в майбутніх ОРБД. Нами запропоновано розроблену нами кваліметричну модель оцінювання діяльності педагогічного працівника ПТНЗ з формування професійної компетентності майбутніх ОРБД (за Л. Фесік [314]), сутність якої полягає у вимірюванні рівня сформованості педагогічної та фахової компетентності викладачів і майстрів виробничого навчання (дод. К.2).

4. Інформаційне освітнє середовище професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних. З'ясовано, що система професійної освіти нині знаходиться на другому рівні інформатизації. Вже у минулому залишився перший крок комп'ютеризації ПТНЗ, коли викладач інформатики був єдиним користувачем обчислювальної техніки, носієм комп'ютерної грамотності та інформаційно-технологічної культури. Тривалий час, обходячи зміст і сутність проблем професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, проходив процес забезпечення навчальних закладів сучасними навчальними комп'ютерними комплексами. Встановлено, що професійна компетентність ОРБД включає уміння користуватися ІКТ. Зміст базових елементів професійної компетентності ОРБД, пов'язаних з використанням ІКТ, передбачає їхню здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно особистісним професійним потребам та вимогам інформаційного суспільства. Суспільство вже стверджує: нова економіка вимагає нових сучасних технологій у всьому, і, в першу чергу – інформаційних. Особливого значення в цьому процесі

набуває застосування інноваційних програмних продуктів для розроблення нових засобів навчання – електронних навчально-методичних комплексів, електронних підручників, програм тестування, контент-бібліотек. Також, завдяки швидкому зростанню темпів розвитку ІКТ, постає задача у забезпеченні ринку праці кваліфікованими робітниками облікової справи, які мають бути комп'ютерно орієнтованими та інноваційно налаштованими. На нашу думку, актуальним є створення інформаційного освітнього середовища формування професійної компетентності майбутніх обліковців у ПТНЗ на основі ІБЗ та ІКТ. Даний фактор впливає на сформованість інформаційно-комунікаційної і соціально-комунікативної складових у змісті професійної компетентності обліковців. Характеристику і обґрунтування створення ІОС у ПТНЗ наведено у п. 2.3. нашого дослідження. Нами запропоновано кваліметричну модель оцінювання рівня сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД за показниками критеріїв оцінювання сформованості її компонентів (дод. К).

5. Педагогічні технології та методики, що застосовуються у професійній підготовці майбутніх ОРБД. Досліджено, що технологічний підхід являє собою введення в педагогіку системного способу мислення [273, с. 10]. Технологічність професійної підготовки майбутніх ОРБД у своєму підґрунті має основну спеціальну дисципліну (навчальний предмет) «Бухгалтерський облік», у змісті якого відображається науково обґрунтована логіка подання навчального матеріалу, тісно пов'язаного з наступністю у професійній діяльності обліковців. Розуміється, у ПТНЗ навчання бухгалтерському обліку проходить через теоретичні практико орієнтовані уроки (набуття професійних знань), виробниче навчання (відпрацьовування методів і прийомів ведення облікових документів) та виробничу практику (застосування набутих знань, умінь і навичок у професійному середовищі виробничого підрозділу). Проте, на відміну від технології, методика викладання облікових предметів має свої специфічні особливості, за врахуванням яких відбувається формування професійної компетентності майбутніх ОРБД. Нами встановлено, що існуючі методики та технології підготовки облікових кадрів охоплюють тільки рівень вищої школи. З'ясовано, що навчально-методичне

забезпечення професійної підготовки потребує оновлення на компетентнісній основі. Дослідниця Л. Чижевська у своєму доробку «Методика викладання облікових дисциплін» наголошує на тому, що «методика має, з однієї сторони, вказати шляхи викладання теоретичних основ обліку, а з іншої – шляхи практичного застосування здобутих знань» [333]. Відтак, існуючий педагогічний досвід підготовки облікових кадрів доцільно узагальнити, систематизувати і запровадити у вимірі професійної підготовки ОРБД на засадах компетентнісного і технологічного підходів, які ведуть до реалізації принципово нових форм і методів формування професійної компетентності майбутніх ОРБД (ці питання виходять за межі нашого дослідження і являють певний напрям педагогічного пошуку). Нами запропоновано кваліметричну модель оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД (за показниками критеріїв оцінювання технологічного компоненту) (дод. К.4). Сутність її застосування полягає у забезпеченні сформованості технологічної складової професійної компетентності ОРБД за результатами діагностування.

б. Самостійна підготовка майбутніх ОРБД (здатність до самостійних дій в умовах невизначеності). Досліджено, що поступова інтеграція вітчизняної системи освіти до європейської потребує нових підходів у підготовці висококваліфікованих робітників, що базуватиметься на збільшенні організаційного, дидактичного та методичного ресурсу самостійної роботи. Надзвичайно динамічний характер суспільства вимагає таких фахівців, які б були здатні не тільки пристосовуватися належним чином до змін, що відбуваються, а й активно творили б ці зміни [75, с. 127–133]. Академік С. Батишев, розглядаючи розвиток системи освіти, відзначав, що нова система освіти повинна керуватися чотирма основними принципами: учити жити, учити пізнавати, учити працювати, учити співіснувати. Він наголошував, що відповідно до них необхідно виробляти в учнів такі якості: системне, образне і варіативне мислення; економічну та інформаційну культуру, творчу активність, толерантність, почуття нового [19]. Аналіз наукових джерел дослідників, зокрема А. Ашерова, І. Друзь, М. Кузьминої, Н. Курбакової, І. Мосі [12, 75, 140, 147, 180] щодо організації самостійної підготовки майбутніх

фахівців засвідчив, що налаштування учнів на індивідуальну роботу є переходом від формального виконання певних завдань у пасивній ролі до пізнавальної активності з формуванням власної думки при вирішенні проблемних ситуацій. Мета самостійної роботи – формування справді освічених, а не функціонально навчених людей [206]. Переважну роль у формуванні рис своєчасності, самостійності, оперативності прийняття рішень в умовах нестандартних життєвих ситуацій у підготовці майбутніх ОРБД грає самостійна навчально-пізнавальна діяльність учнів. Саме ці якості складають характеристику сформованості професійної компетентності кваліфікованого робітника на виробництві. Відпрацювання в учнів уміння самостійного пошуку знань і відповідального ставлення до навчання створює у ПТНЗ умови для набуття і розвитку дослідницьких пріоритетів особистості, яка була б здатна до саморозвитку у подальшій професійній діяльності, а значить, і до самореалізації. Самостійна підготовка учнів у ПТНЗ є стимулятором професійного становлення у швидко змінюваних умовах сучасного життя. Існує багато підходів щодо організації самопідготовки учнів [240]. Нами розроблено методичні рекомендації щодо самостійної підготовки майбутніх ОРБД з бухгалтерського обліку, суть яких полягає у забезпеченні учнів певним алгоритмом дій для організації самостійного пошуку рішень фахових завдань [239].

7. Інформаційно-бібліотечне забезпечення процесу навчання і виховання майбутніх ОРБД. Досліджено, що важливим фактором є реалізація державної політики в галузі культури та освіти щодо інформаційно-бібліотечного забезпечення навчально-виробничого процесу ПТНЗ якісними професійно-спрямованими джерелами. Проаналізовано стан ІБЗ з професійної підготовки майбутніх ОРБД. З'ясовано, що інноваційні перетворення відбуваються у векторі інформаційно-комунікаційного оновлення засобів бібліотечного ресурсу ПТНЗ. Про це свідчить поповнення матеріально-технічної бази бібліотек комп'ютерною технікою, налагодження мережових взаємозв'язків через Інтернет, застосування сучасного програмного забезпечення, що дозволяє учням здійснювати пошук інформації за допомогою браузерів. Послугами бібліотек користуються різні

категорії читачів з різними інформаційними потребами – учні, викладачі, майстри виробничого навчання, співробітники закладу. ІБЗ є цінною ланкою освітнього процесу ПТНЗ. Від інформаційного простору бібліотеки залежить навчальна, виховна та методична робота закладу, якість і успішність професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, зокрема розвиток їхньої інформаційно-технологічної культури. Таким чином, ІБЗ професійної підготовки створює умови для наповнення змісту культурологічного компоненту професійної компетентності ОРБД. Нами запропоновано кваліметричну модель оцінювання рівня сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД за показниками особистісного критерію оцінювання культурологічного компоненту (дод. К.5), сутність якої полягає у вимірюванні сформованості професійної культури та культури праці (розвиток інформаційно-культурологічної компетентності) ОРБД.

8. Об'єктивність контролю і оцінювання професійних здобутків майбутніх ОРБД. Основою для оцінки навчальних досягнень учня є підсумки контролю. Функції оцінки не обмежуються тільки констатацією рівня досягнень. Оцінка є засобом стимулювання учіння. Наведемо принципи організації діагностики і контролю за навчальною діяльністю учнів: об'єктивність, позбавлена суб'єктивних і помилкових оціночних суджень і висновків педагогів, що забезпечується науково обґрунтованим змістом діагностичних тестів (завдань, питань), процедур; рівноправним ставленням викладачів до всіх учнів; точними, адекватно установленими критеріями оцінювання знань і умінь. Це означає, що виставлені оцінки збігаються незалежно від методів і засобів контролювання педагогами, які здійснюють систематизацію, регулярність проведення діагностичного контролю на всіх етапах процесу навчання за професією. На цій основі складаються перспективні плани удосконалення професійної підготовки обліковців у руслі викладання навчальних предметів. Дотримання названих вище принципів створює надійність діагностування і виконання учнями своїх завдань у процесі навчання. Діагностика, контроль, перевірка й оцінювання знань і умінь учнів та їх здатностей до практичного застосування відбуваються у тій самій логічній послідовності, що й вивчення предмету [238]. Колективом лабораторії

технологій професійного навчання Інституту ПТО НАПН України запропоновано до використання у ПТНЗ «Методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів професійно-технічного навчального закладу», сутність яких полягає в ознайомленні педагогів із «особливостями сучасного контролю результатів навчання учнів у ПТНЗ, положеннями чинного законодавства щодо його організації, основними функціями, принципами, умовами та типами» [267]. До того ж, нами розроблено методичні рекомендації щодо проведення комплексних контрольних робіт з бухгалтерського обліку, які знайшли широке впровадження у практику підготовки ОРБД через засоби «Електронної бібліотеки НАПН України» (<http://lib.iitta.gov.ua/5653/>).

9. Престижність професії на сучасному ринку праці. Досліджено, що обліковець з реєстрації бухгалтерських даних – кваліфікований робітник, технічний службовець, фахівець в галузі обліку і аудиту. На вимогу роботодавців він має: раціонально і ефективно організовувати працю на робочому місці; дотримуватись норм технологічного процесу; не допускати браку в роботі; виконувати вимоги нормативних актів про охорону праці і навколишнього середовища, дотримуватися норм, методів і прийомів безпечного ведення робіт; використовувати, в разі необхідності, засоби попередження і усунення природних і непередбачених негативних явищ (пожежі, аварії); знати інформаційні технології. Нині професія ОРБД відрізняється достатнім рівнем спілкування за принципом «людина – людина», хоча її представники контактують, у першу чергу, з фінансовими документами («людина – знакова система»). Іноді складається враження, що працівник бухгалтерії – це людина, яка «оперує великими грошима». По суті, професійним завданням ОРБД передбачається скрупульозне оформлення в документах руху матеріальних цінностей (рішення про який приймає не сам він, а керівництво). Дійсно, робота бухгалтерії контролюється з одного боку роботодавцем, з іншого – указами та постановами Міністерства фінансів та Податкової служби, які, на жаль, часто суперечать один одному. Тому ОРБД мають розбиратися й в законодавчій базі, а також бути здатними налагоджувати відповідні комунікації у професійному середовищі. Вони можуть працювати в бухгалтерії

будь-якої установи, у великих фірмах і банківських структурах, на підприємствах у відділах економічного планування та аналізу. Дрібні організації найчастіше не мають посади ОРБД в постійному штаті співробітників, а тимчасово запрошуюють їх до виконання разових замовлень – це обходиться установі дешевше (існує багато фірм, що спеціалізуються в наданні бухгалтерських послуг іншим організаціям). Професійні навички ОРБД можуть змінюватись в залежності від: ділянки бухгалтерії (матеріальна група, каса, розрахункова група та ін.); сфери діяльності компанії (будівництво, торгівля, виробництво); систем оподаткування компанії (КСНО, ЕНВД, УСНО). Обов'язковим для всіх кандидатів на посаду ОРБД є наявність знань податкового законодавства та бухгалтерського обліку, технологій використання офісної техніки (вимога: знання спеціалізованих програм, зокрема «1С: Бухгалтерія», Excel, Persin (програма для пенсійного фонду), вміння використовувати довідкові правові системи, електронну пошту, Інтернет-сервіси.

Отже, з перших кроків навчання у ПТНЗ майбутні ОРБД орієнтовані на вивчення основ професії (цікавляться економікою, політикою, відстежують зміни в законодавстві та постійно підвищують свою кваліфікацію, створюють власне портфоліо). Нами запропоновано кваліметричну модель оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД за показниками мотиваційно-ціннісного критерію (мотиваційний компонент) (дод. К.6), сутність якої полягає в оцінюванні належності майбутніх ОРБД до обраної професії (ціннісних орієнтацій і мотивів).

10. Природні задатки, успадковані здібності до професійної діяльності. Облікова праця належить до тих видів людської діяльності, котрі вимагають специфічних індивідуальних здібностей. Тому, до ОРБД висуваються такі кваліфікаційні вимоги: розуміння природи облікових процесів; знання сучасних інформаційних технологій і засобів комунікації, що є обов'язковим для облікового персоналу; комунікативні здібності й уміння висловлювати свої думки; вміння орієнтуватися в швидкоплинних інформаційних потоках, пов'язаних із розрахунковими операціями. Визначивши сфери, в яких майбутні ОРБД не достатньо компетентні, ми зосереджуємо увагу на розвитку й удосконаленні саме

цих здібностей, яких бракує.

В узагальненому вигляді вимоги до особистості ОРБД та її операціональних здатностей можна подати в такому формулюванні: уміння керувати собою; чіткі й зрозумілі особисті цілі; динамічний особистий розвиток; здатність приймати рішення; об'єктивна самооцінка власної діяльності, уміння робити правильні висновки й підвищувати рівень кваліфікації; уміння оцінювати й удосконалювати не лише знання, але і практичні навички. Наприклад, для діагностування здатності учнів до облікової діяльності, нами було застосовано відповідний тест «Чи можу я бути обліковцем з реєстрації бухгалтерських даних?» [240, с. 23]. Результати тестування дозволили стверджувати, що учні (422 особи), які вступили до навчання за професією «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних», майже всі не помилилися у своєму виборі й мають певні здібності (або задатки для їх розвитку) щодо навчання бухгалтерській справі.

Цей фактор певною мірою впливає на сформованість соціально-комунікативної та культурологічної складових професійної компетентності ОРБД та відповідає за наповнення соціально-психологічного, культурологічного та суб'єктного її компонентів. Нами запропоновано кваліметричні моделі оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД (за показниками особистісного критерію вище згаданих компонентів (дод. К3, К.5, К.7).

11. Актуалізація та розширення базової загальноосвітньої підготовки за економічним профілем. Дослідниця В. Свистун засвідчує: «Ринкова економіка вимагає виховання нового покоління, яке, вступаючи в життя, повинно розуміти та мати необхідне уявлення про сучасні економічні системи, основи господарської діяльності». Вчена, спираючись на досвід М. Нульмана та І. Носаченко, які вперше зосередили свої дослідження на розробленні проблеми з вивчення економічних питань у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників, підкреслює, що в сучасній науковій практиці дуже мало досліджень, які торкаються економічної підготовки учнів ПТНЗ [271, с. 9–10]. Дійсно, аналітичні дані з вивчення процесу підготовки обліковців у ПТНЗ вказують на деякі недоречності в їхньому навчанні економічним дисциплінам.

Не зважаючи на те, що економічна складова у професійній діяльності ОРБД відіграє значну роль (бухгалтерський облік є однією із складових ефективного управління підприємством), зауважимо, що базова загальноосвітня підготовка за економічним профілем у деяких ПТНЗ спланована не зовсім раціонально, хоча здійснюється за вимогами державного стандарту базової і повної середньої освіти за певними напрямками (дод. И.3) [221, с. 30]. Наприклад, на предмет «Основи галузевої економіки» у ПТНЗ (за даними ННЦ ПТО НАПН України) відведено всього 17 годин навчального часу на другому курсі навчання за професією. Дисципліна же «Бухгалтерський облік» викладається з першого курсу (першого семестру). Учні, які отримали базову дев'ятирічну освіту ще не опанували економічних понять у загальноосвітньому навчальному закладі (економічні предмети введені в шкільний курс старших класів). Однак, учневі пропонується низка спецпредметів, вивчаючи які він виявляє незнання важливих економічних термінів, що стосуються саме облікового діловодства.

Проте, у ВПУ НАУ та в ЕЮУ КУТЕП, навпаки – навчання бухгалтерським наукам майбутніх ОРБД починається з другого семестру першого курсу, коли учні вже вивчили частину змісту економічних дисциплін. Це позитивно вплинуло на результати опанування ними предметів економічного циклу, зокрема бухгалтерського обліку. Учні КПЛСП загальноосвітню підготовку проходять виокремлено від навчання в ПТНЗ (на базі ЗОСШ). Тому тут з'являється розрив у професійних зв'язках загальноосвітньої і професійної підготовки. Зазначимо, що у ВПУ НАУ традиційними є організація і проведення предметних тижнів, економічних брейн-рингів, конкурсів з навчальних предметів економічного спрямування (дод. Л), що поглиблює знання учнів та мотивує їх до професійного саморозвитку. Отже, нами висунуте припущення, що актуалізація та розширення базової економічної підготовки має забезпечити розвиток економічної складової когнітивного компоненту професійної компетентності з врахуванням елементів випереджального навчання у цьому руслі. Нами розроблено кваліметричну модель оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД за показниками знанневого критерію щодо забезпечення змісту когнітивного

компоненту (дод. К.8). Створена модель може бути взята за основу як універсальний зразок. Вона не є статичною і має змінюватися в залежності від особливостей закладу, контингенту учнівських груп ПТНЗ.

Таким чином, за логікою здійснення діагностичних процедур, шляхом аналізу ДСПТО, враховуючи вимоги Національної рамки кваліфікацій та професійних організацій бухгалтерів, у контексті законодавчих змін і поступового переходу України на Міжнародні стандарти ведення бухгалтерського обліку, створення спеціалізованих бухгалтерських систем і технологій обліку, де будуть враховані професійний і надпрофесійний базиси компетентності, швидкоплинні процеси облікового документообігу в умовах інформатизації професійної діяльності, соціально-психологічні і культурологічні взаємозв'язки в організації облікової справи, а також аналіз професійно-кваліфікаційних вимог і посадових інструкцій, результати опитування роботодавців, типовий та робочий навчальні плани, висновки експертів щодо визначення факторів ефективного формування професійної компетентності майбутніх обліковців, власний ретроспективний досвід дали змогу виділити складові компонентів професійної компетентності обліковців. Враховуючи сформованість надпрофесійних (ключових) компетентностей і спрямовуючи педагогічний процес на подальший їх розвиток, нами запропоновано загальну структуру професійної компетентності обліковців з реєстрації бухгалтерських даних. В структурі розглянуто основні компоненти та їх змістове наповнення, а також визначається перелік навчальних предметів та заходів, що мають забезпечувати сформованість професійної компетентності ОРБД у процесі їхньої професійної підготовки (табл. 2.1).

Професійна компетентність ОРБД розуміється також як: сукупність професійних умінь людини як суб'єкта діяльності, його здібність практично використовувати ці вміння у професійної діяльності; форма виконання вільним володінням змістом професійних повноважень; рівень майстерності, якого досягає людина на шляху професійного становлення; поєднання психологічних якостей, психічного стану, що дозволяють діяти самостійно і відповідально, володіння людиною здібностями та вміннями виконувати трудові функції [181].

Таблиця 2.1.

Загальна структура професійної компетентності майбутніх ОРБД

Зміст компонента		Н(К)К	Забезпечення компонента		
				Мотиваційний	Соціально-психологічний
ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ	МОТИВАЦІЙНИЙ	ПРОФЕСІЙНІ МОТИВИ	Інформаційна компетентність	Заходи: соціально-профорієнтаційні майстер-класи, фахові олімпіади, конкурси професійної та фахової майстерності, соціально-профорієнтаційні майстер-класи, діагностування, анкетування, предметні тижні, професійні консультації	
		ПРОФЕСІЙНІ ЦІННОСТІ			
		ПРОФЕСІЙНІ ЦІЛІ			
	СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ	АДАПТИВНІ ЗАСАДИ	Соціально-комунікативна компетентність		
		ІНТЕРАКТИВНІСТЬ			
		СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ			
	СУБ'ЄКТИВНИЙ	ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВІ ЯКОСТІ	Соціально-комунікативна компетентність		Навчальні предмети: етика і психологія спілкування, психологія ділових відносин; ділове мовлення, техніка пошуку роботи, основи професійної мобільності. Заходи: психологічні тренінги, воркшопи, професійного спрямування
		САМОРОЗВИТОК			
	КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ	ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА	Культурологічна та права компетентність		
ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА					
ПРАВОВА КУЛЬТУРА					
КОГНІТИВНИЙ	ЗАГАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНІ ЗНАННЯ	Економічна компетентність	Навчальні предмети: культура, професійна етика, українське ділове мовлення, етика і психологія спілкування, основи правових знань, правознавство, охорона праці основи трудового законодавства, інформаційні системи і технології в обліку, інформаційні технології.		
	ФАХОВІ ЗНАННЯ				
ТЕХНОЛОГІЧНИЙ	ТЕХНОЛОГІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ (ФАХОВІ)	Технологічна і комп'ютерна компетентність		Навчальні предмети: інформатика та інформаційні технології, бухгалтерський облік, інформаційні системи і технології в обліку, комп'ютерні технології, основи роботи на ПК, організаційна техніка офісу. ППЗ: пакет MS Office. СПЗ: 1С: Бухгалтерія та ін.	
	КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ				
	ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ				

Таким чином, у процесі формування професійної компетентності ОРБД розвитку дістають основні надпрофесійні (ключові) компетентності (Н(К)К): інформаційна, соціально-комунікативна, культурологічна та правова, економічна, технологічна та комп'ютерна (дод. В.5). Отже, у контексті компетентнісного підходу логіка навчання професії ОРБД полягає у застосуванні двох логік: 1) навчання у процесі професійної підготовки спеціальним предметам і формування професійної компетентності за допомогою цих предметів та 2) проведенням факультативних і позаурочних професійно-спрямованих заходів.

Аналізуючи наукові доробки вітчизняних та зарубіжних вчених нами було зроблено деякі висновки та уточнення. Компетентність, як інтегральна характеристика особистості, формується в освітньому процесі через певний набір компетенцій, а проявляється у виробничій діяльності. Тому, щоб оцінити рівень компетентності фахівця, необхідно отримати дані успішності його діяльності у професійній сфері. Проте, реально і об'єктивно оцінити конкурентоздатність випускників-обліковців оцінити може тільки роботодавець [41, с. 5]. Однак, для здійснення рівневої диференціації учнів, задіяних у педагогічному експерименті, потрібно мати відповідну систему вимірювання та обліку результатів, що включає критерії і показники оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності в майбутніх обліковців.

Педагогічна наука дає нам множинність суджень з позиції розкриття понять «критерії», «показники», «рівні сформованості». Залишилось лише з'ясувати, які саме трактування найбільш притаманні у контексті нашого дослідження. Більшість теоретиків тлумачать поняття «критерій» як якість, властивість, ознаку досліджуваного феномену, які дають змогу оцінити, визначити чи класифікувати стан, ступень функціонування і розвитку, тобто являються виміром оцінки. Розуміється, що критерії визначаються певними показниками, які обумовлюють сукупність вимог, а також кількісними або якісними характеристиками, тобто є мірою сформованості того чи іншого критерію [327]. Визначення рівнів професійної компетентності майбутніх ОРБД вимагає встановлення певних критеріїв оцінювання їхніх навчальних досягнень. За науковими висновками

А. Макарової критерії окреслюються наступними блок-характеристиками: об'єктивні та суб'єктивні, результативні та процесуальні, нормативні та індивідуально-варіативні, наявного та прогностичного рівнів, професійного навчання і творчості, соціальної активності та професійної придатності, якісні та кількісні [173]. Дослідниця А. Семенова наводить таку класифікацію критеріїв: інтегральні критерії як оцінка загального стану явища або процесу; часткові критерії як оцінка складників явища або процесу; одиночні критерії як оцінка окремих сторін складників явища або процесу [275]. Вітчизняні вчені О. Бондарчук і Г. Єльнікова з врахуванням досліджень В. Давидова, Г. Дмитренко, В. Олійника, А. Підласого, В. Семиченко; В. Симонова навели опис критеріїв і показників якості навчальної діяльності як сукупності ознак, на основі яких складається оцінка умов, процесу і результату навчальної діяльності, що відповідають поставленим цілям. Вони вказують на наступне: «Розрізняють зовнішні критерії, що визначаються якістю функціонування закладу освіти (забезпечення сталого розвитку, адекватності вимогам часу; чітке визначення місії в сучасному світі; широкий спектр освітніх послуг; випереджальний характер наукового і навчально-методичного забезпечення) та внутрішні критерії, що пов'язані з процесом і результатом навчальної діяльності учня» [83, с. 434]. По суті, вчені нагадують, що критерії визначаються відповідно до етапів (мотиваційного, операціонально-пізнавального, контрольного-оцінного), як правило, на основі кваліметричного підходу, що полягає в кількісному вимірюванні якості роботи за допомогою умовних балів. Дослідниця Г. Єльнікова [83, с. 435], аналізуючи наукові доробки С. Архангельського, В. Беспалька, В. Олійника, Н. Кузьминої та розвиваючи свої ідеї в науковій Школі адаптивного управління (І. Анненкова, Т. Борова, А. Гуралюк, О. Загіка, Е. Лунячек, Г. Кравченко, Л. Кузьмінська, З. Рябова, Л. Фесік та ін.), на підставі власного ретроспективного досвіду надає поняття критеріїв педагогічної діяльності як ознак, за якими визначається ступінь відповідності педагогічної діяльності встановленим цілям, стандартам, нормам. В енциклопедії «Педагогіка» [212, с. 270–271] наводиться тлумачення критеріїв за певною класифікацією: критерії передового педагогічного досвіду (як показники, на основі

яких складається експертна оцінка педагогічного досвіду), критерії ефективності педагогічного процесу (як оцінки знань, умінь та навичок, експертних оцінок і характеристик прищеплених учням переконань, рис характеру, якостей особистості встановлюються психологією та педагогікою); критерії професійної освіти (об'єктивні, порівнянні показники професійної майстерності, наділені стійкістю на визначеному відрізку часу – самостійність у професійної діяльності, виконання технічних вимог, дотримання безпеки праці, отримання стійких позитивних результатів: продуктивність праці, професійно-орієнтоване мислення, творче відношення до праці, відповідальність за виконання професійних завдань); критерії істини (засіб перевірки того чи іншого твердження, гіпотези, теоретичної побудови тощо – суспільна практика – дослідні наукові теорії отримують свою фундаментальну перевірку за допомогою практики у матеріальному виробництві, у діяльності мас з перебудови суспільства тощо). Це також «ознака, на підставі якої відбувається оцінка будь-чого, вимірювач; умовно прийнята міра, яка дозволяє здійснити вимір об'єкту і на основі цього дати йому оцінку». Таким чином, враховуючи те, що критерій (від грец. *kritérion* – засіб для судження), ми погоджуємось і вважаємо критерій за ознаку, завдяки якій здійснюється визначення, класифікація явища чи процесу.

Результати аналізу наукових джерел свідчать, що сформованість професійної компетентності майбутніх ОРБД має оцінюватись за різними критеріями. Зазначимо, що сама по собі професійна компетентність є критерієм опанування компетенцій, що обумовлюють здатність майбутніх кваліфікованих робітників до самосприйняття, самовдосконалення, самовизначення та самореалізації у професійній діяльності. Щодо вибору критеріїв, то нами враховано певний зміст показників як складових їх структури та визначено критеріальні характеристики формування професійної компетентності майбутніх ОРБД. Ми також підтримуємо думку Н. Усамбаєвої, що критерій – це суттєва ознака явища або процесу, на основі якої дослідники в змозі відокремити рівень розвитку професійної компетентності учнів [311, с. 71]. Для пошуку і виокремлення відповідних критеріїв розкрито аспекти прояву професійної компетентності ОРБД за переліком показників, що

характеризують процес професійної підготовки майбутніх ОРБД.

Відзначимо, що під показниками розуміють наявність чи відсутність якостей об'єкта, що вивчається, та ступінь їхнього прояву. Досліджуючи професійну підготовку в ПТНЗ, не всі науковці дотримуються відповідних концептуальних положень, пропонуючи перелік змістових показників навчання за професією без врахування складових професійної компетентності. Відповідно до принципів Болонського процесу, замість парадигми освіти ЗУН пропонується використовувати при підготовці ОРБД принципово нову парадигму освіти СВЕ (Competence – based education), засновану на опануванні учнями певних компетенцій та діагностуванні рівня компетентностей випускників ПТНЗ як результату професійної освіти. Згідно з документами Комісії європейських спільнот (Commission of the European Communities, 2005), підсумкова компетентність фахівця містить когнітивну, функціональну та особистісну складові. Все це враховано нами в процесі структурування професійної компетентності обліковців. Тому, професійна компетентність ОРБД умовно розподіляється на дві загальних складові, що входять до змісту її основних компонентів – надпрофесійна (особистісна, ключова) та власне професійна (когнітивна та функціональна). Щодо надпрофесійного базису, то він є притаманним для кваліфікованих робітників будь-якого напрямку професійної діяльності. Мова йде про соціально-комунікативну, культурологічну та інформаційну складові професійної компетентності ОРБД. Власне професійна складова безпосередньо враховує особливості професійної діяльності майбутніх ОРБД та складається з таких компетентностей: комп'ютерна (ІКТ) та технологічна, правова та економічна.

Необхідно зазначити, що проведене нами опитування 452 незалежних експертів (викладачів, майстрів, учнів, науковців, бухгалтерських працівників, роботодавців) свідчить, що найбільш значущими критеріями і показниками сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД вони вважають наступні: наявність мотивів професійної діяльності – 74,5% опитуваних; наявність в учнів знань про зміст та поетапність видів професійної діяльності – міцність, глибина, повнота – 71,4%; здатність виконувати професійні дії – повнота виконаних

дій, гнучкість, мобільність, стійкість, оперативність, якість, завершеність – 61,5%; сформованість професійно важливих якостей, здатність до саморозвитку і самоконтролю та регуляції дій – адекватність, мобільність, доцільність – 60,7% респондентів. Певне, критерії мають висвітлювати компоненти досліджуваного явища, процесу, властивості особистості тощо (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Взаємозв'язок компонентів, критеріїв та рівнів сформованості професійної компетентності ОРБД (розроблено автором)

Нагадаємо, що у процесі теоретичного дослідження нами виокремлено компоненти професійної компетентності ОРБД: мотиваційний, соціально-психологічний, суб'єктний, культурологічний, когнітивний і технологічний.

Відповідно до компонентів за проведеним теоретичним аналізом досліджень із проблеми формування професійної компетентності майбутніх ОРБД і на підставі логічного одержання результатів опитування незалежних експертів, нами

виокремлено такі критерії оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД: мотиваційно-ціннісний, особистісний, знаннєвий та організаційно-технологічний, що певним чином відображають зміст означених вище компонентів професійної компетентності. Професійні компетенції (знання та вміння, професійні функції, професійне усвідомлення діяльності) обліковців, що набуваються у процесі формування професійної компетентності майбутніх ОРБД визначаються вимогами до їхньої кваліфікації. Фактично, до основних показників мотиваційно-ціннісного критерію (наявність мотивів до професійної діяльності) у дослідженні віднесено: потребу в набутті професії (професійні мотиви); інтерес до пізнання нового (професійні цінності); цілеспрямованість (професійні цілі).

Показниками особистісного критерію (здатність до самоконтролю та регуляції дій – адекватність, мобільність, доцільність) визначено: професійно-важливі якості (загально-особистісні: порядність, чесність, терплячість, акуратність, ощадливість, працьовитість, неприйняття корупції, логічне мислення, аналітичні здібності, співчуття людям, висока відповідальність; загально-професійні: професійне чуття, самомотивація, вміння – переконувати, економити кошти організації, працювати у команді, працювати з потоком облікової інформації, виділяючи із нього головне; основні – пізнавальні та діяльнісні: професійна пам'ять, професійне мислення, професійна культура та мобільність, діловий етикет, здатність – до самостійних дій в умовах невизначеності, до адаптації в нових умовах діяльності, до володіння ІКТ); саморозвиток (узагальнення досвіду, прагнення до професійного зростання); навчально-інтелектуальні якості (сприймання, аналіз, осмислення інформації, запам'ятовування, виділення головного, здатність до самоконтролю та саморегуляції, самоменеджмент); готовність до співпраці та міжособистісної взаємодії у сфері налагодження зовнішніх інформаційних комунікацій з контрагентами (вміння адаптуватися до нових умов (умов невизначеності); здатність – до налагодження соціально-комунікативних зв'язків із оточенням, що формує внутрішній професійний соціум, до здійснення професійної діяльності в умовах міжкультурних комунікацій).

Показники знаннєвого критерію у нашому дослідженні репрезентовано за

виявленню певного рівня знань (наявність в учнів знань про зміст та поетапність видів професійної діяльності - міцність, глибина, повнота): загально-професійні знання (знання про зміст та поетапність видів професійної діяльності; знання з читання професійних (облікових) документів (математичні та граматичні); нормативно-правові знання: нормативних, методичних та інших інструктивних матеріалів з організації та ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності; законодавчих документів з організації діяльності системи і форм внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності та контролю; раціональної та ефективної організації праці на робочому місці (додержуватися норм, методів і прийомів безпечного ведення роботи), вимог нормативних актів про охорону праці й навколишнього середовища; технологічні знання: порядок і способи реєстрації інформації; правила документообороту; технологію оброблення облікової інформації на підприємстві; норми технологічного процесу на підприємстві; технології обробки комп'ютерної інформації; ІКТ в бухгалтерській справі); спеціальні предметні знання (знання прикладного програмного забезпечення: 1С: Бухгалтерія для України; MS Excel; MS Word; MS Access, програма «Друкування первинних документів»); знання основних понять і визначень з інформатизації професійної діяльності ОРБД: поняття електронного первинного документу; поняття електронного журналу первинних документів; вимоги до порядку ведення комп'ютеризованого первинного обліку; моделі інтерпретації первинних документів у комп'ютерних програмах обліку); фахові знання (фахово-спеціальні знання: системи реєстрів бухгалтерського обліку; призначення та видів первинних документів за формою та змістом; особливостей систематизації одержаних первинних документів; перенесення інформації, відображеної у первинних документах у потрібному аналітичному розрізі у відомості; виведення підсумків цифрової інформації у первинних документах за її видами, напрямками та періодами; вимог до підготовки проміжних розрахунків, необхідних для здійснення обліку господарських операцій, до підготовки даних та форм документів для розрахункових операцій, до внесення записів в журнали обліку бланків суворої звітності, цінних паперів; вимог до реєстрації документів

бухгалтерського обліку, що надходять до підрозділу (відділу, управління); вимог до комплектування в хронологічному порядку документів після їх оброблення, до нумерування аркушів; складання внутрішнього опису документів (засвідчуваний напис справи, підшивка або оправка, оформлення обкладинки (титульний лист); процедури передачі документів до зберігання; вимог до ведення формування, систематизації та зберігання справ у структурному підрозділі;

Для оцінювання рівня сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД за організаційно-технологічним критерієм (практичне застосування знань фахово-спеціальних та технологічних – професійні навички, уміння та практико орієнтований досвід, здатність виконувати професійні дії - повнота виконаних дій, гнучкість, мобільність, стійкість, оперативність, якість, завершеність) було обрано такі основні показники: уміння планувати свою діяльність; уміння створювати умови успішного виконання діяльності (дотримання розпорядку дня, організація робочого місця); організація власних прийомів самонавчання, самооцінювання результатів, техніка читання облікових документів; рівень засвоєння ІКТ у професії; змістово-процесуальні функції застосування виробничих технологій. Для визначення ступеня прояву встановлених показників за означеними критеріями виокремлено рівні професійної компетентності ОРБД – елементарний, базовий, достатній, оптимальний. Вибір рівнів відбувся з урахуванням чотирьох позицій Національної рамки кваліфікацій [191], що уможливило обґрунтування їх відбору в руслі нашого дослідження.

Елементарний рівень відповідає 1-му рівню НРК та схарактеризований низьким мотиваційно-ціннісним критерієм та невизнанням учнем себе як особистості у майбутньої професійної діяльності. Тобто, спостерігається повна невідповідність майбутній посаді, відсутність здатності до виконання обов'язків та опанування низки покладених вимогами роботодавцем повноважень. Також, елементарний рівень теоретичної підготовки учнів визначається невмінням швидко і вчасно приймати самостійні рішення. У цьому сенсі ціннісні орієнтації в таких учнів не пов'язані з професією. Комунікативні навички не відповідають кваліфікаційним вимогам до працівників даної професії. Рівень швидкості та

гнучкості професійного мислення низький. Слабко знають ІКТ, не виявляють стійкого інтересу до їх ефективного використання у процесі професійної підготовки, неспроможні швидко орієнтуватися у великих обсягах інформації, відчують труднощі в її пошуку і використанні. Тобто, єдність компонентів професійної компетентності майбутніх ОРБД знаходиться у розбалансованому стані й гальмує процес формування.

Базовий рівень відповідає 2-му рівневі НРК та засвідчується епізодичними знаннями про майбутню професійну діяльність ОРБД, визначається недостатнім пізнавальним інтересом до професії та репродуктивними особливостями засвоєння ЗУН. У вирішенні завдань орієнтованих на розумову і усвідомлюючу рефлексію мети майбутньої професійної діяльності допускаються значні помилки, що важко і невдало виправляються навіть на основі наслідування або інструкцій. Тим самим учні уникають складних і творчих вправ, тобто прояв креативної та мобільної активності обмежується відтворювальними діями, не спостерігаються ознаки стійкого власного стилю діяльності, культурологічний та технологічний компоненти професійної компетентності майбутнього ОРБД знаходяться на елементарному рівні її сформованості.

Достатній рівень відповідає 3-му рівневі НРК та виокремлюється достатнім проявом індивідуального стилю професійної діяльності майбутнього ОРБД; цілеспрямованістю, усвідомленням основних ідей і понять про оволодіння професійними знаннями та вміннями; чіткому усвідомленні своїх майбутніх повноважень і компетенцій; прагненням до внеску коректив у виконану роботу та вдосконаленню окремих елементів праці, самостійністю у прийнятті рішень у невизначених умовах та перенесення знань, умінь і навичок у нові ситуативні позиції. Тобто усунення шаблонності вирішення професійних питань та висунення власних спроб урегулювати ту чи іншу виробничу ситуацію осмисленими, самостійними і доцільними діями, бажання удосконалити свою фахову діяльність пошуком нових способів, методів та технологій виробництва та участю у різноманітних професійно спрямованих заходах. Рефлексивна позиція пов'язана з самоствердженням, самореалізацією через формування індивідуального стилю, але

є перспективи щодо професійного зростання через вдосконалення всіх існуючих компонентів формування професійної компетентності майбутнього ОРБД в аспекті розвитку та інноваційності застосування сучасного програмного та спеціалізованого забезпечення професійної діяльності.

Оптимальний рівень відповідає 4-му рівневі НРК та має відмінності у сформованості стійких професійних якостей та домінуванні професійно-моральних ціннісних орієнтацій, просліджується чітке усвідомлення індивідуального стилю професійної діяльності, прагнення до постійного професійного самовдосконалення, характеризується професійною спрямованістю, позитивним ставленням майбутнього ОРБД до професійної діяльності, стійким проявом індивідуально-своєрідної системи загальнопрофесійних знань, умінь і навичок. Учень володіє глибокими, системними, усвідомленими знаннями, вміннями. Рівень самооцінки досить високий. Рефлексивна позиція пов'язана з самоактуалізацією та самокритичністю власних рішень, виокремлюється понад все здатність конструктивно працювати над пошуком особистісного змісту, як найважливішого прояву індивідуального стилю діяльності. Вільне застосування ІКТ та спецтехнологій у мережевому просторі. Високий культурологічний та технологічний потенціал виконання професійних обов'язків та покладених повноважень зміцнює соціально-психологічний та мотиваційний компоненти професійної компетентності. Тим самим балансується наближення професійної підготовки майбутніх ОРБД до рівня професіоналізму висококваліфікованого робітника, фахівця-бухгалтера. Зауважимо, що оптимальність цього рівня обумовлена тим, що сформованість професійної компетентності ОРБД повністю відповідає кваліфікаційним вимогам, але враховуючи специфіку фаху, учні можуть виявляти свій рівень за різними напрямками. Наприклад, де-які особи вирізняються розвиненістю мотиваційного і когнітивного компонентів, в інших може превалювати технологічний і суб'єктний і т. п. Однак, вони всі мають необхідну сформованість і інших компонентів, а значить їхня підготовка відповідає рівневі кваліфікації ОРБД. Тому вони всі оптимально знаходяться на одному рівні професійної компетентності – оптимальному.

Таким чином, визначені рівні сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД охоплюють широкий спектр професійних компетенцій відповідно до кваліфікаційної характеристики випускника ПТНЗ, базуючись на критеріальній шкалі оцінювання досягнень учнів.

Отже, визначені структурні елементи, що характеризують змістову частину професійної компетентності майбутніх ОРБД враховано у моделі її формування та у розробці кваліметричного інструментарію.

2.3. Обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних

Головним завданням даного дослідження є обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх ОРБД. За його розв'язанням визначаються основні напрями подальшого наукового пошуку. Шляхом інтерполяції поняття «педагогічні умови» (п. 1.2, дод. Б.1) засобами структурно-семантичного аналізу педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх ОРБД визначаються нами як педагогічна категорія, що відображає сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених обставин освітньої діяльності, тобто єдність об'єктивного і суб'єктивного – зовнішніх і внутрішніх факторів, від реалізації яких залежить підвищення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх обліковців. Для обґрунтування педагогічних умов звернемося до факторів, важливих для їх виокремлення і забезпечення ефективної реалізації (с. 82–93). Перший, зазначений фактор стосується організаційної діяльності керівника ПТНЗ і наголошує на певному рівні сформованості управлінської компетентності. Другий фактор стосується педагогічної майстерності викладачів професійної підготовки і акцентує увагу на відповідному рівні професійної компетентності педагогів. Третій фактор окреслює суб'єкт-суб'єктну взаємодію у системі «викладач-учень-майстер виробничого навчання» та підкреслює необхідність адаптивних засад в освітньому процесі. Четвертий фактор виокремлює ІОС професійної підготовки ОРБД і спрямовує її результативність на

досягнення оптимального рівня сформованості професійної компетентності. П'ятий фактор розкриває значущість педагогічних технологій і методик, що використовуються при формуванні професійної компетентності майбутніх ОРБД за технологічним компонентом. Шостий фактор відповідає на виклик сучасності щодо підвищення здатності учнів до самостійних дій в умовах невизначеності. Результатом цього є виокремлення певного алгоритму дій щодо організації самостійної роботи з вивчення бухгалтерського обліку. Сьомий фактор акцентує увагу на ІБЗ освітнього процесу, що спрямовує на формування професійної компетентності майбутніх ОРБД за культурологічним компонентом. Восьмий фактор розкриває об'єктивність контролю і оцінювання навчальних здобутків учнів, що забезпечує їхню вмотивованість до майбутньої професійної діяльності. Дев'ятий фактор відображає престижність професій на сучасному ринку праці, що так само стосується мотивації учнів до опанування професією. Десятий фактор звертається до природних задатків та успадкованих здібностей у набутті професії, сполученням природних здібностей з обов'язковою потребою самовираження та самореалізації у процесі життя – так само стосується мотиваційного процесу набуття професії. Одинадцятий фактор спрямований на актуалізацію та розширення базової загальноосвітньої підготовки за економічним профілем, є підґрунтям формування когнітивного компоненту.

Виходячи із зазначеного вище можна визначити педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх ОРБД. Зазначимо, що перший фактор, який стосується керівника, функціонально пов'язаний з моделюванням професійної підготовки майбутніх обліковців. Керівник організовує творчу групу, яка аналізуючи нормативні документи, становище на ринку освітніх послуг, сучасні вимоги до майбутніх ОРБД, моделює сам процес означеної підготовки, зокрема формування професійної компетентності. Фактори восьмий, дев'ятий, десятий, одинадцятий стосуються створення мотиваційної основи набуття професії ОРБД. Зазначимо, що актуалізація і розширення економічних знань, набутих у загальноосвітньому навчальному закладі, при навчанні у ПТНЗ забезпечує і створює зону найближчої дії для опанування спеціальних знань і умінь ОРБД та

сприяє формуванню професійної компетентності. Учень, підготовлений до сприйняття спеціальних термінів і понять, із задоволенням засвоює професійні компетенції, що також сприяє створенню мотиваційної основи набуття професії і актуалізації когнітивних процесів у майбутніх ОРБД. Фактори п'ятий і шостий сприяють забезпеченню створення ІОС. Другий, третій, п'ятий і шостий – інтегруються в технологію суб'єкт-суб'єктної взаємодії в системі «викладач – учень – майстер виробничого навчання» на адаптивних засадах.

Таким чином, можна виокремити такі педагогічні умови:

1. Моделювання процесу професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на компетентнісній основі (реалізується шляхом застосування певного комплексу форм і методів навчання учнів, спираючись на досвід світових професійних бухгалтерських організацій).

2. Мотивування майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на оволодіння професією на адаптивних засадах (реалізується шляхом адаптивного управління навчально-виробничим процесом ПТНЗ і орієнтації його на задоволення потреб роботодавців).

3. Створення інформаційного освітнього середовища професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на основі інформаційно-бібліотечного та інформаційно-комунікаційного забезпечення (реалізується шляхом створення професійно-орієнтованого інформаційного освітнього середовища, наближеного до реального виробничого процесу бухгалтерського підрозділу підприємства).

Наведемо характеристику реалізації кожної визначеної умови.

Умова «Моделювання процесу професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на компетентнісній основі». Ідея моделювання педагогічних процесів передбачає визначення загальних характеристик, властивостей і тенденцій, що притаманні розвитку конкретного об'єкта, у нашому випадку, професійної підготовки майбутніх ОРБД. Звісно, що розроблення будь-якої системи здійснюється через моделювання. Останнім часом пропонується багато моделей професійної підготовки фахівців різних кваліфікаційних рівнів, у

тому числі і працівників бухгалтерії. Однак ці моделі не адаптовані до організації професійної підготовки ОРБД в сучасному ПТНЗ. До того ж, аналіз науково-педагогічних джерел [5, 32, 35, 60, 169] приводить нас до висновку, що модель формування професійної компетентності майбутніх ОРБД, матиме у своєму змісті мету, завдання, методологічні підходи, що спрямовують реалізацію певних компонентів: мотиваційного, соціально-психологічного, суб'єктного, культурологічного, когнітивного та технологічного. Крім того, в моделі доцільно зазначити педагогічні умови, зміст, методи, форми, засоби, технології, критерії і показники оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності ОРБД, а також вказати вплив на означений як внутрішнього середовища, так і зовнішнього.

Розглянемо сутнісну характеристику процесу моделювання. За М. Армстронгом: модель - це зображення реальної ситуації (показує взаємозв'язки між факторами, що впливають на ситуацію); модель за структуризацією та прогнозуванням передає реальність у спрощеній формі (дає відповідь на питання: яку інформацію про ці фактори несе реальність); модель (фр. *modele* - зразок) – це явна або матеріально-реалізована система, що відображає і відтворює об'єкт дослідження (природний чи соціальний), здатна змінити його так, що її вивчення дає нову інформацію про цей об'єкт. Автор стверджує, що за властивостями моделі можна дізнатися всі істотні особливості об'єкта [5, с. 376, 750]. На нашу думку, модель дозволяє прийняти рішення і зрозуміти ситуацію, коли приймається це рішення, спрогнозувати можливі наслідки його прийняття; оцінити проблеми з іншого боку, розглянути альтернативні варіанти дій.

Однією з найважливіших складових професійної свідомості є концептуальна модель, поняття якої прийшло в педагогіку із інженерної психології та введено англійським психологом А. Велфордом на XIV Міжнародному конгресі з прикладної психології у 1961 році. Такого роду модель дозволяє побачити співвідношення різних частин процесу в цілому і діяти з найбільшим ефектом. Концептуальна модель складається з шести моделей: елементарна (часткова) концептуальна модель (оперативні одиниці діяльності та види зв'язку між ними); технологічна концептуальна модель (технологічні оперативні одиниці діяльності,

пов'язані виробничо-технологічними відносинами); інформаційна концептуальна модель (інформаційні оперативні одиниці діяльності, пов'язані причинно-наслідковими зв'язками); алгоритмізована концептуальна модель (інформаційні оперативні одиниці, пов'язані між собою алгоритмічно); подібна (інтегральна) концептуальна модель (інтегральні оперативні одиниці діяльності, які мають просторові і алгоритмізовані зв'язки) [358, с. 396–397].

Дослідник Б. Ломов стверджує, що концептуальна модель як операційний образ формується в результаті взаємодії структурних та статистичних компонентів, які входять до її складу [164]. У свою чергу, ми приймаємо до уваги твердження вченого, що структурні компоненти пов'язані з аналізом проблемної ситуації, а статистичні характеризують використання апріорної інформації. «Освітні моделі повинні відображати не стільки сукупність ситуацій, для яких вводиться модельний опис, скільки системне осмислення можливостей інтерпретувати досліджуваний об'єкт чи явище, що виникають у цьому випадку», – зазначає Л. Лур'є. Розглядаючи модельне бачення освітнього простору, він зосереджується на пошуку самих різних форм і методів, що відображують своєрідність життя. Вчений говорить про те, що педагог, який розуміє цю своєрідність, знаходить особливу силу переконливості в охопленні всього змісту освіти [169, с. 9–10]. Ми поділяємо думку вченого.

Енциклопедія «Педагогіка» розкриває поняття «моделювання» як один із методів пізнання і перетворення світу, що отримав особливе поширення з розвитком науки та зумовив створення нових типів моделей, що висвітлюють оновлені функції самого методу [212, с. 322]. Моделювання, при всій своїй недосконалості, – єдиний засіб, запропонований наукою для розуміння і прогнозування складних педагогічних явищ. Моделювання освітнього простору означає узагальнення, перенесення, проектування характеристик, онтологічних ознак, виділених у ньому в деяку іншу область або ж новий стан даної області. Моделювання – непрямий, усереднений метод наукового дослідження об'єктів пізнання (безпосереднє вивчення яких неможливе, ускладнене або не доцільне), який ґрунтується на застосуванні моделі як засобу дослідження. Зі структури

процесу моделювання, що пропонують українські вчені П. Лузан, І. Сопівник, С. Виговська, можна визначити складові моделі професійної підготовки майбутніх ОРБД на компетентнісній основі, яка розроблятиметься нами за алгоритмом: розпочати конструювання моделі – здійснити заміну об'єкта моделлю; дослідити модель; отримати інформацію на моделі; перенести знання з моделі на оригінал. Вчені також посилаються на наукові роботи Ю. Сурмина, який стверджує, що перспективні переваги в науці відкриваються перед системним моделюванням. По-перше, це представлення об'єкта моделі або процесу як системи з основними параметрами і характеристиками (модель тут виступає як сукупність взаємопов'язаних між собою елементів, що визначаються структурною організацією і функціональним призначенням). По-друге, складова системного моделювання полягає в тому, що системність виступає не тільки як спосіб представлення, але і як спосіб вивчення моделі [167, с. 2, 9, 29, 116].

Моделювання професійної підготовки майбутніх ОРБД на компетентнісній основі з елементами випереджального розвитку обліку як професійної діяльності спрямовано на вдосконалення всіх складових: якості, доступності та надійності формування професійної компетентності, навчально-методичного, організаційного, матеріально-технічного, кадрового та фінансового забезпечення процесу випереджального навчання професії. Критерієм впровадження даної моделі є адаптивність суб'єктів педагогічної системи ПТНЗ. Даний критерій пов'язаний із підвищенням рівня сформованості професійної компетентності ОРБД, досягненням збалансованості професійно-кваліфікаційної структури педагогічних працівників та потреб галузей економіки у професійно компетентних обліковцях, а також приведенням кадрового забезпечення навчальних закладів до нормативних вимог.

Практична реалізація моделі сприяє запровадженню адаптивного підходу у підготовці ОРБД. З огляду на це актуальним є створення державної та регіональної систем прогнозування і моніторингу потреб ринку праці в облікових кадрах. Таким чином буде забезпечено максимальну орієнтацію ПТНЗ на ринок праці, що уможливить підготовку випускників до змін у майбутньої професійній діяльності та подолання інерційності навчання за даною робітничою професією. Застосування

моделі показало, що є необхідність відмови від традиційної освіти, орієнтованої на підтримку, а не на розвиток особистості. Основними напрямками переходу до випереджального навчання обрано: запровадження авторської педагогічної технології формування професійної компетентності майбутніх ОРБД на адаптивних засадах; розширення доступності навчання предметам «Бухгалтерський облік» та «Інформаційні системи і технології в обліку» за використанням інтерактивних технологій; інтеграцію фундаментальних і спеціальних знань на уроках виробничого навчання з облікового діловодства; включення до професійної підготовки ОРБД методів індивідуалізації навчання (дистанційний менторинг, Дальтон-план, план Трампа та ін.), тобто подолання жорстких методів навчання, що тривалий час уніфікували особистісну індивідуальність, орієнтація навчального процесу на вільний розвиток особистості та врахування соціально-психологічних та культурологічних особливостей функціонування бухгалтерського підрозділу на підприємстві; сприяння підвищенню рівня професійної компетентності майбутніх ОРБД на адаптивних засадах, що відповідає актуальним потребам особистості, суспільства та держави.

Розроблена нами модель професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на компетентнісній основі представлена у вигляді структурно-логічної схеми, утворює конструкт якісно різних, однак взаємопов'язаних та взаємодіючих складових (рис. 2.4). Основними блоками моделі визначено такі: методологічно-цільовий, що описує мету та завдання формування професійної компетентності майбутнього ОРБД як процесу професійної підготовки, основні методологічні підходи, дидактичні принципи та реалізацію педагогічних умов формування професійної компетентності; змістово-процесуальний, що визначає конструкт суб'єкт-суб'єктної взаємодії у системах «викладач ↔ учень ↔ майстер виробничого навчання», «викладач ← керівник → майстер виробничого навчання» і характеризує змістову складову професійної компетентності майбутнього ОРБД, на якій ґрунтується процес формування професійної компетентності, розкриває основні способи організації адаптивної навчальної діяльності учнів (технології, методи, форми та засоби); діагностично-

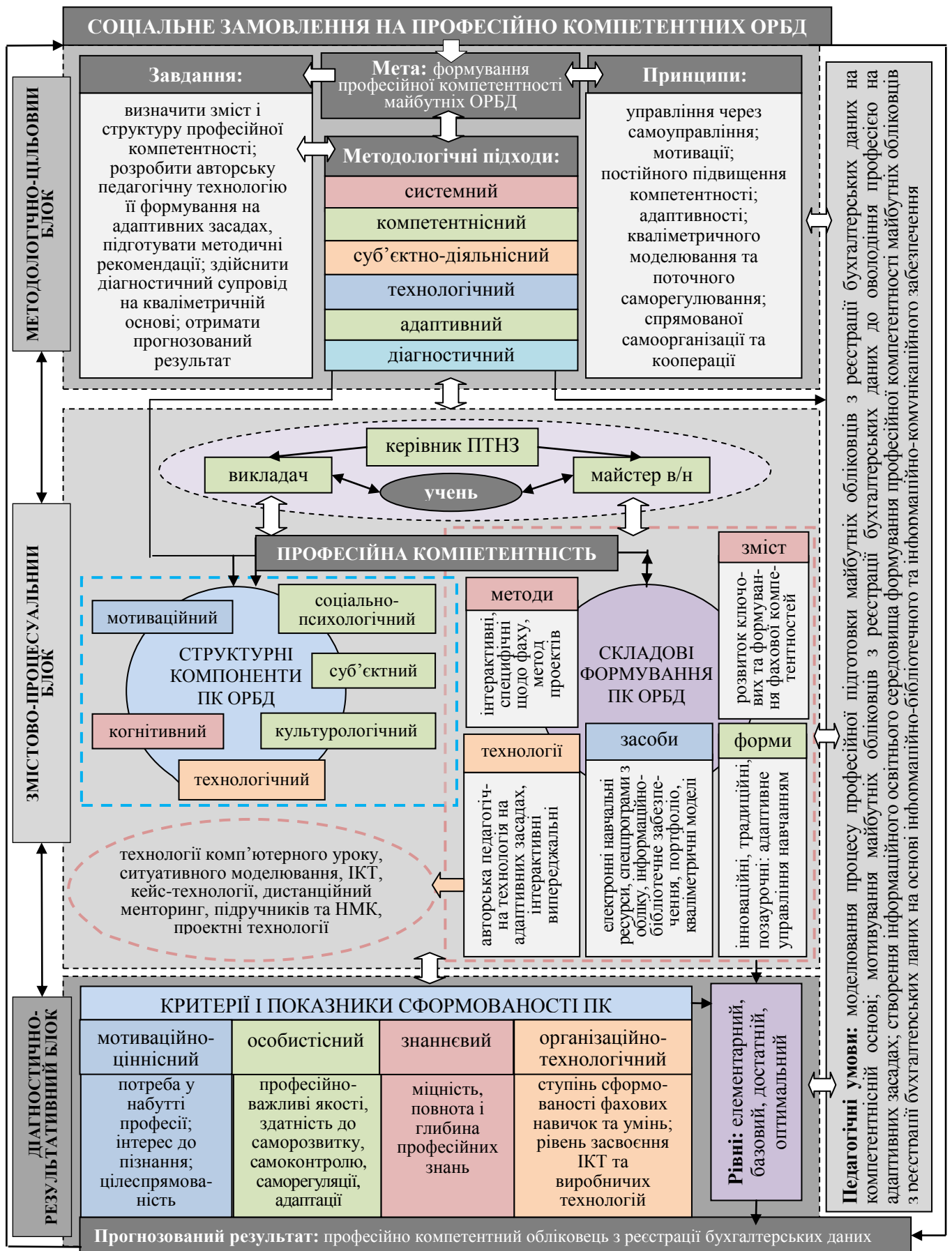

Рис. 2.4. Модель професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на компетентнісній основі (розроблено автором)

результативний, що визначає показники та критерії оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності, описує очікувані результати впровадження адаптивної технології формування професійної компетентності. Провідними умовами реалізації означеної нами моделі є: на макрорівні: підсилення інтеграції співробітництва ПТНЗ та виробництва, що сприятиме розподілу відповідальності за якість підготовки обліковців між навчальними закладами та працедавцями; на мезорівні: підвищення наукомісткості навчання бухгалтерської науки шляхом дослідження міждисциплінарних зв'язків та пошуку нових, перспективних технологій; на мікрорівні: перехід від усталеного навчання застарілим знанням з бухгалтерської справи до випереджального навчання інноваційному усвідомленню обліку в постійно змінному інформаційному освітньому середовищі, а значить й навчання у цьому руслі системно, поступово, неперервно. Завдання моделі отримано, декомпозируючи мету і відповідаючи на питання – що за чим треба зробити, щоб досягти мети. Увагу зосереджено на тому, що кваліфіковані робітники проходять підготовку за професією у будь-якому ПТНЗ на підставі соціального замовлення на професійно компетентних працівників, у нашому вимірі – ОРБД (за умови ліцензованого обсягу підготовки робітничих кадрів). Наприклад, у ВПУ НАУ у 2011–2012 н.р. випуск склав 120 осіб, у 2012–2013 та в 2013–2014 н.р. – по 90 осіб.

Завданнями встановлено: визначення структури професійної компетентності ОРБД; розроблення авторської педагогічної технології формування професійної компетентності майбутніх ОРБД на адаптивних засадах; здійснення діагностичного супроводу цього процесу на кваліметричній основі та підготовка відповідних науково-методичних рекомендацій. Також в основу моделі покладено методологічні підходи до формування професійної компетентності: системний, компетентнісний, суб'єктно-діяльнісний, технологічний, адаптивний та діагностичний. Підходи визначені безпосередньо з поставленої мети, завдань і принципів (управління через самоуправління, мотивації, постійного підвищення рівня компетентності, адаптивності, кваліметричного моделювання та поточного саморегулювання, спрямованої самоорганізації та кооперації) професійної

підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, що здійснюється на основі соціального замовлення держави на професійно компетентних ОРБД.

Головною складовою розробленої моделі є виокремлені нами педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх ОРБД. Вирішення завдань уможлиблюється шляхом змістового забезпечення в конструкції моделі компонентів професійної компетентності, що відкривають змістово-процесуальний блок і якими є: мотиваційний, соціально-психологічний; суб'єктний; культурологічний; когнітивний; технологічний компоненти, що детально розкрити у п. 2.2. дослідження. Зауважимо, що до структури моделі включено адаптивне управління навчанням, зміст професійної підготовки (спрямований на розвиток ключових компетентностей), організаційні форми навчальних занять (інноваційні дистанційний менторинг, вебінари, он-лайн консультування; традиційні – лекції (набуття нових знань), практичні та лабораторні заняття, семінари та тренінги (відпрацьовування набутих теоретичних знань практичними вправами), відкриті заняття професійного спрямування, екскурсії на виробництво, науково-практичні учнівські конференції, майстер-класи (ознайомлення з реальними умовами бухгалтерської праці та обмін набутих у навчанні досвідом), індивідуальні заняття і консультації (коригування знань учнів), виробниче навчання та виробнича практика; позаурочні – позааудиторні види занять - конкурси професійної майстерності та олімпіади (стимулювання навчальної діяльності); методи (специфічні щодо фаху – інтерактивні: робота в малих групах, навчаючись учись, комп'ютерне навчання, метод проектів; методики викладання обліку) і засоби (електронні навчальні ресурси, спецпрограми з обліку, інформаційно-бібліотечне забезпечення; портфоліо, кваліметричні моделі) навчального процесу, технології (авторська педагогічна технологія на адаптивних засадах; інтерактивні – комп'ютерного уроку, кейс-технології, технології підручників та НМК, проектні та ігрові технології; випереджальні – ситуативного моделювання, професійні ІКТ, виробничі/облікові технології).

Виокремлені нами критерії й показники оцінювання сформованості професійної компетентності обліковців за чотирма рівнями (елементарним,

базовим, достатнім, оптимальним) – мотиваційно-ціннісний (потреба у набутті професії; інтерес до пізнання; цілеспрямованість), особистісний (професійно-важливі та навчально-інтелектуальні якості; здатність до саморозвитку, самоконтролю та саморегуляції; готовність до співпраці та міжособистісної взаємодії; вміння адаптуватися до нових умов; здатність до налагодження соціально-комунікативних зв'язків у міжкультурному просторі), знаннєвий (повнота, міцність, глибина професійних знань), організаційно-технологічний (ступінь прояву фахових навичок та умінь, у т. ч. засвоєння ІКТ і застосування виробничих технологій; здатність виконувати змістово-процесуальні функції) обґрунтовано на засадах вивчення сутності, структури та змісту професійної компетентності ОРБД, вони розкриваються в п. 2.2 другого розділу дослідження.

Модель являє певну педагогічну систему, що функціонує в інформаційному освітньому середовищі ПТНЗ та її застосування на практиці спрямовано на результат – підвищення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД. Таким чином, реалізація даної педагогічної умови приводить у відповідну систему процес професійної підготовки на компетентнісній основі, що сприяє ефективному формуванню професійної компетентності майбутніх ОРБД.

Умова «Мотивування майбутніх ОРБД до оволодіння професією на адаптивних засадах» реалізується в освітньому процесі ПТНЗ за рахунок: виконання практико-орієнтованих професійних завдань з використанням сучасного комп'ютерного забезпечення (розв'язування тестів і бухгалтерських задач); вирішення виробничих ситуацій за допомогою набутих фахових знань (застосування рольових ігрових методик); ознайомлення учнів зі специфікою облікового діловодства на підприємствах різних галузей економіки (організація навчальних екскурсій); проведення конкурсів професійної майстерності (визнання учнів у професії шляхом організації інтелектуальних змагань за фахом); соціально-профорієнтаційних майстер-класів (залучення учнів до профорієнтаційних рейдів, створення рекламних матеріалів засобами ІКТ, захист навчальних проектів «Моя професія – обліковець») та інших професійно спрямованих заходів, що дає змогу упевнити майбутніх обліковців у перевагах професії та її значущості. Тим самим

створюються обставини для побудови системи мотиваційного впливу, що починається з профорієнтації учнів від вступу в ПТНЗ і до завершення підготовки за професією. Ця система складається з двох взаємопов'язаних процесів.

По перше, це процес залучення учнів до соціально-профорієнтаційної реклами (далі – СПР) (дод. М.1), яка забезпечує мотивацію майбутніх ОРБД на усвідомлення вибору професії. Зазначимо, що в навчальному закладі, де є штатні фахівці та забезпечена підтримка рекламного агентства, функції профорієнтаторів легко розподілити між компетентними педагогічними працівниками, які, в свою чергу включають у здійснення рекламної учнів. Ці компанії дають широкі соціально-профорієнтаційні можливості ПТНЗ, дозволяють вилучити максимальну користь із кожної деталі реклами для досягнення мети: створити позитивну мотивацію до вступу і навчання за професією обліковця. Відтак, слід розглядати СПР як форму комунікації, що намагається перевести якість запропонованого рекламного продукту (якісне навчання за професіями), ідей та послуг на мову потреб та запитів споживачів (випускників ЗОСШ, учнів ПТНЗ, випускників ПТНЗ, роботодавців). Зазначимо, що рекламні оголошення є кінцевими продуктами цілого ряду досліджень, стратегічних планів, тактичних рішень і конкретних дій, які складають в своїй сукупності процес реклами. Наприклад, у процесі навчання комп'ютерним дисциплінам, учні залучаються до створення рекламних продуктів з використанням програмного забезпечення пакету MS Office.

Проте, сфера діяльності ПТНЗ з питань СПР набагато ширше ніж складання оголошень. Зміст СПР спрямований на вивчення споживачів (роботодавців) товару і послуг ПТНЗ (майбутніх ОРБД, їх компетентнісних характеристик), які потрібно рекламувати – стратегічне планування, встановлення цілей, визначення меж ринку праці, забезпечення асигнувань та розробки планів використання засобів реклами; прийняття тактичних рішень з кошторису витрат при виборі засобів реклами, розробці графіків публікацій і трансляції оголошень та анонсів; складання оголошень (написання текстів, підготовка макету, художнього оформлення, їх виробництво); презентація досвіду ПТНЗ в ЗМІ та на web-сайтах тощо. СПР розглядається за трьома ознаками (рис. 2.5).

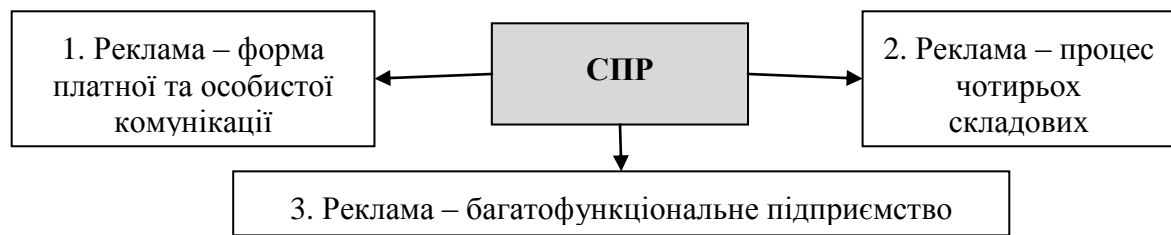

Рис. 2.5. Структурні елементи соціально-профорієнтаційної реклами (розроблено автором)

В цьому випадку майбутнім обліковцям є сенс запропонувати розроблення проектів з питань вивчення ринку освітніх послуг у процесі викладання навчального предмету «Економіка підприємства», створюючи мотиваційне поле для здійснення облікового процесу по рекламній компанії закладу, розглядаючи рекламу за чотирма основними позиціями: реклама – форма платної та особистої комунікації; реклама як багатофункціональне підприємство.

Таким чином, розвиваючи економічну компетентність учні усвідомлюють, що реклама – це діяльність, що слугує багатьом господарям одночасно для досягнення цілей (рис. 2.6) і реклама є процесом чотирьох складових (рис. 2.7).

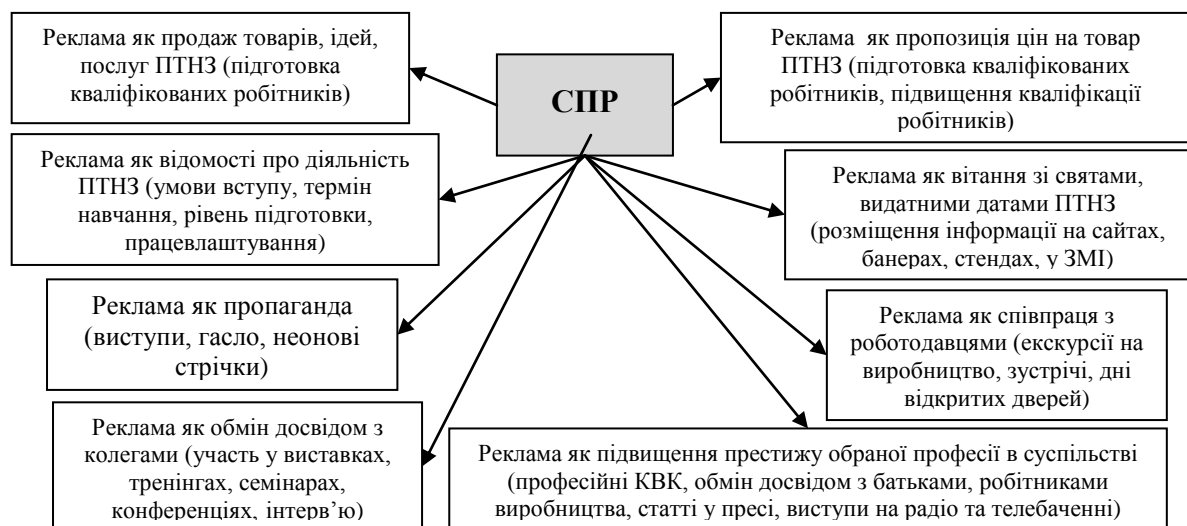

Рис. 2.6. Напрями соціально-профорієнтаційної діяльності (розроблено автором)

Дійсно, більшість з рекламодавців бажає, щоб споживач реклами прийняв рішення і вступив до навчання саме до цього навчального закладу, отримав спеціальність саме в цій галузі освіти. Тому потрібно зробити установку, повторюватись, вміти переконати, зацікавити.

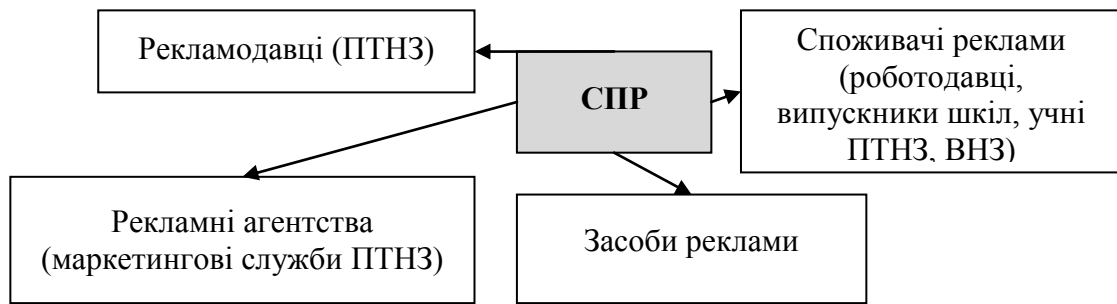

Рис. 2.7. Складові процесу соціально-профорієнтаційної реклами (розроблено автором)

Хто як не учень ПТНЗ може дати об'єктивну оцінку діяльності навчального закладу і схарактеризувати значущість професії за якою він навчається? Доцільним в цьому сенсі є створення маркетингової служби у ПТНЗ з питань організації СПР, до складу якої обов'язково має входити учнівська молодь (дод. М.2). Тобто залучення профорієнтаційних послуг відбувається в колективній співпраці всіх учасників навчально-виробничого процесу закладу. Такому ПТНЗ доводиться бути і контактором, і розробником плану використання засобів реклами, і текстовиком, і покупцем місця в засобах друкованої реклами, і контролером за виробництвом матеріалів реклами в ЗМІ, і спеціалістом з прямої поштової реклами (директ-mail) і управляючим з питань оформлення рекламних продуктів. Створюється мотиваційне поле, в якому участь майбутніх обліковців може бути спланована за їхніми інтересами. Однак проблематика організації маркетингових відділів у ПТНЗ виходить за межі нашого дослідження і потребує ґрунтовних наукових пошуків. Зауважимо, що реклама сприймається як частина нашої повсякденної загальнодоступної культури, а специфіка професії ОРБД потребує зосередження рекламних матеріалів на компетентнісних ознаках підготовки бухгалтерських кадрів у ПТНЗ. Отже, мотивування майбутніх ОРБД на оволодіння професією на компетентнісній основі починається ще до прийняття ними рішення щодо вступу в ПТНЗ – це сприяє усвідомленому вибору власного професійного шляху.

По-друге, діагностування рівня професійної спрямованості майбутніх ОРБД бажано проводити на початку вступу у ПТНЗ та системно здійснювати протягом навчання за професією. Для цього розроблено певний алгоритм діагностування

особистісних якостей учнів, в яких виявляється їхня вмотивованість: чинники, що вплинули на вибір професії; значущі професійні цінності та інтереси; швидкість та гнучкість професійного мислення. Встановлено перелік мотивів, що спонукають майбутніх ОРБД навчатися за обраною професією. Нагадаємо, що для забезпечення ефективності здійснення професійно спрямованої діяльності учнів важливе значення має сформованість у них потреб та мотивів до набуття професії. Нами розроблено певну технологію визначення особистісних позицій учнів, що впливають на мотивацію навчання за професією: визначення чинників, що вплинули на вибір професії (дод. М.3); визначення чинників, що найбільш відповідають вимогам учнів щодо результатів навчання у ПТНЗ (дод. М.4); визначення найбільш значущих цінностей для учнів ПТНЗ з метою з'ясування надпрофесійного (ключового) базису компетенцій (дод. М.5); визначення найбільш значущих професійних цінностей для учнів ПТНЗ (дод. М.6); визначення професійних інтересів учнів (дод. М.8); вивчення думок випускників ПТНЗ про стан підготовки за професією з метою з'ясування їх поглядів та як стати успішним у професійній діяльності (дод. М.9–М.10); дослідження швидкості та гнучкості професійного мислення майбутніх ОРБД за модифікованою методикою, було застосовано на кожному етапі дослідження, отримано відповідні зрізові дані (дод. М.11–М.12). Шляхом використання означеного інструментарію отримано певні результати. Насамперед, засобами пілотного опитування учнів (192 особи) було встановлено перелік мотивів, що спонукають майбутніх ОРБД навчатися за професією. З наведеного переліку було відібрано 10 позицій, на які найчастіше вказували респонденти, на основі яких адаптовано анкету для анонімного опитування учнів. Значущість цих мотивів у власній навчальній діяльності респондентами оцінено за 5-ти бальною шкалою. При інструктажі перед опитуванням учням детально пояснювалася, за яких обставин мотив оцінюється відповідною оцінкою. У процесі обробки результатів анкетування визначено рангове місце того чи іншого елемента за величиною середнього балу. Досліджено стан вмотивованості учнів до професійно зорієнтованої діяльності і встановлено, що перші позиції займають вузько утилітарні мотиви: одержання стипендії;

бажання уникнути ускладнень з викладачами, майстрами; необхідність підготовки до контрольних заходів; вимога батьків (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Мотиви, що спонукають учнів навчатися за професією

№ з/п	Мотив	Місце в системі ранжування	Середній бал
1	Одержання стипендії	1	4,55
2	Бажання уникнути ускладнень з викладачами, майстром	2	4,13
3	Необхідність підготовки до контрольних заходів	3	4,09
4	Вимога батьків	4	4,01
5	Після отримання професії вступити на програму підготовки молодшого спеціаліста	5	3,67
6	Прагнення оволодіти новою інформацією про майбутню професію	6	3,64
7	Перспективи подальшої професійної діяльності	7	3,45
8	Почуття обов'язку, відповідальність	8	3,01
9	Прагнення до самовдосконалення	9	2,23
10	Звичка до систематичної професійно-спрямованої діяльності	10	2,22

Відзначимо, що вказані мотиви досить значущі для учнів: середній бал знаходиться в межах від 4,01 до 4,55. Підкреслимо, що при визначенні значущості матеріального мотиву «одержання стипендії» опитувані продемонстрували високу єдність думок: 75 % опитаних відзначили це оцінкою «5». Нажаль, останні місця посіли мотиви «прагнення до набуття професії» (2,23) та «звичка до систематичної професійно-спрямованої діяльності» (2,22). Це пояснюється тим, що усталена методика підготовки облікових кадрів відводить учневі роль виконавця, який має діяти за певними правилами, алгоритмами, котрі заздалегідь розроблені педагогами: поки що в майбутніх ОРБД не сформовано потребу оволодіти складними професійними знаннями, не вироблено звичку систематично працювати над підвищенням свого внутрішнього потенціалу. Таким чином, після вивчення мотивації учнів до професійної діяльності визначено труднощі і перешкоди, з якими зустрічаються майбутні ОРБД у повсякденній навчальній праці. Засобами анонімного опитування встановлено, що основними труднощами (про це мова йдеться на у п. 2.2 нашого дослідження) є: слабка випереджальна базова загальноосвітня підготовка за економічним профілем; низький рівень умінь і навичок працювати з навчально-методичною літературою, конспектувати

навчальний матеріал, відшукувати потрібну інформацію у багатому різноманітті літературних та Інтернет джерел; недостатньо розвинуті інтелектуальні здібності – пам'ять, увага, мислення; невміння продуктивно організувати самостійну навчальну роботу; відсутність сучасних засобів навчання – підручників і посібників, комп'ютерів, відповідного програмного забезпечення. Крім того, до перешкод, що заважають учням успішно оволодівати навчальною програмою з підготовки ОРБД, респонденти віднесли: «побутові, матеріальні проблеми» (34 % опитуваних); «відсутність інтересу до навчання» (23 %); «стан здоров'я» (23 %).

Отже, ми вважаємо за доцільне розробити таку педагогічну технологію формування професійної компетентності майбутніх ОРБД на адаптивних засадах, реалізація якої у процесі професійної підготовки майбутніх ОРБД, на нашу думку, має позитивно вплинути на рівень вмотивованості учнів до набуття професії.

Умова «Створення інформаційного освітнього середовища формування професійної компетентності майбутніх ОРБД на основі інформаційно-бібліотечного та інформаційно-комунікаційного забезпечення». Наукова стратегія розвитку міжгалузевої професії «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних» полягає в тому, що оновлення професійної підготовки майбутніх ОРБД спрямовано на інформатизацію і соціалізацію цього процесу в міжкультурному просторі існування ПТНЗ. Нами було проведено анкетування з вивчення поточного стану використання ІКТ у навчально-виробничому процесі ПТНЗ (дод. Ж.5), результати якого наголошують на доцільності запровадження широкого спектра електронних засобів навчання у педагогічний процес ПТНЗ, враховуючи збільшення соціально-комунікативної складової навчання за рахунок мережевих комунікацій.

По суті мова йде про необхідність створення функціонально-суб'єктивного ІОС формування професійної компетентності майбутніх ОРБД, що відповідає структуризації відкритої педагогічної системи. Ця система включає до себе зовнішні та внутрішні педагогічні впливи та умови. Зауважимо, що проектування і залучення до навчального процесу електронних засобів потребує адміністративної й інформаційної підтримки, а швидкі зміни у законодавчій та нормативно-правовій

базі ведення бухгалтерського обліку на підприємствах вимагають випереджальних заходів до організації навчання із залученням сучасних спеціалізованих бухгалтерських програм. Зазначимо, що бухгалтерський облік – це ще й частина системи управління, цілеспрямована діяльність за кваліфікацією та спеціалізацією бухгалтерії, зокрема для ОРБД – обліку з реєстрації бухгалтерських даних. Історично склалося так, що наука бухгалтерського обліку вимагає від професійної педагогіки специфічних підходів щодо забезпечення навчально-методичного супроводу викладання навчальних предметів за фахом, переосмислення структури змісту в системі професійної підготовки ОРБД, формування їхньої професійної компетентності за умови комп'ютеризації навчально-виробничого процесу ПТНЗ.

Проектування інформаційного освітнього середовища, наближеного до реального виробничого процесу бухгалтерської справи, та його впровадження у ПТНЗ – це технологія, в якій результатом перекладу навчально-виробничих потоків бухгалтерського діловодства на комп'ютер є підвищення якості професійної підготовки ОРБД (рис. 2.8). Розглянемо основні елементи ІОС:

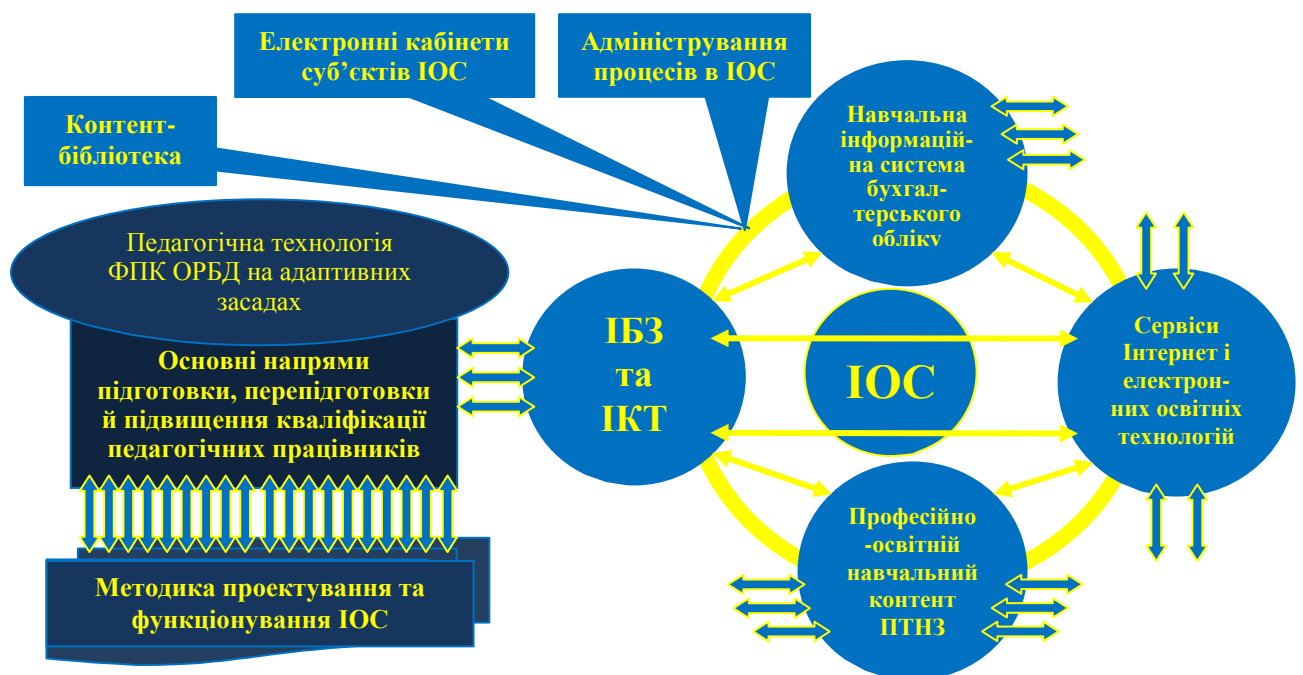

Рис. 2.8. Загальна схема проектування інформаційного освітнього середовища формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних (розроблено автором)

1. Навчальна інформаційна система бухгалтерського обліку (НІСБО).

Навчальний курс «Бухгалтерія на комп'ютері» [18], що пропонується педагогом-новатором О. Басанько, виокремлює складові інформаційної комп'ютерної системи бухгалтерського обліку сучасного підприємства і виділяє її основні елементи: апаратні засоби (комп'ютер, периферійні пристрої тощо); програмні засоби (системні програми – операційні системи, що керують апаратними засобами і розподіляють їхні ресурси для максимально ефективного використання; системи управління базами даних (СУБД), що забезпечують виконання стандартних функцій з обробки даних, і сервісні програми, що виконують комп'ютерні основні операції, наприклад, сортування записів; прикладні програми – набори машинних команд для обробки даних, що організація-користувач розробляє самостійно чи купує у зовнішнього постачальника); документація (опис системи і структури керування щодо введення, обробки і виведення даних, оброблення повідомлень, логічних і інших команд); персонал (працівники, що керують системою, проектують її і постачають програмами, експлуатують і контролюють систему обробки даних); дані (інформація про господарські операції й іншу необхідну бухгалтерську інформацію, що водять, зберігають і обробляють у системі); процедури контролю (процедури, що забезпечують відповідний запис операцій, що запобігають чи реєструють помилки). Виділені О. Басанько результативні складові враховано нами при розробленні структури ІОС формування професійної компетентності майбутніх ОРБД. Авторка наголошує, що автоматизація бухгалтерського обліку – основа ефективного управління [18].

Проте, автоматизація викладання бухгалтерського діловодства у ПТНЗ – запорука набуття професійних компетенцій майбутніми обліковцями. Наприклад, у ПТНЗ м. Києва практикується проведення відкритих уроків з використанням спеціалізованої програми «1С: Бухгалтерія 8 для України» (дод. Н.1), конкурсів професійної майстерності з використанням цього програмного продукту, фахових олімпіад. Поширено впроваджуються у практику відео-уроки та медіа-презентаційні заходи навчання. До того ж, не вистачає системності у запровадженні

компетентнісного підходу до створення навчально-методичної бази з використання спеціалізованих бухгалтерських продуктів у навчальному процесі. На нашу думку, основними елементами комплексно-методичного забезпечення викладання навчальних предметів на базі НІСБО за стандартом мають бути: типові та робочі програми з предметів професійної підготовки, факультативних занять; інструкційно-організаційна документація; дидактично-роздатковий матеріал, методичні рекомендації із застосування апаратних та програмних засобів організації навчання, документація щодо організації роботи з системою, інструкційно-методичні вимоги щодо функціонування керуючого персоналу, обсяг бухгалтерських даних щодо застосування у навчальному процесі, зміст процедур контролю професійних дій та знань учнів.

Створення НІСБО, наближеної до реального процесу бухгалтерського діловодства та її функціонування в ПТНЗ, – це процес, при якому в результаті перекладу навчально-виробничих технологій бухгалтерського діловодства на комп'ютер підвищується ефективність і поліпшується якість професійної підготовки майбутніх ОРБД (дод. Н.2–Н.3).

Так, за умови співпраці Інституту ПТО НАПН України з Навчально-методичним кабінетом ПТО у м. Києві було організовано і проведено серію конкурсів професійної майстерності ОРБД серед столичних ПТНЗ (дод. Н.4–Н.7). Одним із таких заходів був конкурс «Краща педагогічна майстерня з бухгалтерського обліку», де чітко виявився рівень інформатизації ПТНЗ за напрямом підготовки облікових кадрів. Було з'ясовано, що майже всі ПТНЗ, що взяли участь у конкурсній програмі, забезпечені сучасним комп'ютерним обладнанням. Крім того, їх методичні комплекси мають означені нами складові НІСБО, а значить це є передумовою розбудови ІОС, реально наближеного до виробництва. Загальна структура НІСБО є основою створення ІОС формування професійної компетентності ОРБД. До того ж, в деяких закладах вже існує прототип НІСБО, структура якої частково співпадає з тією, що ми пропонуємо. Однак, створення та впровадження у практику ПТО навчальних інформаційних систем виходить за межі нашого дослідження і потребує додаткових розвідок.

2. Професійно-освітній (навчальний) контент ПТНЗ (рис. 2.9).

Результативність якості професійної підготовки, а значить і формування професійної компетентності майбутніх ОРБД має пряму залежність від ефективності проектування змісту і створення адаптивного ІОС. Головним джерелом знань і набуття професійних компетенцій є комплекси навчально-методичного забезпечення з викладання спеціальних предметів. Таким чином, раціональне використання та індивідуальний підхід до формування професійної компетентності в ОРБД забезпечується всією сукупністю функціональних підсистем ІОС. Таким чином, контент є електронною базою даних щодо забезпечення професійної підготовки майбутніх ОРБД на компетентнісній основі. Ця база постійно оновлюється, доповнюється, знаходиться у динамічному русі щодо реагування на зміни у законодавстві та професійної діяльності.

3. Сервіси Інтернет і електронні освітні технології – зовнішні ресурси, розроблені сторонніми авторами, що дають змогу поширювати досвід оволодіння обліковими процедурами. Запровадження ІКТ у здійснення бухгалтерського обліку останнім часом відбувається дедалі все більш зростаючими темпами. Наприклад, для майбутніх обліковців Інтернет пропонує такі сервіси – «Інтерактивна бухгалтерія» (<http://www.interbuh.com.ua/ru/>); iFin (<https://www.ifin.ua/>); «Taxer: онлайн-бухгалтерія для малого бізнесу» (<https://taxer.ua/uk/>); «1С: Бухгалтерія 8 для України» (http://1c.ua/v8/RegionalSolutions-UA_BUH.php) тощо.

4. ІБЗ та ІКТ покладено в основу створення ІОС тому, що за умови використання бібліотечних фондів засобами ІКТ відбувається самостійний пошук учнями, майбутніми ОРБД, відповідей на багато професійних питань фахового змісту. Докладніше ІБЗ у підготовці ОРБД описується в публікаціях автора, а альтернативне структурування ІБЗ наведено у додатках (дод. Ж.6–Ж.8). Зауважимо, що ІБЗ є змістовою складовою контент-бібліотеки ПТНЗ. Суб'єкти педагогічної взаємодії в ІОС за бажанням можуть отримати електронні кабінети (блоги, веб-сторінки) та здійснювати обмін інформацією у зручному режимі. Функціонування ІОС здійснюється за адмін-підтримкою та передбачає підготовку педагогічних працівників і учнів до його застосування.

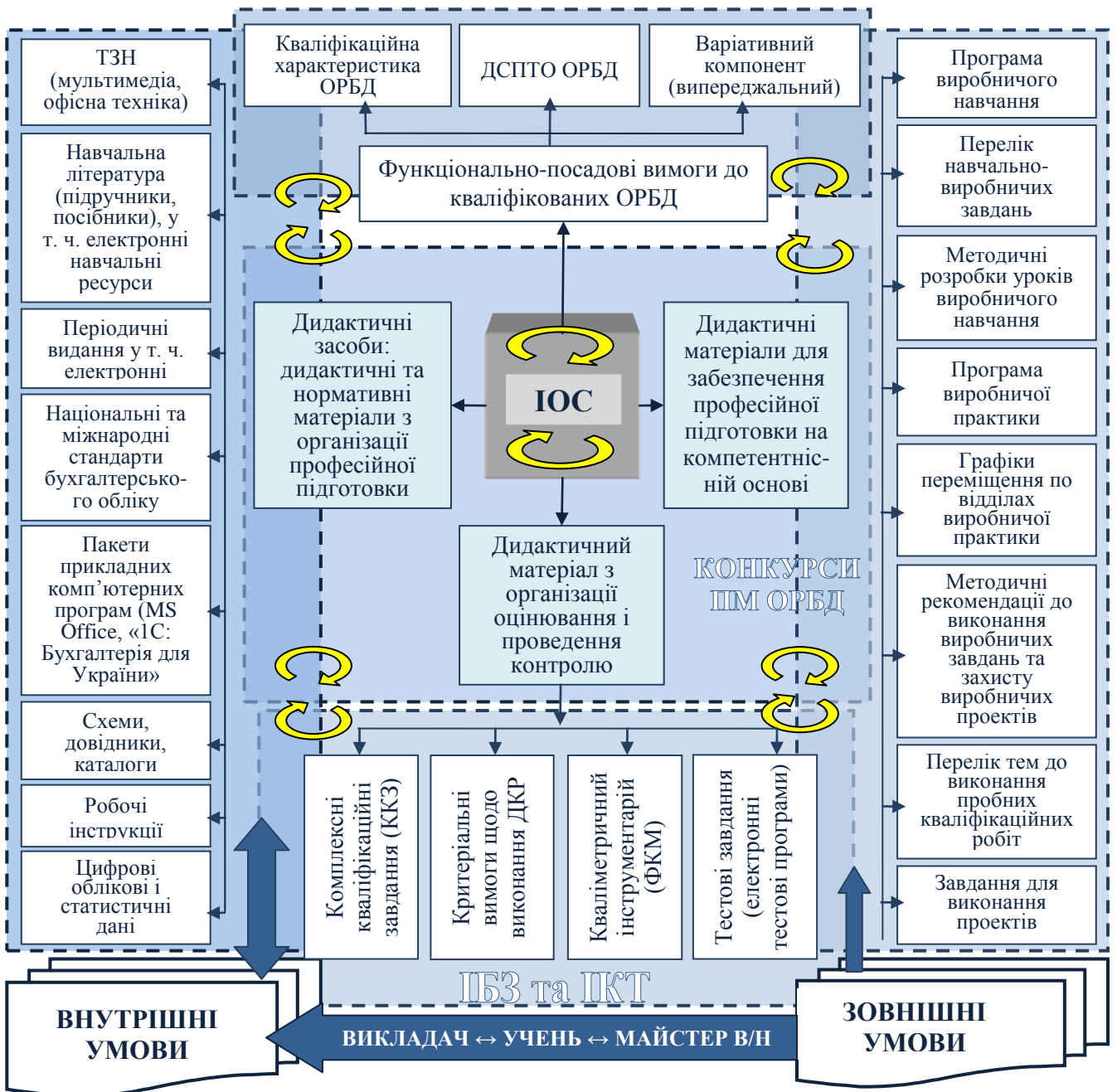

Рис. 2.9. Модель професійно-освітнього (навчального) контенту (розроблено автором)

Отже, визначення окреслених педагогічних умов та їх обґрунтування спрямували вектор нашого дослідження на розроблення авторської педагогічної технології формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на адаптивних засадах, котра забезпечуватиме їх практичну реалізацію. Тим самим, обґрунтовані педагогічні умови спрямовані на покращення результативності професійної підготовки і підвищення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД.

2.4. Авторська педагогічна технологія формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на адаптивних засадах

Основу сучасних освітніх трансформацій становить інноваційна діяльність, сутність якої полягає в оновленні педагогічного процесу, внесенні новоутворень у традиційну систему. Теоретико-методологічною основою інноваційних педагогічних технологій є дослідження М. Артюшиної, В. Беспалька, Н. Демічевої, М. Кларина, О. Пометун, Г. Селевка, С. Сисоєвої [7, 24, 65, 115, 218, 273–274, 279].

Термін «технологія» має походження від грецьких слів *techn* – мистецтво, майстерність й *logos* – вчення. Тому «педагогічна технологія» у буквальному перекладі означає вчення про педагогічне мистецтво, майстерність [273, с 48]. На думку Н. Демічевої, педагогічна технологія – науково обґрунтована педагогічна (дидактична) система, що гарантує досягнення певної мети через чітко позначену послідовність дій, спроектованих на вирішення проміжних завдань і наперед встановлений кінцевий результат [65, с. 87].

Асоціація з педагогічних комунікацій і технологій США дає визначення педагогічної технології як комплексного інтегрованого процесу, що включає людей, ідеї, засоби і способи організації діяльності для аналізу проблем що стосуються всіх аспектів засвоєння знань [202]. Всі визначення вчених об'єднує спрямування педагогічної технології на підвищення ефективності професійної підготовки, що гарантує запланований результат. Відтак, до наукового тлумачення та застосування терміну «педагогічна технологія» існують великі різночитання, серед яких виокремлюються чотири позиції [273, с. 49].

Ми пропонуємо додати п'яту позицію в існуючу класифікацію, а саме: педагогічна технологія як наукова система (рис. 2.10). Виходячи з цієї позиції, ми виконували четверте часткове завдання нашого дослідження «Розробити педагогічну технологію формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на адаптивних засадах» для практичної реалізації обґрунтованих педагогічних умов у п. 2.3.

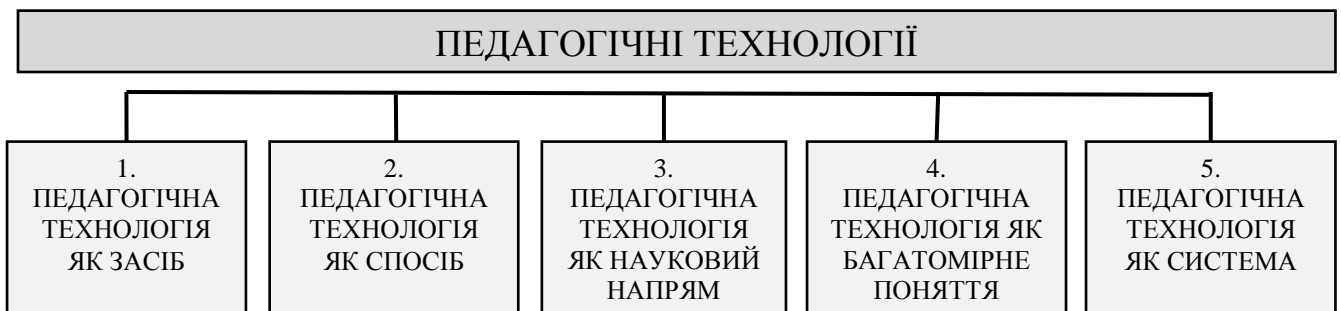

Рис. 2.10. Загальна класифікація педагогічних технологій (розроблено автором на основі існуючої класифікації Г. Селевка)

Її розроблення передбачає такі взаємопов'язані етапи: виникнення суспільної потреби → формулювання мети і завдань розроблення технології → визначення науково-методичного підґрунтя майбутньої технології шляхом аналізу досліджень в галузі професійної педагогіки та існуючого практичного досвіду щодо підготовки фахівців з облікового діловодства → виокремлення інноваційних структурних компонентів, їх змісту, форм, способів зв'язку, методів та засобів, використання яких спрямовано на досягнення мети й вирішення поставлених завдань → розроблення нової педагогічної технології формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на адаптивних засадах → підготовка методичних рекомендацій щодо практичного застосування запропонованої технології в освітньому процесі професійно-технічного навчального закладу.

Як вже було зазначено, актуальність розроблення педагогічної технології для вирішення питань нашого дослідження, підтверджується встановленою суперечністю між сучасною потребою вдосконалення професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних і недостатньою розробленістю відповідних педагогічних технологій та науково-обґрунтованих рекомендацій щодо формування їхньої професійної компетентності на адаптивних засадах у професійно-технічних навчальних закладах.

Аналіз літературних джерел дав змогу виокремити класифікаційні ознаки педагогічної технології, врахування яких є необхідною умовою її проектування і створює основу розмежування понять «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання» (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Класифікаційні ознаки технологій в освіті

Технологія	Стисла характеристика	Приклад технології
Освітня технологія	Показує загальну стратегію розвитку освіти, єдиного освітнього простору. Призначення – розв’язанні стратегічних завдань для системи освіти (прогнозування розвитку освіти, проектування і планування цілей, результатів, основних етапів, способів, організаційних форм освітнього процесу).	Концепції освіти, освітні закони, освітні системи.
Педагогічна технологія	Відтворює тактику реалізації освітніх технологій у ПТНЗ за наявності певних умов. Призначення: акумуляція і вираження загальних ознак та закономірностей підготовки у ПТНЗ, інтеграція змісту підготовки конкретної професії із різних навчальних предметів. Взагалі відображає модель навчально-виховного процесу ПТНЗ, об’єднує в собі зміст, форми і засоби навчання.	Науково-обґрунтовані системи з реалізації технологічного процесу навчання за логікою педагогічного впливу на особистість учнів, спрямованого на формування/розвиток здатностей навчального суб’єкту до здійснення певної діяльності у соціумі.
Технологія навчання	Моделює шлях засвоєння конкретного навчального матеріалу (поняття) в межах відповідного навчального предмета, теми, питання. Нагадує певну методику викладання.	Дидактичні технології, що охоплюють зміст, форми, методи навчання. Специфічні зміст, форми, методи і технології. У структурі виокремлюють підрівні: кількість технологічних етапів; ступінь технологічності; складність технологічності; гнучкість і мобільність технології.

Враховуючи вище сказане, наводимо опис розробленої педагогічної технології (спираючись на структуру, запропоновану Г. Селевком):

1. Назва технології: «Педагогічна технологія формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на адаптивних засадах».

2. Визначення технології: педагогічна технологія формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на адаптивних засадах – це науково-обґрунтована педагогічна система професійної підготовки кваліфікованих робітників бухгалтерської справи, що включає специфіку професії обліковців, адаптовані до неї критерії і показники результативності формування їхньої професійної компетентності та інформаційно-

комунікаційні технології, володіння якими передбачає майбутня професійна діяльність.

3. Цільові орієнтації технології: забезпечити ефективну професійну підготовку майбутніх ОРБД на адаптивних засадах (актуалізація процесів адаптації відповідно до запитів ринку праці), вплинути на рефлексивний саморозвиток особистості у процесі набуття професії, сформувати конкурентоздатний рівень професійної компетентності учнів (відповідно до вимог роботодавців), тим самим отримати соціально значущий результат – професійно компетентних ОРБД.

4. Теоретико-методологічне підґрунтя розроблення технології складають такі підходи: системний, що дає змогу обстежити елементи системи для утримання її функціонування у заданому стані; адаптивний, що забезпечує постійне підвищення рівня сформованості професійної компетентності суб'єктів освітнього процесу ПТНЗ на адаптивних засадах, має синергетичну сутність та інтегрує кваліметричний (кількісне визначення якісних змін у навчальному процесі шляхом використання факторно-критеріального діагностичного інструментарію) і рефлексивний (порівняння своїх здобутків із досягненнями інших для усвідомлення траєкторії власного розвитку) підходи; суб'єктно-діяльнісний, який уможливорює суб'єкт-суб'єктну взаємодію і сприяє: виробленню мотивів щодо опанування професією, створенню відповідного середовища для особистісного зростання учнів (і педагогів) при підтримці процесів самоорганізації та визнання індивідуальності кожного учня, формування його особистості в умовах, наближених до реального виробництва; компетентнісний, що інтегрує вмотивованість дії, знання, уміння, досвід, ставлення до своєї майбутньої професії, здатності самостійного вирішення професійних завдань та сприяє формуванню конкурентоздатності на ринку праці; технологічний, що характеризується технологізацією професійної і фахової підготовки ОРБД, запровадженням інформатизації технологічних операцій, випереджальними елементами навчання, інтеграцією складових педагогічного процесу за видами підготовки у ПТНЗ; діагностичний, що передбачає контрольно-оцінювальні процедури з поточним коригуванням, перевірку результативності навчальних досягнень учнів у

практичному застосуванні професійних знань.

5. Класифікаційні параметри технології: рівень застосування – галузевий загально-педагогічний, загально-методичний, модульно-локальний, контактньо-особистісний; філософська основа – адаптивне управління освітнім процесом; провідний методологічний підхід – компетентнісний; провідний фактор – створення інформаційного освітнього середовища для навчання й здійснення векторного відстеження (моніторингу), що забезпечує досягнення запланованого результату; наукова концепція засвоєння досвіду – асоціативно-рефлексивна; орієнтація на особистісні сфери і структури – набуття компетенцій, соціально-психологічний і культурологічний компоненти професійної компетентності; характер змісту – забезпечує триєдину мету професійного розвитку (навчання + виробництво + виховання), інтегрує загальноосвітній і професійно спрямований цикли підготовки; види соціально-педагогічної діяльності – інформатизація, управління, адаптація (на основі коригування), соціалізація (встановлення комунікативних зв'язків), апробація та впровадження; тип управління навчально-виробничим процесом – суб'єкт-суб'єктна взаємодія, співробітництво; домінуючі засоби – ІКТ, наочні, практико-орієнтовані; підхід до особистості учня: особистісно-орієнтований; напрям модернізації – адаптивний (взаємоузгодження прийнятих рішень); категорія об'єктів – професійна підготовка ОРБД.

6. Для розроблення інноваційної технології ми виокремили її структуру, що представлена такими складовими: концептуальна (визначає мету, завдання, принципи адаптивного управління, рівень застосування, зазначені вище методологічні підходи); мотиваційна (передбачає підготовку педагогічних працівників до формування професійної компетентності майбутніх ОРБД шляхом засвоєння теоретико-методичних основ відповідного технологічного процесу, усвідомлення його мотиваційно-ціннісної ролі в підготовці учнів за професією та виробленні в них професійних інтересів із активізацією адаптивної взаємодії і взаємовпливу); змістово-процесуальна (включає: освітній процес з орієнтацією на сфери і структуру особистості, адаптивний характер технології, політехнічність; інтерактивну взаємодію суб'єктів; способи, методи і засоби реалізації формування

професійної компетентності на основі активізації адаптивних процесів; позаурочні заходи), оцінювально-результативна (базується на певних функціях адаптивного управління: моніторинг, поточне коригування/самокоригування, періодичне регулювання/саморегулювання за відповідним результатом й своєчасне прийняття компетентного рішення адміністрацією ПТНЗ щодо результатів формування професійної компетентності майбутніх обліковців).

7. Визначені структурні складові технології обумовили логіку її побудови.

Концептуальна складова педагогічної технології формування професійної компетентності відображає «ідеологію» її проектування і є стандартним компонентом будь-якої педагогічної технології. Зокрема, концептуальна основа технології, що розробляється, представлена у другому, третьому і четвертому пунктах цього опису. Більш детально слід зупинитися лише на характеристиці концептуальних засад, що включають адаптивне управління формуванням професійної компетентності майбутніх ОРБД. Суть їх полягає в тому, що у ПТНЗ необхідно підготувати особистість учня, майбутнього кваліфікованого робітника бухгалтерського обліку, як до професійної діяльності, так і до життєдіяльності в економічній та соціокультурній сферах, враховуючи індивідуальні здібності, рівень самостійності прийняття рішень, відтворення професійних дій, вміння співпрацювати у команді на адаптивних засадах. Для логічного усвідомлення концепції розроблення і реалізації такої технології у процес професійної підготовки майбутніх ОРБД, вважаємо за доцільне розкрити семантику поняття «адаптивні засади». За Вікіпедією та Українським тлумачним словником «засади» трактуються як «основа чогось; те головне, на чому ґрунтується, базується що-небудь»; «вихідне, головне положення, принцип; основа світогляду, правило поведінки»; «спосіб, метод здійснення чого-небудь». [285, с. 300.]. Отже, професійна підготовка на адаптивних засадах передбачає розуміння адаптивності в професійній освіті як соціальної категорії; дотримання принципу адаптивності (сприйняття кожним із суб'єктів навчально-виробничого процесу значущості професії); аналізі інформації про поточний стан формування професійної компетентності ОРБД на кожному етапі підготовки; інформаційне забезпечення адаптивності в реалізації

запропонованих педагогічних умов; систематизації, диференціації та об'єктивізації даних порівняно з традиційною системою управління; оснащенні педагогічного процесу ПТНЗ системним комплексом нормативно-правової документації за певною організаційно-технічною формою із застосуванням відповідних методів її обробки та зберігання.

Мотиваційна складова технології стосується як педагогічних працівників, так і учнів. У ході її здійснення відбувається ознайомлення педагогічних працівників ПТНЗ, що готують майбутніх обліковців, з теоретико-методичними основами формування їхньої професійної компетентності на адаптивних засадах; визначення пілотної групи з найбільш зацікавлених викладачів і майстрів виробничого навчання для первинної апробації та практичного застосування набутих знань з метою подальшого проведення ними майстер-класів для решти педагогічних працівників. У процесі опанування запропонованої технології у педагогів, що здійснюють підготовку ОРБД, з'являються ціннісні орієнтири щодо формування саме у такий спосіб професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників і поступово виокремлюються мотиви, які вони відтворюють в учнів, забезпечуючи тим самим мотиваційний компонент їхньої професійної компетентності. Для навчання педагогічних працівників ми розробили спеціальний курс (табл. 2.4).

Таблиця 2.4.

**Тематика та розподіл годин навчальних занять зі спецкурсу
«Формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації
бухгалтерських даних на адаптивних засадах»**

Модулі та тематика	Лекції, вивчення теорії, год.	Практичні заняття, год.	Семінарські заняття	Результативність	Усього, аудит. год.
1	2	3	4	5	6
Розділ 1. Компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутніх ОРБД					
Модуль 1.1. Професійна компетентність та особливості її формування. 1.1.1. Законодавча та нормативно-правова документація з питань запровадження компетентнісного підходу в	2	–	2		4

Продовж. табл. 2.4

1	2	3	4	5	6
освіти України та зарубіжжя. 1.1.2. Термінологічна база запровадження компетентнісного підходу у практику ПТНЗ: визначення основних понять. 1.1.3. Конструктивний взаємозв'язок наукових підходів до формування професійної компетентності майбутніх ОРБД: системного, компетентнісного, суб'єктно-діяльнісного, технологічного, адаптивного та діагностичного.	1 1		2		
Модуль 1.2. Моніторинг професійної підготовки майбутніх ОРБД. 1.2.1. Сутність та етапи проведення педагогічного моніторингу. 1.2.2. Інструментарій моніторингу результативності процесу формування професійної компетентності майбутніх ОРБД.	2 2	2 2	–		4
Модуль 1.3. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх ОРБД. 1.3.1. Характеристика особливостей професійної підготовки майбутніх ОРБД у певному ПТНЗ. 1.3.2. Модель формування професійної компетентності майбутніх ОРБД. 1.3.3. Система педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх ОРБД. 1.3.4. Розроблення власного плану самоосвіти щодо реалізації педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх.	2 1 1	2	3 1 2		7
Модуль 1.4. Інформаційне освітнє середовище професійно-технічного навчального закладу. 1.4.1. Законодавча та нормативно-правова документація з питань інформатизації професійної освіти України та зарубіжжя. 1.4.2. Термінологічна база процесу інформатизації професійної освіти: визначення основних понять. 1.4.3. Складання характеристики існуючого інформаційного освітнього середовища ПТНЗ. 1.4.4. Розроблення програми функціонування кабінету інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій з обліку в ПТНЗ. 1.4.5. Створення електронного банку даних ІБЗ щодо викладання навчальних предметів професійно-теоретичної підготовки ОРБД.	1 1	1	5 2 1 1 1		7
Модуль 1.5. Методичні вказівки з вивчення навчального предмету «Бухгалтерський облік».	–	–	1		1
Модуль 1.6. Форми і методи самостійної підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів з вивчення бухгалтерського обліку.	–	2	–		2

Продовж. табл. 2.4

1	2	3	4	5	6
Розділ 2. Технологічний підхід у формуванні професійної компетентності ОРБД					
Модуль 2.1. Технологічний підхід у навчанні професії. 2.1.1. Інноваційні технології в освіті. 2.1.2. Термінологічна база запровадження технологічного підходу у практику ПТНЗ: визначення основних. 2.1.3. Взаємозв'язок технологізації навчання облікових дисциплін з технологічністю бухгалтерського обліку як категорії у педагогічному аспекті.	3 1 1 1				3
Модуль 2.2. Педагогічна технологія формування професійної компетентності майбутніх ОРБД на адаптивних засадах. 2.2.1. Основні характеристики педагогічної технології формування професійної компетентності майбутніх ОРБД на адаптивних засадах. 2.2.2. Упровадження педагогічної технології формування професійної компетентності майбутніх обліковців на адаптивних засадах в практику ПТНЗ.	2 2	–	2 2		4
Розділ 3. Рекомендації з організації навчально-методичної діяльності ПТНЗ щодо формування професійної компетентності майбутніх ОРБД					
Модуль 3.1. Особливості здійснення загальноосвітньої підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у ПТНЗ.	1				1
Модуль 3.2. Професійна підготовка майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на адаптивних засадах.	1	–	–	–	1
Модуль 3.3. Елементи випереджального навчання у запровадженні сучасних облікових технологій під час проведення уроків виробничого навчання.	1	–	–	–	1
Всього годин:	15	7	13		35

Відповідно до означеного спецкурсу розроблено науково-методичні рекомендації з формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних, анотований зміст яких подано в п. 3.3.

Для підвищення вмотивованості майбутніх ОРБД використовуються кейс-метод, портфолію, рішення ситуативних завдань професійного спрямування, збільшення годин самостійної роботи, практичні заняття проводяться в умовах, наближених до виробничих, для проходження практики визначаються організації, що використовують сучасне інноваційні технології, позитивно позиціонують себе на ринку праці і є конкурентоздатними.

В основу розроблення змістово-процесуальної складової педагогічної технології покладено логіку побудови технологічних дій, що уможлиблює здійснення технологічного процесу, спрямованого на реалізацію виокремлених і обґрунтованих у дослідженні педагогічних умов з врахуванням змісту всіх компонентів професійної компетентності майбутніх ОРБД. Використання адаптивних засад активізує здатності учнів до саморозвитку і суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Отже, ця складова є суб'єктно-діяльнісною частиною освітнього процесу ПТНЗ щодо формування професійної компетентності з використанням випереджальних елементів професійного навчання за специфікою ОРБД. По суті, технологічний процес характеризується впорядкованістю дій і технологічних операцій і визначається циклом їх виконання від отримання первинних даних до встановлення прогнозованого результату. Технологічною операцією процесу професійної підготовки майбутніх обліковців у ПТНЗ вважатимемо відокремлену частину технологічного процесу, що визначається сукупністю педагогічних дій, котрі забезпечуються змістовою однорідністю і суб'єктною єдністю взаємодії у системі «педагог – учень». Не менш важливим у цьому сенсі є відбір ефективного діагностичного інструментарію. За виконанням кожної технологічної операції педагогами і учнями здійснюється самоаналіз і самоконтроль. Зазначимо, що суб'єктами технологічного процесу, які створюють змістово-процесуальні взаємозв'язки є: суб'єкти управління процесом формування професійної компетентності майбутніх обліковців у ПТНЗ (адміністративна служба – директор, заступники директора – з навчально-виробничої частини, з навчальної і з навчально-виховної роботи; методична служба – методист закладу, голови методичних об'єднань педагогічних працівників, що здійснюють підготовку ОРБД); суб'єкти здійснення педагогічного впливу і його регулювання (викладачі, майстри виробничого навчання, класні керівники, бібліотечні працівники та соціально-психологічна служба закладу); суб'єкти, що здобувають професійну освіту в ПТНЗ (учні, що навчаються за професією ОРБД).

Для забезпечення ефективної реалізації технологічних процедур слід визначити у змістово-процесуальній складовій чіткі педагогічні позиції відтворення

формувальних дій у процесі професійної підготовки майбутніх ОРБД за дотриманням принципів, на яких ґрунтується запровадження означених у дослідженні методологічних підходів: системного – у підготовці бухгалтерських кадрів – системність, послідовність і наступність надання фахових знань (адаптація учнів до специфіки здійснення в майбутньому професійної діяльності з обліку); суб'єктно-діяльнісного – в освітньому процесі ПТНЗ – пріоритет інтересів учнів (допомога, захист, підтримка); орієнтація на саморозвиток, самовизначення, самоосвіту, самореалізацію учнів – термін засвоєння змісту навчання (гнучкість і швидкість мислення та інші особистісні якості кожного учня); адаптивного – у викладанні навчальних предметів, зокрема фахових дисциплін – різнорівневність навчання (підтримка та допомога в засвоєнні професійних функцій кожним учнем); компетентнісного – у забезпеченні стійкої мотивації учнів до навчання за професією – особистісне ставлення, переконання, спрямованість на самовдосконалення; інтеграція теоретичних та практичних видів діяльності в навчанні; продуктивна професійна діяльність заснована на знанні; технологічного – з включенням інтегративних процесів в набутті професійних знань, умінь і навичок (суб'єктно-діялісна, компетентнісна та технологічна парадигма пізнання; рефлексія самоконтролю та самооцінювання учнями своїх здобутків); діагностичного – у забезпеченні об'єктивного наскрізного контролю і оцінювання навчальних досягнень кожного учня у набутті професійних знань, умінь і навичок на компетентнісній основі (діагностування адаптивного впливу формувального процесу на кожного учня). Поетапність технології передбачає змістове наповнення компонентів професійної компетентності майбутніх обліковців у процесі її формування за практичною реалізацією обґрунтованих педагогічних умов:

1) Мотиваційний компонент: педагог користується системою мотиваційного впливу на адаптивних засадах, виробляючи нові ціннісні орієнтації та стійкі інтереси в учнів до майбутньої професії, окреслюючи для них професійні цілі. Учні беруть участь в процесі моделювання свого навчального середовища. Тобто професійні мотиви, інтереси і цілі педагогів, що моделюють професійну підготовку, переносяться на учнів, які поступово уявляють себе у професії. Форми: соціально-

профорієнтаційні майстер-класи, конкурси професійної майстерності, практико-орієнтовані завдання, предметні тижні, навчальні екскурсії на виробництво. Засоби: портфоліо, ІКТ, кваліметричні моделі. Застосовано: методику експертного оцінювання здатностей майбутніх ОРБД до професійної діяльності за вхідним діагностуванням учнів 1-го курсу, яке методами анкетування і тестування (дод. М) показало, що майже всі вони вступили на навчання за професією не випадково і мають певні до облікової діяльності схильності. Таку процедуру слід проводити протягом всього терміну навчання на початку і у кінці навчального року. Аналіз результатів дав змогу педагогові сформулювати уявлення про індивідуальні особливості майбутніх ОРБД, а також своєчасно визначитись з їхній індивідуальною траєкторією професійного становлення та відібрати раціональну методику і прийоми для відтворення мотиваційного аспекту. Рекомендовано: на 1-му курсі більш переконливо проводити індивідуальні бесіди, знайомити учнів з історією виникнення професії, її особливостями (ознайомлення із символікою бухгалтерської професії, діяльністю світових бухгалтерських об'єднань, національними особливостями професії та ін.). Одним із ефективних засобів мотивування учнів є «Портфоліо майбутнього обліковця» [238, с. 11], де учень узагальнює, систематизує свою діяльність у набутті професії, самоорганізується і здійснює самоконтроль у навчанні культурі облікової справи, тобто він створює/моделює власне навчально-професійне середовище. Проведення предметних тижнів з фахових дисциплін, зокрема з бухгалтерського обліку, із залученням до їх організації представників всіх навчальних груп дало змогу учням упевнитись у вірному виборі професії, підвищити свою значущість у командній співпраці розподіляючи між всіма обов'язки: підготовка до кожного дня тижню, що спонукає їх до пошуку професійної інформації у середовищі Інтернет, спілкуючись з представниками професії на виробництві та за участю у навчальних екскурсіях на виробництво (дод. Л.1). Важливим є залучення учнів до соціально-профорієнтаційних майстер-класів (підготовка рекламних оголошень, відеороликів, проспектів і буклетів засобами пакету MS Office) (дод. М). На завершальному курсі навчання за професією учні беруть участь у конкурсах

професійної майстерності і демонструють свій рівень компетентності у вирішенні фахових ситуацій. Разом з НМК ПТО у м. Києві нами проведено конкурси «Кращий обліковець з реєстрації бухгалтерських даних» (розроблення критеріїв оцінювання конкурсних номінацій, участь у складі конкурсної комісії та ін.) (дод. Н.4–Н.7). Конкурси мотивують не тільки учнів-учасників, а й учнів однокласників – спрямовують на більш наполегливе навчання за професією.

2) Соціально-психологічний компонент забезпечується виробничою необхідністю для майбутніх ОРБД налагодити міжособистісні комунікації в інформаційному полі. Педагог створює атмосферу інтерактивної взаємодії, налагоджує соціально-психологічні комунікації з урахуванням особистісних якостей кожного учня через моделювання його навчальної діяльності у соціумі (учнівській групі). Запропоновано проведення циклу виховних годин за темою «Ділове спілкування», відкритий урок-форум з інформатики з професійними зв'язками «Мандрівка країною Windows», де учні об'єднувались у команди й представляли свої фірми із використанням програмного забезпечення MS Word, MS Excel, Power Point, Paint та ін. Такий урок відрізняється взаємопідтримкою, налагодженням міжособистісних комунікацій через мережеві канали в Інтернеті.

3) Суб'єктний компонент формується у постійній адаптивній взаємодії, а соціальні комунікації дозволяють учневі усвідомити свою важливість у майбутньому професійному соціумі. Суб'єкт-суб'єктні взаємозв'язки у системі «педагог–учень» дають змогу реалізувати розроблену нами модель професійної підготовки майбутніх ОРБД, спираючись на ступінь розвитку професійно-важливих якостей майбутнього обліковця; доброзичливі й практико-орієнтовані суб'єкт-діяльнісні взаємовідносини, включають механізми саморозвитку, спрямовують учнів на випереджальне навчання фаховим дисциплінам. Нами застосовано технологію дистанційного менторингу. Наприклад, у ЕЮУ КУТЕП учні отримували індивідуальні завдання з врахуванням їхніх особистісних якостей для виконання домашніх завдань з підготовки за навчальним предметом «Технології комп'ютерної обробки інформації» за напрямом «Пошук інформації в Інтернеті», здійснювали аналіз отриманої інформації самостійно узагальнювали і

систематизували її, а потім у дистанційному режимі засобами програмно-інструментальної платформи Joomla налагоджували суб'єкт-суб'єктне спілкування з викладачем та виконували самооцінку свого доробку.

4) Культурологічний компонент. За окресленим вище формується певний рівень професійної, інформаційно-технологічної і правової культури кваліфікованих робітників облікового діловодства у здійсненні професійно орієнтованої навчальної діяльності, підсилюючи змістовність. Педагог моделює взаємозв'язки з врахуванням культурології облікової праці, культури саме професії обліковців і необхідних для цього культуро організуючих взаємовідносинах в Інтернет-середовищі з вирішення практико-орієнтованих завдань у системі «педагог – учень – комп'ютер – навчальний контрагент»), розповідає учням про роль і значущість обраної професії, її культуру, розповідає про існуючу символіку, історичне становлення. Тут важливим є здійснення мандрівки в інформаційному просторі, ознайомлення з провідними бухгалтерськими організаціями, їх кодексом честі та ін., наприклад з такими, як: Комітет по міжнародних стандартах бухгалтерського обліку (International Accounting Standards Committee – IASC), Міжнародна федерація бухгалтерів (International Federation of Accountants – IFA, DFA), Федерація європейських бухгалтерів-експертів (FEE). Наприклад, культурологічний підхід до формування професійної компетентності майбутніх ОРБД було використано під час організації і проведення Першої Всеукраїнської учнівської науково-практичної конференції в ННЦ ПТО НАПН України, де зібралося більше 100 представників навчальних закладів України (учнів, викладачів, майстрів, бібліотекарів), про що йдеться у періодичному виданні «Профтехосвіта» [69, с. 16–20].

5) Когнітивний компонент формується при орієнтації учнів на модельне бачення своєї майбутньої професійної діяльності педагогом, який здійснює фахову підготовку з врахуванням всіх вище вказаних компонентних позицій, тим самим мотивуючи учнів до успішного професійного навчання. Спрямовує майбутніх ОРБД на отримання міцних, глибоких і повних професійних знань, застосовуючи різні форми, методи і засоби викладання навчальних предметів. Основною формою

навчання з часів Я. Коменського вважається урок. У контексті нашого дослідження вибір організаційних форм навчання і контролю обумовлений змістом провідної дисципліни «Бухгалтерський облік» і тісно пов'язаної з нею дисципліни професійного циклу навчання «Інформаційні системи і технології в обліку». Розглянемо зміст дисциплін «Бухгалтерський облік» та «Інформаційні системи і технології в обліку» з позиції теорії ядра знань і його оболонки, засновуючи свої твердження на існуючому стандарті ДСПТО 4121.ОК.74.12–2013 [73, с. 21].

Навчальний предмет «Бухгалтерський облік» має глибокий зміст навчального матеріалу з множиною базових визначень і понять, завдань щодо здійснення певних розрахунків та ін. Знання з цього предмета входять в рухому частину ядра знань, які є стійкими прикладними знаннями (дозволяють застосовувати фундаментальні знання для розв'язку практичних професійних задач). При цьому враховується, що на межі між ядром знань і його оболонкою відбуваються постійні зміни. Більша частина тем у навчальному предметі знаходиться в рухомій частині ядра знань. Це підтверджує те, що «Бухгалтерський облік» є основою вивчення інших спеціальних дисциплін економічного напрямку підготовки майбутніх ОРБД. Для забезпечення якості набутих знань з обліку рекомендуємо в комплексі використовувати вже існуючі педагогічні засоби – підручник (має гриф МОН України і створений саме для системи ПТО), запропонований В. Басарабом посібник «Бухгалтерський облік: теорія та практика в схемах і таблицях» [17], електронні тести з бухгалтерського обліку, розроблені у програмі Power Point на умовах співпраці з колективом ВПУ НАУ і з допомогою учнів у його створенні, комплект контрольних матеріалів для проведення ДКА (автор є головою ДКК у ВПУ НАУ), а також авторські матеріали – навчально-методичний посібник «Теорія бухгалтерського обліку. Лабораторний практикум» [245], методичні рекомендації «Комплексна контрольна робота з дисципліни «Бухгалтерський облік» [238] та «Самостійна підготовка учнів з дисципліни «Бухгалтерський облік» [240]. Знання з предмета «Інформаційні системи і технології в обліку» відносяться до стійкої частини оболонки ядра знань. Однак, як стверджувалося вище, рухома частина ядра знань і стійка частина оболонки знаходяться у взаємодії. Тобто є певна частина знань, що сформовані при

вивченні навчального предмета «Бухгалтерський облік», яка переходить, потрапляє у рухому частину ядра знань дисципліни «Інформаційні системи і технології в обліку». Стійка та рухома частини оболонки ядра знань також взаємодіють між собою і окремі знання з дисципліни «Інформаційні системи і технології в обліку», що є прикладними практико орієнтованими знаннями, потрапляють у рухому частину оболонки ядра знань. У зв'язку з цим, спираючись на типову програму з навчального предмета «Інформаційні системи і технології в обліку», теми дисципліни, що розглядається, знаходяться в стійкій частині оболонки ядра знань. Це підтверджує, що «Інформаційні системи і технології в обліку», як і «Бухгалтерський облік», є теж основною дисципліною у підготовці ОРБД. Над розробленням навчально-методичних матеріалів щодо забезпечення ефективного викладання цього предмету ведеться плідна праця. Користуючись ідеями нашого дослідження, О. Костенко, викладач ВПУ № 7 м. Кременчука Полтавської області, за нашим науковим супроводом створює відповідний сайт з предмету, а також за нашим конструктом проектує ІОС формування професійної компетентності майбутніх обліковців у ПТНЗ (адреса електронного ресурсу: isto.biz.ua). На підставі аналізу змісту провідних навчальних дисциплін з точку зору теорії ядра знань та його оболонки, а також спираючись на результати аналізу ДСПТО 4121.ОК.74.12–2013, вимог роботодавців, виділених професійних та надпрофесійних компетенцій як параметрів сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД, виділяємо форми навчання і контролю, що нас цікавлять, і є найбільш характерні для даної педагогічної технології. Відтак, застосування інтерактивних педагогічних технологій при вивченні фахових дисциплін може здійснюватися у формі комбінованих і комп'ютерних уроків, лекцій, семінарів, тренінгів, консультацій, практичних і лабораторних занять, самостійних, контрольних, курсових і кваліфікаційних робіт та екзаменів. Так, у базі електронних бібліотек ПТНЗ, має бути в наявності інтерактивний ліцензований курс по роботі з програмним продуктом «1С: Бухгалтерія», що передбачає автоматизовану форму навчання. Він може використовуватися як під час аудиторних занять, так і для самостійної підготовки учнів. Курс уможливорює самостійне виконання дії учнями з програмою,

швидкий доступ до потрібної теми завдяки зручній навігації. Серед техніко-технологічних новинок, що з'явилися нині в освіті, особливе місце займають інтерактивні дошки, наявність яких спонукає педагога до пошуку нових форм викладення предметів. Рішення бухгалтерських завдань, ведення навчальної фінансово-господарської документації, відображення проблемних виробничих ситуацій веде до великої кількості розрахунків, що вимагають у разі вчинення учнями помилкових дій повернення попередніх позицій і «шліфування» професійно спрямованих прийомів. Таким чином, очевидні переваги використання інтерактивної дошки на уроках з облікових дисциплін: економія часу за рахунок завчасно підготовлених схем, текстів, слайдів, в результаті чого підвищується наповненість уроку; наочність і інтерактивність, завдяки чому учні активно працюють на уроці, підвищується концентрація уваги, поліпшується розуміння і запам'ятовування матеріалу; багаторазове використання матеріалу (по-перше, вся інформація, яка з'являється на дошці, не стирається, а зберігається; за необхідності можна швидко повернутися до попереднього матеріалу, а не відтворювати його повторно; по-друге, наочні матеріали і навчальні ресурси можна зберігати в електронному вигляді, таким чином формуючи електронний банк даних); учням просто подобається працювати з інтерактивною дошкою, процес навчання стає цікавим і захоплюючим.

б) Технологічний компонент забезпечується шляхом певної послідовності, неперервності і наступності формування професійної компетентності майбутніх обліковців. Педагог навчає учнів виробничим технологіям, що дає змогу створювати мотиваційне поле набуття фаху й прагнення до постійного професійного зростання. Все це здійснюється за певним алгоритмом. Учні вчаться застосовувати технології бухгалтерського обліку (фахові), комп'ютерні технології, інформаційно-комунікаційні технології. Використовуючи базу інформаційно-бібліотечного потенціалу, учні поглиблюють знання, набувають професійні навички і розвивають вміння здійснювати виробничий процес – реєстрацію бухгалтерських даних. Цьому сприяють: технології комп'ютерного уроку, кейс-технології, технології підручників і навчально-методичних комплексів, випереджальні

виробничі технології, технології ситуативного моделювання, ІКТ, дистанційного менторингу, проектні технології та ін.

Оцінювально-результативна складова технології. Діагностування рівня сформованості професійної компетентності майбутніх обліковців є невід'ємною частиною їхньої підготовки, що здійснюється циклічно на початку і наприкінці кожного навчального року за розробленим нами кваліметричним інструментарієм – факторно-критеріальними моделями оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності (дод. К). Результати, отримані за вказаними моделями, уможливають зосередження уваги на більш проблемних моментах і сприяють суб'єкт-суб'єктній взаємодії учасників процесу формування професійної компетентності, по-перше, у подоланні виявлених перешкод, й, по-друге, у подальшому вдосконаленні і комплексному розвитку ключових компетентностей, необхідних для професійної діяльності обліковців. На адаптивній основі застосовується у навчальному процесі моніторинг, поточний контроль і оцінювання результатів формування професійної компетентності майбутніх обліковців.

Алгоритм упровадження технології має таку загальну структуру: «цілепокладання – планування і організація – виконання (рішення) навчальної задачі – аналіз і оцінка прогнозованих результатів».

Отже, педагогічна технологія формування професійної компетентності майбутніх ОРБД на адаптивних засадах є методологічним інструментарієм для інноваційного оновлення процесу їхньої професійної підготовки, що відповідає викликам сьогодення.

Висновки до розділу 2

1. Представлена загальна методика педагогічного дослідження у своєму підґрунті має концептуальні і теоретико-методологічні принципи організації, проведення та математичного оброблення результатів науково-педагогічного пошуку вітчизняних і зарубіжних вчених таких, як: С. Архангельський, А. Ашерев,

С. Гончаренко, Г. Єльнікова, О. Жосан, Н. Кузьміна, П. Лузан, С. Сисоєва, М. Скаткін, В. Ягупов та ін. Це дозволило організувати науково-дослідний пошук у руслі цілеспрямованої методичної послідовності і отримати прогнозований результат.

2. Визначений зміст і структура професійної компетентності обліковців з реєстрації бухгалтерських даних відображають її сутність, яка виявляється в існуючих особливостях її формування у ПТНЗ, а також у специфіці здійснення професійної (облікової) діяльності на виробництві. У структурі професійної компетентності виокремлено взаємозалежні і взаємообумовлені компоненти професійної компетентності ОРБД (мотиваційний, соціально-психологічний, суб'єктний, культурологічний, когнітивний та технологічний). Встановлені відповідно до компонентів критерії й показники оцінювання її сформованості, а саме: мотиваційно-ціннісний (потреба у набутті професії; інтерес до пізнання; цілеспрямованість), особистісний (професійно-важливі та навчально-інтелектуальні якості; здатність до саморозвитку, самоконтролю та саморегуляції; готовність до співпраці та міжособистісної взаємодії; вміння адаптуватися до нових умов; здатність до налагодження соціально-комунікативних зв'язків у міжкультурному просторі), знаннєвий (повнота, міцність, глибина професійних знань), організаційно-технологічний (ступінь прояву фахових навичок та умінь, у т. ч. засвоєння ІКТ і застосування виробничих технологій; здатність виконувати змістово-процесуальні функції) створили підґрунтя для розроблення діагностичного інструментарію – факторно-критеріальних моделей (управління процесом формування професійної компетентності; діяльності педагогічного працівника з формування професійної компетентності; загальної оцінки роботодавцями рівня кваліфікації ОРБД, оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД за компонентами) для оцінювання професійної компетентності обліковців за чотирма рівнями (елементарним, базовим, достатнім, оптимальним), вибір яких відбувся з врахуванням пропозицій Національної рамки кваліфікацій. У виборі критеріїв та показників оцінювання рівнів професійної компетентності майбутніх обліковців враховано основні

професійні функції (прийом та контроль первинної документації за відповідними об'єктами бухгалтерського обліку (перевірка законності складання, повноти записів, достовірності вказаних вимірювань, ідентичності підписів та комп'ютеризоване ведення реєстраційних процедур з бухгалтерськими даними на підприємстві засобами спеціалізованого програмного забезпечення).

2. Теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх ОРБД: моделювання процесу професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на компетентнісній основі; мотивування майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних до оволодіння професією на адаптивних засадах; створення інформаційного освітнього середовища професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на основі інформаційно-бібліотечного та інформаційно-комунікаційного забезпечення. З'ясовано, що педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх ОРБД є педагогічною категорією, що відображатиме сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених обставин освітньої діяльності (єдність об'єктивного і суб'єктивного) зовнішніх і внутрішніх факторів, від реалізації яких залежить підвищення рівня професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних. Для цілеспрямованого впровадження концептуальних ідей дослідження розроблено модель професійної підготовки майбутніх ОРБД на компетентнісній основі, що структурує такі блоки: методологічно-цільовий, змістово-процесуальний та діагностично-результативний. Модель виконує декілька функцій: є інструментом дослідження професійної компетентності як педагогічної категорії; відображає логіку професійно зорієнтованої діяльності як учнів так і педагогічних працівників щодо постійного і цілеспрямованого особистісного удосконалення; унаочнює основні позиції досліджуваного процесу, узагальнює результати.

3. Розроблено та апробовано у ПТНЗ авторську педагогічну технологію формування професійної компетентності майбутніх ОРБД на адаптивних засадах щодо реалізації встановлених педагогічних умов, яка визначається як науково-обґрунтована педагогічна система професійної підготовки кваліфікованих

робітників бухгалтерської справи, що включає специфіку професійної діяльності ОРБД й визначені до неї критерії та показники оцінювання результативності формування професійної компетентності та передбачає професійне використання учнями інформаційно-комунікаційних технологій. Основні положення розділу розкриваються в наукових доробках автора [232, 234–238, 240, 243–246, 250–252, 255–260, 262–264, 267].

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОБЛІКОВЦІВ З РЕЄСТРАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКИХ ДАНИХ

3.1. Організація експериментальної діяльності

Експериментальні дослідження передбачають накопичування наукового досвіду, що спрямований на перетворення педагогічної дійсності. В ході експериментальної перевірки педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх ОРБД встановлюється ефективність їх реалізації, підтверджується відтворюваність методик, гарантованість отримання запланованого результату при технологізації навчального процесу.

Експериментальна перевірка є завершальним етапом нашого наукового дослідження і застосовується для підтвердження вхідних припущень, а також для ґрунтового розкриття проблеми та визначення умов в яких можна забезпечити результативність теоретичних напрацювань. Вона є доведенням доцільності запровадження певних нововведень, що вперше створені, вдосконалені або застосовані (освітні, дидактичні та ін. системи, їх компоненти, котрі визначаються продуктивністю і результативністю застосування в ПТНЗ).

Утім, експериментальна діяльність визначається науково обґрунтованими змінами в освітній галузі за спеціально створеними умовами. За характеристикою учасників експерименту до суб'єктів дослідження включено педагогічних працівників, майстрів виробничого навчання, адміністрацію ПТНЗ, роботодавців і учнів ПТНЗ, які набувають професією «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних». На меті експериментальної перевірки педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх ОРБД є вивчення впливу виокремлених і обґрунтованих педагогічних умов на результативність професійної підготовки майбутніх ОРБД. Вона здійснювалась за певним алгоритмом дій: визначення завдань → розроблення етапів експерименту → вибір контрольних (далі – КГ) та

експериментальних груп (далі – ЕГ) і аналіз їх однорідності → аналіз вимірювань (результатів) → визначення вірогідності вимірювань (результатів) → висновки про педагогічний ефект та результативність експерименту → розроблення методики вимірювань й оброблення результатів. Основними завданнями експериментальної роботи є такі:

1. Виявити наявний рівень сформованості професійної компетентності в учнів ПТНЗ, що навчаються за професією ОРБД.
2. Здійснити експериментальну перевірку впливу обґрунтованих педагогічних умов на сформованість професійної компетентності майбутніх ОРБД.
3. Обробити отримані данні за допомогою математичних і статистичних методів, оформити результати і сформулювати висновки.

Експериментальна діяльність здійснювалася протягом 2011–2015 рр. згідно розробленої загальної методики педагогічного дослідження за трьома етапами: підготовчий (вхідний) етап дослідження; основний етап дослідження (констатувальний і формувальний етапи експериментальної перевірки); заключний етап дослідження (узагальнювальний етап експериментальної перевірки) (табл. 3.1).

Таблиця 3.1.

Етапи проведення експериментальної діяльності

Етапи	Роки проведення
1. Підготовчий (вхідний) етап дослідження	2011
2. Основний (дослідницький) етап дослідження	2012–2014
1) Констатувальний етап експериментальної перевірки	2012–2013
2) Формувальний етап експериментальної перевірки	2013–2014
III. Заключний етап дослідження	2014–2015
3. Узагальнювальний етап експериментальної перевірки	

Підготовчий (вхідний) етап (2011 р.) дослідження характеризується виявленням особливостей підготовки ОРБД, теоретичним усвідомленням розробленості проблеми дисертаційної роботи в науці, визначенням базових наукових понять у векторі формування професійної компетентності майбутніх обліковців і з'ясуванням практичного стану їхньої професійної підготовки у ПТНЗ.

На цьому етапі діагностичні вимірювання відбувалися за такими позиціями:

спостереження за організацією навчально-виробничого процесу ПТНЗ в ході реалізації освітніх програм підготовки кваліфікованих робітників за професією «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних»; аналіз та використання нормативно-інструктивної документації, Держстандарту, ОКХ, посадових інструкцій, де відображені вимоги роботодавців до кваліфікації ОРБД; бесіди з учнями, педагогічними працівниками та адміністрацією ПТНЗ; опитування керівників практики від підприємств, роботодавців. Результати даного етапу систематизовано, узагальнено і детально розкрито у першому розділі дисертації. Вони дали змогу встановити основну проблему і сформулювати тему дослідження, визначитись з метою, виокремити завдання, окреслити основні напрями дослідження, спланувати експериментальну роботу, відібрати інформацію щодо визначення однорідності контрольних та експериментальні груп. Для підтвердження незалежності вибірок і для проведення констатувального та формувального етапів експериментальної перевірки виконано підтвердження однорідності навчальних груп з різних ПТНЗ за методикою Д. Новікова (рис. 3.1) [197].

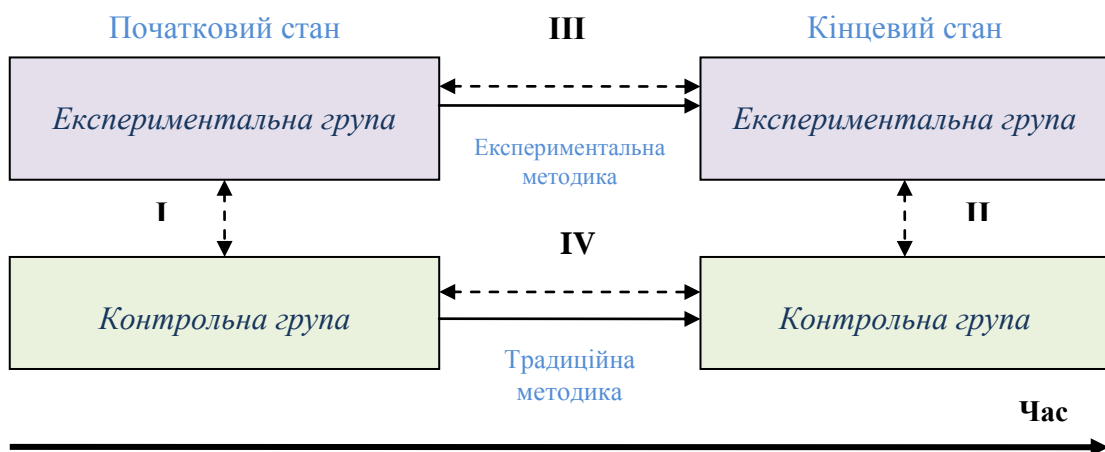

Рис. 3.1. Методика і організація експериментальної роботи (за Д. Новіковим)

Основний, дослідницький етап (2012–2014 рр) було спрямовано на коригування структури професійної компетентності майбутніх ОРБД – виділення компонентів та адаптованих до них критеріїв і показників оцінювання її сформованості, теоретичне обґрунтування виокремлених педагогічних умов, що підвищують якість професійної підготовки майбутніх ОРБД. Згідно Закону України

«Про інноваційну діяльність» [92] і Положення МОН України «Про інноваційну освітню діяльність» [217] даний етап визначається реалізацією завдань констатувального і формувального етапів експериментальної перевірки – перевіркою результативності нововведень, що пропонуються по результатам нашого дослідження до впровадження у практику ПТНЗ.

Констатувальний етап експериментальної перевірки (2012–2013 рр) відбувся за вхідними даними підготовчого етапу і спрямований на вирішення завдань основного етапу дослідження за розробленою нами методикою. Мета етапу: з'ясувати реальний стан та особливості формування професійної компетентності майбутніх обліковців у ПТНЗ та установити фактичний рівень сформованості їхньої професійної компетентності. Основні методи: теоретичні, емпіричні, моніторинг. За логікою проведення експериментальної перевірки, для визначення інноваційності педагогічних нововведень на основі аналізу однорідності контингенту обліковців у ПТНЗ на даному етапі було залучено учнів до ЕГ (180 осіб) і до КГ (182 особи), Це було розраховано за використанням методу гніздового відбору відповідних одиниць аналізу відповідно до генеральної сукупності. За отриманими статистичними даними, формування ЕГ та КГ започатковано з визначення загальної вибірки. Обсяг генеральної сукупності встановлено, враховуючи те, що всі елементи мають спільні характеристики [142]. Теоретично обсяг генеральної сукупності не обмежений. Однак, у практичному аспекті він окреслюється соціальним замовленням на професійну підготовку обліковців у ПТНЗ. Важливим кроком до розв'язання завдання є пошук обсягу вибіркової сукупності, що дає змогу досягти необхідної «довірчої» ймовірності в межах потрібної точності розрахунку вибірових характеристик [167]. Спрощений варіант обчислень обсягу вибіркової сукупності виконується за формулою, яка враховує граничну помилку репрезентативності на 5%-му рівні значущості:

$$N_{vs} = 1/(0,0025+1/N_{gs}), \quad (3.1)$$

де N_{gs} – обсяг генеральної сукупності; N_{vs} – обсяг вибіркової сукупності.

Звертаючи увагу на те, що формування вибіркової сукупності здійснено на початку 2012 р., для визначення обсягу генеральної сукупності використано

основні статистичні показники системи ПТО України за 2012 р. [222]. Щоб вибірка була достовірною, визначено ознаки, за якими вона здійснюється, зокрема такі: учні ПТНЗ; вік учасників експерименту; базова середня освіта. Встановлено, що на початку експериментальної перевірки загальний контингент учнів ПТНЗ, що здобувають професію «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних», склав приблизно 7768 осіб. Для того, щоб висновки, зроблені за результатами експериментальних досліджень, з ймовірністю 95 % можна було поширювати на всю генеральну сукупність, обсяг вибіркової сукупності n складатиме від 360 до 380 осіб. Можна вважати, що обсяг вибіркової сукупності відповідає репрезентативному обсягу і є достатнім для формулювання достовірних висновків.

Зазначимо, що доцільним є застосування методики організації констатувального етапу експериментальної перевірки і проведення діагностичних впливів у два способи. Перший спосіб (підготовчий) включає два напрями розвідок.

У перший спосіб (червень, 2011 р.–січень, 2012 р.) методами теоретичного аналізу відповідних науково-літературних джерел, спостереження та контент-аналізу визначено теоретичне підґрунтя та з'ясовано реальний стан формування професійної компетентності майбутніх ОРБД. Методом теоретичного аналізу філософської, психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури, нормативно-правових документів і матеріалів з формування професійної компетентності майбутніх ОРБД встановлено ступінь розробленості досліджуваної проблеми у науці та реалії професійної підготовки майбутніх обліковців у ПТНЗ (матеріали розділу 1 дослідження). Методом спостереження вивчалися особливості практичного стану професійної підготовки майбутніх ОРБД: взаємовідносини суб'єктів навчально виробничого процесу ПТНЗ (учень↔учень; учень↔викладач, учень↔майстер виробничого навчання, учень↔оточення, викладач↔майстер виробничого навчання), готовність педагогічних працівників до новацій, особливості здійснення професійної підготовки ОРБД у певному навчальному закладі. Цей метод модифікувався в залежності від типу взаємодії: «учень↔професія» (дод. М.3) – визначення чинників, що вплинули на вибір професії). Об'єктом взаємодії є вибір професії учнем, профорієнтаційні аспекти,

особисті здібності, мотивація до навчання за обраною професією тощо; «учень ↔ ПТНЗ» (дод. М.4) – визначення чинників, що найбільш відповідають вимогам учнів до результатів навчання у ПТНЗ). Об'єктом взаємодії є умови навчання у ПТНЗ та очікувані результати учнів від навчання: «учень↔цінності» (дод. М.5) – визначення значущих цінностей для учнів – з'ясування надпрофесійного базису компетенцій; «учень↔професійні цінності» (дод. М.6) – визначення професійних цінностей для учнів ПТНЗ. Напрямок збору констатуючих фактів в експериментальних розвідках охопив найбільшу кількість респондентів (учнів) 1-го, 2-го і 3-го курсів навчання (512 осіб).

Підготовка до процедури контент-аналізу проведена таким чином: визначення теми, мети, завдання та гіпотези дослідження, яка визначається його завданнями. Визначено предмет аналізу – документ «Робочий навчальний план для підготовки кваліфікованих робітників (дод. В.7) з отриманням повної загальної середньої освіти) з числа осіб, які мають базову загальну середню освіту (термін навчання – 3 роки)». Виокремлено в тексті документу категорії аналізу (його смислові одиниці), що відображають структурні ознаки інформації – певні ПТНЗ, що здійснюють підготовку ОРБД, види підготовки за професією, навчальні предмети для забезпечення видів підготовки, якісний прогноз планування одиниць дійсного робочого навчального плану щодо виявлення ознак та змістового забезпечення компонентів професійної компетентності ОРБД. Виконано процедурний підрахунок використання категорій аналізу, коли одиницею аналізу є частина документу, вид підготовки, навчальний предмет, що можуть бути поставлені у співвідношення з категорією аналізу і містять співвідносні ознаки. Наприклад, забезпечення змісту компонентів професійної компетентності ОРБД за рахунок вивчення навчальних предметів – викладання «Культурологія» та «Основи трудового законодавства» забезпечує культурологічний компонент; «Психологія ділових відносин», «Професійна етика» та «Ділове мовлення» - соціально-психологічний та суб'єктивний компоненти; «Комп'ютерні технології» або «Комп'ютерні системи і мережі», а також «Інформаційні системи і технології в обліку» і «Бухгалтерський облік» - технологічний компонент; «Основи економіки»

та «Основи галузевої економіки і підприємництва», а також «Економіка підприємства» забезпечують основу формування когнітивного компоненту. Проведено квантифікацію (тобто кількісне вираження, вимірювання якісних ознак) та інтерпретацію одержаних даних; наведено інтерпретацію отриманого комплексу емпіричних даних, що зафіксовані в матричних таблицях контент-аналізу. Таким чином, проведений нами контент-аналіз показав взаємозв'язок статичної інформації, закладеної у тексті документу з суб'єктно-діяльнісною та технологічною характеристикою професійної підготовки майбутніх ОРБД на компетентнісній основі. Ураховуючи той факт, що рівень сформованості професійної компетентності ОРБД є сполучною ланкою між ПТНЗ і роботодавцями, зазначимо, що планування їхньої підготовки має бути наближене до реалій виробничого бухгалтерського підрозділу. На нашу думку, в структурі планів підготовки ОРБД доцільно було б зосередити увагу на ті навчальні предмети, які б якісно впливали на сформованість рівня професійної компетентності ОРБД. По-друге (січень, 2012 р. – липень, 2013 р.) застосовано методи діагностичного тестування, опитування, Інтерв'юювання, анкетування. Розроблений нами діагностичний інструментарій спрямований на об'єктивність оцінювання результатів системних педагогічних впливів:

1) Діагностичний тест «Чи можу я бути обліковцем з реєстрації бухгалтерських даних (бухгалтером)?» (дод. М.7). Мета: встановити рівень сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД на початок навчання за професією та надати учням пропозиції до подальшого навчання.

2) Анкета «Визначення рівня використання інформаційно-бібліотечного потенціалу ПТНЗ майбутніми ОРБД» (дод. Ж.2). Мета: з'ясувати стан ІБЗ професійної підготовки майбутніх ОРБД, встановити взаємозв'язок критеріїв оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД з показниками використання ними бібліотечних фондів у навчанні й самопідготовці.

3) Адаптована анкета «Професійні інтереси учнів» (дод. М. 8). Мета: виявити інтереси учнів ПТНЗ щодо обраного напрямку майбутньої професійної діяльності (визначити професійний базис компетенцій та надати учням поради та

пропозиції подальшого формування професійної компетентності.

4) Адаптована анкета «Випускник. Навчання у ПТНЗ» (дод. М. 9). Мета: з'ясувати переваги та недоліки професійної підготовки майбутніх ОРБД з погляду випускників.

5) Адаптована анкета «Випускник. Успішність в професії» (дод. М. 10). Мета: виявити показники успішності в професійній діяльності майбутніх ОРБД (з погляду учнів ПТНЗ) та встановити сформованість рівня професійної компетентності.

6) Інтерв'ю-опитувальник роботодавців «Відповідність професійної підготовки в ПТНЗ вимогам роботодавців» (дод. А. 1). Мета: з'ясувати стан затребуваності ОРБД та визначити взаємовигідні шляхи співпраці ПТНЗ та галузевих підприємств, що дозволять розробити напрям створення оптимальних педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх обліковців.

7) Анкета «Визначення поточного стану справ щодо використання ІКТ у навчальному процесі ПТНЗ» (дод. Ж.4–Ж.5). Мета: з'ясувати стан забезпеченості ПТНЗ інформаційно-комунікаційними ресурсами та передумови створення інформаційного освітнього середовища формування професійної компетентності майбутніх ОРБД, а також рівень застосування спеціальних навчальних бухгалтерських програм та технологій у ПТНЗ.

У другий спосіб (червень, 2013 р.–жовтень, 2013 р.) констатуючи виміри, відбулися за трьома напрямками розвідок методами анкетування, застосування модифікованих методик дослідження гнучкості та швидкості професійного мислення (дод. М.11–М.12), спостереження та аналізу.

На підставі одержаних результатів засобами констатувального етапу здійснено планування і розроблено формувальний етап експериментальної перевірки (2013–2014 рр), якій відображає головну частину основного етапу дослідження, що забезпечує практичну реалізацію науково обґрунтованих педагогічних умов. Мета даного етапу: експериментально перевірити (спростувати або підтвердити) гіпотезу про те, що запровадження наукових нововведень дослідження забезпечить результативність формування професійної компетентності

майбутніх ОРБД і якісно впливатиме на процес їхньої професійної підготовки, якщо оволодіння фаховими дисциплінами буде здійснюватися з використанням сучасних продуктивних технологій навчання (технології ситуативного моделювання, CASE-технології, технології портфоліо, технології підручників і навчально-методичних комплексів, ІК-технології, інтерактивного навчання, технології комп'ютерного уроку, дистанційного менторингу, веб-квестів та ін.); зреалізувати основні компоненти моделі професійної підготовки майбутніх ОРБД на компетентнісній основі за напрямками: оволодіння учнями дисциплінами професійного циклу підготовки; залучення учнів до участі у науково-практичних заходах, предметних тижнях, конкурсах професійної майстерності, соціально-профорієнтаційних майстер-класах; запропонувати педагогічним працівникам (викладачам, майстрам виробничого навчання, що безпосередньо впроваджують експериментальну методику) науково-методичні рекомендації щодо формування професійної компетентності майбутніх ОРБД у ПТНЗ (п. 3.3.). Цей етап характеризується практико орієнтованим залученням суб'єктів дослідницької діяльності до науково-практичних масових заходів та на підставі систематизованих та узагальнених даних одержанням проміжних результатів дослідження. Для досягнення мети встановлено певні завдання, а саме: експериментальна апробація визначених педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх ОРБД; дослідження впливу розробленої моделі на протікання навчально-виробничого процесу та його результативність при забезпеченні обґрунтованих педагогічних умов; підтвердження раціональності запровадження авторської педагогічної технології формування професійної компетентності майбутніх ОРБД на адаптивних засадах для практичної реалізації досліджених нами педагогічних умов. На цьому етапі передбачено дотримання певних принципів: цілісного вивчення явища (застосування системного підходу, чітке визначення місця і явища, що вивчається у педагогічному процесі, розкриття руху явища, що вивчається); об'єктивності (перевірка кожного факту декількома методами, фіксування прояв зміни якості об'єкту, співставлення даних свого дослідження з даними інших дослідників; ефективності, що є одночасно й принципом і кінцевою метою

експериментальної перевірки – нові результати мають бути вищими за ніж ті, що одержані у типових стандартних умовах за один і той же час, при одних матеріальних й фінансових ресурсах.

За адаптацією методики, що запропонувала у своєму дисертаційному дослідженні І Мося' [181], визначено певний алгоритм дій за трьома позиціями, а саме: оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності учнів досліджуваних груп до експериментальної перевірки; вплив експериментальної змінної (експериментальної методики); оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності учнів досліджуваних груп після експериментальних впливів. На початку формувального етапу дослідження прогнозовано, що має бути різниця (Р) в рівнях сформованості професійної компетентності учнів ЕГ до і після експериментальних впливів. Так, зупинимось на організаційно-методичних аспектах виконання вказаних завдань експериментальної роботи та зауважимо, що логіка проведення даного етапу перевірки з ЕГ і КГ наведена у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Планування формувального етапу експериментальної перевірки

Назва етапів	Експериментальна методика ФПК ОРБД	
	ЕГ	КГ
Оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності учнів груп, що досліджуються, до експерименту	P1	P'1
Вплив експериментальної змінної (експериментальної методики)	Здійснюється	Не здійснюється
Оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності учнів груп, що досліджуються, після експерименту	P2	P'2
Відмінність	$P1 - P2 = П$	$P'1 - P'2 = П1$

Передбачено, що P 1 характеризуватиме динаміку формування професійної компетентності в учнів, а також що в ЕГ показники будуть дещо вищі, ніж в КГ. Визначення педагогічного ефекту щодо впливу педагогічних умов на формування професійної компетентності майбутніх ОРБД рахується за формулою [197, с. 425].:

$$П = P1 - P2, \quad (3.2)$$

де П – педагогічний ефект, P1 і P2 – різниця в рівнях сформованості професійної компетентності учнів до і після експериментальних впливів відповідно.

Після встановлення прогнозів та планування нами розроблено докладну методику вимірювання та оброблення результатів експерименту. Відмітимо, що вимірювання – це «... пізнавальна процедура, пов'язана з визначенням числового значення деякої величини за допомогою одиниці вимірювання. Вимірювання можливе за наявності таких елементів: об'єкту вимірювання, вимірювальних засобів, методу вимірювання. Об'єкти вимірювання – це все те, що підлягає вимірюванню (розміри, маса, час, швидкість, тиск, температура, успішність і т. ін.). Вимірювальний засіб – це те, за допомогою чого здійснюють вимірювання (вимірювальний інструмент, прилад або вимірювальна система). Вимірювальний засіб і прийоми його застосування у сукупності утворюють метод вимірювання» [142, с. 140]. Таким чином, в нашому дослідженні об'єктом вимірювання є готовність респондентів здійснювати професійну діяльність як результат впливу запропонованих педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх ОРБД. Нагадаємо, що діагностично-результативний блок моделі професійної підготовки майбутніх ОРБД на компетентнісній основі передбачає оцінювання, аналіз та коригування результатів, що характеризують рівні сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД: елементарний; базовий, достатній, оптимальний.

Для здійснення рівневої диференціації учнів, задіяних в експериментальній перевірці, побудовано відповідну систему вимірювання та обліку результатів, що включає критерії та показники оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД. Такий діагностичний інструментарій дав змогу об'єктивно оцінити результати педагогічних впливів та уможливив здійснення рівневої диференціації учнів КГ і ЕГ. Також виявлено слабкі та сильні позиції розробленого методичного інструментарію. В оцінюванні рівнів сформованості професійної компетентності ОРБД за виокремленими у дослідженні критеріями, з'ясовано, що характер змін, які відбуваються в процесі експериментальної роботи, визначається саме в єдності показників. Натомість ми переконані, що зазначені показники мають різну «вагомість» у вимірюванні цієї властивості. Наприклад, для підтвердження результативності запровадження авторської педагогічної технології

формування професійної компетентності майбутніх ОРБД на адаптивних засадах перевірку здійснено в перебігу вивчення учнями предметів професійної підготовки.

Створення єдиного європейського освітнього простору за умови розбудови загальноєвропейської системи забезпечення якості освіти передбачає оцінювання результату освіти рівнем компетентності фахівців, у нашому випадку – кваліфікованих робітників ОРБД. Саме в контексті компетентнісного підходу на формувальному етапі перевірки й пропонується застосовувати у ПТНЗ розроблений нами кваліметричний інструментарій. Розглянемо теоретико-методичну основу його побудови. Дослідники явищ у вимірі професійної педагогіки [11, 54–55, 76, 78, 87, 104, 142, 143, 197, 278, 280, 287, 300] синхронізують і показують різні сторони процесу експериментальних випробувань. Однак, розроблена нами авторська педагогічна технологія формування професійної компетентності майбутніх ОРБД на адаптивних засадах включає спеціальні етапи, способи і засоби професійної діяльності, що забезпечують наскрізність мети, взаємоадаптацію суб'єктів управління процесом професійної підготовки ОРБД і сприяють «включенню» механізмів їхнього саморозвитку. Для цього необхідно відстеження, що супроводжується поточним самокоригуванням діяльності на основі рефлексії з боку суб'єктів діяльності. Інструментарієм для відстеження слугують кваліметричні моделі діяльності суб'єктів означеного нами процесу. Ці моделі враховують вектор активності, або пріоритетні напрями діяльності (пріоритети людини, яка діє). Нами пропонуються для використання у ПТНЗ такі кваліметричні моделі: управління процесом формування професійної компетентності майбутніх ОРБД; діяльності педагогічного працівника з формування професійної компетентності майбутніх ОРБД; базова кваліметрична модель загальної оцінки роботодавцями рівня кваліфікації ОРБД, а також факторно-критеріальні моделі оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД за показниками сформованості визначених нами компонентів. Перші дві моделі адаптовані нами за Л. Фесік на компетентнісній основі і адаптовані до специфіки підготовки ОРБД. Кваліметрична модель управління процесом формування професійної компетентності майбутніх обліковців у ПТНЗ має п'ять вхідних

параметрів, що задані зовні й істотно впливають на стан і характеристики професійної компетентності директора ПТНЗ – це ступінь сформованості: особистісних якостей керівника процесом формування, базових (готовність керівника ПТНЗ до управлінської діяльності), загально-фахових і спеціально-фахових компетентностей, а також результативність управління означеним процесом (дод. К.1). Комплексна оцінка управлінської компетентності (УК) керівника ПТНЗ дорівнює:

$$УК = П = П1 + П2 + П3 + П4 + П5, \quad (3.3)$$

де П, П1, ... П5 – це входні керуючі параметри управлінської компетентності керівника ПТНЗ (дод. К.1).

Відмітимо, що формування професійної компетентності майбутніх ОРБД – це певний процес. Будь-який процес має бути керованим. За критеріями оцінювання сформованості компетентнісної основи управлінського апарату ПТНЗ прогнозується показник ефективності здійснення цього процесу за принципом адаптивності. Для розроблення компетентнісної моделі професійної діяльності педагогічного працівника ПТНЗ нами використано факторно-критеріальну основу, розроблену творчою групою у складі Т. Борової, Г. Єльнікової, Г. Полякової [80, с. 20–30]. Властивістю моделі є те, що критерії особистісних якостей педагогічного працівника, що мали б супроводжувати кожну складову компетентнісного зразка майбутньої професійної діяльності ОРБД (базову, загальнопрофесійну або спеціально-професійну), виокремлені у самостійний компонент і визначені в контексті педагогічної діяльності в цілому. Базові компетентності розкриті через перелік ключових компетенцій, ступінь опанування якими вимірюється розробленим інструментарієм.

Для характеристики загально-фахових компетентностей визначені когнітивні і функціональні складові. Ступінь сформованості спеціально-фахових компетентностей пропонується установлювати опосередковано через якісні характеристики професійної діяльності педагогічного працівника, що передбачають володіння спеціально-фаховими компетенціями (бухгалтерського обліку, інформаційними системами і технологіями обліку, технологіями комп'ютерної

обробки інформації, виробничими технологіями, наприклад, програмним продуктом ІС: Бухгалтерія тощо). Результативність професійної діяльності педагогічного працівника визначається через ступінь прояву таких критеріїв: особиста участь у професійних конкурсах та виставках як педагогічних так і учнівських, позитивна динаміка показників загально-фахової і спеціально-фахової компетентностей педагогічного працівника та навчальних успіхів учнів з предметів, які він викладає, підвищення іміджу педагогічного працівника.

На основі зазначеного вище адаптовано до умов ПТНЗ розроблену Л. Фесік базову кваліметричну компетентнісну модель професійної діяльності педагогічного працівника, за допомогою якої можна не тільки визначити ступінь прояву (рівень) його професійної компетентності, а й здійснювати атестацію педагогічних працівників навчального закладу (дод. К.2). Отже, готовність педагогічних працівників до суб'єкт-суб'єктної взаємодії та запровадження сучасних педагогічних технологій на засадах компетентнісного підходу є суттєвим фактором у створенні адаптивних умов формування професійної компетентності майбутніх обліковців.

Кваліметрична модель загальної оцінки роботодавцями рівня кваліфікації обліковців складається з факторів, за які умовно приймаємо рівні: професійної компетентності, соціокультурних відносин, адаптивності, вмотивованості випускників-ОРБД; критеріїв, за які ми умовно приймаємо вимоги роботодавців до сформованості зазначених рівнів. Крім того, фактори і критерії мають коефіцієнти вагомості, що визначаються методом Дельфі за участю зацікавлених роботодавців як компетентних експертів та методом оцінювання «інформаційності» факторів А. Ашерова [10]. За специфікою дослідження, проведено експертне визначення вагомості показників сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД. Розглянемо деякі аспекти цього процесу. Для унаочнення результатів визначення вагомості показників побудовано таблицю 3.3, аналіз даних якої свідчить про те, що найбільш вагомим, значущим показником для ОРБД є «уміння орієнтуватися в інформаційних потоках: відбирати, обробляти, використовувати інформацію» – 0,7620.

Таблиця 3.3

Ранжований ряд коефіцієнтів вагомості показників рівня сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД

№ п/п	Показник	Коефіцієнт вагомості P_i
1	Уміння орієнтуватися в інформаційних потоках: відбирати головне, обробляти, використовувати інформацію	0,7620
2	Професійно важливі якості	0,70108
3	Цілеспрямованість	0,68038
4	Навчально-інтелектуальні уміння (сприймання, аналіз, осмислення інформації, запам'ятання, виділення головного тощо).	0,67946
5	Інтерес до пізнання нового.	0,6314
6	Здатність до самостійних дій в умовах невизначеності	0,61636
7	Здатність до адаптації в нових умовах діяльності	0,60934
8	Правова культура	0,53398
9	Знання законодавчої та нормативної бази	0,49344
10	Потреба в набутті професії	0,43594
11	Володіння інформаційно-технологічною культурою	0,42286
12	Техніка читання та реєстрації облікових документів	0,29104

Для ефективної професійної діяльності важливо, щоб в учнів були сформовані певні професійно важливі якості (див. на с. 47). Експерти продемонстрували високу єдність думок у визначенні вагомості цього показника, поставивши його на друге місце (0,70108). В одній площині із вказаними особистісними якостями слід, на нашу думку, розглядати і цілеспрямованість особистості (цілеспрямованість є найважливішою властивістю особистості, що виражається в здатності людини досягати життєвої мети). Іншими словами, виокремлення цього показника поряд із вказаними (наполегливість, самостійність, відповідальність) слід розглядати способом «перевірки достовірності даних» [197, с. 353]. Величина коефіцієнту вагомості показника «цілеспрямованість» (0,68038) майже не відрізняється від попереднього, що певним чином підтверджує достовірність отриманих результатів експертної оцінки. На останньому місці в загальному ряді ранжування показник «техніка читання облікових документів (математичні та граматичні уміння)», величина коефіцієнта вагомості 0,29104. Показник «володіння інформаційно-технологічною культурою» в професійній діяльності – на передостанньому місці (0,42286). Але, якщо зазначені дані не викликали в нас особливого сумніву, то вагомість показника «потреба в набутті професії», що безпосередньо пов'язаний з мотивацією професійної

діяльності, виявилася неочікуваною – 0,43594. Для того, щоб визначити причину, за якою даний показник зайняв лише 10 місце, були проаналізовані персоніфіковані експертні оцінки. Так, за результатами оцінки першого експерта сума рангів цього показника дорівнює 7; суми рангів за оцінками другого, третього, четвертого і п'ятого експертів виявилися такими: 0; 0; 6,5; 8. Так, було встановлено, що таке місце показника «потреба у набутті професії» спричинене різними думками експертів щодо ролі мотивування в залученні учнів ПТНЗ до профорієнтаційної діяльності. Отже, впроваджуючи компетентнісний підхід, ми виходили з таких положень: підготовлений ОРБД володіє професійною компетентністю; професійна компетентність складається з певних компетентностей і є результатом набуття ним відповідних компетенцій; професійна компетентність – це поняття, що стосується людини, розкриває аспекти її поведінки і забезпечує професійно якісне виконання роботи; професійна компетенція – це поняття, що стосується роботи, і характеризує сферу професійної діяльності; професійна компетентність ОРБД має вектор розвитку, що постійно розширюється, оскільки ОРБД є суб'єктом спілкування, пізнання й проявляє себе у системі ставлення до себе, до інших людей, до суспільства, до праці.

Узагальнювальний етап експериментальної перевірки (2014–2015 рр) передбачав аналіз результатів дослідницької роботи, визначення їх достовірності та формулювання висновків про педагогічний ефект. В ході експериментальної перевірки обґрунтованих педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх ОРБД встановлено результативність (ефективність) від реалізації засобами авторської педагогічної технології на адаптивних засадах. Інструментарієм для перевірки технології слугували опитувальники, анкети, листи-спостереження, кваліметричні моделі. Для підтвердження достовірності отриманих висновків застосовувалися наступні статистичні методики і критерії:

– Критерій Стьюдента (t) застосовано для підтвердження залежності змін від введення конкретних нововведень у процес професійної підготовки ОРБД. Так, в нашому дослідженні апробовано модель та реалізовано авторську педагогічну технологію формування професійної компетентності майбутніх ОРБД на

адаптивних засадах, тим самим визначено характер впливів і змін від процесу упровадження. Аналіз змін дав змогу зробити висновок про розбіжність показників до і після експериментальної перевірки. Критерій Стьюдента розраховано за формулою:

$$t = (M_{\text{п}} - M_{\text{д}}) / S_{(M_{\text{п}} - M_{\text{д}})}, \quad (3.4)$$

де $M_{\text{п}}$, $M_{\text{д}}$ – середня арифметична величина.

Ґрунтуючись досвідом Г. Єльнікової ми з'ясували, що «при використанні критерію Стьюдента висновки формулюють шляхом порівняння його обчисленого значення з критичним, яке наводиться у статистичних таблицях – $t_{\text{кр}}$ ». За умови, якщо $t > t_{\text{кр}}$ приймають припущення, що експериментально організована робота переважає над традиційною й підтверджує гіпотезу дослідження (див. стор. 8). Взагалі, критерій Стьюдента використовують для малих вибірок, де $n < 30$ [80].

– Метод івент-аналізу, міждисциплінарна методика прикладного діяльнісного аналізу, застосована в ході експериментальної роботи (за Г. Єльніковою), уперше розкритий В. Петровим. У такий спосіб івент-аналіз використано нами щодо вивчення динаміки оприлюднення і апробації результатів дослідження, коли ведеться статистика затребуваності наукового доробку з врахуванням показників відвідування науково-практичних заходів і підводяться відповідні підсумки (дод. П).

– Критерій χ^2 (хі- квадрат) К. Пірсона, розрахунок якого зроблено з використанням спеціальних статистичних програм, застосовано для отриманні даних про рівні сформованості професійної компетентності обліковців у КГ та ЕГ.

Це дало змогу отримати й порівняти значущість різних характеристик процесу формування професійної компетентності майбутніх ОРБД на адаптивних засадах. Таким чином, узагальнювальний етап експериментальної перевірки співпадає з заключним етапом дослідження (2014–2015 рр.).

На цьому етапі передбачено аналіз результатів дослідницької роботи, визначення їх достовірності та обґрунтування висновків про педагогічний ефект, з'ясування впливу реалізації педагогічних умов на рівень професійної компетентності майбутніх ОРБД.

3.2. Результати експериментальної перевірки педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних

Метою експериментальної перевірки визначено підтвердження результативності реалізації обґрунтованих педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх ОРБД у процесі професійної підготовки. Зауважимо, що у діагностично-результативному блоці моделі професійної підготовки майбутніх ОРБД сфокусовано інструментарій щодо оцінювання і аналізу отриманих проміжних результатів дослідження, з подальшим їх коригуванням. Ці результати дають змогу діагностувати сформованість професійної компетентності за виокремленими її рівнями: елементарним, базовим; достатнім; оптимальним.

Основним етапом дослідження передбачено проведення констатувального і формувального етапів експериментальної перевірки. Для досягнення мети констатувального етапу поставлено такі конкретні завдання: вивчити узвичаєну методику формування професійної компетентності в учнів у процесі вивчення провідних навчальних предметів «Бухгалтерський облік» та «Інформаційні системи і технології в обліку»; визначити реальний рівень сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД; на основі вивчення документації, результатів оволодіння учнями навчальними предметами спеціального циклу, анкетування, тестування, інтерв'ю, спостереження; виділити та охарактеризувати рівні сформованості їхньої професійної компетентності. Для визначення рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД передбачено застосування двох методик:

1. Експертна. Експерт (викладач, майстер виробничого навчання – особа, яка впродовж тривалого часу працювала з учнівською групою і спроможна провести оцінювання учнів за певними якостями) проводить оцінювання того чи іншого учня за 12 показниками, вагомість яких ми визначили на сторінці 164. Показники оцінюються за семибальною шкалою. Експертів має бути не менше 2.

2. Дослідницька. Учні здійснюють самооцінку сформованості професійної компетентності за 12 показниками, використовуючи, як і в першому випадку, семибальну шкалу. В інструкції вказується, якщо учень відмінно володіє вказаними вміннями чи якостями, він має поставити оцінку «7»; якщо ж в учня та чи інша здатність ще не сформована – він має оцінити це «1». В інших випадках використовується діапазон семибальної шкали.

Практика переконує, що провідною методикою визначення рівнів сформованості професійної компетентності ОРБД має бути експертний метод: самооцінка учнів не завжди дає об'єктивні результати, інколи вона може бути завищеною чи заниженою. У цій спосіб виникла потреба детальніше вивчити здатності майбутніх ОРБД щодо подальшого оволодіння професією. Тому було проведено опитування учнів ННЦ НАПН України, Економіко-юридичного училища, Київського професійного ліцею сфери послуг, Вищого професійного училища Національного авіаційного університету (всього – 362 респондента).

В опитувальнику респондентам запропоновано здійснити самооцінку власних здатностей до оволодіння професією ОРБД за семибальною шкалою. Валідність методу та достовірність результатів забезпечено урахуванням таких вимог до опитування, як: анонімність; відсутність в опитувальнику складних термінів; урахування специфіки мови опитуваних; створення та підтримування мотивації в респондентів щодо об'єктивних відповідей протягом всього дослідження; запитання не повинні зачіпати честолобства респондентів, приватних сторін їхнього життя [39]. Результати дослідів подано у табл. 3.4.

В інструкції до опитувальника вказувалося, якщо учень досконало володіє зазначеними в анкеті вміннями чи якостями, він має відзначити це оцінкою «7»; якщо у нього та чи інша здатність ще не сформована, він ставить оцінку «1»; в інших випадках використовується можливість шкали. Найбільші середні оцінки спостерігаємо стосовно показників особистісного критерію: учні впевнені, що вони вміють певним чином визначати як позитивне, так і негативне у власній професійній діяльності (5,43); власні комунікативні якості, самостійність, відповідальність респонденти оцінили також порівняно високо – середня оцінка

склала 5,18; учні переконані, що вони можуть здійснювати самоконтроль власної діяльності, аналізувати свої досягнення – середня оцінка за цим показником 4,49.

Таблиця 3.4

Результати самооцінки учнями здатностей до професійної діяльності

№	Показники	Середня оцінка
1	Маю потребу в набутті професії	3,99
2	Відчуваю стійкий інтерес до пізнання нового	4,04
3	Цілеспрямований, намагаюсь завжди виконати поставлені завдання	3,95
4	Грунтовно володію навчально-інтелектуальними вміннями (сприймання, аналіз, осмислення інформації, запам'ятання, виділення головного тощо)	3,06
5	Умію орієнтуватися в інформаційних потоках: відбирати, обробляти, використовувати інформацію	3,48
6	Досконало володію технікою читання, граматичними вміннями, культурою мови	3,36
7	Умію планувати свою діяльність (ставити мету, визначити послідовність дій)	4,32
8	Завжди дотримуюсь розпорядку дня, вміло організую своє робоче місце	3,20
9	Здатний об'єктивно оцінити результати своєї діяльності	5,68
10	У перебігу виробничого навчання здійснюю самоконтроль, аналізую свої досягнення	4,49
11	Я володію комунікативними якостями, самостійний, відповідальний	5,18
12	Умію визначити як позитивне, так і негативне у власній професійно-орієнтованій діяльності	5,43

Додаємо, що є проблеми і з мотивацією навчання за професією в учнів: середня оцінка за показниками мотиваційного компонента склала 3,99. У цілому за результатами наведеного опитування можна зробити таке узагальнення: вже з початку навчального року педагогічних працівників ПТНЗ варто ознайомити з науково-методичними рекомендаціями щодо формування професійної компетентності майбутніх ОРБД. Окрім того, в навчальному процесі доцільніше було б ширше застосовувати формувальні педагогічні технології. В наступних матеріалах нашого педагогічного дослідження виконано кількісний і якісний аналізи результатів експериментальної перевірки, узагальнено отримані дані та сформульовано перспективи подальшого наукового пошуку. Розглядаючи структуру професійної компетентності майбутнього ОРБД як єдність компонентів: мотиваційного, соціально-психологічного, суб'єктного, культурологічного, когнітивного та технологічного ми розглядали сформованість рівнів професійної компетентності ОРБД за встановленими дослідженням критеріями за відповідними для них показниками.

Цілеспрямоване, системне залучення учнів до професійно-зорієнтованої навчальної діяльності (як в перебігу навчальних занять, так і при виконанні практико орієнтованих завдань) і спрямоване на ґрунтовне оволодіння ними знаннями, уміннями і навичками, розвиток ключових компетентностей майбутніх кваліфікованих робітників, їх здатностей до професійної діяльності. Натомість на думку вітчизняних роботодавців [58], поки що випускники програм підготовки кваліфікованих робітників недостатньо готові виконувати складні виробничі завдання, довго адаптуються до умов сучасної професійної діяльності, демонструють елементарний рівень здатностей самостійно оволодівати новітнім обладнанням, устаткуванням.

Для виконання завдань констатувального етапу експериментальної перевірки важливим аспектом є занурення у навчально-виробничий процес підготовки відповідних кваліфікованих робітників. Авторка безпосередньо здійснює свою педагогічну діяльність у групах ОРБД. Таким чином, відбувся аналіз навчально-методичного забезпечення навчальних предметів професійної підготовки обліковців у ПТНЗ. На основі заповнення експертних листів визначається результат оцінювання кожного показника. Наведемо приклад розрахунку інтегральної оцінки ІО сформованості професійної компетентності одного з учасників формульовального етапу експериментальної перевірки Бабенчук Анастасії (група П–25, Навчально-науковий центр професійно-технічної освіти НАПН України, грудень 2012 р.) (дод. К.9).

Далі розраховуємо інтегральну оцінку сформованості професійної компетентності учнів (табл. 3.5). Встановлення рівня сформованості професійної компетентності учнів відбувається шляхом зіставлення одержаної інтегральної оцінки учня з межами інтегральних оцінок рівнів, розрахованих методом сигнальних відхилень. За результатами обрахунків визначено, що $IO=5,29$. Аналіз результатів оцінювання переконує, що найкраще у А. Бабенчук сформовано культурологічний і технологічний компоненти професійної компетентності. Найнижчі оцінки отримано ученицею за показниками сформованості соціально-психологічного та мотиваційно-ціннісного критерію: наприклад, уміння виявляти в

професійній діяльності як позитивні, так і негативні моменти було оцінено 3 балами.

Таблиця 3.5

Межі оцінок рівнів сформованості професійної компетентності учнів

Межі інтегральних оцінок	Рівень сформованості професійної компетентності учнів
1,00–1,75	Елементарний
1,76–3,57	Базовий
3,58–5,25	Достатній
5,26–7,00	Оптимальний

Крім того, лише 4 балами оцінено також здатність самоконтролю. На основі аналізу наявних досліджень, результатів формувального етапу експериментальної перевірки нами схарактеризовано рівні сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД (табл. 3.6, рис. 3.2.).

Таблиця 3.6

Розподіл учнів професійно-технічних навчальних закладів за рівнями сформованості професійної компетентності до експерименту (%)

Рівень	Професійно-технічний навчальний заклад					
	№ 1 ЕГ	№ 2 ЕГ	ЕГ	№ 3 КГ	№ 4 КГ	КГ
Оптимальний	14,82	11,14	12,98	7,15	12,23	9,69
Достатній	22,22	33,72	27,97	28,57	22,13	25,35
Базовий	44,44	37,46	40,95	35,71	48,65	42,18
Елементарний	18,52	17,68	18,10	28,57	16,99	22,78

Примітки: № 1 – ННЦ ПТО НАПН України; № 2 – Вище професійне училище НАУ; № 3 – Економіко-юридичне училище КУТЕП; № 4 – Київський професійний ліцей сфери послуг

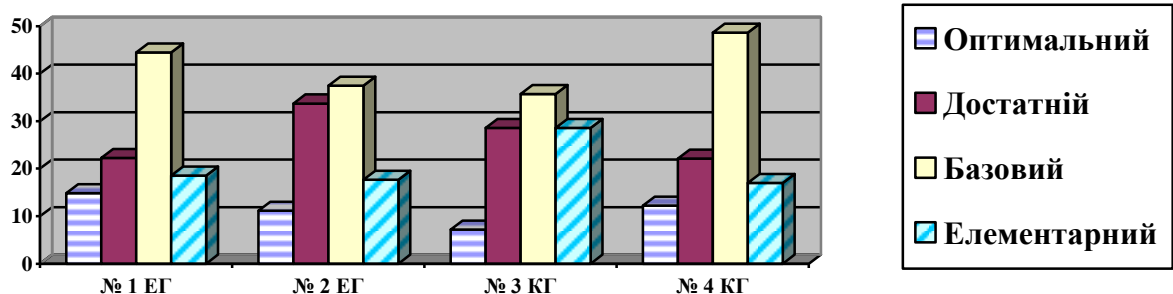

Рис. 3.2. Розподіл учнів ПТНЗ за рівнями сформованості професійної компетентності (розроблено автором)

За методикою розрахунку інтегральної оцінки ІОм здійснено диференціацію учнів досліджуваних груп (чотири ПТНЗ) за рівнями сформованості професійної компетентності. Як бачимо із таблиці 3.6, практично в кожному навчальному

закладі більше 60 % учнів демонструють елементарний і базовий рівень сформованості професійної компетентності, що, на нашу думку, актуалізує досліджувану проблему.

Отже, на етапі констатуючих вимірів на меті було виявлення реального стану сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД, дослідження та визначення рівнів її сформованості в учнів ПТНЗ, констатовано: у більшості респондентів рівень сформованості професійної компетентності не повною мірою відповідає сучасним вимогам, оскільки практично в кожному з чотирьох досліджуваних нами навчальних закладів більш 18 % учнів продемонстрували елементарний, і лише десь 13 % учнів – оптимальний рівні сформованості цього виду компетентності; процес формування професійної компетентності у ОРБД, переважно, здійснюється недостатньо цілеспрямовано, інколи стихійно; відсутні необхідні методичні та відповідні дидактичні матеріали стосовно технології формування в учнів професійної компетентності; є численні об'єктивні і суб'єктивні фактори, що зумовлюють труднощі у формуванні оптимального рівня досліджуваної професійної компетентності та набуття відповідних компетенцій.

Крім того, достовірності отриманих результатів сприяло й те, що висновки педагогічного експерименту постійно зіставлялися з даними педагогічної практики, результатами педагогічних досліджень в галузі теорії і методики професійної освіти. Мова у даному випадку про те, що педагогічне стимулювання, що часто є основним у системі підготовки кваліфікованих робітників, має поступово «зміститися» на початкові етапи навчання, віддаючи домінанту щодо професійно орієнтованих педагогічних технологій. Підрахунки теоретичних частот і розрахунки емпіричного значення критерію χ^2 подано у табл. 3.7 і табл. 3.8. Після відповідних розрахунків було визначено, що $\chi^2(ек) = 14,46$.

Слід зазначити, що достовірність і об'єктивність результатів формувального етапу перевірки забезпечувалися такими умовами: у досліджуваних групах були учні першого року навчання, які навчалися за єдиними навчальними програмами предметів підготовки за професією; КГ та ЕГ формувалися у кожному ПТНЗ попарно, а тому за характером навчальних завдань та іншими показниками КГ й ЕГ

були подібні; обсяг вибірки (кількість учнів КГ: до експериментальної перевірки – 180 особи, після – 180 особи; кількість учнів ЕГ: до експериментальної перевірки – 182 осіб, після – 180 осіб) гіпотетично передбачав репрезентативність даних експерименту.

Таблиця 3.7

Емпіричні частоти критерію χ^2 для експериментальних груп

Рівні професійної компетентності учнів	Емпіричні частоти		Всього
	на початку експерименту	у кінці експерименту	
Елементарний	38(А)	26(Б)	62
Базовий	62(В)	56(Г)	119
Достатній	54(Д)	60(Е)	114
Оптимальний	26(Є)	40(Ж)	67
Всього	180	182	362

Таблиця 3.8

Розрахунок критерію $\chi^2_{\text{емп}}$ для експериментальних груп

Комірки таблиці частот		Емпірична частота f_{ej}	Теоретична частота f_t	$f_{ej} - f_t$	$(f_{ej} - f_t)^2$	$\frac{(f_{ej} - f_t)^2}{f}$
1	А	20	13,93	6,07	36,84	1,84
2	Б	8	14,06	-6,06	36,72	4,59
3	В	44	40,81	3,19	10,17	0,23
4	Г	38	41,18	-3,18	10,11	0,26
5	Д	36	38,82	-2,82	7,95	0,228
6	Е	42	39,17	2,83	8,00	0,19
7	Є	8	14,43	-6,43	41,34	5,16
8	Ж	21	14,56	6,44	41,47	1,97
Сума						14,46

Аналізуючи дані таблиці 3.9, ми побачили, що на завершення перевірки в ЕГ значно зменшилася (на 11%) частка учнів, котрі демонстрували елементарний рівень сформованості професійної компетентності, а найбільшою була частка осіб базового рівня сформованості професійної компетентності – біля 40%. Якщо проаналізувати результати формування складових досліджуваної компетентності, то можна переконатися, що мотиваційний компонент викликає особливої увагу. Аналіз табл. 3.7, 3.8 і 3.9 свідчить, що дані співпадають з результатами констатувального етапу: на оптимальному рівні сформованості професійної

компетентності у кожній із досліджуваних груп було приблизно 10-14 % учнів.

Таблиця 3.9

Результати експериментальної перевірки сформованості рівнів професійної компетентності в контрольних і експериментальних групах (%)

Критерії	Рівні	Середні значення показників за критеріями по групах			
		ЕГ		КГ	
		До	Після	До	Після
Мотиваційно-ціннісний	Елементарний	18,88	5,64	25,52	20,84
	Базовий	41,53	32,11	41,86	39,73
	Достатній	24,51	35,83	23,55	28,60
	Оптимальний	15,08	26,42	9,07	10,83
Особистісний	Елементарний	17,12	9,40	20,10	16,19
	Базовий	41,58	32,07	47,30	47,39
	Достатній	29,10	30,26	25,39	26,10
	Оптимальний	12,20	28,27	7,21	10,32
Знаннєвий	Елементарний	13,67	5,67	16,33	13,99
	Базовий	39,23	37,63	39,57	40,01
	Достатній	31,85	28,27	30,40	31,52
	Оптимальний	15,25	28,43	13,70	14,48
Організаційно-технологічний	Елементарний	22,72	10,90	29,17	27,03
	Базовий	41,46	33,40	39,97	38,75
	Достатній	26,42	29,67	22,06	21,39
	Оптимальний	9,40	25,50	8,76	12,83

У свою чергу, від 18 % до 25 % становила частка професійної компетентності яких експерти визначили як елементарний. У порівнянні з цим, у КГ цей показник становить лише 1,24 %.

На завершення формувального етапу експериментальної перевірки здійснено об'єднання учнів в ЕГ і КГ відповідно рівнів сформованості їхньої професійної компетентності. При цьому порівнювалися відповідні розподіли досліджуваних масивів до і після перевірки. Гіпотези в цьому випадку мали вигляд: емпіричні розподіли учнів ЕГ за рівнями сформованості професійної компетентності до і після експериментальної перевірки не відрізняються між собою (H_0); емпіричні розподіли учнів КГ за рівнями сформованості професійної компетентності до і після експериментальної перевірки відрізняються між собою (H_1). Кількість ступенів свободи при зіставленні емпіричних розподілів визначається за формулою:

$$U = (K - 1)(C - 1), \quad (3.5)$$

де $K = 4$ (кількість рівнів), $C = 2$ (кількість розподілів, що порівнюються).

Для $U = 3$ за таблицями критичних значень $\chi^2_{кр}$ знаходимо: $\chi^2_{кр} = 7,815$

($p < 0,05$). Таким чином, справедливою є нерівність, $\chi^2_{емп} > \chi^2_{кр}$ ($14,46 > 7,815$), і цей висновок можемо робити з ймовірністю 95 %. Згідно правил прийняття рішень, одержані дані дають достатні підстави для відхилення нульової гіпотези H_0 . У свою чергу, маємо прийняти альтернативну гіпотезу про те, що емпіричні розподіли учнів ЕГ за рівнями сформованості професійної компетентності до і після здійснення формувального впливу значуще відрізняються.

Крім цього, було проведено процедуру зіставлення розподілів і учнів КГ за критерієм χ^2 до і експериментальної перевірки. Нульова гіпотеза (H_0) висувалася аналогічно до визначення χ^2 для ЕГ про відсутність змін у розподілах рівнів сформованості професійної компетентності. За таблицями 3.10. і 3.11. було вираховано емпіричне значення критерію χ^2 . Тим самим отримуємо: $\chi^2_{емп} < \chi^2_{кр}$.

Тобто, це дає змогу стверджувати, що з ймовірністю 95 % емпіричне поділення учнів КГ до і після експериментальної перевірки не змінилося фактично [172]. За результатами обчислень $\chi^2_{емп}=0,64$. Слід зазначити, що на завершення перевірки значно зросла частка учнів ЕГ із достатнім та оптимальним рівнем професійної компетентності: приріст склав 5,21 % (на достатньому рівні) і 11,86 % (на оптимальному) відповідно. Щодо КГ, то тут результати суттєво відрізняються: приріст на достатньому рівні склав 1,54 %, на оптимальному – 3,21 % (табл. 3.10, 3.11).

Таблиця 3.10

Емпіричні частоти критерію χ^2 для контрольних груп

Рівні професійної компетентності учнів	Емпіричні частоти		Всього
	на початку експерименту	у кінці експерименту	
Елементарний	19(А)	17(Б)	36
Базовий	42(В)	40(Г)	82
Достатній	38(Д)	35(Е)	73
Оптимальний	9(Є)	12(Ж)	21
Всього	182	180	362

Важливим є те, що застосована нами експериментальна методика позитивно вплинула не лише на учнів, а й на викладачів і майстрів. За результатами спостережень, значно підвищився рівень компетентності й у майбутніх ОРБД.

Таблиця 3.11

Розрахунок критерію $\chi^2_{\text{емп}}$ для контрольних груп

Комірки таблиці частот		Емпірична частота, f_{ej}	Теоретична частота, f_t	$f_{ej} - f_t$	$(f_{ej} - f_t)^2$	$\frac{(f_{ej} - f_t)^2}{f}$
1	А	19	18,33	0,67	0,44	0,023
2	Б	17	17,66	- 0,66	0,43	0,025
3	В	42	41,77	0,23	0,05	0,001
4	Г	40	40,22	- 0,22	0,04	0,001
5	Д	38	37,18	0,82	0,67	0,017
6	Е	35	35,81	- 0,81	0,65	0,018
7	Є	9	10,69	- 1,69	2,85	0,316
8	Ж	12	10,30	1,70	2,89	0,240
Сума						0,641

Це відбулося за умови застосування на уроках продуктивних педагогічних технологій: портфоліо, кейс-технологій, технологій ситуативного моделювання, ІК-технологій тощо. Крім того, педагоги, задіяні до участі у запровадженні результатів дослідження, суттєво підвищили свій методичний рівень, обізнаність в галузі педагогічних технологій продуктивного навчання облікових дисциплін. Розподіл учнів за рівнями сформованості професійної компетентності досліджуваних ЕГ і КГ представлено графічно на початку і в кінці формувального етапу є результатом нашої експериментальної роботи (табл. 3.12; рис. 3.3). Однак, слід вказати і на обставини, що негативно впливали на реалізацію цілей і завдань експериментальної роботи.

Таблиця 3.12

Розподіл учнів експериментальних і контрольних груп за рівнями сформованості професійної компетентності (%)

Заміри	Групи	Рівні компетентності			
		Елементарний	Базовий	Достатній	Оптимальний
На початку експерименту	Контрольні	22,78	42,18	25,35	9,69
	Експериментальні	18,10	40,95	27,97	12,98
В кінці експерименту	Контрольні	19,51	41,47	26,90	12,12
	Експериментальні	7,90	33,80	31,01	27,16
Приріст	Контрольні	-3,27	-0,71	+1,37	+2,43
	Експериментальні	-10,20	-5,89	+5,21	+11,86

Перш за все – це відсутність у більшості викладачів необхідної психолого-педагогічної бази освіченості, впевненості у тому, що підготовку ОРБД можна змінити на краще, невідповідність освіти саме педагогічного працівника специфіці

підготовки учнів, неспроможність засвоїти нововведення та небажання інноваційно змінюватись.

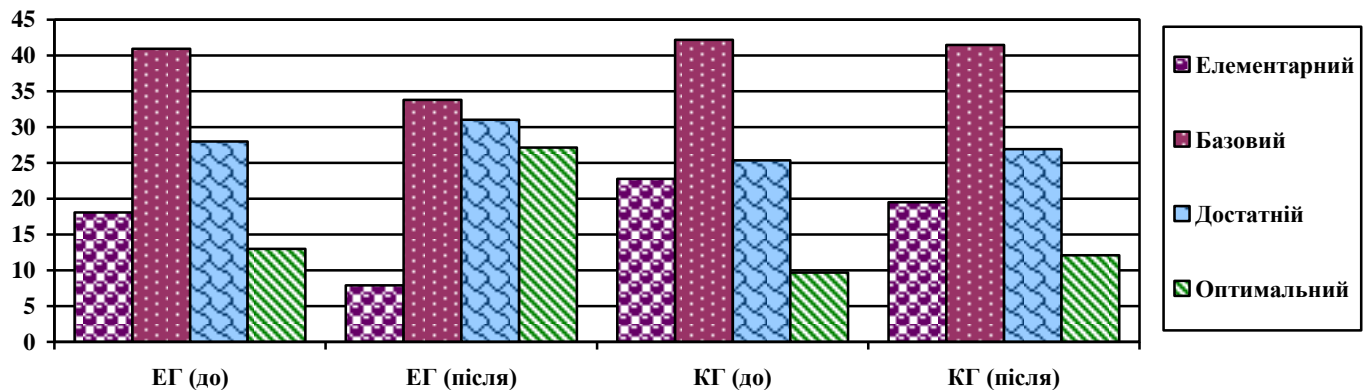

Рис. 3.3. Рівні сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД до і після експерименту (розроблено автором)

Також деякі перешкоди у досягненні завдань дослідження виникали і з боку учнів, зокрема: відсутність умінь працювати самостійно; невпевненість у позитивних результатах навчання (низька самооцінка); невміння організувати робоче місце; нераціональний розпорядок дня, незрозумілість застарілих традиційних підходів у навчанні обліку (не зацікавленість предметом навчання – відсутність мотивації). Але підвищення уваги до особистості учня, індивідуалізація навчання, вимоги до виконання завдань уроку за технологічними ознаками, системність і наступність викладання обліку, введення у навчальний процес оновленого змісту, не передбаченого стандартом (за умови 20 % неваріативного часу), проведення науково-практичних заходів та конкурсів професійної майстерності уможливило отримання позитивних результатів. Учні зацікавилися запропонованими тестами, вправами на вивчення та розвиток гнучкості та швидкості професійного мислення, впровадженням у професійну підготовку спрямованого на фах контенту, об'єктивність оцінювання та контролю з врахуванням самооцінки. Вони відчули значущість себе самого у майбутньої професії, а значить отримали упевненість у власних можливостях. До того ж, відбулися зміни у ставленні учнів ЕГ до оволодіння знаннями: за результатами поточного контролю успішність більшості з них підвищилися. Практика запровадження розробленої нами педагогічної технології формування професійної

компетентності майбутніх ОРБД на адаптивних засадах теж виказала підвищення рівня їхньої професійної компетентності. Отже, експериментальна перевірка довела правильність встановлених нами концептуальних положень дослідження. Вплив педагогічних умов на результати професійної підготовки майбутніх ОРБД дав позитивну динаміку.

3.3. Науково-методичні рекомендації щодо формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних

Науково-методичні рекомендації присвячено проблемі формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у професійно-технічних навчальних закладах України. В них розглядаються педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у професійно-технічних навчальних закладах; підходи до здійснення їхньої професійної підготовки. Дані науково-методичні рекомендації розроблені на підставі аналізу науково-педагогічних джерел та ретроспективного досвіду автора, набутого у співпраці з навчально-методичними установами та професійно-технічними закладами України, зокрема з НМК ПТО у м. Києві, НМЦ ПТО у Донецькій області, Міжрегіональним училищем зв'язку у м. Києві, ННЦ ПТО НАПН України, Київським професійним ліцеєм сфери послуг, Економіко юридичним училищем Київського університету туризму, економіки і права та ін. Адресується науковцям, педагогам професійно-технічних і вищих навчальних закладів, працівникам науково-методичних установ профтехосвіти, управлінь освіти і науки, студентам педагогічних ВНЗ, слухачам інститутів післядипломної педагогічної освіти, учням ПТНЗ, а також тим, хто цікавиться проблемами професійної підготовки виробничого персоналу. Основні матеріали методичних рекомендацій «Формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних» було рекомендовано до друку і запровадження у практику системи ПТО вченою радою Інституту професійно-технічної освіти НАПН України (протокол № 6 від 23 червня 2014 р.). Впродовж

2014-2015 навчальних років відбулася апробація даного продукту та впровадження його у навчально-виробничий процес ПТНЗ України, де здійснюється підготовка обліковців з реєстрації бухгалтерських даних. Апробація наукового доробку в ПТНЗ засвідчила, що дані матеріали можна адаптувати до споріднених професій, наприклад, конторський службовець (бухгалтерія), касир банку тощо. Надаємо анотований зміст науково-методичних рекомендацій «Формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних» сфокусований за такими розділами:

Розділ 1. Компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних (рекомендовано проведення семінарів, круглих столів, засідань методичних об'єднань професійного спрямування, шкіл передового педагогічного досвіду, індивідуальних науково-методичних консультацій для педагогічних працівників та методистів за вільно обраними модулями).

Модуль 1.1. Професійна компетентність та особливості її формування.

1.1.1. Опрацювання законодавчої та нормативно-правової документації з питань компетентнісного підходу в освіті України та зарубіжжя: здійснити аналіз відповідної документації

1.1.2. Визначення понять «компетентнісний підхід», «професійна компетентність», «компетенція»: з'ясувати поняття «компетентнісний підхід», «професійна компетентність», «компетенція»; здійснити аналіз поняття «професійна компетентність обліковців з реєстрації бухгалтерських даних» (побудувати професіограму професії, проаналізувати освітньо-кваліфікаційну характеристику, схарактеризувати зміст надпрофесійних (ключових) та професійних компетенцій майбутніх ОРБД; визначити особливості формування професійної компетентності майбутніх ОРБД у своєму навчальному закладі.

Модуль 1.2. Моніторинг професійної підготовки ОРБД

1.2.1. Визначення етапів проведення педагогічного моніторингу з'ясувати поняття «педагогічний моніторинг»; побудувати SWOT–матрицю (вказати сильні та слабкі сторони сучасного стану формування професійної компетентності майбутніх

ОРБД у певному ПТНЗ) та спланувати заходи щодо визначених позицій; розробити чи адаптувати існуючі методики щодо здійснення моніторингових досліджень професійної підготовки майбутніх ОРБД

1.2.2. Організація і проведення педагогічного моніторингу: вибір методики; розроблення інструментарію (визначення критеріїв та показників тощо); означення термінів щодо етапів проведення моніторингових досліджень; здійснення моніторингу (отримання, обробка та аналіз даних); оформлення звітних документів та визначення перспектив; організувати проведення профорієнтаційних заходів щодо підвищення престижу професії та зацікавленості учнів обраною професією (дод. М).

Модуль 1.3. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх ОРБД.

1.3.1. Характеристика особливостей професійної підготовки майбутніх ОРБД у певному ПТНЗ: визначення педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх ОРБД у навчально-виробничому процесі певного ПТНЗ та шляхи їх реалізації згідно розробленої моделі (дод. «Модель ФПК ОРБД»); кореляція особливостей застосування традиційних методик і інноваційних педагогічних формувальних технологій за професією «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних»; етапи упровадження педагогічних інновацій у практику професійно-технічних навчальних закладів.

1.3.2. Розроблення власного плану самоосвіти щодо реалізації педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх ОРБД у професійно-технічному навчальному закладі.

Модуль 1.4. Інформаційне освітнє середовище професійно-технічного навчального закладу.

1.4.1. Опрацювання законодавчої та нормативно-правової документації з питань інформатизації професійної освіти України та зарубіжжя: здійснення аналізу відповідної нормативно-правової документації та Законів України.

1.4.2. Визначення понять «інформатизація», «інформаційне освітнє середовище», «навчальна інформаційна система бухгалтерського обліку»,

«інформаційна технологія», «інформаційно-комунікаційна технологія», інформаційно-технологічна культура», «електронний освітні ресурс», «електронний підручник», «електронний навчально-методичний комплекс», «дистанційне навчання», «дистанційний навчальний курс».

1.4.3. Складання характеристики існуючого інформаційного освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу.

1.4.4. Розроблення програми модернізації процесу функціонування Кабінету інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій закладу (здійснення аналізу навчально-методичного забезпечення з проведення уроків та позаурочних заходів, оцінка техніко-технологічних потужностей об'єкту, виявлення переваги та перешкод ефективності електронного навчання за професією тощо).

1.4.5. Створення електронного банку даних ІБЗ щодо викладання навчальних предметів «Бухгалтерський облік» та «Інформаційні системи і технології в обліку».

Модуль 1.5. Методичні вказівки з вивчення навчального предмету «Бухгалтерський облік».

Вивчення дисципліни «Бухгалтерський облік» за етапами:

1. Проведення аудиторних занять за відповідною програмою підготовки кваліфікованих робітників – обліковців з реєстрації бухгалтерських даних.

2. Розподіл навчального робочого часу з викладання теоретичного матеріалу і проведення практикумів у формі лабораторно–практичних робіт та семінарів тощо.

3. Організація самостійного вивчення учнями теоретичного матеріалу за кожним розділом з використанням інформаційних джерел (як друкованих, так і електронних).

4. Самоконтроль отриманих теоретичних знань шляхом надання відповідей на питання самоконтролю, що завершують кожний тематичний блок, якій пропонується у методичних рекомендаціях.

5. Технологія написання рефератів за тематикою кожного блоку підготовки у відповідності з програмою навчання бухгалтерському обліку (за курсом навчання).

6. Участь у семінарських заняттях, виконання практичних завдань під час проведення аудиторних занять під керівництвом викладача.

7. Виконання творчих завдань, що сприяють формуванню професійної компетентності й професійної культури майбутніх ОРБД.

8. Вивчення бухгалтерської термінології.

9. Розв'язування бухгалтерських задач.

10. Самоконтроль, самовдосконалення та самореалізація учнів при формуванні особистого портфоліо ОРБД за змістом, запропонованим викладачем.

Модуль 1.6. Форми і методи самостійної підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів з вивчення бухгалтерського обліку.

Специфіка змісту навчальних дисциплін економічного напрямку, а саме бухгалтерської науки, зумовлює необхідність використання різних методів самостійної роботи учнів у будь-якій організаційній формі навчальних занять й при здійсненні будь-якого етапу педагогічного процесу, у якій би послідовності ці етапи не здійснювалися. Причому раціональна організація самостійної роботи учнів значно посилює всі пізнавальні процеси майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних – відчуття, сприйняття, пам'ять, увагу, уявлення, мислення, мову. Кожний з методів в більшій або меншій мірі посилює осмислення запам'ятовування, розвиває увагу. До методів самостійної роботи при викладанні економічних дисциплін, зокрема бухгалтерського обліку, можна віднести спостереження одиничних об'єктів, порівняльно-аналітичні спостереження, розв'язування бухгалтерських задач, робота з навчальними книгами (як друкованими, так і електронними) робота із законодавчими та нормативно-правовими документами, вдосконалення комп'ютерної грамотності.

1. Спостереження є процесом накопичення даних чи фактів про об'єктне/суб'єктне середовище або події, що відбуваються в ньому, для здійснення кореляційних процедур.

2. Робота з підручником (складання конспекту). Необхідність використання у навчальному процесі самостійної роботи учнів підручнику не викликає сумніву. У такий спосіб виробляються навички самостійності, розвиваються уміння складати план, вибираючи головне із прочитаного, що уможливорює краще розуміння і запам'ятовування змісту навчального матеріалу.

3. Дослідження і аналіз Інтернет-джерел спеціального призначення

4. Розв'язування задач. Різноманітні навчальні задачі, які використовуються у навчанні, мають дуже велике значення як метод, який сприяє поглибленню, запам'ятовуванню й перевірці засвоєних знань учнями.

Розділ 2. Технологічний підхід у формуванні професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних (рекомендовано проведення семінарів, круглих столів, засідань методичних об'єднань професійного спрямування, шкіл передового педагогічного досвіду, індивідуальних науково-методичних консультацій для педагогічних працівників та методистів за вільно обраними модулями)

Модуль 2.1. Сутність технологічного підходу у навчанні професії

2.1.1. З'ясувати сутність технологічного підходу (взаємозв'язок технологізації навчання облікових дисциплін з технологічністю бухгалтерського обліку як категорії у педагогічному аспекті).

2.1.2. Визначення понять «технологія», «технологічний процес», «технологізація», «педагогічна технологія», «технологічний підхід в освіті», «інформаційна технологія», «інтерактивні технології», «веб-технології», «технології проектного навчання», «технології підручників і навчально-методичних комплексів», «кейс-технології», «технології портфоліо», «технології ситуативного моделювання», «технології комп'ютерного уроку».

2.1.3. Розробити модель технології формування професійної компетентності майбутніх ОРБД за власним баченням.

2.1.4. Навести конкретні приклади педагогічних технологій за класифікацією:
- педагогічні технології як засіб (виробництво і застосування методичного інструментарію, апаратури, який вивчає обладнання і технічних засобів навчання для навчального процесу) – В. Бухвалов, Р. де Кіффер, Н. Крилова, Б. Лихачьов, М. Мейер, В. Паламарчук, С. Смирнов;

- педагогічні технології як спосіб (процес комунікацій – спосіб, модель, техніка виконання навчальних завдань, заснований на певному алгоритмі, програмі, системі взаємодії учасників педагогічного процесу). Педагогічна технологія як

мистецтво викладання, виховання - В. Беспалько, С. Гібсон, А. Кушнір, В. Монахов, Т. Сакамото, Б. Скіннер, В. Сластьонін;

- педагогічні технології як науковий напрям (поширена галузь знань, яка спирається на дані соціальних, управлінських та природничих наук. Ця позиція вимагає від технологій однозначної детермінації, гарантованих результатів, навіть в області імовірнісних характеристик) - С. Ведемейер, В. Гузєєв, Р. Кауфман, П. Лузан, І. Мося', П. Підкасистий, О. Пометун;

- педагогічні технології як багатовимірне поняття (багатоаспектний підхід, їх розглядаються як багатовимірний процес) – В. Давидов, М. Кларин, Є. Коротаєва, П. Мітчелл, К. Сілбер, Р. Томас, В. Штейнберг, Д. Фінн;

– педагогічна технологія як система (конструкт компетентнісного, суб'єктно-діяльнісного, адаптивного і діагностичного підходів, розглядається як соціально-педагогічна система) – Г. Єльнікова, Г. Кравченко, Л. Фесік, представники Школи адаптивного управління соціально-педагогічними системами.

Розділ 3. Рекомендації з організації навчально-методичної діяльності ПТНЗ щодо формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних (рекомендовано для педагогічних працівників адміністрації та методичних служб системи ПТО)

Модуль 3.1. Загальноосвітня підготовка майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у професійно-технічному навчальному закладі

Розроблення навчально-методичних матеріалів щодо забезпечення інтеграції фундаментальних та спеціальних знань підготовки за професією у певної галузі, враховуючи обов'язковий загальноосвітній навчальний мінімум. Альтернативні пропозиції:

3.1.1. «Історія». Побудова хронології щодо розвитку бухгалтерського обліку як науки у різні епохи становлення вітчизняного так і зарубіжного суспільства. Рекомендовано: застосування педагогічних технологій – науково-дослідна лабораторія; індивідуальні завдання учням (реферати, повідомлення, доповіді, міні-проекти) з питань історичного становлення, наприклад, науки бухгалтерського обліку в різні часи; форми організації навчальних занять – індивідуальне заняття,

самостійна робота, творча робота, навчальна екскурсія.

3.1.2. «Мова і література». Проведення професійно орієнтованих диктантів.

Складання термінологічних словників, довідників, глосаріїв тощо. Рекомендовано: запровадження педагогічних технологій – інтерактивних (метод синектики – написання емпатійних творів з професійним змістом), метод морфологічних карток, методи тренінгів «Остання нота», «Дикобраз», «Їжак»; ситуативне моделювання, кейс-технології, імітаційно-ігрові технології тощо..

3.1.3. «Математика». Розв’язування задач за темами загальноосвітнього циклу навчання математики з врахуванням специфіки майбутньої професії, зокрема – розрахункові справи з бухгалтерії. Створення професійно орієнтованих задачників, решебників, зошитів тощо. Рекомендовано: упровадження педагогічних технологій – технології групового навчання (робота в парах, робота в малих групах,), опорні сигнали за В. Шаталовим, технології комп’ютерного уроку за В. Селевком, проектне навчання, ТРВЗ тощо;

3.1.4. «Інформатика». Вивчення прикладного програмного забезпечення спеціального призначення та орієнтація учнів на використання стандартних комп’ютерних програм у майбутньої професійної діяльності. Використання електронних навчальних ресурсів: веб-підручників, посібників, електронних тестів тощо. Рекомендовано: ІКТ, проектне навчання, комп’ютерне навчання, комп’ютерний урок, медіа-урок, урок-форум, навчально-дослідна лабораторія.

3.1.5. «Основи правознавства». Загальне уявлення щодо законодавчих та нормативних вимог здійснення професійної діяльності майбутніми обліковцями з реєстрації бухгалтерських даних. Рекомендовано: імітаційно-рольові ігри, ігровий суд, мозковий штурм, навчально-дослідна лабораторія, урок брейн-ринг; теоретичний семінар, ситуативне моделювання, кейс-технології, морфологічних карток, технології портфоліо.

Модуль 3.2. Професійна підготовка майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у професійно-технічному навчальному закладі.

Здійснюється за впровадженням визначених і обґрунтованих нами педагогічних умов засобами авторської педагогічної технології формування

професійної компетентності майбутніх обліковців на адаптивних засадах: принцип адаптивності в реалізації професійної підготовки майбутніх ОРБД базується на усвідомленому сприйманні кожним із учасників навчально-виробничого процесу ПТНЗ значущості отримання відповідної професії, що установлює суб'єкт-суб'єктні взаємовідносини на відповідний рівень свого соціально-економічного розвитку. Освітній процес у ПТНЗ є одним із виявів суспільних відносин і вимагає постійного їх аналізу, діалогічного узгодження та потребує відповідного науково-інформаційного супроводу; адаптивність у професійній освіті має соціальний характер і складається з двох частин. В основі першої закладено моніторинг, аналітичну діяльність, діагностику, прогнозування; в основі другої – визначення мети, завдань формування професійної компетентності майбутніх ОРБД, організаційні дії з виконання цих завдань, контроль за їх виконанням у вигляді спрямованої підтримки всіх учасників навчального процесу, коригування педагогічних дій, координацію діяльності на всіх рівнях означеного процесу; аналіз інформації про поточний стан процесу формування професійної компетентності майбутніх ОРБД, що надходить з кожної окремої проблемної ситуації для застосовування результатів як у стандартних, так і нестандартних умовах протікання освітнього процесу з підготовки ОРБД; інформаційне забезпечення адаптивності в реалізації відповідних педагогічних умов та в функціонуванні моделі професійної підготовки майбутніх ОРБД на компетентнісній основі: систематизація, диференціація та об'єктивізація даних порівняно з традиційною системою управління. наявність диференційованого системного комплексу нормативно-правової документації й організаційно-технічні форми і методи її обробки та зберігання.

Модуль 3.3. Виробниче навчання. виробнича практика Наближення викладання фахових навчальних предметів та уроків виробничого навчання до умов реального підприємства. Рекомендовано: запровадження сучасних виробничих технологій облікового діловодства, навчальної інформаційної системи бухгалтерського обліку, технології ситуативного моделювання, кейс технології, технології комп'ютерного уроку; форми організації навчальних занять – виробниче

навчання в навчальних лабораторіях, виробниче навчання в бухгалтерському підрозділі, виробнича практика на підприємстві, навчальна екскурсія, курсове і дипломне проектування, переддипломна практика, кваліфікаційна робота.

Висновок до розділу 3

1. З метою експериментально-дослідної роботи (2011–2015 рр) на базі ННЦ ПТО НАПН України, Економіко-юридичного училища КУТЕП, Київського професійного ліцею сфери послуг, ВПУ Національного авіаційного університету відбулася експериментальна перевірка результативності реалізації педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх ОРБД.

Дослідження здійснювалась за трьома послідовними етапами: підготовчий (2011 р.) - вирішувалися завдання констатувального етапу експериментальної перевірки: постановка мети та завдань експериментальної роботи; планування експериментальної перевірки; розроблення методики вимірювання та обробки результатів експериментальних розвідок; відбір контрольних та експериментальних груп; аналіз однорідності груп, задіяних в експериментальній роботі; основний (дослідницький), формувальний етап (2012–2014 рр) етап дав змогу здійснити формувальні впливи з метою отримання бажаних результатів; узагальнювальний етап (2014–2015 рр) - здійснено аналіз отриманих результатів, коригування експериментальних даних, визначено їх достовірність та зроблено обґрунтовані висновки. Відповідно визначених компонентів професійної компетентності за критеріальною шкалою (мотиваційно-ціннісний; особистісний, знаннєвий; організаційно-технологічний) конкретизовано низку показників, що використано при діагностиці сформованості досліджуваної компетентності в майбутніх ОРБД. Методом експертизи визначено вагомість показників та запропоновано встановлення рівня досліджуваної компетентності в учнів засобами інтегральної оцінки. Згідно методики її розрахунку здійснено диференціацію учнів досліджуваних груп за рівнями сформованості професійної компетентності (елементарний, базовий, достатній, оптимальний), а також за результатами

констатувальних досліджень уточнено їх характеристики. Встановлено, що у кожному з 4-х досліджуваних ПТНЗ більше 60 % учнів демонструють елементарний чи базовий рівень сформованості цього виду компетентності.

2. Результати формувального етапу експериментальної перевірки переконують, що розроблена педагогічна технологія формування професійної компетентності майбутніх ОРБД на адаптивних засадах забезпечує ефективне набуття учнями професійної компетентності з врахуванням сукупності набутих професійних компетенцій: надпрофесійних, загальнопрофесійних, спеціально професійних. На роздум експертів, суттєво збільшилася кількість учнів, що проявили сформованість достатнього та оптимального рівнів професійної компетентності – приріст склав 5,21 % (на достатньому рівні) і 11,86 % (на оптимальному). Натомість зменшилася на 11 % частка осіб, котрі демонстрували елементарний рівень сформованості професійної компетентності. В контрольних групах на завершення експериментальної перевірки кількість учнів з елементарним та базовим рівнями сформованості професійної компетентності суттєво не змінилася. Це свідчить про результативність реалізації науково обґрунтованих педагогічних умов у практиці підготовки ОРБД.

3. Розроблено і впроваджено методичні рекомендації для педагогічних працівників щодо формування професійної компетентності майбутніх ОРБД впроваджено у ПТНЗ України, про що свідчать відповідні акти про впровадження наукової продукції та динаміка скачувань он-лайн ресурсу, розміщеного в Електронної бібліотеці Національної академії педагогічних наук України.

Отже, дані експериментальної перевірки та аналіз практики впровадження наукових результатів дослідження засвідчують ефективність реалізації обґрунтованих педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх ОРБД. Це значить, що встановлені завдання експериментальної перевірки виконані, а мета досягнута. Основний зміст розділу опубліковано у роботах автора [242, 243 245, 252, 261].

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення проблеми підвищення рівня професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у професійно-технічних навчальних закладах. Це відбулося шляхом обґрунтування, експериментальної перевірки визначених педагогічних умов і практичної реалізації авторської педагогічної технології формування професійної компетентності майбутніх обліковців на адаптивних засадах у процесі їхньої професійної підготовки. Виконано завдання дослідження, що дає підставу для формулювання загальних висновків:

1. Результати теоретичного аналізу філософських, психолого-педагогічних, навчально-методичних джерел та нормативно-правової документації свідчать про те, що запровадження компетентнісного підходу у професійну підготовку майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних є актуальною проблемою професійної педагогіки. Виявлено, що практично відсутні наукові джерела, що системно розкривають даний аспект. За структурно-семантичним аналізом термінологічного апарату дисертації розглянуто та уточнено базові наукові поняття, а саме «професійна компетентність обліковців з реєстрації бухгалтерських даних», «формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних», «педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних».

Науковий аналіз практичного стану підготовки обліковців вказує на традиційність науково-методичного супроводу, що неповною мірою відповідає запитам інформаційного суспільства, належному інформаційному освітньому середовищу професійно-технічних навчальних закладів. У практиці підготовки обліковців невирішеність розроблення означеної проблеми виявилась в низькій вмотивованості учнів до навчання за професією. Встановлено, що переорієнтація парадигми професійно-технічної освіти за випереджальними ознаками динамічного розвитку суспільства, розбудова відкритої соціально-педагогічної системи сучасного професійно-технічного навчального закладу, контроль за підготовкою

конкурентоздатних бухгалтерських кадрів з боку відповідних професійних організацій детермінуються взаємоузгодженістю ринку праці та ринку освітніх послуг.

2. Визначено зміст і структуру професійної компетентності обліковців з реєстрації бухгалтерських даних, що включає взаємозалежні і взаємообумовлені компоненти: мотиваційний, соціально-психологічний, культурологічний, суб'єктний, когнітивний, технологічний. Відповідно до компонентів виокремлено критерії і показники оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності (мотиваційно-ціннісний, особистісний, знаннєвий, організаційно-технологічний). Розроблені критерії дали змогу побудувати кваліметричний інструментарій – факторно-критеріальні моделі, що є засобами вимірювання, порівняння та прогностичного регулювання рівнів сформованості професійної компетентності обліковців з реєстрації бухгалтерських даних (елементарного, базового, достатнього, оптимального).

3. Теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних, що полягають у моделюванні процесу професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на компетентнісній основі; мотивуванні майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних до оволодіння професією на адаптивних засадах; створенні інформаційного освітнього середовища формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на основі інформаційно-бібліотечного та інформаційно-комунікаційного забезпечення. Для їх практичної реалізації розроблено авторську педагогічну технологію формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на адаптивних засадах, яка є науково-обґрунтованою педагогічною системою професійної підготовки кваліфікованих робітників бухгалтерської справи, що включає специфіку професії обліковців, адаптовані до неї критерії і показники результативності формування їхньої професійної компетентності та інформаційно-комунікаційні технології, володіння якими передбачає майбутня професійна діяльність. Виокремлено адаптивні засади:

розуміння адаптивності в професійній освіті як соціальної категорії, динамічна орієнтація варіативної системи змісту професійної підготовки ОРБД до вимог роботодавців, викликів ринку та потреб суспільства з урахуванням можливостей, природних здібностей учнів та реальних обставин; дотримання принципу адаптивності (сприйняття кожним із суб'єктів освітнього процесу значущості професії); орієнтація на самовдосконалення шляхом спрямованої самоорганізації; рефлексія результатів самоконтролю та самооцінювання учнями своїх здобутків; аналіз інформації про поточний стан формування професійної компетентності обліковців засобами кваліметричного інструментарію на кожному етапі підготовки з поточним коригуванням; інформаційне забезпечення адаптивності в реалізації запропонованих педагогічних умов.

4. Результати експериментальної перевірки довели, що реалізація обґрунтованих педагогічних умов за розробленою авторською технологією на адаптивних засадах сприяла підвищенню рівня професійної компетентності майбутніх обліковців: значно зросла частка учнів експериментальних груп з достатнім та оптимальним рівнем сформованості професійної компетентності: приріст на достатньому рівні склав 5,21 %, на оптимальному – 11,86 %. У контрольних групах приріст на достатньому рівні зафіксовано 1,37 %, на оптимальному – 2,43 %.

5. Підготовлено та впроваджено в практику професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних науково-методичні рекомендації «Формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних» для педагогів, методичні рекомендації з виконання комплексної контрольної роботи та з організації самостійної підготовки учнів, а також лабораторний практикум з теорії бухгалтерського обліку. Ці науково-практичні і навчально-методичні матеріали розроблені на підставі ретроспективного досвіду автора, набутого у співпраці з установами і навчальними закладами системи професійної освіти України.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських

даних та може слугувати важливою теоретичною основою для подальшого наукового пошуку за такими напрямками: визначення теоретико-педагогічних засад підготовки облікових кадрів в умовах невизначеності та випереджального розвитку бухгалтерського обліку; розроблення та запровадження у підготовку обліковців електронних навчальних ресурсів та розбудови інформаційного освітнього середовища; розробити теоретичні і методичні засади підготовки педагога професійного навчання за спеціалізацією бухгалтерського обліку у вищій школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адольф В. О. Теоретичні основи формування професійної компетентності вчителя : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.01 / Адольф Володимир Олександрович. – М., 1998. – 560 с.
2. Амонашвили Ш. А. Личностно-гуманная основа педагогического процесса / Ш. А. Амонашвили. – Мн. : Университетское, 1990. – 560 с.
3. Анненкова Т. И. Формирование учебно-методического комплекса по специальным дисциплинам в колледже на основе деятельностного подхода : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Анненкова Татьяна Ивановна – М., 2005. – 221 с.
4. Арановская И. Подготовка специалиста как социокультурная проблема / И. Арановская. – М. : Высшее образование в России. – 2002. – № 4. – С. 115–119.
5. Армстронг М. Менеджмент: методы и приёмы [пер. с 3-го англ.] (Европейский менеджмент) / Майкл Армстронг. – К. : Знання-Прес, 2006. – 876 с.
6. Артюшина М. В. Психологічні та педагогічні основи підготовки студентів економічних спеціальностей до інноваційної діяльності / М. В. Артюшина. – К. : КНЕУ, 2009. – 271 с.
7. Артюшина М. В. Інноваційна діяльність у професійно-технічній освіті: поняття, підходи, технології / М. В. Артюшина // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми [зб. наук. праць]; редкол. : І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2014. – Вип. 37. – С. 133–137.
8. Архангельский С. И. Теоретические основы научной организации педагогических исследований / С. И. Архангельский, В. И. Михеев. – М. : Знание, 1976. – 27 с.
9. Афанасьев В. Г. Общество: системность, познание и управление / В. Г. Афанасьев. – М. : Политиздат, 1981. – 432 с.
10. Ашеро́в А. Т. Подготовка, экспертиза и защита диссертаций : уч. пособ. / А. Т. Ашеро́в. – Харьков : УИПА, 2002. – 135 с.
11. Ашеро́в А. Т. Практика рішення наукових і методичних проблем

впровадження модульно-рейтингової організації навчального процесу : монографія / А. Т. Ашерів, Г. І. Сажко. – Харків : УІПА, 2010. – 92 с.

12. Ашерів А. Т. Развитие познавательной самостоятельности студентов при изучении дисциплин компьютерного цикла / А. Т. Ашерів, В. Г. Логвиненко, И. В. Федоров [под ред. В. М. Приходько и В. М. Жураковского]. – Москва–Харьков : МАДИ (ГТУ); УИПА, 2007. – 189 с.

13. Байденко В. І. Базові навички (ключові компетенції) як обов'язковий компонент високоякісної професійної освіти / В. І. Байденко, Б. Оскарсон // Професійна освіта і формування особистості спеціаліста : наук.-метод. зб. – М. : Інститут проблем розвитку середньої професійної освіти, 2002. – С. 14–32.

14. Бакум З. П. Формування комунікативної компетентності майбутніх економістів: теоретико-практичний аспект проблеми / З. П. Бакум, С. М. Хоцкіна // Педагогічні науки : зб. наук. праць, 2011. – Вип. 58. – С. 278–282.

15. Баловсяк Н. В. Формування інформаційної компетентності майбутнього економіста в процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Баловсяк Надія Василівна. – К., 2006. – 334 с.

16. Бараксі В. В. Формування професійної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Баркасі Вікторія Володимирівна. – О., 2004. – 21 с.

17. Басараб В. Я. та ін. Бухгалтерський облік : теорія та практика в схемах і таблицях [навч. посібник] / В. Я. Басараб, С. П. Томенчук, А. З. Колобанько [за ред. В. Я. Басараба]. – Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2011. – 356 с.

18. Басанько О. В. Бухгалтерія на комп'ютері / О. В. Басанько. – К. : Шкільний світ, 2007. – 112 с.

19. Батышев С. Я. Подготовка рабочих в средних профессионально-технических училищах / С. Я. Батышев. – М. : Педагогика, 1988. – 176 с.

20. Батышев С. Я. Энциклопедия профессионального образования / С. Я. Батышев. – М. : РАОАПО, 1998. – Т. 2. – 440 с.

21. Безюлева Г. В. Професійна компетентність спеціаліста : погляд психолога / Г. В. Безюлева. // Професійна освіта. – 2005. – № 12. – С. 24.

22. Белл Д. Социальные рамки информационного общества / Д. Белл // Новая технократическая волна на Западе [пер. с англ. П. С. Гуревича]. – М. : Прогресс, 1986. – С. 330–342.

23. Белкин А. С. Ситуация успеха. Как её создать : книга для учителя. – М. : Просвещение, 1991. – 176 с.

24. Беспалько В. П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения / В. П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 192 с.

25. Беспалько В. П. О возможностях системного подхода в педагогике / В. П. Беспалько // Советская педагогика. – 1990. – № 7. – С. 59–60.

26. Бех І. Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу у педагогіці / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. Вісник АПН України. – 2009. – № 2. – С. 27–33.

27. Битинас Б. П. Педагогическая диагностика: сущность, функции, перспективы / Б. П. Битинас, Л. И. Катаева. – Педагогика, 1993. – № 2. – С. 10–15.

28. Биков В. Ю. Сучасні завдання інформатизації освіти [Електронний ресурс] / В. Ю. Биков // Інформаційні технології і засоби навчання. – № 1 (15). – 2010. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em15/emg.html/>.

29. Бібик Н. М. Компетентнісний підхід до презентації освітніх результатів / Н. М. Бібик // Школа І ступеня : теорія і практика [зб. наук. праць Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди]. – Переяслав-Хмельницький, 2004. – № 10. – С. 24–37.

30. Бібліотека онлайн. Контроль результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів: без автора. Конспект лекцій «Педагогіка». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://readbookz.com/book/172/5480.html>.

31. Болгарина В. С. Управління ПТНЗ: культурологічний аспект [Електронний ресурс] / В. С. Болгарина // На допомогу директорів ПТНЗ : наук.-метод. зб. – К. : ІІТО НАПН України, 2012. – Вип. 3. – Режим доступу до ресурсу : <http://lib.iitta.gov.ua/6542>.

32. Болотов В. А. Компетентностная модель: от идеи к образовательной

программе / В. А. Болотов, В. В. Сериков // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 9–14.

33. Борова Т. А. Теоретичні засади адаптивного управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу : монографія / Т. А. Борова. – Харків : Компанія СМІТ, 2011. – 384 с.

34. Брушлинский А. В. Субъект: мышление, учение, воображение [избранные психологические труды] / А. В. Брушлинский. – Москва-Воронеж : НПО «МОДЭК», 2003. – 408 с.

35. Брюханова Н. О. Основи моделювання професійної підготовки фахівців [Електронний ресурс] / Н. О. Брюханова, Н. В. Ковальова // Репозиторій Української інженерно-педагогічної академії. – Режим доступу до ресурсу : <http://repo.uipa.edu.ua/jspui/handle/123456789/5012/>.

36. Брюханова Н. О. Системна інтеграція діяльнісного, особистісно орієнтованого і компетентнісного підходів як засіб проектування системи педагогічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів / Н. О. Брюханова // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2013. – № 38–39. – С. 36–43. – Режим доступу до ресурсу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2013_38-39_7/.

37. Брюханова Н. О. Компетентний фахівець – цільовий орієнтир сучасної професійної освіти [Електронний ресурс] / Н. О. Брюханова // Професійна освіта: методологія, теорія та технології, 2015. – Вип. 1. – С. 16–25. – Режим доступу до ресурсу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/profe_2015_1_4/.

38. Бутинець Ф. Ф. Організація бухгалтерського обліку : навч. посіб. / Ф. Ф. Бутинець, О. В. Олійник, М. М. Шигун, С. М. Шулепова. – Житомир : ПП «Рута», 2001. – 576 с.

39. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації [зб. наук. праць] / Національна академія статистики, обліку та аудиту. – К. : Інтердрук, 2014. – 272 с.

40. Ван Хорн Дж. К. Основы управления финансами / Дж. К. Ван Хорн, [пер. с англ., гл. ред. Я. В. Соколов]. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 799 с.

41. Ващенко Д. Г. Изучение уровня сформированности профессиональных компетенций молодого специалиста [Электронный ресурс] / Д. Г. Ващенко,

А. В. Андриенко // Вестник Томского государственного педагогического университета. – Томск : ТГПУ. – 2009. – Вып. 9 (87). – Режим доступа к ресурсу : <http://cyberleninka.ru/article/n/izuchenie-urovnya-sformirovannosti-professionalnyh-kompetentsiy-molodogo-spetsialista>.

42. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – Київ-Ірпінь : Перун, 2004. – 1440 с

43. Веселовская Н. С. Компетентностный подход в образовании – основа подготовки высококвалифицированного специалиста / Н. С. Веселовская. – М. : ПОР, 2002. – 352 с.

44. Висоцька Л. Є. Формування професійної культури майбутніх фахівців кулінарного профілю у вищих професійних училищах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Висоцька Людмила Євгенівна. – К., 2011. – 21 с.

45. Вплив трансформацій ринкової економіки на управління розвитком професійно-технічної освіти : монографія / авт. кол. В. І. Свистун, Г. В. Єльнікова, Л. М. Петренко та ін. [за наук. ред. В. І. Свистун]. – К. : ТОВ НВП «Поліграфсервіс», 2014. – 184 с.

46. Власюк І. В. Формування професійно-термінологічної компетентності майбутніх економістів [Електронний ресурс] / І. В. Власюк // Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті : досвід, проблеми, перспективи [зб. наук. праць]. – Режим доступу до ресурсу : http://ubgd.lviv.ua/konferenc/kon_ikt/Section5/Vlasuk.pdf.

47. Вознюк А. В. Философские основания педагогической аксиоматики : монография / А. В. Вознюк, А. А. Дубасенюк. – Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 540 с.

48. Волкова Н. І. Педагогічні умови підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю [Електронний ресурс] / Н. І. Волкова // Педагогічний процес: теорія і практика, 2013. – Вип. 4. – С. 21–27. – Режим доступу до ресурсу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pptp_2013_4_4.pdf/.

49. Вульфсон Б. Л. Стратегия развития образования на Западе, на пороге XXI века / Б. Л. Вульфсон. – М. : УРАО, 1999. – 184 с.

50. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 / Гавриш Ірина Володимирівна. – Х., 2006. – 579 с.

51. Гельфанова Д. Д. Формування професійно-математичної компетентності майбутніх інженерів-педагогів у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Гельфанова Діляра Дамірівна. – К., 2013. – 20 с.

52. Герлянд Т. М. Сучасні аспекти формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників / Т. М. Герлянд. // Педагогіка і психологія професійної освіти : наук.-метод. журнал. – 2010. – № 1. – С. 37–44.

53. Глосарій основних термінів професійної освіти і навчання / упоряд. Т. М. Десятов [за заг. ред. Н. Г. Ничкало]. – К. : АртЕк, 2009. – 53 с.

54. Гончаренко С. У. Методика як наука / С. У. Гончаренко // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – К. : [Б.В.]. – 2001. – № 1. – С. 86–95.

55. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – Київ-Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. – 78 с.

56. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.

57. Горкуненко П. Формування професійної компетентності викладача педагогічного вищого навчального закладу I–II рівнів акредитації в контексті загальноєвропейської інтеграції [Електронний ресурс] / П. Горкуненко // Нова педагогічна думка. – 2010. – № 1. – Режим доступу до ресурсу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npd/2010_1/Gorkunen.pdf.

58. Горшенин В. В. Опережающее образование – основа мировоззрения в XXI веке [Електронний ресурс] / В. В. Горшенин. – Observer. – № 9. – 1997. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.dissercat.com/content/operezhayushchaya-professionalnaya-podgotovka-pedagoga-v-vuze#ixzz3qf4b8BD6>.

59. Григор'єва В. А. Концептуальні основи управління розвитком професійно-технічної освіти в умовах ринкової економіки [Електронний ресурс] / В. А. Григор'єва // На допомогу директорів професійно-технічного навчального закладу : наук.-метод. зб. – К. : ІПТО НАПН України, 2013. – № 4. – Режим

доступу до ресурсу : <http://lib.iitta.gov.ua/3455/>.

60. Гризун Л. Е. Практичне застосування моделі представлення знань на основі фреймів при побудові теоретичної моделі модульної структури навчальної дисципліни / Л. Е. Гризун // Інформаційні технології в наукових дослідженнях і навчальному процесі : матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луганськ, 14-16 листопада 2007 р.). – Луганськ : Альма-матер, 2007. – С. 91–93.

61. Гуревич Р. С. Теоретичні та методичні засади організації навчання у професійно-технічних закладах : монографія / Р. С. Гуревич [за ред. С. У. Гончаренка]. – К. : Вища школа, 1998. – 229 с.

62. Гушлевська І. Поняття компетентності у вітчизняній та зарубіжній педагогіці / І. Гушлевська // Шлях освіти. – 2004. – № 3. – С. 22–24.

63. Гьофе Отфрід. Розум і право. Складові інтеркультурного правового дискурсу / пер. з нім. Л. А. Ситниченко, М. Д. Култаєвої [Vernunft und Recht: Bausteine zu einem interkulturellen Rechtsdiskurs / Otfried Höffe. – Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1998]. – К. : Альтерпрес, 2003. – 2 Aufl. – 264 с.

64. Дахин А. Н. Моделирование компетентности участников открытого образования : монография / А. Н. Дахин. – М. : НИИ школьных технологий, 2009. – 292 с.

65. Демичева Н. В. Реализация педагогических технологий при подготовке бухгалтерских кадров в заведениях среднего профессионального образования : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Демичева Наталья Вячеславовна – М., 2008. – 219 с.

66. Демура І. В. Формування професійної компетентності студентів економічних спеціальностей у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Демура Ірина Володимирівна. – К., 2010. – 334 с.

67. Діденко О. В. Забезпечення якості професійної підготовки кваліфікованих робітників в ринкових умовах / О. В. Діденко // Професійно-технічна освіта. – К. : Інститут ПТО НАПН України, 2014. – № 4. – С. 9–12.

68. Дімітрієва Т. Д. Шляхи професійного становлення майбутніх фахівців / Т. Д. Дімітрієва // Профтехосвіта. – 2013. – № 4 (52). – С. 16–17.

69. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика [монографія] /

за ред. Н. Г. Ничкало. – Хмельницький : ТУП, 2002. – 334 с.

70. Дибкова Л. М. Індивідуальний підхід у формуванні професійної компетентності майбутніх економістів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Дибкова Людмила Миколаївна. – К., 2006. – 18 с.

71. Довгий С. О. Сучасні телекомунікації: мережі, технології, безпека, економіка, регулювання / С. О. Довгий, П. П. Воробієнко, К. Д. Гуляєв [за заг. ред. С. О. Довгого]. – К. : «Азимут-Україна», 2013. – 608 с.

72. ДСПТО 4121.К74039–2006 : професія «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних» [видання офіційне]. – К. : МОН України, МПСП України, 2006. - 56 с.

73. ДСПТО 4121.ОК.74.12-2013 : професія «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних» [видання офіційне]. – К. : МОН України, МПСП України, 2013. – 48 с.

74. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників // Мін-во праці та соц. політики України від 28.12.2001. – 2004. – [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу : <http://uazakon.com/document/spart20/inx20247.htm/>.

75. Друзь І. М. Самостійна робота студентів як важливий чинник професійної підготовки майбутніх фахівців / І. М. Друзь // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. праць. – Харків : УІПА., 2011. – С. 127–133.

76. Дубасенюк О. А. Діагностичний підхід як важлива умова професійної позиції вчителя / О. А. Дубасенюк, О. В. Вознюк // Методичні основи діагностики академічної обдарованості учнів (з урахуванням специфіки освітньої галузі) : матер. наук-практ. семінару. – К. : ІОД, 2011. – С. 74–81.

77. Єльнікова Г. В. Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи [кол. монографія] / Г. В. Єльнікова, Т. А. Борова, О. М. Касьянова, Г. А. Полякова та ін. [за заг. ред. Г. В. Єльнікової]. – Чернівці : Технодрук, 2009. – 572 с.

78. Єльнікова Г. В. Кваліметричне оцінювання діяльності професійно-технічного навчального закладу як метод управління / Г. В. Єльнікова // Інноваційні методи управлінської діяльності керівників професійно-технічних

навчальних закладів : матер. семінару-тренінгу. – Черкаси : НМЦ ПТО у Черкаській області, 2013. – С. 10–13.

79. Єльнікова Г. В. Моніторинг якості професійно-технічної освіти / Г. В. Єльнікова // Система роботи ПТНЗ з формування професійно мобільного кваліфікованого робітника : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 23-24 листопада 2011 р.) / – Кривий Ріг : Вид-во «Друкарня СПД Щербенок С. Г.», 2011. – С. 5–7.

80. Єльнікова Г. В. Наукові основи адаптивного управління закладами та установами загальної середньої освіти : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.01 / Єльнікова Галина Василівна. – Луганськ, 2005. – 44 с.

81. Єльнікова Г. В. Наукові основи адаптивного управління закладами та установами загальної середньої освіти : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.01 / Єльнікова Галина Василівна. – Луганськ, 2005. – 641 с.

82. Ельнікова Г. В. Формирование образовательного пространства средствами прогрессивных педагогических технологий / Г. В. Ельнікова // Проектирование образовательного пространства – современные ориентиры : тезисы докладом I-ой Междунар. науч.-практ. конф. (г. Днепропетровск, 24-26 октября 2012 г.) / – Днепропетровск : ГУЗ «МВПУ ПИТ», 2012. – С. 79–81.

83. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України [за гол ред. В. Г. Кременя]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

84. Ефимова С. А. Проектирование образовательных программ профессионального образования на основе модульно-компетентностного подхода : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Ефимова Светлана Александровна. – М., 2006. – 25 с.

85. Жернов В. И. Теоретико-методологические основы формирования профессионально-педагогической направленности личности студента педагогического ВУЗа : монография / В. И. Жернов. – Магнитогорск : Магнитогорский государственный педагогический институт, 1999. – 116 с.

86. Житник Н. В. Організаційно-педагогічні умови підготовки бакалаврів економіки у коледжі II рівня акредитації: автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04 /

Житник Ніна Володимирівна. – Кривий Ріг, 2002. – 23 с.

87. Жосан О. Е. Педагогічний експеримент : навч.-метод. посіб. / [укл. О. Е. Жосан]. – Кіровоград : КОШПО ім. Василя Сухомлинського, 2008. – 72 с.

88. Жук В. М. Концепція розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки : монографія / В. М. Жук [за ред. О. О. Аврамчук]. – К. : ННЦ «Інститут аграрної економіки» УААН, 2009. – 648 с.

89. Жукович-Дородних Н. М. Педагогічні умови формування професійних умінь студентів економічних спеціальностей ВНЗ I-II рівня акредитації / Н. М. Жукович-Дородних // Вісник НТУУ «КПІ» (Філософія. Психологія. Педагогіка) : зб. наук. праць. – К., 2009. – № 3. – С. 80–85.

90. Загіка О. О. Формування професійної компетентності майбутніх агентів з постачання в професійно-технічних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Загіка Олена Олегівна. – К., 2015. – 270 с.

91. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2015. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу до ресурсу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14/>.

92. Закон України «Про інноваційну діяльність» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.

93. Закон України «Про Національну програму інформатизації» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, N 27-28, ст. 181. – 1998. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу до ресурсу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80/>.

94. Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/>.

95. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, № 12, ст. 102. – 2007. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу до ресурсу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/537-16/>.

96. Закон України «Про професійно-технічну освіту» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2015. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу до ресурсу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80/>.

97. Занятость, безработица, служба занятости. Толковый словарь терминов и понятий. – М. : Нива России. – 1996. – 288 с.

98. Застосування особистісно-розвивальних педагогічних технологій у підготовці майбутніх кваліфікованих робітників : метод. рекоменд. / М. В. Артюшина, Я. Ю. Білоконь, І. Б. Дремова, О. Б. Кошук, І. А. Мося, Т. М. Пащенко, Г. М. Романова [за ред. Г. М. Романової]. – К. : ПТОО НАПН України, 2014. – 132 с.

99. Зеер Э. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования / Э. Зеер, Э. Сыманюк. - Высшее образование в России. – 2005. – № 4. – С. 24–28.

100. Зеер Э. Ф. Психология личностно ориентированного профессионального образования : монография / Э. Ф. Зеер. – Екатеринбург : Уральский государственный профессионально-педагогический университет, 2000. – 258 с.

101. Зінковський Ю. Ф. Моніторинг якості професійної освіти / Ю. Ф. Зінковський // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні у 1992–2002 роках : зб. наук. праць. – Харків : ОВС, 2002. – Ч. 2. – С. 200–216.

102. Зимняя И. А. Ключевые компетентности – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование. – 2003. – № 5. – С. 34–42.

103. Зязюн І. А. Сучасні дидактичні моделі і логіка учіння / І. А. Зязюн // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : [зб. наук. праць] / ред. кол. : І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця, 2000. – С. 4–7.

104. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика [пер. с нем.] / К. Ингенкамп. – М. : Педагогика, 1991. – 240 с.

105. Иванова Н. В. Формирование профессиональной компетентности студентов экономических специальностей учреждений среднего профессионального образования : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Иванова

Надежда Владимировна. – М., 2005. – 253 с.

106. Иванова Н. В. Бухгалтерский учет : учебник для студ. учреждений сред. проф. образования / Н. В. Иванова. – М. : ИЦ «Академия», 2013. – 336 с.

107. Иванов Д. А. Компетентностный подход в образовании. Проблемы, понятия, инструментарий : уч.-метод. пособ. / Д. А. Иванов, К. Г. Митрофанов, О. В. Соколова. – М. : АПК и ПРО, 2003. – 101 с.

108. Игнатъев В. И. Образование в информационную эпоху / В. И. Игнатъев, Ф. И. Розанов // Философия образования, 2009. – № 1. – С. 76–86.

109. Иванченко Є. А. Формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання у вищих навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Иванченко Євгенія Анатоліївна. – О., 2005.

110. Кавалеров В. А. Випереджальний розвиток освіти як нова педагогічна парадигма [Електронний ресурс] / В. А. Кавалеров // Гуманітарний вісник ЗДІА, 2012. – № 49. – С. 226–231. – Режим доступу до ресурсу : www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_49_226.pdf/.

111. Каган М. С. Философия культуры / М. С. Каган. – Спб., 1996. – С. 304-306.

112. Кадемія М. Ю. Формування професійних знань учнів профтехучилищ засобами мережних комунікацій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Кадемія Майя Юхимівна. – К., 2004. – 20 с.

113. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс; [пер. с англ. О. И. Шкаратана]. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.

114. Кваліфікаційні вимоги: вимоги до професійної діяльності педагогічних працівників : аналітичний звіт за результатами дослідження з освітньої політики / за наук. ред. Г. Єльнікової. – К. : МОН України. – 2010.

115. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии (анализ зарубежного опыта) / М. В. Кларин. – Рига : НПЦ «Эксперимент». - 1998. – 180 с.

116. Клепко С. Ф. Компетентизація освіти : обмеження і перспективи / С. Ф. Клепко // Пост Методика : освіта і влада. – Полтава : Полтавський обласний

інститут ППО ім. М. Ф. Остроградського. – 2005. – № 1 (59). – С. 9–18.

117. Коваленко Д. В. Теоретико-правові основи освіти : навч. посіб. для студентів ВНЗ напряму підготовки «Професійна освіта» / Д. В. Коваленко. – Харків : Друкарня Мадрид, 2015. – 323 с.

118. Коваленко Е. Э. Методика професіонального обучения : учебник / Е. Э. Коваленко. – Харьков : Штрих, 2003. – 480 с.

119. Коваленко О. Е. Теоретичні засади професійної педагогічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів в контексті приєднання України до Болонського процесу : монографія / О. Е. Коваленко, Н. О. Брюханова, О. О. Мельниченко. – Харків : УПА, 2007. – 162 с.

120. Коваль В. О. Умови формування професійної компетентності майбутніх учителів-філологів як педагогічна проблема [Електронний ресурс] / В. Коваль. – Режим доступу до ресурсу : http://zag-pedagogika.at.ua/load/umovi_formuvannja_profesijnoji_kompetentnosti_majbutnix_uchiteliv_filologiv_jak_pedagogichna_problema/1-1-0-289.

121. Коваль В. О. Теоретичні і методичні засади формування професійної компетентності майбутніх вчителів-філологів у вищих педагогічних навчальних закладах: дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 / Коваль Валентина Олександрівна. – К., 2013. – 40 с.

122. Ковбаса Ю. М. Зміст і методика професійної підготовки старшокласників з бухгалтерського обліку в умовах міжшкільного навчально-виробничого комбінату : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Ковбаса Юрій Миколайович. – К., 2005. – 219 с.

123. Коджаспирова Г. М. Культура професіонального самообразование педагога / Г. М. Коджаспирова – М. : Педагогика, 1994. – 545 с.

124. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи [Електронний ресурс] / Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. І. Локшина та ін. [за заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с. – Режим доступу до ресурсу : http://www.undp.org.ua/files/ua_33582maket_competence_ukr_ost.pdf.

125. КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ від 28 червня 1996 року, № 254к / 96-ВР // Верховна рада України (ВВР) із змінами і доповненнями. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://www.gp.gov.ua/ua/konstitution_zakoni_ukraine.html.
126. Концепція Державної цільової програми розвитку професійно-технічної освіти на 2011–2015 роки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://dniokh.gov.ua/?p=4228>.
127. Концепція економічного розвитку України на 2008–2015 роки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://www.experts.in.ua/baza/doc/download/ua_economics_ua.pdf/.
128. Концепція розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010–2020 рр.) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/prof-tech/>.
129. Концепція розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2004. – № 4. – С. 7–14.
130. Королев Ф. Ф. Системный подход и возможности его применения в педагогике / Ф. Ф. Королев // Проблемы теории воспитания [под ред. Л. П. Буева, Л. И. Новикова, Г. Н. Филонова]. – М. : Педагогика, 1974. – С. 209–222.
131. Король В. М. Формування управлінської компетентності у майбутніх офіцерів пожежної безпеки у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук. : 13.00.04 / Король Василь Миколайович. – Київ-Черкаси, 2014. – 314 с.
132. Косирев В. П. Система непрерывной методической подготовки педагогов профессионального обучения : автореф. дисс. ... докт. пед. наук / Косырев Василий Петрович. – М. , 2007 – 48 с.
133. Костриця Н. М. Система культурологічної підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі : монографія / Н. М. Костриця. – Ніжин, 2012. – 400 с.
134. Костюк Г. С. Вікова психологія : навч. посіб. / Г. С. Костюк; [за ред. Г. С. Костюка]. – К. : Радянська школа, 1976. – 273 с.
135. Кравченко Г. Ю. Адаптивне управління розвитком кафедральної системи інституту післядипломної педагогічної освіти на основі факторно-

критеріального моделювання / Г. Ю. Кравченко // Нова педагогічна думка. – 2014. – № 3. – С. 30–36.

136. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи) / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2003. – 256 с.

137. Кремень В. Г. Система освіти в Україні: сучасні тенденції і перспективи // Професійна освіта : педагогіка і психологія [за ред. Т. Левовицького, І. Зязюна, І. Вільш, Н. Ничкало]. – К.; Ченстохова : ВІПОЛ, 2000. – Вид. 12. – С. 11–30.

138. Кривонос О. Б. Формування професійно-творчих умінь студентів, як основного показника їхньої професійної компетентності / О. Б. Кривонос // Педагогічні науки : зб. наук. праць. – Суми : Сум. ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2004. – С. 408 – 416.

139. Крылова Н. Б. Формирование культуры будущего специалиста / Н. Б. Крылова. – М. : Высшая школа, 1990. – 142 с.

140. Кузьмина М. Г. К вопросу о понятии «самообразование» // Формирование у учащихся стремления к самообразованию / Н. В. Кузьмина. – Волгоград : ВГПИ, 1976. – С. 15–18.

141. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. – М. : Высшая школа, 1990. – 119 с.

142. Кузьмина Н. В. Методы системного педагогического исследования : учеб. пособ. / Н. В. Кузьмина. – Л. : Изд-во Ленинградского государственного университета, 1982. – 172 с.

143. Кукушкина В. В. Организация научно-исследовательской работы студентов (магистров) : учеб. пособ. / В. В. Кукушкина. – М. : ИНФА-М, 2011. – 265 с.

144. Культурология : учебник для ВУЗов / Б. А. Эренграсс, Р. Г. Апресян, Е. А. Ботвинник и др.; [под. ред. Б. А. Эренграсс]. – М. : Оникс. 2007. – С. 316.

145. Кумбс Ф. Кризис образования в современном мире. Системный анализ / Ф. Кумбс. – М., 1970. – С. 10.

146. Купряшина Л. А. Обеспечение рационального сочетания традиционных и компьютерно ориентированных подходов в профессиональной подготовке

студентов экономических специальностей (на примере курса математики) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Купряшина Лилия Александровна. – Пенза, 2011. – 97 с.

147. Курбакова Н. В. Формування самоосвітньої компетентності учнів в основній школі сільської місцевості / Н. В. Курбакова // Педагогіка і психологія формування творчої особистості : проблеми і пошуки [зб. наук. праць] / редкол. : Т. І. Сущенко (відп. ред.) та ін. – Київ-Запоріжжя, 2005. – Вип. 36. – С. 31–37.

148. Курок В. П. Динаміка розвитку компетентнісного підходу в навчанні майбутніх інженерів-педагогів / В. П. Курок, Н. В. Литвинова // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія «Педагогічні науки» : зб. наук. праць. – Глухів : ГНПУ імені Олександра Довженка, 2012. – Вип. 20. – С. 30–33.

149. Лазарєв М. І. Системний підхід до розробки інтенсивних технологій вивчення інженерних дисциплін / М. І. Лазарєв // Неперервна професійна освіта : теорія і практика : наук.-метод. журнал. – 2003. – Вип. 1. – С. 69–78.

150. Лазарєв М. І. Теоретичні і методичні засади моделювання змісту загальноінженерних дисциплін для технологій навчання студентів: дис. ... док. пед. наук : 13.00. 04 / Лазарєв Микола Іванович. – Харків, 2004. – 497 с.

151. Лазарева Т. А. Теоретичні засади суб'єктно-діяльнісного підходу до професійної підготовки майбутніх інженерів / Т. А. Лазарева, Д. В. Коваленко // Проблемы инженерно-педагогического образования : сб. науч. трудов. – Х. : УИПА, 2008. – Вып. 20. – С. 186–197.

152. Левочко М. Т. Професійна підготовка молодших спеціалістів з бухгалтерського обліку у ВНЗ I–II рівнів акредитації : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Левочко Марія Теодозіївна. – К., 2003. – 20 с.

153. Левочко М. Т. Професійна компетентність фахівців у системі «коледж–університет». / М. Т. Левочко // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. – 2008. – № 16. – С. 96–98.

154. Лень В. С. Стандарти бухгалтерського обліку в Україні : навч. посіб. / В. С. Лень. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 440 с.

155. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения / И. Я Лернер. –

М. : Педагогика, 1981. – 186 с.

156. Лернер И. Я. Философия дидактики и дидактика как философия / И. Я. Лернер. – М. : Изд-во РОУ, 1995. – 48 с.

157. Ликова В. А. Терапевтичний супровід реалізації компетентнісного підходу в освіті [Електронний ресурс] / В. А. Ликова // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2009. – № 6 (14). – Режим доступу до ресурсу : <http://www.ime.edu-ua.net/em.html/>.

158. Литвин А. В. Відбір і конструювання змісту спеціальних дисциплін у професійно-технічних навчальних закладах / А. В. Литвин // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2001. – № 3. – С. 88–99.

159. Литвин А. В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови»: на допомогу здобувачам наукового ступеня / А. В. Литвин. – Львів : СПОЛОМ, 2014. – 76 с.

160. Лозовецька В. Т. Методологічні підходи до формування кар'єри майбутніх фахівців / В. Т. Лозовецька // Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. праць [ред. кол. : В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – К. : Поліграфсервіс, 2014. – № 8. – С. 21–28.

161. Лозовецька В. Т. Професійне становлення особистості в сучасних умовах праці / В. Т. Лозовецька // Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. праць [ред. кол. : В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – 2013. – № 5. – С. 20–23.

162. Лозовецька В. Т. Формування професійної компетентності фахівця сфери послуг і туризму : навч.-метод. посіб. / В. Т. Лозовецька, Л. Б. Лук'янова, Л. В. Козак, Л. Б. Паламарчук та ін. – К. : Педагогічна думка, 2010. – 132 с.

163. Локк Д. Об управлении разумом. Педагогическое наследие / Д. Локк, Я. Коменский, Ж. Руссо, И. Песталоцци [сост. В. М. Кларин, А. Н. Джурицкий]. – М. : Педагогика, 1989. – 416 с.

164. Ломов Б. Ф. Человек и техника. Очерки инженерной психологии / Б. Ф. Ломов. – М. : Сов. радио, 1966. – 464 с.

165. Луговий В. І. Європейська концепція компетентнісного підходу у

вищій школі та проблеми її реалізації в Україні / В. І. Луговий // Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України : матер. методолог. семінару. – К. : Педагогічна думка, 2009. – С. 5–17.

166. Лузан П. Г. Методика підготовки та проведення тестового контролю успішності навчання майбутніх кваліфікованих робітників : метод. рекомендації / П. Г. Лузан, В. М. Манько та ін. – К. : ІТТО НАПН України, 2012. – 76 с.

167. Лузан П. Г. Основи науково-педагогічних досліджень / П. Г. Лузан, І. В. Сопівник, С. В. Виговська. – К. : НАКККиМ, 2012. – 368 с.

168. Лунячек В. Е. Інформатизація управління освітою в Україні: тенденції в контексті глобального розвитку [Електронний ресурс] / В. Е. Лунячек // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2010. – № 3. – С. 43–47. – Режим доступу до ресурсу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/komp_2010_3_12/.

169. Лурье Л. И. Моделирование региональных образовательных систем : учебник / Л. И. Лурье. – М. : Гардарики. – 2006. – 287 с.

170. Майсак О. С. SWOT-анализ : объект, факторы, стратегии. Проблема поиска связей между факторами / О. С. Майсак // Прикаспийский журнал : управление и высокие технологии. – 2013. – № 1 (21). – С. 151–157.

171. Манько В. М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін / В. М. Манько // Соціалізація особистості : зб. наук. праць Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. – К. : Логос, 2000. – Вип. 2. – С. 153–161.

172. Манько В. М. Теоретичні та методичні основи ступеневого навчання майбутніх інженерів-механіків сільськогосподарського виробництва : дис... докт. пед. наук : 13.00.04 / Манько Володимир Миколайович. – Т., 2005.

173. Маркова А. К. Психологические критерии и ступени профессионализма учителя / А. К. Маркова // Педагогика, 1995. – № 6. – С. 55–63.

174. Маркова А. К. Психология профессионализма. / А. К. Маркова // – М. : Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. – 308 с.

175. Масленнікова К. С. Критерії та рівні сформованості професійної компетентності майбутніх економістів / К. С. Масленнікова. // Вісник Національної

академії державної прикордонної служби України. – 2009. – № 2. – С. 94–100.

176. Мацейко О. В. Педагогічні умови використання електронних навчально-методичних комплексів у професійній підготовці кваліфікованих робітників : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Мацейко Ольга Володимирівна. – К., 2015. – 242 с.

177. Мельничук І. М. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій: дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 / Мельничук Ірина Миколаївна. – Тернопіль, 2011. – 584 с.

178. Міжнародна асоціація оцінювання навчальних досягнень (IEA – The International Association for the Evaluation of Educational Achievement). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.iea.nl/comped.html/>.

179. Мисюров А. В. Інформаційні системи і технології в обліку : навч. посіб. для студентів 4–5 курсів денної і заочної форм навчання спеціальності 8.050106 «Облік і аудит» / А. В. Мисюров. – Харків : ХНАМГ, 2007. – 80 с.

180. Мося' І. А. Розвиток здатностей до самоосвітньої діяльності учнів професійно-технічних навчальних закладів : метод. рекомендації / І. А. Мося'. – К. : Інститут ПТО НАПН України, 2012. – 46 с.

181. Мося' І. А. Формування самоосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників : монографія / І. А. Мося'. – К. : Інститут ПТО НАПН України, 2013. – 311 с.

182. Мэтьюс М. Р. Теория бухгалтерского учёта : учебник / М. Р. Мэтьюс, М. Х. Б. Перера / [пер. с англ. под ред. Я. В. Соколова, И. А. Смирнова]. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1999.

183. Муқан Н. В. Професійна освіта – запорука добробуту країни / Н. В. Муқан // Управління у державі III-го тисячоліття : матер. II-ої Міжнар. наук.-практ. конф.(м. Львів, 24-26 березня 2003 р.). – Львів : ЛьВЦНТЕІ, 2003. – С. 200–204.

184. Муқан Н. В. Інтеграція ІКТ в професійну освіту : знання, навички та вміння педагога / Н. В. Муқан // Системний аналіз та інформаційні технології: матер. V-ої Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених (1-3 липня 2003 року, м. Київ) [укл. Д. А. Пінчук]. – К. : НТТУ «КПІ», 2003. – С. 182–183.

185. Наперов В. А. Формирование профессиональной компетентности студентов средних специальных учебных заведений торгово-экономического профиля : автореф. дис. ... канд. пед. наук / В. А. Наперов. – Брянск, 1999. – 20 с.

186. Найдьон В. Погляд у майбутнє / В. Найдьон // Профтехосвіта. – 5 (17). – 2010. – С. 94–96.

187. Найн А. Я. Инновации в образовании : монография / А. Я. Найн. – Челябинск : ИПР МО РФ, 1998. – 288 с.

188. Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ столітті // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. – № 1. – С. 9–22.

189. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року // Офіційне Інтернет-представництво Президента України. Указ Президента України № 344/2013. – 2013. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : http://www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf/.

190. Науково-методичні засади професійної підготовки кваліфікованих робітників в умовах євроінтеграції : кол. монографія / Л. Нестерова, П. Лузан, В. Манько та ін. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 160 с.

191. Національна рамка кваліфікацій. Додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF/>.

192. Ничкало Н. Г. Інформаційна культура фахівців в інтердисциплінарних дослідженнях / Н. Г. Ничкало // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми [зб. наук. праць]; редкол. : І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця : Планер, 2014. – Вип. 37. – С. 32–41.

193. Ничкало Н. Г. Професійний розвиток особистості: концептуальні засади і перспективи досліджень / Н. Г. Ничкало // Педагогіка і психологія : науковий вісник НАПН України. – 2015. – № 1 (86). – С. 5–13.

194. Ничкало Н. Г. Сучасні проблеми розвитку системи неперервної професійної освіти: вітчизняний і зарубіжний досвід в неперервна освіта /

Н. Г. Ничкало // Неперервна професійна освіта : філософія, педагогічні парадигми, прогноз [монографія] / В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень, Н. Г. Ничкало та ін. [за ред. В. Г. Кременя]. – К. : Наукова думка, 2003. – С. 345–448.

195. Ничкало Н. Г. Професійна освіта нової доби / Н. Г. Ничкало // Педагогічні технології у неперервній професійній освіті : монографія [за ред. С. О. Сисоєвої]. – К. : ВІПОЛ, 2001. – С. 476–484.

196. Ничкало Н. Г. Трансформація професійно-технічної освіти України: монографія / Н. Г. Ничкало. – К. : Педагогічна думка, 2008. – 200 с.

197. Новиков Д. А. Статистические методы в педагогических исследованиях (типовые случаи) / Д. А. Новиков. – М. : МЗ-Пресс, 2004. – 67 с.

198. Новые стандарты в профтехобразовании (е-газета «Луганська правда»). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://pravda.lg.ua/modules.php?name=News&file=article&sid=942>.

199. Образование и подготовка на протяжении всей жизни: мост в будущее : матер. II-го Междунар. конгресу ЮНЕСКО (г. Сеул, 26-30 апреля 1999 г.). – Сеул, 1999. – 88 с.

200. Овчарук О. В. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти / О. В. Овчарук // Директор школи. – К. : Вид-во : «Плеяди». – 2005. – № 3. – С. 4–33.

201. Овчарук О. В. Сучасні тенденції розвитку змісту освіти в зарубіжних країнах / О. В. Овчарук. – К. : Шлях освіти. – 2003. – № 2. – С. 17–21.

202. Ожегов С. Словарь русского языка (ок. 60 000 сл.) / С. И. Ожегов; [под ред. Л. И. Скворцова]. – М. : Мир и образование, 2006. – 976 с.

203. Олійник О. Про трактування поняття «педагогічна технологія» / О. Олійник // Рідна школа. – 2004. – № 2. – С. 16–28.

204. Омельченко Г. Л. Організаційно-педагогічні умови взаємодії майстра виробничого навчання і викладача спеціальних дисциплін у професійному навчанні кваліфікованих робітників швейного профілю : дис. ... к-та пед. наук : 13.00.04 / Омельченко Галина Леонідівна. – К., 2013. – 353 с.

205. Опрацювання програми емпіричного соціологічного дослідження. Методичні вказівки до виконання контрольних робіт з дисциплін «Методологія

соціологічних досліджень», «Кількісні методи соціологічних досліджень», «Якісні методи соціологічних досліджень», «Якість соціологічної інформації», «Навчально-дослідницький практикум» (для студентів спеціальності 040201 «Соціологія») [рознр. та упорядк. В. Є. Савкою, М. В. Школяр Р. О. Савчинським, Б. Б. Гурій, І. І. Яцишиним]. – Львів : Вид-во Національного університету «Львівська Політехніка», 2008. – 45 с.

206. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання : навч. посібн. / А. М. Алексюк, А. А. Аюрзанайн, П. І. Підкасистий, В. А. Козаков та ін. – К. : ІСДО, 1993. – 336 с.

207. Орлов В. Ф. Концептуальні засади формування в учнів ПТНЗ уявлень про професійний успіх / В. Ф. Орлов // Підготовка учнів ПТНЗ до планування й реалізації професійної кар'єри : теорія і практика [монографія] / С. В. Алексєєва, Д. О. Закатнов, В. Ф. Орлов та ін. – К. : Поліграфсервіс, 2014. – С. 34–63.

208. Орлов В. Ф. Професійне становлення особистості педагога у вимірах класичної методології / В. Ф. Орлов // Науковий вісник Інституту ПТО НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. праць [редкол. : В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – К. : Поліграфсервіс, 2014. – Вип. 8. – С. 96–104.

209. Палькевич Ю. С. Вплив ринкових трансформацій на управління розвитком професійно-технічної освіти : проблеми та перспективи / Ю. С. Палькевич // Модернізація професійної освіти і навчання : зб. наук. праць. – К. : Інститут ПТО НАПН України, 2014. - Вип. 1 (4). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://lib.iitta.gov.ua/3982/>.

210. Палькевич Ю. С. Економічні аспекти управління розвитком професійно-технічної освіти України у ринкових умовах / Ю. С. Палькевич // Науковий вісник Інституту ПТО НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. праць. – К. : ПТО НАПН України, 2013. – Вип. 6. – С. 46–48.

211. Пархоμεць В. О. Компетентнісний підхід як чинник модернізації змісту підготовки економістів / В. О. Пархоμεць // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – Вип. 50. – С. 194–199.

212. Педагогика : большая современная энциклопедия [справочное издание] / сост. Е. С. Рапацевич. – Мн. : Современное слово, 2005. – 720 с.

213. Педагогічні технології : наука – практиці / О. І. Кульчицька, С. О. Сисоєва, Я. В. Цехмістер [за ред. С. О. Сисоєвої]. – К. : ВПОЛ, 2002. – Вип. 1. – 281 с.

214. Петренко Л. М. Теорія і практика розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів : монографія / Л. М. Петренко. – Дніпропетровськ : ІМА-прес, 2013. – 456 с.

215. Перелік напрямів підготовки фахівців з вищою освітою за професійним спрямуванням, спеціальностей різних кваліфікаційних рівнів та робітничих професій. Постанова Кабінету Міністрів України 18 травня 1994 року. — К. : Міленіум. – 2001. - 470 с

216. Пехота О. М. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження сучасних педагогічних технологій [Електронний ресурс] / О. М. Пехота, Н. О. Прасол // Нові педагогічні технології як відповідь вищої школи на виклики інноваційного етапу світового розвитку. – Режим доступу до ресурсу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/npo/2002_2/Pehota.pdf/.

217. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності [у редакції наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України 30.11.2012 № 1352]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z2111-12>.

218. Пометун О. І. Навчаємо по-іншому : посібник для викладачів ПТУ / О. І. Пометун та ін. – Умань-Київ : Геопринт, 2008. – 87 с.

219. Пометун О. І. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири сучасної школи / О. І. Пометун // Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України : матер. методолог. семінару. – К. : Педагогічна думка, 2009. – С. 332–344.

220. Про введення в дію «Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу професійну освіту)» та про нормативне і навчально-методичне забезпечення підготовки фахівців з вищою освітою: наказ МОН України № 86 від

04.03.98 р. // Інформаційний збірник МОН України. – 1998. – № 10. – С. 3–14.

221. Проект державного стандарту базової і повної середньої освіти / МОН України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : [http://mon.gov.ua/content/post-derzh-stan-\(1\).pdf](http://mon.gov.ua/content/post-derzh-stan-(1).pdf).

222. Професійно-технічна освіта України у 1991–2011 роках (перелік головних подій розвитку, проблемні питання, інформаційно-аналітичні, статистичні матеріали) / Верховна Рада України. Комітет з питань науки і освіти. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article?art_id=51092&cat_id=4473/.

223. Пуховська Л. П. Соціально-економічний контекст розвитку кваліфікацій і професійних стандартів у країнах ЄС. Професійні стандарти і кваліфікації у країнах з високорозвинутою економікою: кол. монографія / Л. П. Пуховська, А. О. Ворначев, С. В. Мельник, Ю. І. Кравець [за наук. ред. Л. П. Пуховської]. – К. : Поліграфсервіс, 2014. – С. 29–49.

224. Пуховська Л. П. Стандарти педагогічної освіти : наукова дискусія західних вчених / Л. П. Пуховська // Таврійський вісник освіти : наук.-метод. журнал. – 2013. - № 4. – С. 10–18.

225. Пуховська Л. П. Європейський досвід запровадження національних рамок кваліфікацій / Л. П. Пуховська // Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. праць [ред. кол. : В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – К. : Поліграфсервіс, 2014. – Вип. 8. – С. 114–121.

226. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация [пер. с англ.] / Дж. Равен. – М. : Когито-центр, 2002. – 396 с.

227. Радкевич В. О. Інноваційна спрямованість змісту і технологій професійної освіти / В. О. Радкевич. // Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 22-23 квітня 2009 р.). – К. : Ін-т проф.-тех. освіти АПН України. – 2009. – С. 7–10.

228. Радкевич В. О. Компетентнісний підхід до розроблення державних стандартів професійно-технічної освіти / В. О. Радкевич. // Професійно-технічна

освіта. – 2012. – № 3. – С. 8–10.

229. Роберт И. В. Современные информационные и коммуникационные технологии в системе среднего профессионального образования: методические рекомендации / И. В. Роберт. – М. : Науч.-метод. центр ср. проф. образования МОиП РФ, 1999. – 144 с.

230. Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту : теорія, методологія, організація : матер. III-ої Всеукр. студентської наук. конф., присвяченої пам'яті О. С. Бородкіна (м. Київ, 26–27 березня 2015 року) / Національна академія статистики, обліку та аудиту. – К. : ТОВ «Інтердрук». – 2015. – 272 с.

231. Романова Г. М. Методичні засади застосування інноваційних технологій навчання у підготовці кваліфікованих робітників / Г. М. Романова // Теорія і практика впровадження інноваційних технологій навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників : кол. монографія / Г. М. Романова, П. Г. Лузан, В. М. Манько, Л. В. Нестерова та ін. – К. : Поліграфсервіс, 2014. – С. 72–95.

232. Ростока М. Л. Створення електронного підручника для ПТНЗ / М. Л. Ростока // Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 18-19 квітня 2011 р.); [за заг. ред. В. О. Радкевич]. – К. : Інститут ПТО НАПН України, 2011. – С. 262–265.

233. Ростока М. Л. Альтернативний погляд на проблему створення підручника нового покоління для профтехосвіти / М. Л. Ростока // Методологічні питання неперервної професійної освіти в умовах інформаційного суспільства : матер. V Міжнар. наук. читань, присвячених пам'яті академіка Сергія Яковича Батишева [за ред. Н. Г. Ничкало, В. Д. Будака, М. Б. Яковлевої]. – Миколаїв : ННУ ім. В. Сухомлинського. – 2011. – Т. 1. – С. 334–344.

234. Ростока М. Л. Компьютеризация обучения – одно из условий эффективной подготовки профессионально мобильного квалифицированного работника бухгалтерского профиля / М. Л. Ростока // Система роботи ПТНЗ з формування професійно мобільного кваліфікованого робітника : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 23-24 листопада 2011 р.). – Кривий Ріг :

Друкарня СПД Щербенок С. Г., 2011. – С. 108–110.

235. Ростока М. Л. Інформаційне навчальне середовище профтехосвіти / М. Л. Ростока // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць. – Київ-Винниця : ТОВ «Планер», 2012. – Вип. 30. – С. 233–238.

236. Ростока М. Л. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних [Електронний ресурс] / М. Л. Ростока // Теорія і методика професійної освіти. – 2012. – Вип. 2. – Режим доступу до ресурсу : <http://tmpe.eor.by/images/Vol.2/11rosrad.pdf>.

237. Ростока М. Л. Місце інформаційно-комунікаційних засобів у формуванні професійної мобільності суб'єктів навчально-виробничого процесу / М. Л. Ростока // Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 29 березня 2012 р.) [за заг. ред. В. О. Радкевич]. – К. : Інститут ПТО НАПН України, 2012. – Т. 1. – С. 143–146.

238. Ростока М. Л. Комплексна контрольна робота з дисципліни «Бухгалтерський облік». Професійна підготовка молодших спеціалістів зі спеціальності 5.03050901 – Бухгалтерський облік (кваліфікація бухгалтер) : метод. реком. / М. Л. Ростока. – К. : Вид-во Інституту ПТО НАПН України, 2012. – 35 с.

239. Ростока М. Л. Самостійна підготовка учнів як педагогічна умова формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у ПТНЗ / М. Л. Ростока // Проектирование образовательного пространства – современные ориентиры : матер. I-ой Междунар. науч.-практ. конф. (г. Днепропетровск, 24-26 октября 2012 г.). – Днепропетровск : ГУЗ «МВПУ ПИТ», 2012. – С. 125–127.

240. Ростока М. Л. Самостійна підготовка учнів з дисципліни «Бухгалтерський облік». Професійна підготовка молодших спеціалістів зі спеціальності 5.03050901 – Бухгалтерський облік (кваліфікація бухгалтер) : метод. реком. / М. Л. Ростока. – К. : Вид-во Інституту ПТО НАПН України, 2012. – 52 с.

241. Ростока М. Л. Особливості формування професійної компетентності

майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних в умовах інформатизації профтехосвіти / М. Л. Ростока // Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Луганськ : ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2012. – № 21 (256). – С. 123–130.

242. Ростока М. Л. Формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних як педагогічна проблема / М. Л. Ростока // Інформаційні технології в наукових дослідженнях і навчальному процесі : матер. VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луганськ, 14-16 листопада 2012 р.). – Луганськ : Вид-во ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2012. – С. 102–104.

243. Ростока М. Л. Алгоритм роботи з підручником та складання конспекту / М. Л. Ростока // Інформаційно-бібліотечне забезпечення формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних : зб. матер. I-ой Всеукр. учнівської наук.-практ. конф. (м. Київ, 31 жовтня 2012 р.). / упоряд. М. Л. Ростока [редкол. : М. Л. Ростока, М. Д. Карп'юк, Т. Д. Дімітрієва, В. В. Сушко; учні – А. Бабенчук, К. Піскунова, Н. Галушко]. – К. : Гринвич, 2013. – Ч. I – 102 с.

244. Ростока М. Л. Інформаційно-бібліотечне забезпечення формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних : програма I-ої Всеукр. учнівської наук.-практ. конф. [Електронний ресурс] / М. Л. Ростока. – К. : Ін-т ПТО НАПН України, ННЦ ПТО НАПН України, 2012. – Режим доступу до ресурсу : <http://lib.iitta.gov.ua/2775/>.

245. Ростока М. Л. Теорія бухгалтерського обліку. Лабораторний практикум : навч.-метод. посіб. / М. Л. Ростока. – К. : ПТО НАПН України, 2013. – Ч. 1. – 29 с.

246. Ростока М. Л. Інформаційно-бібліотечне забезпечення формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних / М. Л. Ростока // Взаємодія ПТНЗ області з науково-дослідними та вищими навчальними закладами – запорука покращення якості підготовки робітничих кадрів : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 15 березня 2013 р.). – Дніпропетровськ : Навчально-методичний центр професійно-технічної

освіти у Дніпропетровській області, 2013. – С. 30–31.

247. Ростока М. Л. Професійні та надпрофесійні компетенції майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних / М. Л. Ростока // Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 28 березня 2013 р.). – К. : ІПТО НАПН України, 2013. – Т. 1. – С. 246–248.

248. Ростока М. Л. Компетентнісний підхід : провідна роль педагога у формуванні професійної компетентності майбутніх ОРБД / М. Л. Ростока // Соціальне партнерство як інструмент оновлення змісту ПТО : матер. II-ої Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 11-12 квітня 2013 р.). – Кривий Ріг : Вид-во Р. А. Козлов, 2013. – С. 137–139.

249. Ростока М. Л. Аналіз практичного стану формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних / М. Л. Ростока // Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. Педагогічні науки : зб. наук. праць. – Луганськ : ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2013. – Вип. 21 (256) – С. 102–108.

250. Ростока М. Л. Навчальна інформаційна система бухгалтерського обліку як умова формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних / М. Л. Ростока // Сучасні технології навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 9-10 жовтня 2013 р.). – Львів : СПОЛОМ, 2013. – С. 118–120.

251. Ростока М. Л. Информационные системы и технологии в учете (педагогические условия формирования профессиональной компетентности будущих учетчиков по регистрации бухгалтерских данных в системе ПТО) / М. Л. Ростока // Інформаційні технології в наукових дослідженнях і навчальному процесі : матер. VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луганськ, 12-14 листопада 2013 р.). – Луганськ : ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2013. – С. 73–79.

252. Ростока М. Л. Основи сучасного підручникотворення: програма спецкурсу адаптована до проведення курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників у закладах післядипломної педагогічної освіти / М. Л. Ростока. – К. : Інститут ПТО НАПН України, 2013. – 24 с.

253. Ростока М. Л. Забезпечення підручниками процесу підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у ПТНЗ / М. Л. Ростока // Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24-25 березня 2014 р.). – К. : ІПТО НАПН України, 2014. – Т. 2. – С. 110–112.

254. Ростока М. Л. Моніторинг та прогнозування професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних / М. Л. Ростока // Нова педагогічна думка. – 2014. – Вип. 3 (79). – С. 193–197.

255. Ростока М. Л. Підручникотворення у профтехосвіті / М. Л. Ростока // Освіта дорослих : теорія, досвід, перспективи : зб. наук. пр. – Київ-Луганськ : Вид-во «НОУЛІДЖ», 2014. – Вип. 1 (8). – С. 40–51.

256. Ростока М. Л. Технологический подход в формировании профессиональной компетентности будущих учетчиков по регистрации бухгалтерских данных / М. Л. Ростока // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – Київ-Винниця : «Планер», 2014. – Вип. 39. – С. 102–106.

257. Ростока М. Л. Технології підручників та навчально-методичних комплексів у професійній підготовці майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних / М. Л. Ростока // Четвертий український педагогічний конгрес : зб. наук. праць. – Львів : СПОЛОМ, 2014. – С. 251–257.

258. Ростока М. Л. Технологія ситуативного моделювання у викладанні облікових дисциплін в навчальних закладах системи професійної освіти / М. Л. Ростока // Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 26 березня 2015 р.). – К. : ІПТО НАПН України, 2015. – Т. 1 – С. 147–149.

259. Ростока М. Л. Базис модели формирования профессиональной компетентности будущих учетчиков по регистрации бухгалтерских данных / М. Л. Ростока // Science of future : International scientific-practical conference of teachers and psychologists (Prague, 8 may 2015). – Prague, 2015. – Vol. 1. – С. 270–275.

260. Ростока М. Л. Конкурси професійної майстерності як передумова

кар'єрного зростання професійно компетентного, мобільного майбутнього фахівця / М. Л. Ростока // Формування професійно мобільного фахівця: європейський вимір : матер. III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 23-24 травня 2015 р.) [за заг. ред. Л. Л. Сушенцевої]. – Кривий Ріг : Друкарня СПД С. Щербенок, 2015. – С. 82–83.

261. Ростока М. Л. Критерії, показники та рівні сформованості професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних / М. Л. Ростока // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота» : зб. наук. пр. – Ужгород : УжНУ «Говерла», 2015. – Вип. 37. – С. 155–158.

262. Ростока М. Л. Методика експериментальної перевірки педагогічних умовий формування професійної компетентності майбутніх обліковців по реєстрації бухгалтерських даних / М. Л. Ростока // *Paradigmata poznání*. – Prague, 2015. – № 2 – С. 112–117.

263. Ростока М. Л. Організаційні форми навчання обліковців з реєстрації бухгалтерських даних як компонент педагогічної технології / М. Л. Ростока // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. – К. : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, 2015. – Вип. 84. – С. 45–48.

264. Ростока М. Л. Інформаційне освітнє середовище з формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних / М. Л. Ростока // Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи [зб. наук. праць]. – Львів : ЛДУ БЖД, 2015. – С. 110–113.

265. Ростока М. Л. Організація професійного навчання майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних / М. Л. Ростока // Дунайські наукові читання: європейський вимір і регіональний контекст : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ізмаїл, 15-17 жовтня 2015 р.). – Ізмаїл : РВВ ІДГУ; «СМИЛ», 2015. – Т. 1 (Історія. Економіка. Педагогіка). – С. 253–256.

266. Ростока М. Л. Формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних: наук.-метод. рекомендації /

М. Л. Ростока [за наук. ред. Г. В. Єльнікової]. – К. : Ін-т ПТО НАПН України. 2014. – 77 с.

267. Ростока М. Л. Організація контролю навчальних досягнень учнів професійно-технічного навчального закладу / М. Л. Ростока // Методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів професійно-технічного навчального закладу / М. Артюшина, І. Дремова, Т. Герлянд, П. Лузан, І. Мося, Л. Романов, М. Ростока, О. Слатвінська, О. Сліпич. – К. : Ін-т проф.-тех. освіти НАПН України, 2015. – С. 6–18.

268. Рубінштейн С. Л. Проблемы общей психологии / С. Л. Рубінштейн. – М. : Педагогика, 1973. – 424 с.

269. Савченко І. М. Інформаційно-комунікаційні технології як ефективний інструмент реалізації інноваційних педагогічних ідей у практику навчально-виховного процесу ПТНЗ / І. М. Савченко // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2014. – № 1. – С. 68 – 79.

270. Самойленко Н. Ю. Розвиток методичної компетентності майстрів виробничого навчання професійно-технічних навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Самойленко Наталія Юріївна. – К., 2012. – 20 с.

271. Свистун В. І. Економічна підготовка фахівців аграріїв : монографія / В. І. Свистун. – Житомир : Полісся, 1999. – 80 с.

272. Свистун В. І. Методологічні засади управління розвитком професійно-технічної освіти в умовах ринкової економіки / В. І. Свистун // Управління розвитком професійно-технічної освіти в сучасних умовах: теорія і практика [кол. монографія] / В. І. Свистун, Г. В. Єльнікова та ін. – К. : Вид-во «НВП Поліграфсервіс», 2014. – С. 89–202.

273. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий : в 2-х т. / Г. К. Селевко. – М. : НИИ школьных технологий, 2006. – Т. 1. – 816 с.

274. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий : в 2-х т. / Г. К. Селевко. – М. : НИИ школьных технологий, 2006. – Т. 2. – 816 с.

275. Семенова А. В. Парадигмальне моделювання у професійній підготовці майбутніх вчителів : монографія / А. В. Семенова. – О. : Юридична література,

2009. –504 с.

276. Семушина Л. Г. Содержание и методы обучения в средних специальных учебных заведениях : учеб.-метод. пособ. / Л. Г. Семушина, Н. Г. Ярошенко. – М. : Высшая школа. – 1990. – 192 с.

277. Сергеева Л. М. Інституції професійно-технічної освіти країн Європейського Союзу : навч. посіб. / Л. М. Сергеева. – К. : Арт Економі, 2012. – 120 с.

278. Сисоєва С. О. Методологія науково-педагогічних досліджень : підручник / С. О. Сисоєва. – К. : ВД «ЕКМО», 2011. – 320 с.

279. Сисоєва С. О. Педагогічні технології : проблеми, пошуки, перспективи впровадження / С. О. Сисоєва // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. – № 6. – С. 15–26.

280. Скаткин М. Н. Методология и методика педагогических исследований: в помощь начинающему исследователю / М. Н. Скаткин. – М., 1986. – 152 с.

281. Скнар О. М. Теоретична модель політичних компетенцій молоді / О. М. Скнар // Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України : матер. методолог. семінару. – К. : Педагогічна думка, 2009. – С. 140–151.

282. Скорич О. О. Перша Всеукраїнська учнівська науково-практична конференція «Інформаційно-бібліотечне забезпечення формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних / О. О. Скорич // Профтехосвіта. – 2013. – № 4 (52). – С. 18–20.

283. Словник-довідник з професійної педагогіки / за ред. А. В. Семенової. – О. : Пальміра, 2006. – 364 с.

284. Словник іншомовних слів, 7-е вид. перероб. / за ред. І. В. Льохіна та ін. – М. : Російська мова. – 1979. – 624 с.

285. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; [за ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Т. 3. – С. 300.

286. Смирнов И. П. Человек – образование – профессия – личность : монография / И. П. Смирнов. – М. : УИМЦ Граф-Прес, 2002. – 420 с.

287. Смирнов А. В. Статистическая обработка анкет, содержащих

бальные шкалы / А. В. Смирнов, Р. А. Смирнов // Резервы интенсификации учебно-воспитательного процесса педвуза : сб. науч. трудов. – Кострома : КГПИ, 1990. – 154 с.

288. Соколова И. М. Методы исследования адаптации студентов / И. М. Соколова. – Х., 2001. – 274 с.

289. Спирін О. М. Критерії і показники якості інформаційно-комунікаційних технологій навчання [Електронний ресурс] / О. М. Спирін // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2013. – № 1 (33). – Режим доступу до ресурсу : <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/788/594/>.

290. Стасюк В. Д. Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх економістів у комплексі «школа – вищий заклад освіти»: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Стасюк Варвара Дмитрівна. – О., 2003. – 280 с.

291. Субетто А. И. Онтология и эпистемология компетентностного подхода, классификация и квалиметрия компетенций / А И. Субетто. – Санкт-Петербург-Москва : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2006. – 72 с.

292. Сулима Т. С. Формування професійної компетентності майбутнього педагога професійного навчання будівельного профілю : дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Сулима Тетяна Сергіївна. – К., 2014. – 200 с.

293. Сушенцева Л. Л. Теоретико-методичні засади формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 / Сушенцева Лілія Леонідівна. – К., 2012.– 469 с.

294. Стрижак О. Є. Трансдисциплінарна інтеграція інформаційних ресурсів : автореф. дис. ... докт техн. наук : 05.13.06 / Стрижак Олександр Євгенійович. – К., 2014. - 47 с.

295. Стрижак О. Є. Управління знаннями — головна парадигма сучасної освіти / О. Є. Стрижак // Комп'ютер у школі та сім'ї : наук.-метод. журнал. – 2016. – № 5 (133). – С. 9–11.

296. Тархан Л. З. Теоретичні і методичні основи формування дидактичної

компетентності майбутніх інженерів-педагогів : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 / Тархан Ленуза Запаївна. – К., 2008. – 42 с.

297. Теловата М. Т. Компетентнісний підхід та його впровадження в освіті / М. Т. Теловата // Управління в освіті : матер. V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 14–16 квітня 2011 р.). – Львів : Вид-во «Львівська політехніка», 2011. – С. 303–305.

298. Теловата М. Т. Професійний фахівець бухгалтер : сутність і значення цієї професії / М. Т. Теловата // Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту : теорія, методологія, організація. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації [зб. наук. праць]. – К. : Бізнес Медіа Консалтинг, 2013. – Вип. 1 (7). – С. 269–274.

299. Теловата М. Т. Концептуальна модель професійної компетентності майбутніх фахівців економічної галузі / М. Т. Теловата // Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту : теорія, методологія, організація. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит : проблеми теорії, методології, організації [зб. наук. праць]. – К. : Бізнес Медіа Консалтинг, 2014. – Вип. 1 (9). – С. 269–274.

300. Теловата М. Т. Експериментальна методика наступності у професійній підготовці майбутніх фахівців та її вплив на ефективність і якість успішності / М. Т. Теловата // Міжнародний науковий вісник, 2011. – Вип. 3 (22). – Ч. 1. – С. 86–94.

301. Теорія і практика впровадження інноваційних технологій навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників : монографія / П. Г. Лузан., В. М. Манько, Л. В. Нестерова, Г. М. Романова [за заг. ред. Г. М. Романової]. – К. : Поліграфсервіс, 2014. – 216 с.

302. Типова базисна структура навчальних планів підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах. Затверджено Наказом МОН України від 13.10.2010 р. № 947. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1038.2570.0/>.

303. Тарасюк А. П. Модульная система организации учебного процесса [Електронний ресурс] / А. П. Тарасюк, М. К. Кравцов. – Х. : УІПА, 2013. – Режим доступу до ресурсу : http://library.uipa.edu.ua/images/data/zbirnik/Tarasyk_

[Krascova.pdf/](#).

304. Тоффлер А. Футурошок / Алвин Тоффлер. – СПб. : Лань, 1997. – 464 с.
305. Третьяков П. И. Адаптивное управление педагогическими системами / П. И. Третьяков, С. Н. Митин, Н. Н. Бояринцева. – М. : Академия, 2003. - 368 с.
306. Трубачьова С. Е. Умови реалізації компетентісного підходу в навчальному процесі / Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи [кол. монографія] / С. Е. Трубачьова та ін. – К. : 2004. – С. 53–58.
307. Тупчій А. Ф. Використання інтерактивних методів навчання при підготовці майбутнього фахівця з бухгалтерського обліку у ВНЗ / А. Ф. Тупчій // Вища освіта України. – 2008. – № 3. – С. 62–67.
308. Тупчій А. Ф. Результати експериментального дослідження щодо формування фахової компетентності майбутнього спеціаліста бухгалтерського обліку / А. Ф. Тупчій // Нові технології навчання, 2013. – № 75. – С. 137–142.
309. Тупчій А. Ф. Формування фахової компетентності майбутніх спеціалістів бухгалтерського обліку в процесі навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Тупчій Антоніна Філімонівна. – К., 2013. –319 с.
310. Тупчій А. Ф. Сучасні вимоги до професійної підготовки майбутніх спеціалістів бухгалтерського обліку / А. Ф. Тупчій // Нові технології навчання, 2015. – № 84. – С. 36–40.
311. Уйсімбаєва Н. В. Формування професійної компетентності майбутніх економістів в процесі науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах I–II рівня акредитації : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Уйсімбаєва Наталія Василівна. – Кіровоград, 2006. – 183 с.
312. Федоришин Б. О. Проблема особистості і її професійних здібностей в психології професійної орієнтації / Б. О. Федоришин // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми [зб. наук. праць] ; редкол. : І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця : ДОВ Вінниця, 2004. – Вип. 4. – С. 112–117.
313. Федорова О. Ф. Некоторые вопросы активизации учащихся в процессе

теоретического и производственного обучения / О. Ф. Федорова. – М. : Высшая школа, 1970. – 301 с.

314. Фесік Л. І. Управління вищим навчальним закладом і рівня акредитації на адаптивних засадах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.06 / Фесік Людмила Іванівна. – Київ, 2013. – 271 с.

315. Философская энциклопедия. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа к ресурсу : http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/.

316. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. – К. : Головна редакція УРЕ, 1986. – 800 с.

317. Философский энциклопедический словарь / гл. ред.: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. – М. : Сов. энцикл., 1983. – 840 с.

318. Фомін Н. В. Теоретична модель конкурентоздатного фахівця / Н. В. Фомін // Інновації в освіті. – 2004. – № 3. – С. 74–81.

319. Феррис К. Оценка стоимости компании: как избежать ошибок при приобретении [пер. с англ.] / К. Феррис, Б. П. Переро. – М. : ИД «Вильяме», 2003. – 256 с.

320. Фрейре Пауло. Формування критичної свідомості / Пауло Фрейре ; Олександр Дем'янчук (пер.). – К. : Юніверс, 2003. – С. 65.

321. Фрейре Пауло. Педагогіка пригноблених свідомості / Пауло Фрейре ; Олександр Дем'янчук (пер.). – К. : Юніверс, 2003. – С. 88.

322. Хелферт Э. Техника финансового анализа [пер. с англ.] / Э. Хелферт. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 663 с.

323. Хоменко В. Г. Загальнонаукові засади розробки системи дуального змісту професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів / В. Г. Хоменко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. – Х. : УПА, 2014. – Вип. 42–43. – С. 39–45.

324. Хоменко В. Г. Теоретичні та методичні засади навчання майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерних технологій статистичного опрацювання експериментальних даних : монографія / В. Г. Хоменко, М. І. Лазарев, Л. В. Павленко. – Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2013. – 222 с.

325. Хорин А. Н. Раскрытие существенной информации в бухгалтерской отчетности / А. Н. Хорин // Бухгалтерский учёт. – 1999. – № 9. – С. 81–86.

326. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Народное образование. – М., 2003. – № 2. – С. 58–64.

327. Цар І. Критерії та рівні сформованості індивідуального стилю професійної діяльності майбутнього вчителя гуманітарного профілю [Електронний ресурс] / І. Цар. – Режим доступу до ресурсу : <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/142/>.

328. Царькова Е. А. Проектирование содержания подготовки квалифицированных рабочих на основе компетентного подхода : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Царькова Елена Анатольевна. – М., 2007. – 21 с.

329. Цегольник П. А. Концепция опережающего развития образования (образование XXI века как сфера опережающего развития) / П. А. Цегольник. – Хмельницкий : ХНУ, 2009. – 309 с

330. Чайка В. М. Основы дидактики. Тексты лекцій і завдання для самоконтролю : навч. посіб. / В. М. Чайка. – Тернопіль : Астон, 2002. – 244 с.

331. Чаплыгина И. В. Формирование ключевых компетенций студентов при изучении общепрофессиональных дисциплин в колледже : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Чаплыгина Ирина Витальевна. – М., 2006. – 195 с.

332. Чернова Т. Ю. Розвиток професійної компетентності заступника директора з навчально-виробничої роботи у професійно-технічному навчальному закладі: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Чернова Тетяна Юріївна. – К., 2013. – 271 с.

333. Чижевська Л. В. Методика викладання облікових дисциплін : навч. посіб. / Л. В. Чижевська. – Житомир : Рута, 2003. – 504 с.

334. Шендерук О. Б. Технології ситуативного моделювання. Симуляції або імітаційні ігри [Електронний ресурс] / О. Б. Шендерук, В. А. Пермінова. – Режим доступу до ресурсу (14.02.2015) : http://www.rusnauka.com/26_SSN_2010/Philologia/71388.doc.htm/.

335. Шишов С. Е. Понятие компетенции в контексте качества образования / С. Е. Шишов // Стандарты и мониторинг в образовании. – 1999. – № 2. – С. 41–48.

336. Штефан Л. В. Інноваційна культура як культурологічний феномен сучасності / Л. В. Штефан // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. праць. – Х. : УПА [б. в.], 2009. – Вип. 22–23. – С. 354–359.

337. Юрженко В. В. Методологічні підходи до визначення структури й змісту освітньої галузі «Технологія» в основній школі : монографія / В. В. Юрженко. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – 409 с.

338. Ягупов В. В. Психолого-педагогічне дослідження : навч. посіб. / В. В. Ягупов. – К. : Київський військовий інститут управління та зв'язку, 1998. – 108 с.

339. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.

340. Ягупов В. В. Методологічні основи розуміння та обґрунтування понять «компетентність» і «компетенція» / В. В. Ягупов. // Нові технології навчання : зб. наук. праць ; [гол. ред. О. П. Гребельник]. – Київ-Вінниця, 2011. – № 69. – Ч. 1. – С. 23–29.

341. Ягупов В. В. Компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців у системі професійно-технічної освіти / В. В. Ягупов // Креативна педагогіка. – 2011. – № 4. – 2011. – С. 28–34.

342. Яшанов С. М. Комп'ютерне навчання як продукт логічного розвитку інноваційних процесів в освіті / С. М. Яшанов // Наукові записки : зб. наук. праць. – К. : НПУ М. П. Драгоманова, 2001. – С. 191–198.

343. Ященко Е. М. Формування комунікативної культури студентів у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів економічного профілю: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Ященко Елеонора Михайлівна. – К., 2010. – 294 с.

344. Allen J. P. B. Teaching the Communicative Use of English / J. P. B. Allen, H. D. Widdowson // The communicative Approach to Language Teaching. – Oxford University Press, 1991. – P. 123–141.

345. Bootz I. Kompetenzentwicklung statt Weiterbildung? Mehr als nur neue Begriffe / I. Bootz, Th. Hartmann // DIE Zeitschrift für Erwachsenenbildung. – 1997. – № 4. – P. 22–26.

346. Britell J. K. Competency and Excellence // Minimums Competency Achievement Testing / Taeger R. M. & Tittle S. K. (>eds) – Berkeley, 1980. – P. 23–29.
347. Combs A. W. The Professional Education of Teachers / A. W. Combs.– Bosan, 1974. – 134 p.
348. Ebner K. Die Erfassung von Kompetenzen und Potenzialen / Katharina Ebner. – Literaturangaben, Abb. In: Zukunftsfeld Bildungs- und Berufsberatung: neue Entwicklungen aus Wissenschaft und Praxis. – Bielefeld, 2011. – P. 131–140.
349. European Qualifications Framework for lifelong learning [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу : https://ec.europa.eu/ploteus/sites/eac-eqf/files/leaflet_en.pdf.
350. NASW Standards for the Classification of Social Work Practice : policy statement 4. – N. Y. : Washington, NASW, 1991. – P. 12–29.
351. Kucher K. Kompetenzfeststellung für Migrantinnen und Migranten – Ansatzpunkte, Problemfelder und Handlungsperspektiven / Katharina Kucher; Nadine Wacker. – Literaturangaben : Migration als Chance : ein Beitrag der beruflichen Bildung. – Bielefeld, 2011. – P. 161–174.
352. Friedlander W. Introduction to Social Welfare / W. Friedlander, E. Apte. – Englewood Cliffs (N. J.) : Prentice Hall Inc., 1974. – 4 ed. – 531 p.
353. Haase K. Kompetenz – Begriffe, Ansätze, Instrumente in der internationalen Diskussion / Klaudia Haase. – Literaturangaben : Kompetenzorientierung in der beruflichen Bildung. – Bielefeld, 2011. – P. 51–65.
354. Hymes D. On Communicative Competence / Sociolinguistics // J. B. Pride, J. Holmes. – Harmondsworth : Penguin, 1972. – P. 269–293.
355. Hutmacher W. Key Competencies for Europe / W. Hutmacher // Report of the Symposium Berne (Switzerland, 27–30 March, 1996) / Council for Cultural Cooperation (CDCC) a Secondary Education for Europe. – Strasbourg, 1997. – P.27–31.
356. Murray H. Ethical Principles in University Teaching / H. Murray, E. Gillese, M. Lennon, P. Mercer, M. Robinson // Societyfor Teaching and Learning in HigherEducation, 1996. – 386 p.
357. Trost G. Vom Vermessen des Menschen : Das Modethema Kompetenz und

seine Bedeutung für die Praxis / Guenter Trost. – *Wirtschaft und Beruf : W & B.* – 64, H. 5/6, – 2012. – P. 4–6.

358. Welford A. T. On The Human Demands of Automation : Mental Work Conceptual Model, Satisfaction and Training / A. T. Welford // *Industrial and business psychology.* – Copenhagen, 1961. – Vol. 5. – P. 99–104.

ДОДАТКИ

Додаток А

ВИВЧЕННЯ ПРАКТИЧНОГО СТАНУ ПІДГОТОВКИ ОБЛІКОВЦІВ З РЕЄСТРАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКИХ ДАНИХ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Додаток А.1

Лист-опитувальник

для проведення інтерв'ю роботодавців щодо оцінювання рівня професійної підготовки випускників ПТНЗ, обліковців з реєстрації бухгалтерських даних

Дата проведення інтерв'ю «___»

Регіон

Тип міста

_____ 20__ року

Добрий день, шановні роботодавці!

Інститут ПТО НАПН України проводить опитування роботодавців з метою виявлення вимог, пропонованих ними до фахівців бухгалтерського підрозділу підприємства, обліковців з реєстрації бухгалтерських даних, а так само для дослідження іміджу випускника професійно-технічного навчального закладу на ринку праці.

Результати опитування допоможуть визначити взаємовигідні шляхи співпраці ПТНЗ і галузевих підприємств з питань супроводу кар'єри кваліфікованих робітників та працевлаштування випускників ПТНЗ та дозволять розробити напрями щодо створення оптимальних педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у професійно-технічному навчальному закладі.

I. З початку декілька загальних питань про Ваше підприємство:

1. Яка організаційно-правова форма Вашого підприємства? (одна відповідь)

А) Державне/муніципальне (вказати) _____;

Б) Виробничий кооператив, товариство будь-якої форми власності (ТОВ., ЗАТ; ВАТ);

В) Індивідуальне, сімейне, приватне;

Г) Некомерційна організація;

Д) Інша форма (яка саме?) _____;

2. До якої галузі економіки відноситься Ваше підприємство (організація)?(одна відповідь)

А) Промисловість;

Б) Зв'язок;

В) Будівництво;

Г) Машинобудування;

Д) Сільське господарство;

Е) Освіта;

Ж) Транспорт;

З) Торівля;

І) Сфера послуг

Інше _____

3. Як би Ви оцінили кваліфікованих робітників, технічних службовців (обліковців з реєстрації бухгалтерських даних), за характеристиками, вказаними у таблиці 1? Оберіть, будь ласка, оцінку за кожною характеристикою по 5-ті бальної шкалі, де 1 – низька оцінка, 5 – найвища оцінка.

Таблиця А.1.1

		«1»	«2»	«3»	«4»	«5»
		----->				
A	Володіння базовими професійними знаннями	1	2	3	4	5
B	Вміння перенавчатися, засвоювати нові професії (професійна мобільність)	1	2	3	4	5
C	Рівень трудової (виконавчої) дисципліни, неприйняття корупції	1	2	3	4	5
D	Рівень культури (загальнолюдської, професійної, інформаційно-комунікативної та технологічної, правової тощо)	1	2	3	4	5
E	Готовність до співпраці та міжособистісної взаємодії (соціально-комунікаційні компетенції, ділове спілкування, вміння працювати у команді тощо)	1	2	3	4	5
F	Ініціативність, творчий підхід до виконання професійних дій	1	2	3	4	5
G	Вміння адаптуватися до нових обставин, використання нових можливостей (в умовах інформатизації виробничих процесів)	1	2	3	4	5
H	Готовність працювати зверх норми, в режимі авралу	1	2	3	4	5
I	Готовність працювати за меншу оплату праці (на початковому етапі, у важкі часи для підприємства та в умовах економічної кризи)	1	2	3	4	5

4. Як Ви вважаєте, навички роботи на комп'ютері необхідні для здійснення професійної діяльності обліковця з реєстрації бухгалтерських даних?

5. Як по Вашим оцінкам володіють комп'ютерними технологіями випускники ПТНЗ, обліковці з реєстрації бухгалтерських даних?(встановить за пріоритетом «1» чи «2» у комірці).

Таблиця А.1.2

	Питання 4 Важливість комп'ютерних навичок (компетенції)		Питання 5 Рівень комп'ютерних навичок (компетенції)	
	Скоріше важливі	Скоріше не важливі	Скоріше достатні	Скоріше не достатні
Для категорії кваліфікованих робітників, технічних службовців бухгалтерії				
Професія «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних»				

II. Для нас дуже цінна і важлива думка з даного питання керівників бухгалтерських підрозділів підприємств (головних бухгалтерів) та співробітників підприємств, які безпосередньо займаються роботою з молодими фахівцями бухгалтерії. Просимо вас відповісти на нижченаведені питання (таблиця 3). Вибрані вами варіанти відповідей виділіть іншим кольором або впишіть в рядку «інше» свою думку.

Таблиця А.1.3

Питання	Відповідь
1	2
Як часто ваша компанія (організація) приймає на роботу обліковців з реєстрації бухгалтерських даних, випускників ПТНЗ?	1) кожен рік 2) іноді, раз в 2-3 роки 3) вкрай рідко 4) інше (вказіть) _____
Якими найбільш важливими критеріями керується ваша компанія (організація) при прийомі на роботу обліковця з реєстрації бухгалтерських даних (виберіть не більше 2-х варіантів відповідей)?	1) престижність закінченого професійного навчального закладу; 2) місце проходження виробничої або переддипломної практики; 3) проходження стажувань; 4) сімейний стан; 5) наявність досвіду роботи; 6) інше (вказіть) _____

Продовж. табл. А.1.3

1	2
<p>Які надпрофесійні компетенції молодого фахівця, обліковця з реєстрації бухгалтерських даних, вас цікавлять найбільше (виберіть не більше 5-х варіантів відповідей)?</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) відповідні знання за фахом; 2) знання вітчизняного і зарубіжного досвіду у своєму професійному середовищі; 3) аналітичні здібності; 4) знання іноземної мови; 5) навички роботи з комп'ютером; 6) вміння працювати з потоком інформації відселяючи із нього головне; 8) здатність швидко переключатися з одного питання на інше; 9) здатність до самостійних дій в умовах невизначеності, здатність до адаптації в нових умовах діяльності; 10) готовність до співпраці та міжособистісної взаємодії (ділове спілкування, вміння працювати у команді тощо); 11) володіння інформаційно-технологічною культурою; 12) об'єктивність в судженнях, правова культура, порядність, чесність; 13) інше (вказіть) _____
<p>Які професійні компетенції та професійні якості молодого фахівця, обліковця з реєстрації бухгалтерських даних, вас цікавлять найбільше (виберіть не більше 5-х варіантів відповідей)?</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) професійна пам'ять; 2) професійне чуття; 3) професійне мислення; 4) самомотивація; 5) вміння переконувати; 6) вміння економити кошти організації; 7) вміння працювати в команді; 8) професійна мобільність та культура праці; 9) діловий етикет; 10) володіння інформаційно-комунікаційними технологіями; 11) прагнення до саморозвитку (узагальнення досвіду праці, професійне зростання); 12) знання спеціалізованих комп'ютерних програм ведення бухгалтерського обліку (1С Бухгалтерія тощо);
<p>Які особистісні якості молодого фахівця, обліковця з реєстрації бухгалтерських даних, ви найбільше вітаєте при прийомі його на роботу (виберіть не більше 3-х варіантів відповідей)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) комунікабельність, терплячість, стресостійкість; 2) особиста чарівність, доброзичливість; 3) неприйняття корупції; 4) логічне мислення; аналітичні здібності; 5) ошадливість, працьовитість, акуратність; 6) співчуття людям, відповідальність; 7) здатність до навчання впродовж життя; 8) інше (вказіть) _____
<p>Яких професійних знань та особистих якостей, на ваш погляд, не вистачає молодим обліковцям з реєстрації бухгалтерських даних, що приходять працювати до вас на підприємство у бухгалтерський підрозділ?</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) базових теоретичних знань з професії; 2) готовності до практичної діяльності; 3) конкурентоздатності на ринку праці в цілому; 4) самостійності, ініціативи; 5) відповідальності; 6) вміння працювати в колективі; 7) вільне володіння сучасними комп'ютерними та інформаційними технологіями; 8) знання спеціалізованого програмного забезпечення бухгалтерського діловодства; 9) все гаразд, нас все влаштовує 10) інше (вказіть) _____
<p>На які посади можливий прийом обліковців з реєстрації бухгалтерських даних без досвіду роботи у вашій компанії?</p>	

Продовж. табл. А.1.3

1	2
Яким чином ваше підприємство співпрацює з ПТНЗ у плані працевлаштування випускників, обліковців з реєстрації бухгалтерських даних?	1) так, підприємство надає ПТНЗ базу для практики та стажувань; 2) так, ми беремо участь у ярмарках вакансій, днях кар'єри і зустрічах ПТНЗ з роботодавцями; 3) так, ведемо безпосереднє працевлаштування за заявками ПТНЗ; 4) не співпрацювали, але хотіли б; 5) співпраці немає; 6) інше (вказіть) _____
Що ваша компанія готова зробити для підвищення якості підготовки випускника професійно-технічного навчального закладу за професією «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних»?	1) надати своїх фахівців для проведення теоретичних занять та майстер-класів; 2) забезпечити проходження виробничої та переддипломної практики студентами на базі підприємства; 3) сприяти поліпшенню матеріально-технічної бази професійно-технічного навчального закладу; 4) інші форми співробітництва _____
Який імідж випускників ПТНЗ, обліковців з реєстрації бухгалтерських даних, на ваш погляд, на ринку праці?	1) випускники з високими рівнем знань і підготовкою до практичної діяльності; 2) хороша теоретична база, але погано орієнтовані на практичну діяльність; 3) підготовка залишає бажати кращого; 4) важко відповісти; 5) інше (вказіть) _____
Чи плануєте ви розширювати штат співробітників бухгалтерії у категорії «кваліфікований робітник – технічний службовець» (обліковець з реєстрації бухгалтерських даних) в найближчі три роки, чим це обумовлено?	1) Плануємо розширювати штат тому, що: – існує дефіцит бухгалтерських кадрів (обліковців з реєстрації бухгалтерських даних), на яких покладена задача виконавчого характеру з питань оброблення первинної документації, ведення оперативного обліку, здійснення облікових та нормувальних робіт, тобто підготовка бухгалтерської документації до подальшого діловодства); – є необхідність в оновленні контингенту бухгалтерського підрозділу фахівцями, які проходять професійне становлення в умовах підприємства; – це вимога й потреба часу у професійно компетентних, професійно мобільних, кадрах бухгалтерської справи, що спроможні виконувати професійні дії починаючи з найменшого (виконавчого) рівня ведення бухгалтерського обліку в умовах нестабільності сучасної економіки – висококваліфікованих обліковців з реєстрації бухгалтерських даних. – інше (вказіть) _____ 2) розширювати штат бухгалтерії не плануємо; 3) планується скорочення штату.
Чи вважаєте ви, що є необхідність у покращенні педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних?	1) так, необхідно переглянути ДСПТО та оновити зміст професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних (привести до логічної відповідності ОКХ та посадову інструкцію, створити навчальну інформаційну систему бухгалтерського обліку тощо); 2) так, необхідно наблизити навчально-виробничий процес підготовки обліковців з реєстрації бухгалтерських даних до умов реального виробництва; 3) інше (вказіть) _____
Організація	
Сфера (галузь) діяльності організації	
Контактна інформація	

Дякуємо Вам за участь в опитуванні!

Модифіковано автором

Додаток А.2

**Загальна оцінка роботодавцями рівня кваліфікації обліковців
з реєстрації бухгалтерських даних**

Критерії	Суть питання	1	2	3	4	5
		----->				
А В	Володіння базовими професійними знаннями	4	7	3	1	0
	Вміння перенавчатися, засвоювати нові професії (професійна мобільність)	2	8	5	0	0
В Е	Рівень трудової (виконавчої) дисципліни, неприйняття корупції	1	1	10	3	0
	Рівень культури (загальнолюдської, професійної, інформаційно-комунікативної та технологічної, правової тощо)	2	2	6	5	0
	Готовність до співпраці та міжособистісної взаємодії (соціально-комунікаційні компетенції, ділове спілкування, вміння працювати у команді тощо)	0	3	9	3	0
С G	Ініціативність, творчий підхід до виконання професійних дій	6	7	2	0	0
	Вміння адаптуватися до нових обставин, використання нових можливостей (в умовах інформатизації виробничих процесів)	1	8	5	1	0
D I	Готовність працювати понадурочно, в режимі авралу	7	7	1	0	0
	Готовність працювати за меншу оплату праці (на початковому етапі, у важкі часи для підприємства та в умовах економічної кризи)	5	10	0	0	0
		28	46	41	13	0

Модифіковано автором

Додаток А.3

Базова кваліметрична модель загальної оцінки роботодавцями рівня кваліфікації обліковців з реєстрації бухгалтерських даних

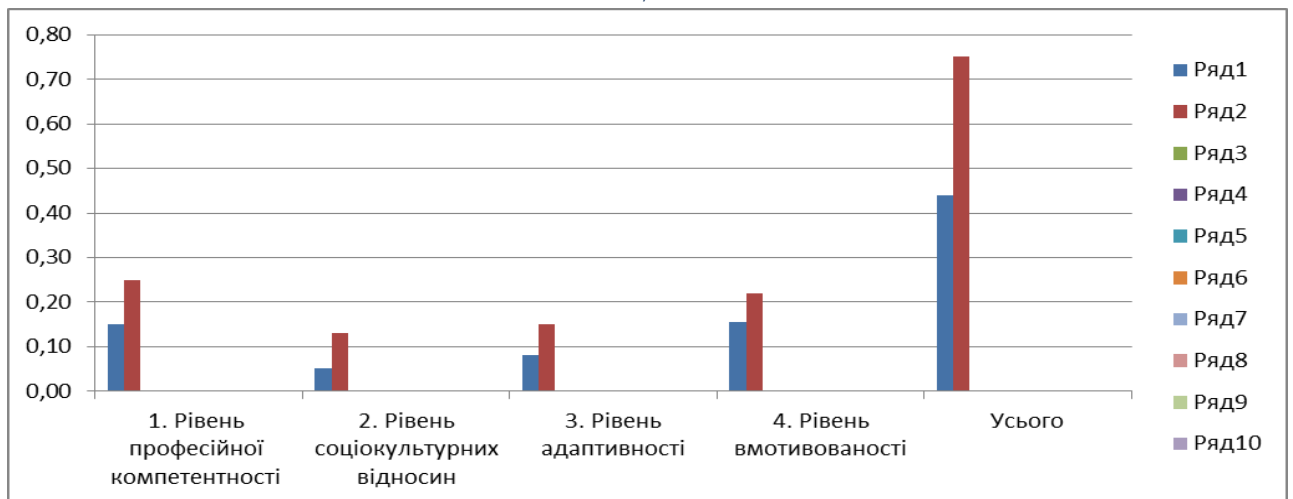
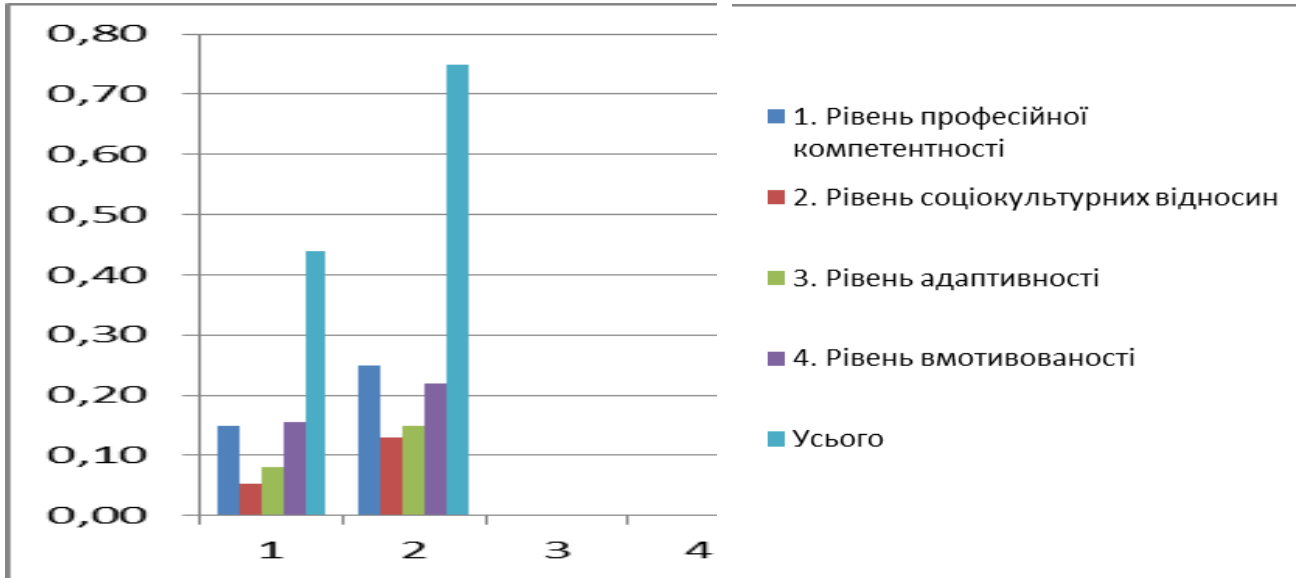
Фактор – Ф	вагомість - m	критерії	вагомість - v	коефіцієнт відповідності -К	значення коефіцієнта відповідності	часткова оцінка критеріїв	часткова оцінка факторів
1. Рівень професійної компетентності	0,30	1. Володіння базовими професійними знаннями	0,50	К1	0,55	0,28	0,15
		2. Вміння перенавчатися, засвоювати нові професії (професійна мобільність)	0,50	К2	0,45	0,23	
2. Рівень соціокультурних відносин	0,20	3. Рівень трудової (виконавчої) дисципліни, неприйняття корупції	0,32	К3	0,29	0,09	0,05
		4. Рівень культури (загальнолюдської, професійної, інформативної та технологічної, правової тощо)	0,33	К4	0,25	0,08	
		5. Готовність до співпраці та міжособистісної взаємодії (соціально-комунікаційні компетенції, ділове спілкування, вміння працювати у команді тощо)	0,35	К5	0,25	0,09	
3. Рівень адаптивності	0,20	6. Ініціативність, творчий підхід до виконання професійних дій	0,40	К6	0,33	0,13	0,08
		7. Вміння адаптуватися до нових обставин, використання нових можливостей (в умовах інформатизації виробничих процесів)	0,60	К7	0,45	0,27	
4. Рівень вмотивованості	0,30	8. Готовність працювати зверхурочно, у режимі терміновості	0,40	К8	0,40	0,16	0,16
		9. Готовність працювати за меншу оплату праці (на початковому етапі, у важкі часи для підприємства та в умовах економічної кризи держави)	0,60	К9	0,60	0,36	
Усього:	1,00						0,44

Для експертного оцінювання доцільно користуватися такою шкалою:
 0,00 - вимоги роботодавців практично не виконані;
 0,25 - вимоги роботодавців виконані на 25%;
 0,50 - вимоги роботодавців виконані на половину (50%);
 0,75 - вимоги роботодавців виконані більш, ніж на половину, але не повністю;
 1,00 - вимоги роботодавців виконані повністю (на 100%).

Дата вимірювання – " ____ " _____ 20__ р.

Підпис експерта (_____)

Підпис керівника структурного підрозділу підвідомчої установи (_____)

Розроблено автором

Додаток А.4

Посадова інструкція «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних» (зразок)

ЗАТВЕРДЖУЮ
(уповноважена особа)
(П.І.Б, підпис)
« ___ » _____ 20_ р.

I. Загальні положення

1. Обліковець відноситься до категорії технічних виконавців.
2. На посаду обліковця призначається особа, яка має середньо-технічну освіту.
3. Обліковець повинен знати:
  - Законодавство України.
  - Технічні характеристики товару, основні властивості.
  - Правила внутрішнього трудового розпорядку.
  - Правила и норми охорони праці техніки безпеки, виробничої санітарії, протипожежної безпеки.
4. Обліковець в своїй діяльності керується:
  - Цією посадовою інструкцією.
  - Внутрішніми документами підприємства.
5. Обліковець підпорядковується безпосередньо керівнику відділу обліку та контролю.
6. _____
7. _____

II. Завдання та обов'язки

1. Здійснювати операції по прийняттю, обліку первинної документації.
2. Перевіряє отримані первинні документи за формою та змістом.
3. Систематизує отримані первинні документи, переносить інформацію, відображену в цих документах в базу підприємства.
4. Контролює звіти по складах на правильність оформлення товарних накладних, підписів операторів, комірників, чи працівників відповідальних за видачу товару, правильність виписки товару.
5. Архівує звіти за останні 2 місяці.
6. Оформлює повернення по базі, перевіряє контрагентів, дати, ціни.
7. Перевіряє повернення здійсненні магазином.
8. Проводить звірку руху товару менеджер-склад-контрагент.
9. Контролює своєчасність подачі звітів з виправленнями комірниками складу.
10. При перевірці звітів вибірково звіряти накладні з базовими проводками, усувати недоліки в заповненні.
11. Вимагати від працівників відповідальних за оформлення документів які відображають рух товарно-матеріальних цінностей правильності заповнення первинних документів.
12. Виводить підсумки цифрової інформації в цих документах за її видами, напрямками та періодами.
13. Готує проміжні розрахунки, необхідні для здійснення обліку господарських операцій і подає їх до розгляду керівнику.
14. Своєчасно доповідати керівництву про всі обставини, які ускладнюють виконання безпосередніх функцій оператора.
15. Ніколи ні в якому вигляді не розголошувати інформацію поза підприємством про рух

товарно-матеріальних цінностей на підприємстві.

16. Використовувати інвентар за призначенням (ПК експлуатувати згідно інструкції).
17. Дотримуватись чистоти і порядку на робочому місці.
18. Забезпечувати збереження бухгалтерських документів.
19. Вчасно оформлювати вхідні накладні на товарний асортимент.
20. Готує дані та форми документів для розрахункових операцій.
21. Здійснює реєстрацію документів що надходять у підрозділ бухгалтерського обліку.
22. Комплектує документи у хронологічному порядку, забезпечує зручність користування ними при потребі перевірки.
23. _____
24. _____

III. Права

Обліковець має право:

1. Ознайомлюватись з рішеннями керівництва щодо його діяльності.
2. Приймати участь в обговоренні питань ефективного виконання ним своїх посадових обов'язків.
3. Вносити на розгляд керівника пропозиції щодо покращення діяльності відділу.
4. Підписувати візувати документи в межах своєї компетенції.
5. Вимагати від керівника сприяння щодо виконання своїх прав і обов'язків.
6. _____
7. _____

IV. Відповідальність

Обліковець несе відповідальність:

1. За неналежне виконання або невиконання своїх посадових обов'язків, передбачених даною посадовою інструкцією, - в межах, визначених діючим законодавством України.
2. За вчинення матеріальної шкоди, - в межах, визначених діючим законодавством України.
3. За здійснення в процесі виконання своїх посадових обов'язків вчинків, які тягнуть за собою кримінальну відповідальність, - в межах, визначених діючим законодавством України.
4. Обліковець несе повну матеріальну відповідальність за збереження первинних документів, правильність внесених в базу даних цифрових показників які відображають рух товарно-матеріальних цінностей, достовірність поданих на розгляд керівництва звітів.
5. _____
6. _____

УЗГОДЖЕНО

Керівник структурного підрозділу: _____ (підпис) _____ (П.І.Б)

« ____ » _____ р.

Начальник

юридичного відділу: _____ (підпис) _____ (П.І.Б)

« ____ » _____ р.

З інструкцією ознайомлений: _____ (підпис) _____ (П.І.Б)

« ____ » _____ р.

Матеріали з сайту: http://www.jobs.ua/job_description/view/1125/.

Додаток А.5

Порівняльний аналіз посадових інструкцій ОРБД

Таблиця А.5

№ з	Адреса сайту:	http://www.ksoft.ru/d_instr_doc.htm	www.borovik.com	http://www.jobs.ua/job_description/view/1125/
	Назва документу:	Посадова інструкція обліковця	Посадова інструкція - Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних	Посадова інструкція обліковця
1	2	3	4	5
І.	<i>Загальні положення</i>	<p>1. Обліковець відноситься до категорії технічних виконавців.</p> <p>2. На посаду обліковця призначається особа, яка має початкову професійну освіту без пред'явлення вимог до стажу роботи або основна загальна освіта і спеціальна підготовка за встановленою програмою без пред'явлення вимог до стажу роботи.</p> <p>3. Призначення на посаду обліковця і звільнення з неї здійснюється наказом ди-ректора підприємства.</p> <p>4. Обліковець повинен знати:</p> <p>4.1. Положення, інструкції, інші керівні матеріали і нормативні документи, що стосуються організації оперативного обліку.</p> <p>4.2. Основи організації виробництва.</p> <p>4.3. Організацію оперативного обліку.</p> <p>4.4. Форми первинної документації, порядок їх заповнення.</p> <p>4.5. Одиниці виміру обсягу що випускається підприємством.</p> <p>4.6. Правила експлуатації технічних засобів.</p> <p>4.7. Основи законодавства про працю.</p> <p>4.8. Правила внутрішнього трудового розпорядку.</p> <p>4.9. Правила і норми охорони праці, техніки безпеки, виробничої санітарії та протипожежного захисту.</p> <p>5. На час відсутності обліковця його обов'язки</p>	<p>1. Посада «Обліковець» відноситься до категорії «Технічні службовці».</p> <p>2. Кваліфікаційні вимоги - повна загальна середня освіта та професійно-технічна освіта або повна загальна середня освіта та професійна підготовка на виробництві. Без вимог до стажу роботи.</p> <p>3. Призначається на посаду та звільняється з посади наказом по організації (під-приємству / організації).</p> <p>4. Знає та застосовує у діяльності:</p> <p>4.1. Нормативні, методичні та інші інструктивні матеріали з організації та ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності;</p> <p>4.2. Основи облікової політики, систему реєстрів бухгалтерського обліку, порядок і способи реєстрації інформації.</p> <p>4.3. Правила документообігу і технологію оброблення облікової інформації на підприємстві.</p> <p>4.4. Систему і форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності та контролю.</p> <p>5. Під час відсутності заміщається особою, призначеною в установленому порядку, яка набуває відповідних прав і несе відповідальність за належне виконання покладених на нього обов'язків ви конус</p>	<p>1. Обліковець відноситься до категорії технічних виконавців.</p> <p>2. На посаду обліковця призначається особа, яка має середньо-технічну освіту.</p> <p>3. Обліковець повинен знати:</p> <p>1. Законодавство України.</p> <p>2. Технічні характеристики товару, основні властивості.</p> <p>3. Правила внутрішнього трудового розпорядку.</p> <p>4. Правила и норми охорони праці техніки безпеки, виробничої санітарії, протипожежної безпеки.</p> <p>4. Обліковець в своїй діяльності керується:</p> <p>1. Цією посадовою інструкцією.</p> <p>2. Внутрішніми документами підприємства.</p> <p>5. Обліковець підпорядковується безпосередньо керівнику відділу обліку та контролю.</p>

Продовж. табл. А.5

1	2	3	4	5
		<p>особа, призначена наказом директора підприємства. Дана особа набуває відповідних прав і несе відповідальність за належне виконання покладених на нього обов'язків.</p>		
II.	<p><i>Характеристика робіт, завдання та посадові обов'язки</i></p>	<p>1. Веде роботи з різних видів оперативного обліку (обсягу готової продукції, витрати сировини, матеріалів, палива, енергії, споживаних у виробництві).</p> <p>2. Проводить відповідні записи в первинних документах (нарядах, матеріальних та прибуткових ордерах, вимогах, накладних тощо) за видами обліку, в журналах або на картках.</p> <p>3. Підводить підсумки і складає встановлену звітність, відомості і зведення.</p> <p>4. Вживає необхідних заходів щодо використання сучасних технічних засобів</p>	<p>1. Перевіряє одержані первинні документи за формою та змістом, у разі відсутності на них обов'язкових реквізитів передає їх керівнику підрозділу (відділу, управління) бухгалтерського обліку для прийняття рішення.</p> <p>2. Систематизує одержані первинні документи, переносить інформацію, відображену в цих документах, у потрібному аналітичному розрізі у відомості (допоміжні відомості, аркуші-розшифровки), виводить підсумки цифрової інформації у цих документах за її видами, напрямками та періодами.</p> <p>3. На документах, дані яких включено бухгалтером до облікових реєстрів, зазначає номер відповідних облікових реєстрів і порядкові номери запису в них (номер рядка).</p> <p>4. Готує проміжні розрахунки, необхідні для здійснення обліку господарських операцій, та подає їх на розгляд, а також дані та форми документів для розрахункових операцій.</p> <p>6. Вносить записи в журнали обліку бланків суворої звітності, цінних паперів тощо.</p> <p>7. Здійснює реєстрацію документів бухгалтерського обліку, які надходять до підрозділу (відділу, управління).</p>	<p>1. Здійснює операції по прийняттю, обліку первинної документації.</p> <p>2. Перевіряє отримані первинні документи за формою та змістом.</p> <p>3. Систематизує отримані первинні документи, переносить інформацію, відображену в цих документах в базу підприємства.</p> <p>4. Контролює звіти по складах на правильність оформлення товарних накладних, підписів операторів, комірників, чи працівників відповідальних за видачу товару, правильність виписки товару, а також своєчасність подачі звітів з виправленнями комірниками складу.</p> <p>5. Архівує звіти за останні 2 місяці.</p> <p>6. Оформлює повернення по базі, перевіряє контрагентів, дати, ціни.</p> <p>7. Перевіряє повернення здійсненні магазином.</p> <p>8. Проводить звірку руху товару менеджер – склад – контрагент.</p> <p>9. При перевірці звітів вибірково звіряє накладні з базовими проводками, усувати недоліки в заповненні.</p> <p>10. Вимагає від працівників відповідальних за оформлення документів, які відображають рух товарно - матеріальних цінностей правильності заповнення первинних документів.</p>

Продовж. табл. А.5

1	2	3	4	5
			<p>8. Комплектує в хронологічному порядку документи після їх оброблення, нумерує аркуші, складає внутрішній опис документів, засвідчувальний напис справи, підшиває або опрацює, оформлює обкладинку (титульний лист).</p> <p>9. Передає на зберігання або веде формування, систематизацію та зберігання справ у структурному підрозділі.</p> <p>10. Знає, розуміє і застосовує діючі нормативні документи, що стосуються його діяльності, а також виконує вимоги нормативних актів про охорону праці та навколишнього середовища та дотримується норм, методів і прийомів безпечного виконання робіт.</p>	<p>11. Виводить підсумки цифрової інформації в цих документах за її видами, напрямками та періодами.</p> <p>12. Готує проміжні розрахунки, необхідні для здійснення обліку господарських операцій і подає їх до розгляду керівнику.</p> <p>13. Своєчасно доповідає керівництву про всі обставини, які ускладнюють виконання безпосередніх професійних функцій.</p> <p>14. Не розголошує інформацію поза підприємством про рух товарно-матеріальних цінностей на підприємстві.</p> <p>15. Використовує інвентар за призначенням (ПК експлуатує згідно інструкції).</p> <p>16. Дотримується чистоти і порядку на робочому місці.</p> <p>17. Забезпечує збереження бухгалтерських документів.</p> <p>18. Вчасно оформлює приходні накладні на товарний асортимент.</p> <p>19. Готує дані та форми документів для розрахункових операцій.</p> <p>20. Здійснює реєстрацію документів що надходять у підрозділ бухгалтерського обліку.</p> <p>21. Комплектує документи у хронологічному порядку та забезпечує зручність користування ними при потребі перевірки.</p>
III	Права	<p>Обліковець має право:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Знайомитися з проектами рішень керівництва організації, що стосуються його діяльності. 2. Вносити на розгляд керівництва пропозиції 	<p>Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних має право:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вживати дії для запобігання та усунення випадків будь-яких порушень або невідповідностей. 2. Отримувати всі передбачені законодавством соціальні гарантії. 	<p>Обліковець має право:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ознайомлюватися з рішеннями керівництва щодо його діяльності. 2. Приймати участь в обговоренні питань ефективного виконання ним своїх посадових обов'язків.

Продовж. табл. А.5

1	2	3	4	5
		<p>щодо вдосконалення роботи, пов'язаної з передбаченими даною інструкцією обов'язками.</p> <p>3. Повідомляти безпосередньому керівнику про всі виявлені в процесі виконання своїх посадових обов'язків недоліки у виробничій діяльності підприємства (його структурних підрозділах) і вносити пропозиції щодо їх усунення.</p> <p>4. Запитувати особисто або за дорученням безпосереднього керівника від працівників підрозділів інформацію і документи, необхідні для виконання його посадових обов'язків.</p> <p>5. Вимагати від керівництва підприємства сприяння у виконанні своїх посадових обов'язків і прав.</p>	<p>3. Вимагати сприяння у виконанні своїх посадових обов'язків і здійсненні прав щодо створення організаційно-технічних умов, необхідних для виконання посадових обов'язків та надання необхідного обладнання та інвентарю.</p> <p>4. Знайомитися з проектами документів, що стосуються його діяльності.</p> <p>5. Запитувати і отримувати документи, матеріали та інформацію, необхідні для виконання своїх посадових обов'язків і розпоряджень керівництва.</p> <p>6. Підвищувати свою професійну кваліфікацію.</p> <p>7. Повідомляти про виявлені в процесі своєї діяльності порушення і невідповідності і вносити пропозиції щодо їх усунення.</p> <p>8. Ознайомлюватися з документами, що визначають права та обов'язки за займаною посадою, критерії оцінки якості виконання посадових обов'язків.</p>	<p>3. Вносити на розгляд керівника пропозиції щодо покращення діяльності відділу.</p> <p>4. Підписувати візувати документи в межах своєї компетенції.</p> <p>5. Вимагати від керівника сприяння щодо виконання своїх прав і обов'язків.</p>
IV	Відповідальність	<p>1. За неналежне виконання або невиконання своїх посадових обов'язків, передбачених цією посадовою інструкцією, - в межах, визначених чинним трудовим законодавством.</p> <p>2. За правопорушення, скоєні в процесі здійснення своєї діяльності - в межах, визначених чинним адміністративним, кримінальним та цивільним законодавством.</p> <p>3. За завдання матеріальної шкоди - в межах, визначених чинним трудовим і цивільним законодавством.</p>	<p>1. За невиконання або не своєчасне виконання покладених цією посадовою інструкцією обов'язків та (або) невикористання наданих прав.</p> <p>2. За недотримання правил внутрішнього трудового розпорядку, охорони праці, техніки безпеки, виробничої санітарії та протипожежного захисту.</p> <p>3. За розголошення інформації про організацію (підприємство/установу), що відноситься до комерційної таємниці.</p> <p>4. За невиконання або неналежне виконання вимог внутрішніх нормативних документів організації (підприємства /установи) та законних розпоряджень керівництва.</p>	<p>1. За неналежне виконання або невиконання своїх посадових обов'язків, передбачених даною посадовою інструкцією, - в межах, визначених діючим законодавством.</p> <p>2. За вчинення матеріальної шкоди, - в межах, визначених діючим законодавством України.</p> <p>3. За здійснення в процесі виконання своїх посадових обов'язків вчинків, які тягнуть за собою кримінальну відповідальність, - в межах, визначених діючим законодавством України.</p> <p>4. Несе повну матеріальну відповідальність за збереження первинних документів, правильність</p>

Продовж. табл. А.5

1	2	3	4	5
			<p>5. За правопорушення, скоєні в процесі своєї діяльності, в межах, встановлених чинним адміністративним, кримінальним та цивільним законодавством.</p> <p>6. За завдання матеріального збитку організації (підприємству/установі) в межах, встановлених чинним адміністративним, кримінальним та цивільним законодавством.</p> <p>7. За неправомірне використання наданих службових повноважень, а також використання їх в особистих цілях.</p>	<p>внесених в базу даних цифрових показників які відображають рух товарно-матеріальних цінностей, достовірність поданих на розгляд керівництва звітів.</p>

Таблицю сформовано автором

Додаток А.6

Порівняльний аналіз відповідності освітньої кваліфікаційної характеристики і функціонально-посадових обов'язків ОРБД

Таблиця А.6

Освітня кваліфікаційна характеристика випускника ДСПТО 4121.К74039-2006	Освітня кваліфікаційна характеристика випускника ДСПТО 4121.ОК.74.12-2013	Посадова інструкція та результати опитування щодо вимог роботодавця
1	2	3
<p>I. Кваліфікаційні вимоги</p> <p>1. Знає нормативні, методичні та інші інструктивні матеріали з організації та ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності; основи облікової політики, систему регістрів бухгалтерського обліку, порядок і способи реєстрації інформації, правила документообігу і технологію оброблення облікової інформації на підприємстві; систему і форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності та контролю; інформаційні технології.</p> <p>2. Перевіряє одержані первинні документи за формою та змістом, у разі відсутності на них обов'язкових реквізитів передає їх керівнику підрозділу (відділу, управління) бухгалтерського обліку для прийняття рішення.</p> <p>3. Систематизує одержані первинні документи, переносить інформацію, відображену в цих документах, у потрібному аналітичному розрізі у відомості (допоміжні відомості, аркуші-розшифровки), виводить підсумки цифрової інформації у цих документах за її видами, напрямками та періодами.</p> <p>4. На документах, дані яких включено бухгалтером до облікових реєстрів, зазначає номер відповідних облікових регістрів і порядкові</p>	<p>I. Кваліфікаційні вимоги</p> <p>1. Знає нормативні, методичні та інші інструктивні матеріали з організації та ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності; основи облікової політики, систему регістрів бухгалтерського обліку, порядок і способи реєстрації інформації, правила документообороту і технологію оброблення облікової інформації на підприємстві; систему і форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності та контролю.</p> <p>2. Перевіряє одержані первинні документи за формою та змістом, у разі відсутності на них обов'язкових реквізитів передає їх керівнику підрозділу (відділу, управління) бухгалтерського обліку для прийняття рішення.</p> <p>3. Систематизує одержані первинні документи, переносить інформацію, відображену в цих документах, у потрібному аналітичному розрізі у відомості (допоміжні відомості, аркуші-розшифровки), виводить підсумки цифрової інформації у цих документах за її видами, напрямками та періодами.</p> <p>4. Використовує в разі необхідності засоби попередження і усунення природних і непередбачених негативних явищ (пожежі, аварії, поєни тощо).</p>	<p>I. Характеристика робіт, завдання та посадові обов'язки.</p> <p>1. Знає нормативні, методичні та інші інструктивні матеріали з організації та ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності; основи облікової політики, систему регістрів бухгалтерського обліку, порядок і способи реєстрації інформації, правила документообігу і технологію оброблення облікової інформації на підприємстві; систему і форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності та контролю; основи законодавства України; основи організації виробництва; правила експлуатації комп'ютерної техніки; інформаційну систему бухгалтерського обліку; спеціалізовані бухгалтерські програми і технології ведення статистичного обліку, обліку грошових операцій, облікових і нормувальних робіт.</p> <p>2. Перевіряє одержані первинні документи за формою та змістом, у разі відсутності на них обов'язкових реквізитів передає їх керівнику підрозділу (відділу, управління) бухгалтерського обліку для прийняття рішення.</p> <p>3. Систематизує одержані первинні документи</p>

1	2	3
<p>номери запису в них (номер рядка).</p> <p>5. Готує проміжні розрахунки, необхідні для здійснення обліку господарських операцій, та подає їх розгляд, а також дані та форми документів для розрахункових операцій.</p> <p>6. Вносить записи в журнали обліку бланків суворої звітності, цінних паперів тощо.</p> <p>7. Здійснює реєстрацію документів бухгалтерського обліку, які надходять до підрозділу (відділу, управління).</p> <p>8. Комплектує в хронологічному порядку документи після їх оброблення, нумерує аркуші, складає внутрішній опис документів, засвідчувальний напис справи, підшиває або оправляє, оформлює обкладинку (титульний лист).</p> <p>9. Передає на зберігання або веде формування, систематизацію та зберігання справ у структурному підрозділі.</p>		<p>менти, переносить інформацію, відображену в цих документах, у потрібному аналітичному розрізі у відомості (допоміжні відомості, аркуші-розшифровки), виводить підсумки цифрової інформації у цих документах за її видами, напрямками та періодами; переносить інформацію, відображену в цих документах в базу підприємства.</p> <p>4. На документах, дані яких включено бухгалтером до облікових реєстрів, зазначає номер відповідних облікових реєстрів і порядкові номери запису в них (номер рядка).</p> <p>5. Готує проміжні розрахунки, необхідні для здійснення обліку господарських операцій, та подає їх на розгляд, а також дані та форми документів для розрахункових операцій.</p> <p>6. Вносить записи в журнали обліку бланків суворої звітності, цінних паперів.</p> <p>7. Здійснює реєстрацію документів бухгалтерського обліку, які надходять до підрозділу (відділу, управління).</p> <p>8. Комплектує в хронологічному порядку документи після їх оброблення, нумерує аркуші, складає внутрішній опис документів, засвідчувальний напис справи, підшиває або оправляє, оформлює обкладинку (титульний лист).</p> <p>9. Передає на зберігання або веде формування, систематизацію та зберігання справ у структурному підрозділі, забезпечує збереження бухгалтерських документів.</p>

1	2	3
<p><i>Кваліфікаційні вимоги</i> Повна загальна середня освіта та професійно-технічна освіта або повна загальна середня освіта та професійна підготовка на виробництві. Без вимог до стажу роботи</p> <p><i>Сфера професійного використання випускника:</i> 1. Статистичний облік. 2. Грошові операції. 3. Облікові і нормувальні роботи.</p>	<p><i>Вимоги до освітнього рівня осіб, які навчаються в системі ПТО:</i> Повна загальна середня освіта.</p> <p>Без вимог до стажу роботи.</p> <p><i>Сфера професійного використання випускника:</i> Діяльність у сфері бухгалтерського обліку та аудиту.</p>	<p>10. Знає, розуміє і застосовує діючі нормативні документи, що стосуються його діяльності, а також виконує вимоги нормативних актів про охорону праці та нав-колишнього середовища та дотримується норм, методів і прийомів безпечного ви-конання робіт (робота з ПК).</p> <p>11. Контролює звіти по складах на правильність оформлення товарних накладних, підписів операторів, комірників, чи працівників відповідальних за видачу товару, правильність виписки товару, а також своєчасність подачі звітів з виправленнями комірниками складу.</p> <p>12. Архівує звіти за останні 2 місяці.</p> <p>13. Оформлює повернення по базі, перевіряє контрагентів, дати, ціни (робота в ІСБО).</p> <p>16. При перевірці звітів вибірково звіряє накладні з базовими проводками, усуває недоліки в заповненні. 17. Вимагає від працівників відповідальних за оформлення документів, що відображають рух товарно-матеріальних цінностей правильності заповнення первинних документів.</p> <p>18. Виводить підсумки цифрової інформації в цих документах за її видами, напрямками та періодами.</p> <p>19. Своєчасно доповідає керівництву про всі обставини, які ускладнюють виконання безпосередніх професійних функцій.</p> <p>20. Не розголошує інформацію поза під-</p>

Продовж. табл. А.6

1	2	3
		<p>приємством про рух товарно-матеріальних цінностей на підприємстві.</p> <p>21. Використовує ПК за призначенням згідно інструкції.</p> <p>22. Дотримується чистоти і порядку на робочому місці.</p> <p><i>Кваліфікаційні вимоги:</i> Повна загальна середня освіта та професійно-технічна освіта або повна загальна середня освіта та професійна підготовка на виробництві. Без вимог до стажу роботи.</p>

Таблицю сформовано автором

Додаток Б

ІНТЕРПОЛЯЦІЯ НАУКОВИХ ПОНЯТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ

Додаток Б.1

Інтерполяція поняття «педагогічні умови» у науковій теорії

Таблиця Б.1

Автор (джерело)	Формулювання	Примітка
1	2	3
Н. Волкова [48]	<p>Виділено наступні педагогічні умови підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю, а саме: застосування інтеграційного підходу до вивчення економічних дисциплін; використання інноваційних підходів діяльності педагогів; урахування рівнів професійної адаптованості фахівців економічного профілю; вільне володіння комп'ютерною технікою; забезпечення взаємозв'язку навчального матеріалу фундаментальних економічних дисциплін зі змістом господарської діяльності підприємств при набутті студентами знань, умінь та навичок вирішення організаційно-управлінських та фінансово-господарських завдань; надання спрямованості фундаментальної економічної освіти на формування в студентів мотивів до оволодіння професійно значущими знаннями та вміннями; наближення процесу підготовки студентів до практичної діяльності економіста сучасного підприємства.</p>	<p>урахування рівнів професійної адаптованості, формування мотивів, сучасного підприємства. до практичної діяльності наближення процесу підготовки</p>
В. Жернов [85]	<p>В залежності від способу впливу на освітній процес, педагогічні умови підрозділяються на зовнішні та внутрішні; визначає, що зовнішні умови виступають продуктом функціонування політичної, соціально-економічної, освітньої та ін. систем зовнішнього середовища й реалізуються через відповідні фактори; під внутрішніми визнає педагогічні умови, які є похідними завданнями відповідного педагогічного процесу та являють собою сукупність педагогічних заходів, що забезпечують ефективне рішення цих завдань. У педагогіці умови часто відносяться до факторів навчання і виховання поряд з предметом підготовки, освіти тощо.</p>	<p>педагогічні умови підрозділяються на зовнішні та внутрішні</p>
Н. Житник [86]	<p>Виділяє основні педагогічні умови успішної діяльності коледжів, а саме: науково-методичне забезпечення навчально-виховного процесу, впровадження у навчальний процес новітніх технологій; організація самостійної роботи студентів; активізація науково-дослідної діяльності викладачів і студентів; здійснення диференціації навчального процесу з метою забезпечення особистісно-орієнтованого підходу.</p>	<p>впровадження у навчальний процес новітніх технологій;</p>

1	2	3
Н. Жукович-Дородних [89]	Під педагогічними умовами фахової підготовки студентів економічних спеціальностей розуміє сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів навчально-виховного процесу (а саме професійної-практичної підготовки), від реалізації яких залежить рівень сформованості професійних умінь майбутніх фахівців.	сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів
С. Іванченко [109]	Визначає педагогічну умову як обставину, яка впливає на розвиток професійних та особистісних якостей студентів, врахування якої необхідне для ефективного формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання. Виділяє наступні педагогічні умови: створення позитивної мотиваційної настанови на професійну мобільність при особистісно-орієнтованому навчанні; використання міжпредметних зв'язків у процесі навчання майбутніх економістів; застосування сучасних інформаційних технологій для навчання студентів засобом розв'язання професійних завдань .	педагогічна умова як обставина, яка впливає на розвиток професійних та особистісних якостей
С. Ященко [343] О. Кривонос [138]	Якщо, на думку С. Ященко, умова – це середовище, в якому реалізується виявлений причинно-наслідковий зв'язок між досліджуваними предметами, подіями, явищами, процесами, то О. Кривонос додає те, що це середовище не виникає само по собі , а має бути штучно створеним суб'єктами навчального процесу.	умова – це середовище... це середовище не виникає само по собі
В. Коваль [121]	Однією з педагогічних умов професійної підготовки вважає створення позитивної мотивації у студентів до формування особистісних та професійних якостей. Велику роль у процесі мотивації, на думку дослідниці, «відіграє пізнавальний інтерес, який є однією з головних умов ефективності навчання та його організації».	створення позитивної мотивації

1	2	3
А. Литвин [159, с. 28]	...педагогічні умови – комплекс спеціально спроектованих генеральних чинників впливу на зовнішні та внутрішні обставини навчально-виховного процесу й особистісні параметри всіх його учасників; ...педагогічні умови забезпечують цілісність навчання та виховання в інформаційно-освітньому середовищі навчального закладу відповідно до вимог суспільства та запитів ринку праці, сприяють всебічному гармонійному розвитку особистості та створюють сприятливі можливості для виявлення її задатків, врахування потреб і формування загальнолюдських і професійно важливих якостей, ключових кваліфікацій, загальних і професійних компетенцій»	забезпечують цілісність навчання та виховання в інформаційно-освітньому середовищі навчального закладу
В. Манько [171, с. 153–161]	Взаємозв'язана сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик функціонування , що забезпечують високу результативність навчального процесу і відповідають психолого-педагогічним критеріям оптимальності педагогічні умови визначає як взаємопов'язану сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик функціонування, яка забезпечує високу результативність навчального процесу і відповідає психолого-педагогічним критеріям оптимальності.	взаємозв'язана сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик функціонування
І. Мельничук [177]	Під педагогічними умовами професійної підготовки майбутніх економістів-міжнародників розуміється сукупність взаємозалежних елементів освітнього середовища – чинників , що визначаються й усвідомлюються учасниками педагогічної взаємодії, реалізуються в навчально-виховному процесі ВНЗ, спонукають викладачів і студентів до активізації власної діяльності з метою оптимізації професіогенезу майбутніх фахівців на сучасному етапі реформування системи освіти в Україні.	сукупність взаємозалежних елементів освітнього середовища – чинників
А. Найн [187]	Сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів, матеріально-просторового середовища, спрямованих на вирішення поставлених задач.	сукупність об'єктивних можливостей

1	2	3
С. Ожегов [202]	Як сукупність взаємозалежних і взаємообумовлених обставин процесу діяльності єдність об'єктивного і суб'єктивного.	сукупність взаємозалежних і взаємообумовлених обставин процесу
О. Пехота [216]	Категорія, що визначається як система певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, які об'єктивно склалися чи суб'єктивно створені, необхідні для досягнення конкретної педагогічної мети.	система певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій
А. Семенова за В. Стасюк [282]	Визначає «педагогічні умови» як обставини, за яких залежить та відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості, групою людей.	«педагогічні умови» як обставини
В. Стасюк [290]	Доводить, що професійна підготовка буде більш продуктивною, якщо враховувати ті педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців, які цілком дозволять готувати висококваліфікованих економістів, здатних працювати в комп'ютерних мережах; володіють навичками електронного бізнесу; вміють самостійно мислити, вільно оперувати ринковими поняттями; аналізувати ринкову ситуацію, прогнозувати її розвиток; приймати ефективні рішення, що відповідають реальній ситуації, обґрунтовувати їх; вільно володіють комп'ютерною й офісною технікою та ін. Визначає певні педагогічні умови, а саме: організація педагогічного процесу, спрямованого на формування та розвиток професійної готовності майбутнього фахівця; застосування особистісно-орієнтованого підходу до підготовки майбутніх економістів, створення особистісно-орієнтованих взаємовідносин; ліквідація дублювання змісту економічної освіти шляхом удосконалення та максимального розвитку міжпредметних зв'язків між школою та ВНЗ; використання віртуальних методів навчання із застосуванням інформаційних технологій.	педагогічні умови як обставини, що формують ІТ-компетентності (здатність працювати в комп'ютерних мережах, оперування ринковими поняттями електронного бізнесу та ін.)
О. Федорова [313]	Під педагогічними умовами розуміє сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних форм та матеріальних можливостей її здійснення, що забезпечують успішне вирішення поставленого завдання.	сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних форм та матеріальних можливостей

Таблицю сформовано автором

Додаток Б.2

Інтерполяція терміну «педагогічна технологія»

Таблиця Б.2

№ позиції	Педагогічна технологія	Наукові представники позиціонування	Примітка автора (сінтез висловлювань науковців)
1	2	3	4
1.	<p>Педагогічна технологія як засіб, як виробництво та застосування методичного інструментарію, апаратури, навчального обладнання та технічних засобів навчання для навчального процесу.</p> <p>В глосарії термінів (Париж, ЮНЕСКО) вказано, що в первинному сенсі педагогічна технологія позначається як використання в педагогічних цілях засобів, породжених революцією в області комунікацій, таких, як аудіовізуальні засоби, телебачення, комп'ютери та ін. види.</p>	<p>В. Бухвалов, В. Паламарчук, Б. Ліхачьов, С. Смирнов, Н. Крилова, Р. де Кіффер, М. Мейер</p>	<p>Педагогічна технологія – сукупність психолого-педагогічних установок, організаційно-методичний інструментарій педагогічного процесу (сукупність засобів і методів), новий тип засобів навчання, тобто це засоби навчальної діяльності.</p>
2.	<p>Педагогічна технологія як спосіб – процес комунікації (спосіб, модель, техніка виконання навчальних завдань), заснований на визначеному алгоритмі, програмі, системі взаємодії учасників педагогічного процесу.</p> <p>Педагогічна технологія як мистецтво викладання, виховання.</p>	<p>В. Беспалько, М. Чошанов, В. Сластьонин, В. Монахов, А. Кушнір, Б. Скіннер, С. Гібсон, Т. Сакамото та ін.</p>	<p>Педагогічна технологія – це систематичне використання людей, ідей, навчальних матеріалів, техніка реалізації навчального процесу, складова процесуальної частини дидактичного процесу, проектування й точне відтворення гарантуючих успіх оптимальних педагогічних дій, модель спільної педагогічної діяльності з проектування, організації та проведення навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів та педагогів.</p>
3	<p>Педагогічні технології як науковий напрям розглядаються як поширена галузь знань, що спирається на дані соціальних, управлінських та природничих наук.</p> <p>Ця позиція вимагає від технології однозначної де-</p>	<p>П. Підкасистий, В. Гузеєв, М. Ераут, Р. Кауфман, С. Ведемейер</p>	<p>Педагогічна технологія – новий напрям у педагогічній науці, що займається конструюванням оптимальних навчальних систем, проектуванням навчальних процесів, це система, яка включає до себе вихідні дані та сплановані результати навчання,</p>

1	2	3	4
	термінації, гарантованих результатів (навіть в області імовірнісних характеристик).		засоби діагностування поточного стану учнів, набір моделей навчання й критерії їх вибору, це швидко розвиваюча галузь знань, міждисциплінарний конгломерат з елементами біхевіористської психології, соціальної філософії, техніки, теорії комунікації, аудіовізуальної освіти.
4.	Педагогічні технології як багатомірне поняття являють багатоаспектний підхід, їх пропонується розглядати як багатовимірний процес	М. Кларін, В. Давидов, Г. Селевко, Є. Коротаєва, П. Лузан, В. Штейнберг, Д. Фінн, К. Сілбер, П. Мітчелл, Р. Томас	Педагогічна технологія як системна сукупність і порядок функціонування всіх особистистних, інструментальних і методологічних засобів, комплексний інтегративний процес, галузь досліджень і практики, системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання та засвоєння знань з врахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, це система функціонування всіх компонентів педагогічного процесу, що будується на науковій основі, програмована в часі і просторі, що приводить до встановлених результатів.

Додаток В

МАТЕРІАЛИ КОНТЕНТ-АНАЛІЗУ НОРМАТИВНО-ПЛАНУЮЧОЇ І ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПОСАДОВОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ (ДЖЕРЕЛА ВИДІЛЕННЯ КОМПОНЕНТІВ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОРБД)

Додаток В.1

Типовий навчальний план

(витяг із ДСПТО 4121.ОК.74.12-2013, затвердженого МОН України Професія «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних»)

Професія – Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних

Кваліфікація – Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних

Загальний фонд навчального часу – 1315 годин

№	Предмети	Кількість годин	
		Всього	З них на лабораторно-практичні роботи
1.	Загально професійна підготовка	67	4
1.1	Інформаційні технології	14	4
1.2	Основи правових знань	17	
1.3	Правила дорожнього руху	8	
1.4	Основи галузевої економіки і підприємництва	17	
1.5	Резерв часу	11	
2.	Професійно-теоретична підготовка	441	164
2.1	Бухгалтерський облік	263	119
2.2	Економіка підприємства	43	12
2.3	Основи статистики	19	8
2.4	Фінанси	17	
2.5	Інформаційні системи і технології в обліку	40	25
2.6	Охорона праці	15	
2.7	Основи оподаткування	44	
3.	Професійно-практична підготовка	775	
3.1	Виробниче навчання	348	
3.2	Виробнича практика	427	
4.	Консультації	25	
5.	Державна кваліфікаційна атестація	7	
6.	Загальний обсяг навчального часу (без п. 4):	1290	168

Перелік кабінетів, лабораторій, майстерень для підготовки кваліфікованих робітників за професією «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних»

1. Кабінети:

- Інформаційної технології
- Бухгалтерського обліку
- Основ статистики
- Фінансів
- Інформаційних систем і технологій в обліку
- Охорони праці та правил дорожнього руху

2. Лабораторії:

- Інформаційної технології
- Бухгалтерського обліку
- Економіки підприємства
- Основ статистики
- Інформаційних систем і технологій в обліку

Додаток В.2

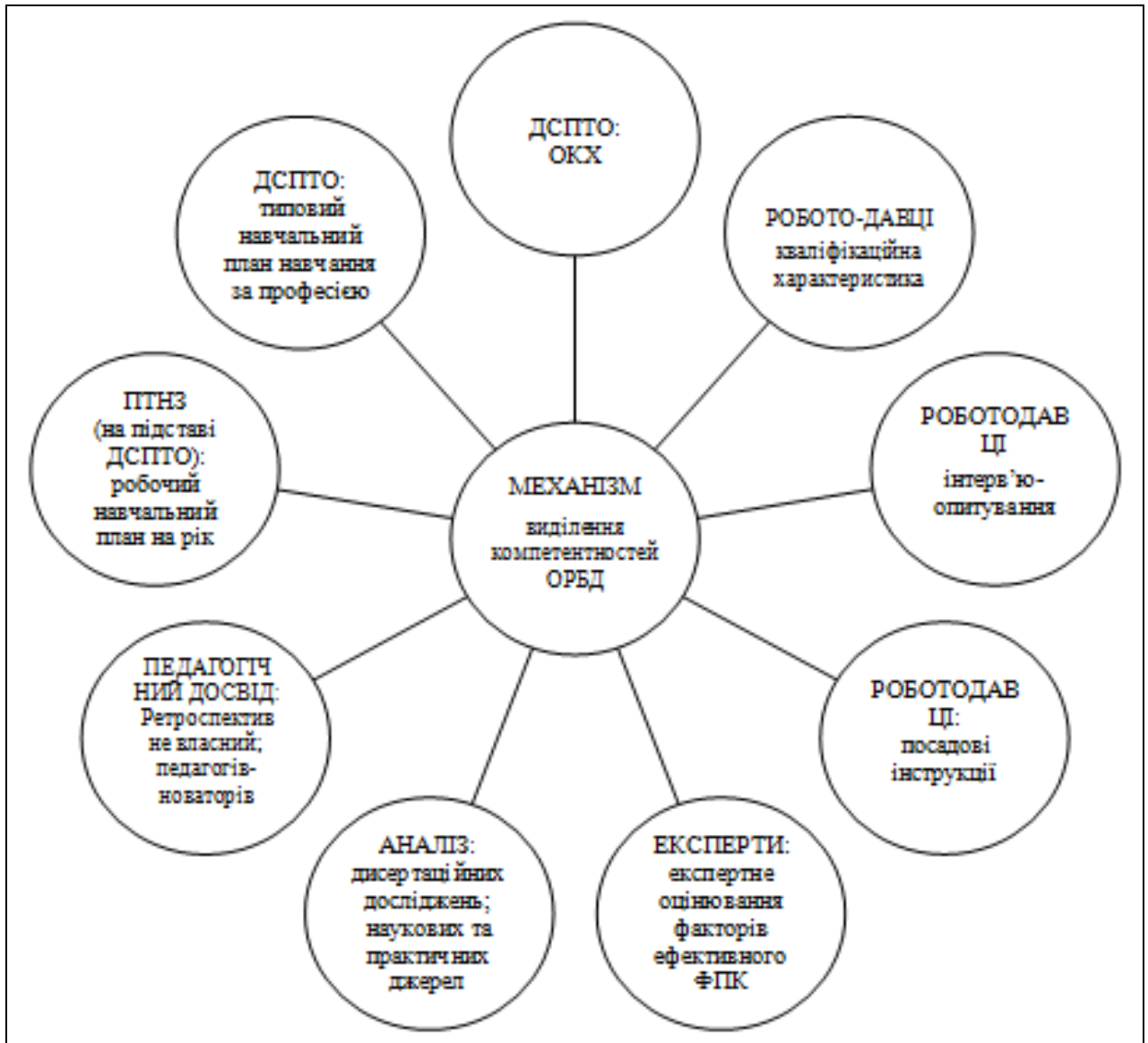
Порівняльна характеристика ДСПТО 4121.ОК.74.12-2006 та ДСПТО 4121.ОК.74.12-2013

№	Навчальний предмет (вид підготовки)	2006		2013		Примітка	
		навч. годин		навч.годин			
		всього	з них ЛПЗ	всього	з них ЛПЗ	всього	
1.	Загально професійна підготовка	70	11	67	4	< на3	=
1.1	Інформаційні технології	34	11	14	4	< на20	=
1.2	Основи правових знань	17	-	17	-	=	-
1.3	Правила дорожнього руху	8	-	8	-	=	-
1.4	Основи галузевої економіки і підприємництва	-	-	17	-	> на17	-
1.5	Резерв часу	11	-	11	-	=	-
2.	Професійно-теоретична підготовка	502	164	441	164	< на 61	=
2.1	Бухгалтерський облік	300	119	263	119	< на 37	=
2.2	Економіка підприємства	65	12	43	12	< на 22	=
2.3	Основи статистики	19	8	19	8	=	=
2.4	Фінанси	12	-	17	-	> на 5	-
2.5	Інформаційні системи і технології в обліку	76	25	40	25	< на 36	=
2.6	Охорона праці	30	-	15	-	< на 15	-
2.7	Основи оподаткування	-	-	44	-	> на44	-
3.	Професійно-практична підготовка	726		775		> на49	
3.1	Виробниче навчання	348		348		=	
3.2	Виробнича практика	378		427		> на49	
4.	Консультації	70		25		< на 45	
5.	Державна кваліфікаційна атестація	7		7		=	
6.	Загальний обсяг навчального часу (без п. 4):	1305	175	1290	168	< на 15	< на 7

Таблицю сформовано автором

Додаток В.3

**Структурні позиції щодо виділення компонентів
у змісті професійної компетентності майбутніх обліковців
з реєстрації бухгалтерських даних**

Розроблено автором

Додаток В.4

**Ключові (надпрофесійні) компетентності,
що забезпечують зміст компонентів професійної компетентності майбутніх
обліковців з реєстрації бухгалтерських даних**

Ключова (надпрофесійна) компетентність	Характеристика прояву розвитку означеної компетентності	Навчальні предмети, що забезпечують розвиток означеної компетентності
Економічна	Оволодіння знаннями з основ економіки щодо розв'язування бухгалтерських завдань з відповідної економічної термінології	Основи економіки; Основи галузевої економіки і підприємництва; Економіка підприємства
Соціально-комунікативна	Взаємодія з оточенням у професійному соціумі, ділове спілкування	Варіативна складова: Етика і психологія спілкування; Ділове мовлення; Техніка пошуку роботи, Психологія ділових відносин; Професійна етика»
Культурологічна	Рівень професійної культури у професійному середовищі	Варіативна складова: Культурологія; Етика і психологія спілкування; Професійна етика; Українське ділове мовлення»; Психологія ділових відносин; Професійна етика
Правова	Оволодіння змістом та вимогами законодавчих і нормативно-правових документів	Основи правових знань, Правознавство; Основи трудового законодавства, Охорона праці
Комп'ютерна	Рівень засвоєння ІКТ у професії та ІКТ на базі знань комп'ютера як технічного засобу оброблення інформації.	Інформатика, Комп'ютерна техніка, Основи роботи на ПК, Організаційна техніка офісу, Інформаційні системи і технології в обліку
Технологічна	Уявлення про технологізацію бухгалтерського обліку як такого та технологією його ведення безпосередньо: фахова підготовка	Бухгалтерський облік, Основи статистики, Фінанси, Інформаційні системи і технології в обліку
Інформаційна	Обізнаність у сфері інформаційних комунікацій, характеризується рівнем інформаційної культури щодо реєстрації бухгалтерських даних	Інформаційні технології, Інформаційні системи і технології в обліку

Додаток В.5

Структура виділення ключових (надпрофесійних) компетентностей, розвиток яких ефективно впливає на формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних

Таблиця 3. 5

Класифікація складових професійної компетентності ОРБД	Джерела виділення						
	ДСПТО 4121.ОК.74.12-2013		Роботодавці			Науково-практичний досвід	
	ОКХ	Робочий/ навчальний план	ПКХ	Посадові інструкції	Результати опитування	Експерти (виділені фактори)	Інші джерела

Позначення: Т - Теоретичне навчання В - Виробниче навчання А - Державна підсумкова атестація К - Канікули
 П - Виробнича практика ПА- Поетапна атестація ДКА - Державна кваліфікаційна атестація

II. ЗВЕДЕНІ ВІДОМОСТІ ЗА БЮДЖЕТОМ ЧАСУ

К у р с	Професійно-теоретична підготовка		Професійно-практична підготовка						Державна кваліфікаційна атестація (інші форми контролю)		Святкові	Канікули	Всього
			Виробниче навчання у навчальному закладі		Виробниче навчання на виробництві чи в сфері послуг		Виробниче практика на виробництві чи в сфері послуг						
	Тиж.	Год.	Тиж.	Год.	Тиж.	Год.	Тиж.	Год.	Тиж.	Год.	Тиж.	Тиж.	Тиж.
I	40 *	1212	40 *	192							1	11	52
II	29 *	868	29 *	174			11	378		7	1	11	52
III	26 *	622	26 *	312			11	378	3	105+7	1	2	43

* - Теоретичне навчання проводиться паралельно з виробничим навчанням

III. ПЛАНОВИЙ РІВЕНЬ КВАЛІФІКАЦІЇ

Ступінь	Курс	Код	Професія	Кваліфікація
II	I			
II	II	4115	Секретар керівника (організації, підприємства, установи)	
II	III	4121	Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних	

IV. ПЕРЕЛІК НАВЧАЛЬНИХ КАБІНЕТІВ, ЛАБОРАТОРІЙ, МАЙСТЕРЕНЬ

№	Кабінети:	№	Кабінети:	№	Кабінети:	№	Майстерні
1	Діловодства	7	Іноземної мови	15	Статистики	1	Комп'ютерний клас
2	Комп'ютерних технологій діловодства	8	Української мови та літератури	16	Бухгалтерського обліку	2	З професії: секретар керівника (організації, підприємства, установи), обліковець з реєстрації бухгалтерських даних
3	Інформаційних технологій	9	Фізики	17	Офісної техніки		
4	Зарубіжної літератури	10	Хімії	18	Фізичного виховання		
5	Українського ділового мовлення та основ редагування службових документів	11	Інформатики	19	Охорони праці		
		12	Математики	20	Інформаційних систем і технологій в обліку		
		13	Історії				
6	Захисту Вітчизни	14	Економіки і права				

V. ПЛАН НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

№ зп	Навчальні предмети за видами підготовки	Розподіл іспитів по курсах	Кількість годин		Розподіл по курсах та семестрах кількість годин по тижнях																														
			Всього годин на навчання	В т.ч. ЛПЗ	Консультації	I курс Семестр					Перехідні	Всього годин за I курс	II курс Семестр						Перехідні	Всього годин за II курс	III курс Семестр						Перехідні	Всього годин за III курс							
						I		II					I		II						I		II												
						8	9	2	18	5			17	2	7	4	1	10			1	9	8	2	7	2			3	10	1				
1	Суспільно-гуманітарна підготовка		770								388											252												130	
1.1	Українська мова	3	70		20						18	1										28	1										24		
1.2	Українська література ⁵		140		20	2	2				80	1										28	1	1									-1	32	
1.3	Іноземна мова		210		15	2	2				80	3										80	2	2										50	
1.4	Світова література		70		10	1	1				35	1										35													
1.5	Історія України	3	88		20	1	1				35	1										29	1	1										24	
1.6	Всесвітня історія		70		10	1	1				35	1										35													
1.7	Правознавство		35		5	1	1				35																								
1.8	Основи економіки		35		5	1	1				35																								
1.9	Людина і світ		17																																
1.9	Художня культура		35		5	3	1																												
2	Природничо-математична підготовка		682	36							370											237												75	
2.1	Математика	3	210		20	2	2				80	3										80	2	2										50	
2.2	Астрономія ²		17		5						17																								
2.3	Біологія ⁴		105		10	2	2				80	1																							
2.4	Географія ²		53		5	1	2				53																								
2.5	Фізика ^{3,5}		140		15	2	2				70	2										45	1	1										+1	25
2.6	Хімія		70		10	1	1				35	1										35													
2.7	Технології																																		
2.8	Екологія		17																																
2.9	Інформатика		70	36	10	1	1				35	1										17													
3	Захист Вітчизни⁷		70																																
4	Фізична підготовка: Фізична культура		190			2	2				80	2										58	2	2											52
5	Загальнопрофесійна підготовка		59	17							8											51													0
5.1	Інформаційні технології		17	17								1										17													
5.2	Основи галузевої економіки і підприємництва		17	3																		17													
5.3	Основи трудового законодавства		17																			17													
5.4	Правила дорожнього руху		8			1					8																								
6	Професійно-теоретична підготовка		886	6							366											242													278
6.1	Документаційне забезпечення управління		126		10	2	2				78	2										48													
6.2	Комп'ютерні технології		100		5	2	2				100																								
6.3	Організаційна техніка офісу ¹		28			4																													
6.4	Основи редагування службових документів		36		10																	36													
6.5	Українське ділове мовлення		34		10																	34													
6.6	Іноземна мова за професійним спрямуванням		40		5																	40													
6.7	Психологія ділових відносин ⁴		26		5																														
6.8	Професійна етика		40		5	1	1																												

6.9	Бухгалтерський облік	263	40	2	2	2	4	90	2	2	2	2	58	4	5	6	115
6.10	Економіка підприємства	43	5											2	1	1	43
6.12	Основи статистики	19	5												2	3	19
6.13	Фінанси	17	5											1			17
6.14	Інформаційні системи і технології в обліку ⁶	40	5											2	1	1	40
6.15	Охорона праці	30			1	1	1	-2	30								
6.16	Основи оподаткування ⁶	44	5											2	3	1	44
7	Професійно-практична підготовка	1434							192					552		1	44
7.1	Виробниче навчання	678			6	6	6		192	6	6	6	6	174	12	12	312
7.2	Виробнича практика	756											35	28			378
8	Предмети, що вільно обираються	45															45
8.1	Культурологія	45												2	1	2	45
8.2	Стенографія																
9	Державна підсумкова атестація	105															105
10	Державна кваліфікаційна атестація, або поетапна кваліфікаційна атестація	14											7	7			14
11	Консультації (по курсах)	300	300						100					100			300
	Загальний обсяг навчального часу (без п.11)	4255							1404					1427			4255
	Тижневе навантаження				35	36			36	35			36	35	36	36	

VI. ПОЯСНЕННЯ ДО НАВЧАЛЬНОГО ПЛАНУ

- 1 - на 1 курсі у 1 семестрі відняти 4 год. з предмету Організаційна техніка офісу
- 2 - на 1 курсі у 2 семестрі відняти по 1 год. з предметів Астрономія та Географія
- 3 - на 1 курсі у 2 семестрі додати 2 год. на предмет Художня культура за рахунок предмету Фізика
- 4 - на 2 курсі у 2 семестрі додати 1 год. на предмет Біологія за рахунок предмету Психологія ділових відносин
- 5 - на 3 курсі у 2 семестрі додати 1 год. на предмет Фізика за рахунок предмету Українська література
- 6 - на 3 курсі у 2 семестрі додати 1 год. на предмет Основи оподаткування за рахунок предмету Інформаційні системи і технології в обліку
- 7 - на 3 курсі у 2 семестрі відняти по 1 год. з предметів Захист Вітчизни та Основи статистики
- 8 - предмет Технології вивчається інтегровано з предметом Комп'ютерні технології

ПОГОДЖЕНО

на засіданні методичної комісії

Григорук М. К. Осарча
Григорук М. Д. Дмитрієва

"29" 05 2014 р.

ПОГОДЖЕНО

Методист НМК ПТО у м. Києві

Л.В. Желавська
Л.В. Желавська

"18" 08 2014 р.

"29" 05 2014 р.

Додаток Д

МАТЕРІАЛИ МОНІТОРИНГУ І ПРОГНОЗУВАННЯ ПІДГОТОВКИ
КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ЗА ПРОФЕСІЄЮ «ОБЛІКОВЕЦЬ З
РЕЄСТРАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКИХ ДАНИХ У ПТНЗ УКРАЇНИ

Додаток Д. 1

Аналіз регіональних позицій щодо підготовки майбутніх обліковців з
реєстрації бухгалтерських даних у ПТНЗ України

(*не можливість поновити результати статистики за форс-мажорних обставин)

№ з/п	Регіон	Кількість ПТНЗ (на 01.09.2014)	Здійснюють підготовку ОРБД
1	Івано-Франківська область	23	7
2	Волинська область	22	2
3	Вінницька область	38	0
4	Дніпропетровська область	68	10
5	Донецька область*	116*	8*
6	Житомирська область	28	2
7	Закарпатська область	18	1
8	Запорізька область	46	0
10	Київська область	27	6
11	Кіровоградська область	27	2
12	Луганська область*	86*	4*
13	Львівська область	62	9
14	Миколаївська область	32	2
15	Київ	30	11
16	Одеська область	46	0
17	Полтавська область	44	1
18	Рівненська область	26	6
19	Сумська область	36	4
20	Тернопільська область	26	0
21	Харківська область	58	1
22	Херсонська область	26	0
23	Хмельницька область	34	6
24	Черкаська область	28	4
25	Чернівецька область	15	1
26	Чернігівська область	21	1
		781 (+202*)	80 (+12*)

Таблицю сформовано автором

Додаток Д. 2

**SWOT-матриця:
сильні та слабкі сторони професійної підготовки майбутніх
обліковців з реєстрації бухгалтерських
даних у ПТНЗ України**

Сильні (S) сторони	Можливості (O)
<p>1. Досвід роботи ПТНЗ. 2. Рейтинг ПТНЗ серед роботодавців щодо підготовки фахівців. 3. Якість проведення профорієнтаційних заходів щодо залучення учнів ЗОСШ до навчання за професією «Обліковець із реєстрації бухгалтерських даних». 4. Згуртований педагогічний колектив, якість викладання навчальних дисциплін. 5. Сучасні педагогічні технології та методики, що застосовуються у професійній підготовці майбутніх ОРБД. 6. Інформатизація навчально-виробничого процесу професійної підготовки тощо.</p>	<p>1. Підняття престижу професії ОРБД на сучасному ринку праці. 2. Можливості кар'єрного зростання в умовах виробництва шляхом набуття безперервної освіти. 3. Стимулювання учнів за рівнем навчальних досягнень. 4. Підготовленість педагога та учнів до суб'єкт-суб'єктної взаємодії в інформаційному навчальному середовищі. 5. Функціонування інформаційного навчального середовища щодо формування професійної компетентності майбутніх ОРБД у ПТНЗ</p>
Слабкі (W) сторони	Небезпеки (T)
<p>1. Непрестижність професії ОРБД на сучасному ринку праці. 2. Традиційність методик професійної підготовки ОРБД. 3. Недостатня базова загальноосвітня підготовка за економічним профілем майбутніх ОРБД. 4. Низька здатність до адаптації в нових умовах діяльності майбутніх ОРБД. 5. Низький рівень самостійності в умовах невизначеності. 6. Відсутність об'єктивності контролю і оцінювання професійних здобутків майбутніх ОРБД тощо</p>	<p>1. Високий ступінь нестабільності законодавства щодо здійснення господарської діяльності суб'єктів господарювання (зокрема бухгалтерського обліку), що віддаляє навчання за провідними спеціальними дисциплінами від реального виробництва. 2. Бурхливе оновлення змісту професійної підготовки, що має здійснюватися з урахуванням випереджального розвитку освіти та спрямовуватися на футуррореальність за специфікою навчання облікових дисциплін. 3. Формалізація проведення виробничої практики віддаляє отримання відповідного рівня кваліфікації майбутніми ОРБД від реальності та вимог роботодавців. 4. Низький рівень організації й проведення Державних кваліфікаційних атестацій, невідповідність сучасним тенденціям змісту ДКР тощо.</p>

Розроблено автором

Додаток Е

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОБЛІКОВЦІВ З РЕЄСТРАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКИХ ДАНИХ У ПТНЗ

Додаток Е. 1

Лист пілотного оцінювання вагомості факторів ефективного формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних

Шановний колего!

Вкажіть позиції (в послідовності від 1 до 21) почергово найбільш важливих, на Вашу думку, факторів ефективного формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних (ОРБД).

№ з/п	Фактор	Ранг
1	Організація професійного навчання майбутніх ОРБД	
2	Базова загальноосвітня підготовка за економічним напрямом	
3	Природні задатки, успадковані здібності до професійної діяльності	
4	Інформаційне освітнє середовище професійної підготовки майбутніх ОРБД у професійно-технічному навчальному закладі	
5	Стимулювання учнів за рівнем навчальних досягнень	
6	Виробнича практика	
7	Педагогічні технології та методики, що застосовуються у професійній підготовці майбутніх ОРБД	
8	Перспективи навчання за професією, здобуття безперервної освіти у ПТНЗ	
9	Педагогічна майстерність викладачів професійної підготовки, задіяних у програмі навчання майбутніх ОРБД	
10	Оволодіння курсом дисципліни «Бухгалтерський облік» як провідної спецтехнології набуття професійних компетенцій	
11	Самостійна підготовка майбутніх ОРБД (здатність до самостійних дій в умовах невизначеності)	
12	Інформаційно-бібліотечне забезпечення процесу навчання і виховання майбутніх ОРБД	
13	Об'єктивність контролю і оцінювання професійних здобутків майбутніх ОРБД	
14	Престижність професії ОРБД на сучасному ринку праці	
15	Ефективність організації і проведення соціально-профорієнтаційних заходів щодо мотивації молоді на вступ до навчання за професією ОРБД	
16	Готовність педагога професійної підготовки та учнів до суб'єкт-суб'єктної взаємодії в інформаційному навчальному середовищі	
17	Формування інформаційно-технологічної культури та культури спілкування	
18	Формування вмінь опрацювання потоків інформації, виділення головного та другорядного учнями	
19	Формування правової культури, порядності та чесності (об'єктивність суджень, неприйняття корупції) в учнів	
20	Професійно мобільні якості майбутнього ОРБД (здатність до адаптації в нових умовах діяльності)	
21	Готовність учнів до співпраці та міжособистісної взаємодії в умовах інформаційного навчального середовища	

Дякуємо за ефективну експертну оцінку!

Модифіковано автором

Додаток Е. 2

Лист експертного оцінювання вагомості факторів ефективного формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних

Шановний колего!

Просимо Вас ранжувати за ступенем важливості (від 1 до 12) фактори ефективного формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних (ОРБД). Об'єктивність Вашої експертної оцінки дозволить продуктивніше організувати процес професійної підготовки майбутніх ОРБД.

№ з/п	Фактор	Ранг
1	Організація професійного навчання майбутніх ОРБД	
2	Базова загальноосвітня підготовка за економічним профілем.	
3	Природні задатки, успадковані здібності до професійної діяльності	
4	Інформаційно-освітнє середовище професійної підготовки майбутніх ОРБД у професійно-технічному навчальному закладі	
5	Педагогічні технології та методики, що застосовуються у професійній підготовці майбутніх ОРБД	
6	Педагогічна майстерність викладачів професійної підготовки, задіяних у програмі навчання майбутніх ОРБД	
7	Самостійна підготовка майбутніх ОРБД (здатність до самостійних дій в умовах невизначеності)	
8	Інформаційно-бібліотечне забезпечення процесу навчання і виховання майбутніх ОРБД	
9	Об'єктивність контролю і оцінювання професійних здобутків майбутніх ОРБД.	
10	Престижність професії ОРБД на сучасному ринку праці	
11	Готовність педагога професійної підготовки та учнів до суб'єкт-суб'єктної взаємодії в інформаційному навчальному середовищі	

Дякуємо за ефективну експертну оцінку!

Модифіковано автором

Додаток Ж.2

Адаптована анкета «Визначення поточного стану інформаційно-бібліотечного забезпечення професійно-технічного навчального закладу учнями, майбутніми обліковцями з реєстрації бухгалтерських даних»

Шановні учні!

Ця анкета дозволить нам зробити висновки стосовно сформованості вашої інформаційно-технологічної культури щодо використання бібліотечних фондів у навчанні та самопідготовці до майбутньої професійної діяльності, а значить встановити критерії і показники рівнів сформованості професійної компетентності.

Уважно прочитайте запитання та надайте відповіді, встановивши позначку «+» у клітинку там, де ви погоджуєтеся із відповіддю:

1. Чи є ти читачем бібліотеки навчального закладу, де навчаєшся?
Так Ні
2. Як часто ти відвідуєш бібліотеку?
Один раз на тиждень
Один раз на місяць
Щодня
У разі потреби
Ніколи, мені це не потрібно
Ніколи, у мене є власні ресурси використання інформаційно-бібліотечних джерел
3. Чи є в тебе власне портфоліо майбутнього обліковця?
Так Ні
4. Як ти вважаєш: чи є портфоліо засобом самоорганізації фахівця?
Так Ні Не знаю
5. Яку навчальну літературу для набуття професійних знань ти отримав (отримував) у бібліотеці?
Підручники Посібники Довідники Словники Журнали Газети
Інше джерело _____
Мені достатньо той інформації, що надає викладач на уроці. Так Ні
6. Чи потрібно використання комп'ютера у бібліотеці для підготовки до занять?
Так Ні Не знаю
7. У бібліотеці необхідно збільшити кількість робочих комп'ютеризованих місць для відвідувачів, тому, що необхідно сприяти поширенню професійного світогляду засобами ІКТ?
Так Ні Мені байдуже
Мене влаштовує існуючий стан наявності комп'ютерів у бібліотеці
8. Ти завжди знаходиш потрібну інформацію та літературні джерела необхідного змісту у бібліотеці?
Так Ні За допомогою бібліотекара
9. Що на твою думку потрібно врахувати в аспекті інформаційно-бібліотечного забезпечення професійної підготовки обліковців з реєстрації бухгалтерських даних?
Поновити бібліотечні джерела Нічого не потрібно змінювати Не знаю
Забезпечити необхідною кількістю примірників для індивідуального застосування
10. Чи вважаєш ти, що інформаційно-бібліотечне забезпечення є необхідним компонентом формування професійної компетентності майбутнього обліковця бухгалтерських даних?
Так Ні Не знаю
11. Мені дуже потрібна інформація щодо організації роботи з навчальною літературою та

інформація щодо складання конспекту.

Так Ні

12. Надайте свої пропозиції щодо покращення умов інформаційно-бібліотечного середовища ННЦ ПТО НАПН України з питань професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних:

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____
- 4) _____
- 5) _____
- 6) _____

13. Чи вважаєш ти, що питання, які поставлені у цій анкеті, актуальні і потребують обговорення у процесі науково-практичної конференції «Інформаційно-бібліотечне забезпечення формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних»?

Так Ні

Додаток Ж.3

Відомості про стан інформатизації навчального процесу столичних професійно-технічних навчальних закладів (професійна підготовка обліковців з реєстрації бухгалтерських даних)

	ПТНЗ	Кількість ПК, які використовуються у навчальному процесі	Кількість ПК, підключених до мережі Internet	Кількість робочих місць педпрацівників, підключених до мережі Internet	Наявність локальних мереж	Кількість мультимедійних проєкторів, які задіяні в навчально-виховному процесі	Кількість електронних дошок, які задіяні в навчально-виховному процесі
1.	Київський професійний ліцей «Політехнік»	44	15	9	3	7	0
2.	Вище професійне училище Національного авіаційного університету	103	103	21	1	5	2
3.	Київський професійний ліцей будівництва і комунального господарства	90	97	30	4	3	1
4.	Вище професійне училище № 25 м. Києва	96	96	10	1	4	0
5.	Київський професійний енергетичний ліцей	13	25	13	1	5	1
6.	Київське вище професійне училище сервісу і дизайну	79	40	5	1	10	0
7.	Відокремлений структурний підрозділ НПУ ім. М. П. Драгоманова «Вище професійне училище»	54	15	10	1	4	0
8.	Міжрегіональне вище професійне училище зв'язку м. Києва	350	275	32	1	10	3
9.	Київське вище професійне училище швейного та перукарського мистецтва	42	25	12	4	6	0
10.	Київський професійний ліцей сфери послуг	50	22	7	4	3+3 ТВ	0
11.	ННЦ ПТО Національної академії педагогічних наук України	59	47	7	1	15	1
12.	Економіко-юридичне училище Київського університету туризму, економіки і права	32	32	7	1	1	1
	Всього:	1012	792	163	23	76	9

Таблицю сформовано автором за інформаційними даними НМК ПТО у м. Києві

Додаток Ж.4

Відомості про підключення комп'ютерних класів столичних ПТНЗ до мережі Internet (професійна підготовка обліковців з реєстрації бухгалтерських даних)

№ з/п	ПТНЗ	Кількість комп'ютерних класів	Кількість ПК у комп'ютерному класі	Кількість ПК, які підключені до мережі Internet	Швидкість підключення до мережі Internet (Мбіт/с)	Провайдер
1.	КПЛ «Політехнік»	1	37	15	до 100	Навігатор
2.	ВПУ НАУ	4	по 16	64	16,38 ☺	УРАН
3.	КПЛБКГ	4	по 16	64	100	Znet, Укртелеком
4.	ВПУ № 25 м. Києва	5	5	66	100	ТОВ «Юнікаст Інвест»
			13			
			16			
			16			
5.	КПЕЛ	2	13	23	100	Ланет
			10			
6.	Київське ВПУ сервісу і дизайну	3	40	40	10	ТОВ «Н Тема»
7.	ВПУ ВСП НПУ ім. М. П. Драгоманова	3	15	15	100	Укртелеком
8.	МВПУ зв'язку м. Києва	9	135	135	50	Фауст
9.	Київське ВПУ швейного та перукарського мистецтва	3	17+1	38	100	Cosmonova.net
			15+1		5	Укртелеком
			10+1			
10.	КПЛСП	2	12	12	5	Укртелеком
			10	10		
11.	ННЦ ПТО НАПН України	3	15	15	10	Укртелеком
			16	16		
			12	-		
12.	ЕЮУ КУТЕП	1	16	16	-	Укртелеком
	Всього:	39	548	529	-	-

Таблицю сформовано автором за інформаційними даними НМК ПТО у м. Києві

Додаток Ж.5

Анкета

«Визначення поточного стану використання ІКТ у підготовці майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у ПТНЗ»

1.	Назва навчального закладу	
1.1.	П.І.Б. керівника	
1.2.	Адреса навчального закладу	
1.3.	Сайт закладу	
1.4.	Електронна пошта закладу	
2.	П.І.Б. особи, що відповідає за напрям	
2.1.	Посада	
2.2.	Телефон	
2.3.	E-mail	
3.	Якою кількістю інформаційних ресурсів для забезпечення електронного навчання з професійної підготовки обліковців з реєстрації бухгалтерських даних:	
3.1.	Електронних підручників з загальноосвітніх дисциплін	
3.2.	Електронних підручників з загальнотехнічних дисциплін	
3.3.	Електронних підручників зі спеціальних дисциплін	
3.4.	Електронних навчальних комплексів з загальноосвітніх дисциплін	
3.5.	Електронних навчальних комплексів з загальнотехнічних дисциплін	
3.6.	Електронних навчальних комплексів зі спеціальних дисциплін	
3.7.	Повних електронних тестів за загальноосвітніми дисциплінами	
3.8.	Повних електронних тестів за загальнотехнічними дисциплінами	
3.9.	Повних електронних тестів за спеціальними дисциплінами	
3.10.	Інших електронних ресурсів	
4.	Які програмні засоби використовує ПТНЗ для організації електронного навчання:	
4.1.	Електронну систему управління навчальним процесом (електронний адміністратор)	
4.2.	Платформу дистанційного навчання	
4.3.	Систему електронного тестування	
4.4.	Спеціалізовану програму 1С: Бухгалтерія 7.7 для України	
4.5.	Спеціалізовану програму 1С: Бухгалтерія 8.8 для України	
4.6.	Навчальну інформаційну систему бухгалтерського обліку	
4.7.	Інші програмно-інструментальні засоби:	
5.	Що заважає Вашому ПТНЗ для організації електронного навчання	
5.1.	Недостатність технологічної бази	
5.2.	Відсутність відповідних коштів	
5.3.	Недостатність підготовлених педагогічних кадрів	
5.4.	Недостатнє нормативно-правове забезпечення	
5.5.	Недостатнє організаційно-методичне забезпечення	
5.6.	Відсутність зацікавленості з боку споживачів освітніх послуг	
5.7.	Інше(вказати):	

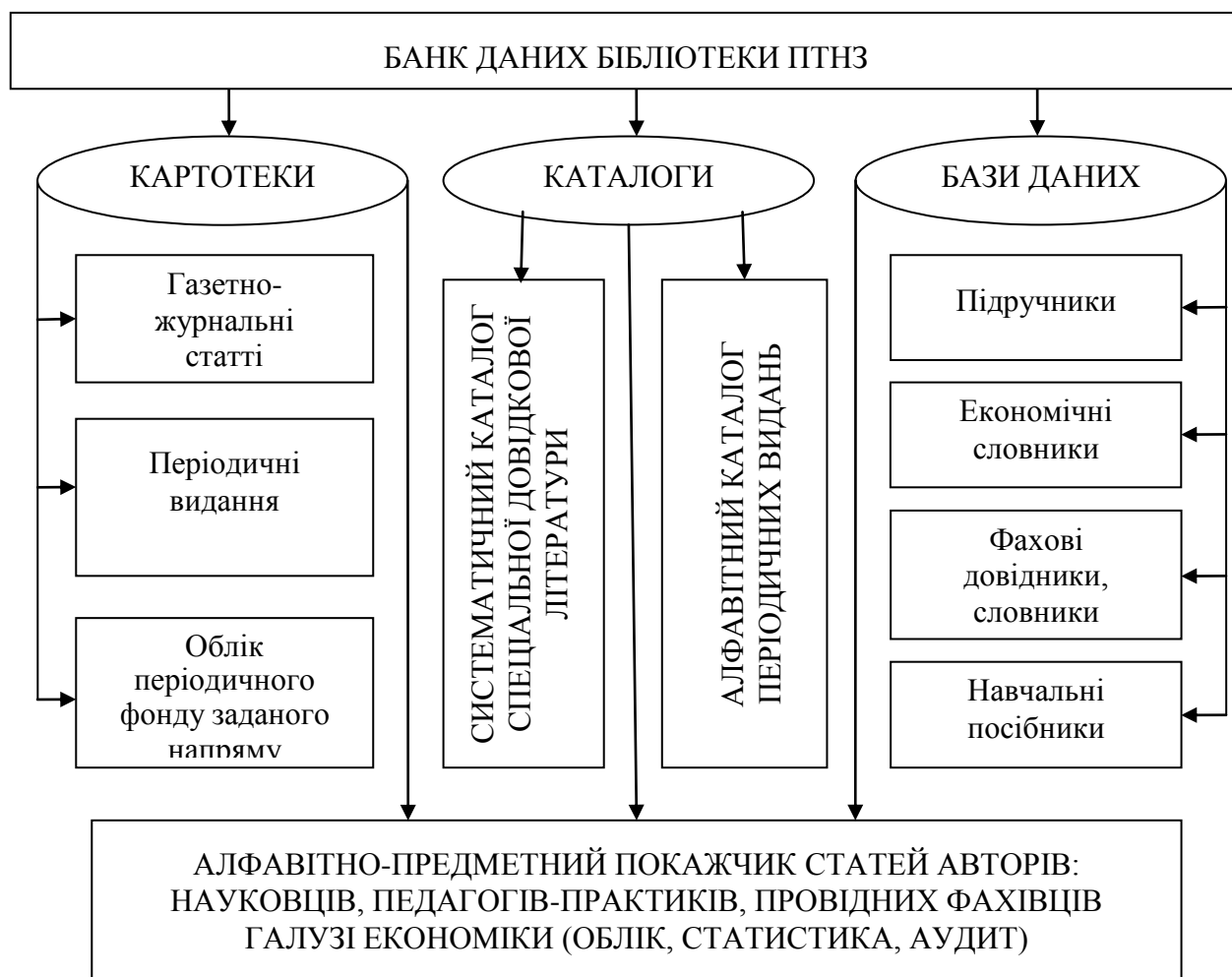
6.	На які нормативно-правові документи спирається заклад при впровадженні ІКТ у навчально-виробничий процес ПТНЗ?		
6.1.	Загально-державні		
6.2.	Відомчі		
6.3.	Регіональні		
6.4.	Внутрішні		
7.	З ким співпрацює навчальний заклад щодо впровадження ІКТ і з яких питань?		
7.1.	Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України		
7.2.	Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України		
7.3.	Інститут професійно-технічної освіти НАПН України		
7.4.	Іноземні партнери		
7.5.	Інші установи:		
8.	В рамках яких державних цільових програм з ІКТ в освіті заклад отримує комп'ютерну техніку та приймає участь у створенні електронних програмно-педагогічних засобів?		
9.	Чи готовий (чи вже є) навчальний заклад стати:		
9.1.	Учасником створення електронних програмно-педагогічних засобів професійного спрямування (так чи ні)		
9.2.	Учасником створення інформаційного освітнього середовищанавчання за професією обліковця з реєстрації бухгалтерських даних (так чи ні)		
9.3.	Учасником формування єдиного інформаційного навчального середовища системи професійно-технічної освіти підготовки обліковців з реєстрації бухгалтерських даних		
9.4.	Користувачем електронних програмно-інструментальних засобів		
10.	В якій мірі педагоги навчального закладу готові до співпраці в інформаційному навчальному середовищі?		
10.1.	Педагоги, що пройшли підготовку за проектом Intel®«Навчання для майбутнього»	Всього осіб:	%
10.2.	Педагоги (які здійснюють професійну підготовку ОРБД), що підвищили свою кваліфікацію з використання ІКТ	Всього осіб:	%
10.3.	За іншими програмами (за якими?)	Всього осіб:	%
11.	Які труднощі вважаєте основними при створенні інформаційного навчального середовища професійної підготовки обліковців з реєстрації бухгалтерських даних?		
11.1.	Відсутність концепції створення		
11.2.	Відсутність необхідної нормативної бази		
11.3.	Неможливість спільного використання вже існуючих програмних засобів (платформ) та інформаційних ресурсів із-за несумісності		
11.4.	Відсутність ліцензованих програмних продуктів з вивчення облікових дисциплін		
11.5.	Незрозумілість організаційно-фінансових умов функціонування		
11.6.	Відсутність технологічних стандартів, що забезпечуватимуть напрацювання нових ресурсів, придатних обміну		
11.7.	Непідготовленість педагогічних кадрів до умов інформаційного навчального середовища		
11.7.	Інше (вказати):		

Дякуємо за інформацію!

Розроблено автором

Додаток Ж.6

**Структурна схема електронного банку даних
інформаційно-бібліотечного забезпечення підготовки обліковців
з реєстрації бухгалтерських даних у ПТНЗ**

Розроблено автором у співпраці з бібліотекою ДПТНЗ «Криворізький центр професійної освіти» (зав. бібліотекою О. Гавришук)

Додаток Ж.7

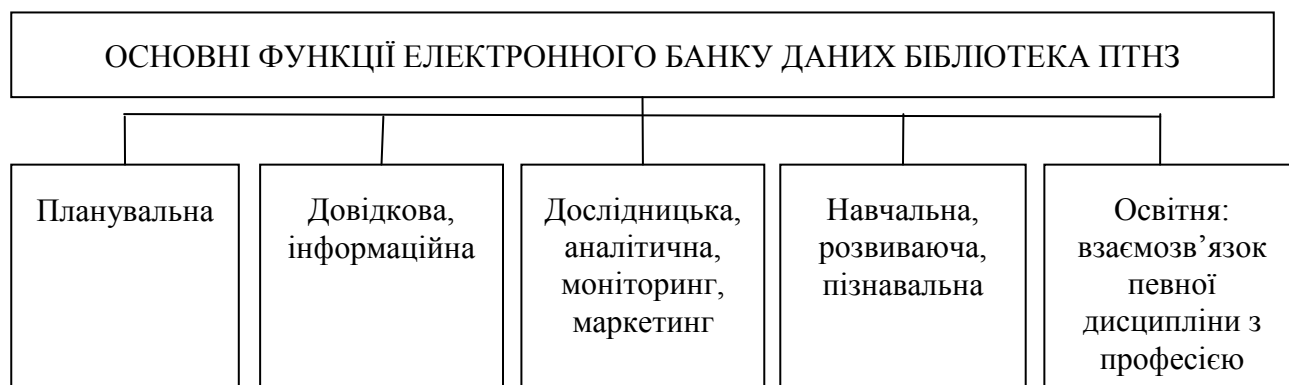
Організаційна структура електронного банку даних бібліотеки ПТНЗ для викладачів спецдисциплін економічного напрямку підготовки

Розроблено автором у співпраці з бібліотекою ДПТНЗ «Криворізький центр професійної освіти» (зав. бібліотекою О. Гавришук)

Додаток Ж.8

Основні функції створення електронного банку даних інформаційно-бібліотечного забезпечення професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних

Розроблено автором у співпраці з бібліотекою ДПТНЗ «Криворізький центр професійної освіти» (зав. бібліотекою О. Гаврищук)

Додаток И

СКЛАДОВІ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ БАЗОВОЇ ПОВНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ, ЩО СПРИЯЮТЬ РОЗВИТКУ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОБЛІКОВЦІВ З РЕЄСТРАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКИХ ДАНИХ

Додаток И.1

Технологічний компонент (вибірка із стандарту [221])

Зміст освіти	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1. Проектні технології	
<p>Теоретичні основи проектування у сфері технологій.</p> <p>Технології і методи творчого та критичного мислення в проектній діяльності.</p> <p>Раціоналізаторство і винахідництво як рушійна сила розвитку виробництва.</p> <p>Загальні відомості про дизайн як провідний засіб формоутворення предметного середовища.</p>	<p>Характеризує вплив проектної діяльності на розвиток різних сфер людської діяльності (технологічної, освітньої, мистецької, економічної, політичної тощо)</p> <p>Розуміє і використовує у роботі над проектом методи творчого пошуку ідей: мозковий штурм, морфологічний аналіз, алгоритм розв'язку винахідницьких задач тощо.</p> <p>Виявляє протиріччя між діючими характеристиками об'єкту чи процесу проектування та вимогами до його вдосконалення чи створення.</p> <p>Здійснює і пояснює художньо-конструкторський аналіз об'єкту проектування.</p> <p>Розробляє і виконує творчий проект</p>
4. Профорієнтаційна діяльність	
<p>Професійна придатність особистості.</p> <p>Морально-етичні норми професійної діяльності.</p> <p>Індивідуальна освітня траєкторія.</p>	<p>аналізує власні здібності та вимоги майбутньої професії, специфіку її предмету, знарядь і умов праці;</p> <p>розуміє значення морально-етичних норм успішної професійної кар'єри;</p> <p>оцінює власні можливості професійної освіти та працевлаштування,</p> <p>виявляє активно-дієве ставлення до обраної професії через практичну реалізацію власної освітньої траєкторії</p>

Таблицю сформовано автором

Додаток И.2

Інформаційно-комунікаційний компонент (вибірка зі стандарту)

Зміст освіти	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1	2
Інформаційні технології як галузь продуктивної діяльності людини, основні професії галузі.	Знає мету, завдання, види і об'єкти перетворювальної діяльності основних інформаційних й ІКТ. Розуміє значення основних понять інформатики й інформаційних технологій, закономірності функціонування основних засобів інформаційних технологій, опрацювання повідомлень і даних; Оцінює важливість і суспільну значущість професій, пов'язаних з інформаційними технологіями.
Моделі й моделювання. Алгоритм.	Уміє застосовувати: комп'ютерне моделювання для описання об'єктів і явищ в різних (предметно орієнтованих) програмних середовищах; комп'ютерно орієнтовані засоби для планування, підтримки виконання і прогнозування результатів навчально-пізнавальної і практично зорієнтованої діяльності. Виявляє ставлення до предметно-орієнтованих програмних середовищ, оцінює ефективність їх застосування. Оцінює ефективність застосування різних засобів моделювання до реальних об'єктів і процесів.
Інформаційні системи, їх класифікація та архітектура. Бази даних. Системи керування базами даних. Електронні таблиці.	Знає основні типи програмних середовищ, призначених для зберігання й опрацювання даних, їх структуру. Розуміє основні застосування понять алгебри відношень і статистичних закономірностей для описання об'єктів. Уміє виокремлювати й формалізувати інформацію, подану в текстових повідомленнях, таблицях, на діаграмах, графіках; аналізувати масиви числових даних за допомогою відповідних статистичних процедур (засобами електронних таблиць, або інших предметно орієнтованих середовищ); використовувати для прийняття рішень імовірнісні підходи до описань і трактувань явищ повсякденного життя й у процесі виконання проектної діяльності. Оцінює ефективність застосування різних засобів подання і опрацювання даних.
Технології опрацювання мультимедійних даних, засоби та об'єкти діяльності.	Знає і розуміє відмінності між різними способами описання і подання мультимедійних об'єктів. Уміє розробляти і створювати електронні документи різних видів, в тому числі гіпертекстові, гіпермедійні, зокрема для презентації власної проектної діяльності. Виявляє ставлення до різних форм і засобів подання медіа об'єктів як з технічної, так і з естетичного погляду.
Інфокомунікації. Сервіси інфокомунікаційних мереж, їх призначення і застосування.	Знає параметри інфокомунікаційних систем і електронних документів для прогнозування придатності каналу для передавання конкретного повідомлення. Уміє доцільно використовувати засоби інфокомунікацій для спілкування, пошуку необхідних даних, роботи в команді. Оцінює можливості використання певного засобу (сервісу, послуг) інфокомунікації для виконання конкретної діяльності.

Таблицю сформовано автором

Додаток И.3

Суспільствознавчий компонент

(за даними проекту державного стандарту базової і повної середньої освіти)

<p>Людина в економічній сфері</p> <p>Економіка. Людина в системі економічних відносин. Економічні потреби, умови і ресурси. Економічна діяльність суспільства. Домашнє господарство. Економіка та економічна система України. Праця. Професія. Ринок праці. Підприємництво. Якість і рівень життя. Бюджет. Податки. Фінанси. Фінансова безпека громадянина і держави.</p>	<p>Знає і розуміє сутність і структуру економіки й економічних відносин, економічної системи України, функціонування ринку праці, бюджетної, фінансової, податкової систем, сутність підприємництва;</p> <p>уміє аналізувати економічні відносини, використовуючи історичний підхід, критичне мислення та елементи логіки, добирати джерела економічної інформації та працювати з економічними даними, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між економічними подіями на міжнародній арені та в Україні, аналізувати та враховувати фінансові ризики;</p> <p>застосовує набуті знання і уміння у плануванні домашнього господарства та бюджету родини, формуванні власних професійних цілей та виборі шляхів їх досягнення;</p> <p>виявляє ставлення до власних економічних потреб та шляхів їх задоволення;</p> <p>оцінює особливості сучасного ринку праці в Україні, наявні економічні ресурси, можливість розроблення та реалізації особистих економічних проектів.</p>
---	---

Таблицю сформовано автором

Додаток К

МАТЕРІАЛИ ДІАГНОСТИЧНИХ ВИМІРЮВАНЬ.
КВАЛІМЕТРИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ

Додаток К.1

Факторно-критеріальна модель управління процесом формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних

Вхідні параметри – Р	фактор – Ф	вагомість – М	вагомість – m	критерії	вагомість – v	коefficient відповідності – К	значення коефіцієнта відповідності	часткова оцінка критеріїв	часткова оцінка факторів	часткова оцінка параметрів
1. Ступінь сформованості особистісних якостей керівника	1. Особистісні якості керівника в контексті управлінської діяльності процесу формування професійної компетентності	0,21	1,00	1. здатність адекватно сприймати дійсність	0,11	K1		0,00	0,00	0,00
				2. уміння давати об'єктивну оцінку	0,11	K2		0,00		
				3. організаційські здібності, цілеспрямованість	0,11	K3		0,00		
				4. здатність мотивувати діяльність працівників ППНЗ	0,11	K4		0,00		
				5. готовність брати на себе відповідальність	0,11	K5		0,00		
				6. уміння знаходити вихід із конфліктних ситуацій	0,11	K6		0,00		
				7. енергійність та стресо-стійкість	0,11	K7		0,00		
				8. здатність швидко адаптуватися до нового як всередині, так і поза ППНЗ	0,12	K8		0,00		
				9. Підприємливість	0,11	K9		0,00		
2. Ступінь сформованості базових компетентностей керівника (готовність керівника ППНЗ до управлінської діяльності щодо формування ПК майбутніх обліковців РБД)	2. Ступінь сформованості фахової компетентності – це ступінь здатності керівника до:	0,20	0,20	10. управлінської діяльності процесом ФПК ОРБД	0,20	K10		0,00	0,00	0,00
				11. самостійного здобуття знань з питань компетентісного підходу	0,20	K11		0,00		
				12. опанування професійних умінь з ФПК в майбутніх ОРБД	0,20	K12		0,00		
				13. впливу на підлеглих і вирішення управлінських задач щодо забезпечення результативності ФПК ОРБД	0,40	K13		0,00		
				14. орієнтації в суспільно-політичному житті	0,33	K14		0,00	0,00	
				15. дотримання соціальних норм і правил	0,33	K15		0,00		
				16. соціальної взаємодії, у т.ч. врахування потреб різ-них категорій працівників ППНЗ що здійснюють професійну підготовку ОРБД	0,34	K16		0,00		
				17. суспільно-політичної діяльності	0,34	K17		0,00	0,00	
				18. виконання громадянських обов'язків	0,34	K18		0,00		
				19. захисту власних прав і свобод	0,32	K19		0,00		
				20. дотримання загальнокультурних норм поведінки	0,34	K20		0,00	0,00	
				21. проявлення творчої ініціативи щодо розвитку культури соціуму ППНЗ щодо ФПК ОРБД	0,34	K21		0,00		
				22. використання ІКТ в управлінській діяльності процесом ФПК ОРБД	0,32	K22		0,00		
				23. здорового способу життя	0,25	K23		0,00	0,00	
				24. збереження власного здоров'я у процесі трудо-вої діяльності	0,25	K24		0,00		
				25. збереження здоров'я працівників ППНЗ	0,25	K25		0,00		
				26. двайливого ставлення до природи	0,25	K26		0,00	0,00	

3. Ступінь сформованості загально-фахових компетентностей	7. Ступінь прояву управлінської компетентності керівника – це ступінь його здатності до управління процесом ФПК ОРБД:	0,19	<p>27. використання законодавчо-нормативних актів про освіту в управлінській діяльності, а також документів МОНУ і Мінюст України щодо ліцензування та акредитації професії «ОРБД» у ППНЗ</p> <p>28. розв'язку системи управління процесом ФПК у ППНЗ (введення педагогічних технологій ФПК ОРБД на засадах адаптивності: управління, моніторинг, менеджмент з акцентом на результат тощо)</p> <p>29. організації освітнього процесу з врахуванням особливостей професії ОРБД та вимог роботодавців (ринку праці), профорієнтація (соціально-професійна реклама)</p> <p>30. забезпечення професійного зростання педкадрів з позиції вдосконалення процесу ФПК ОРБД</p> <p>31. Розвиток матеріально-технічної бази освітнього процесу, створення ІОС ФПК ОРБД у ППНЗ</p> <p>32. установа з зв'язків ППНЗ із зовнішнім середовищем</p> <p>33. забезпечення соціально-психологічних умов навчання і праці щодо ФПК ОРБД у ППНЗ</p> <p>34. забезпечення соціального захисту учасників освітнього процесу</p> <p>35. формування організаційної культури ППНЗ щодо ФПК ОРБД</p> <p>36. – інформаційно-аналітичної</p> <p>37. – мотиваційно-цільової</p> <p>38. – планово-прогностичної</p> <p>39. – організаційно-виконавчої</p> <p>40. – контролюючо-діагностичної</p> <p>41. – представницької</p> <p>42. – партнерської</p> <p>43. – іміджевої</p> <p>44. – фінансово-економічної</p> <p>45. особиста участь у професійних конкурсах та виставках</p> <p>46. виступи з питань управління ППНЗ через засоби масової інформації</p> <p>47. представлення ППНЗ на конференціях, нарадах, у державних органах управління</p> <p>48. розвиток соціального партнерства (з роботодавцями, громадськими та міжнародними організаціями, впливовими особами для запозичення інноваційних технологій та обміну досвідом управлінської діяльності)</p> <p>49. підвищення конкурентоздатності випускників</p> <p>50. позитивна динаміка якісних показників діяльності ППНЗ</p> <p>51. підвищення рейтингу ППНЗ серед населення (результати опитування)</p>	0,00	0,00	0,00	0,00
4. Ступінь сформованості спеціальних фахових компетентностей	8. Ступінь прояву базових управлінських компетентностей – це ступінь опанування таких компетенцій:	0,19	<p>36. – інформаційно-аналітичної</p> <p>37. – мотиваційно-цільової</p> <p>38. – планово-прогностичної</p> <p>39. – організаційно-виконавчої</p> <p>40. – контролюючо-діагностичної</p> <p>41. – представницької</p> <p>42. – партнерської</p> <p>43. – іміджевої</p> <p>44. – фінансово-економічної</p>	0,40	0,00	0,00	0,00
5. Результативність управлінської діяльності керівника	10. Розвиток соціальної активності керівника	0,22	<p>45. особиста участь у професійних конкурсах та виставках</p> <p>46. виступи з питань управління ППНЗ через засоби масової інформації</p> <p>47. представлення ППНЗ на конференціях, нарадах, у державних органах управління</p> <p>48. розвиток соціального партнерства (з роботодавцями, громадськими та міжнародними організаціями, впливовими особами для запозичення інноваційних технологій та обміну досвідом управлінської діяльності)</p> <p>49. підвищення конкурентоздатності випускників</p> <p>50. позитивна динаміка якісних показників діяльності ППНЗ</p> <p>51. підвищення рейтингу ППНЗ серед населення (результати опитування)</p>	0,50	0,00	0,00	0,00
Загальна оц.		1,00		11,00	0,00	0,00	0,00

параметри - Р	часткова оцінка параметрів										
	Робоче поле	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Ступінь сформованості особистісних якостей керівника	0,00	0,25									
2. Ступінь сформованості базових компетентностей керівника (готовність керівника ПТНЗ до управлінської діяльності щодо формування ПК майбутніх обліковців РБД)	0,00	0,13									
3. Ступінь сформованості загально-фахових компетентностей керівника	0,00	0,15									
4. Ступінь сформованості спеціаль-нофахових компетентностей керівника	0,00	0,14									
5. Результативність управлінської діяльності керівника	0,00	0,16									
Усього	0,00	0,83	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Якщо кількість балів у межах:

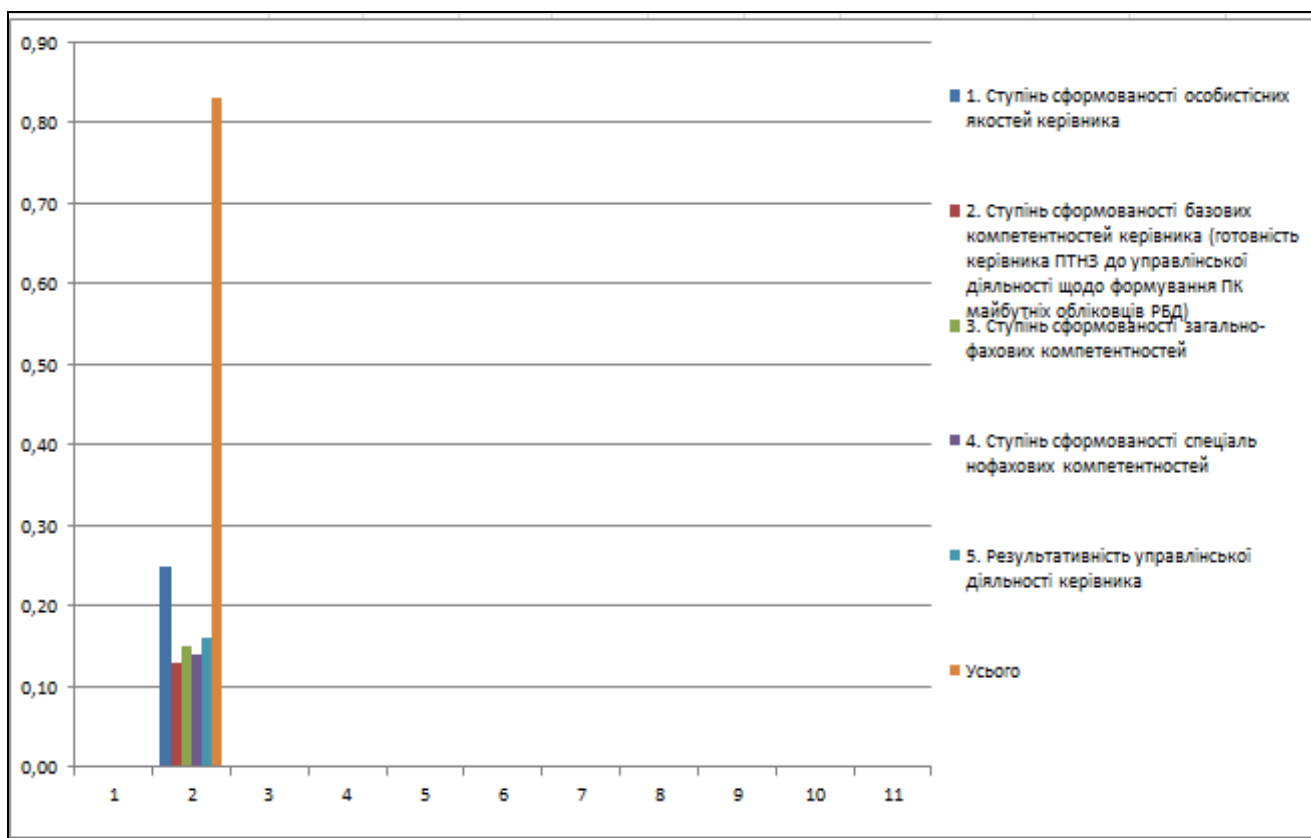
0,00–0,49 – рівень управлінської компетентності керівника ПТНЗ не відповідає нормативним вимогам та вимогам ринку праці;

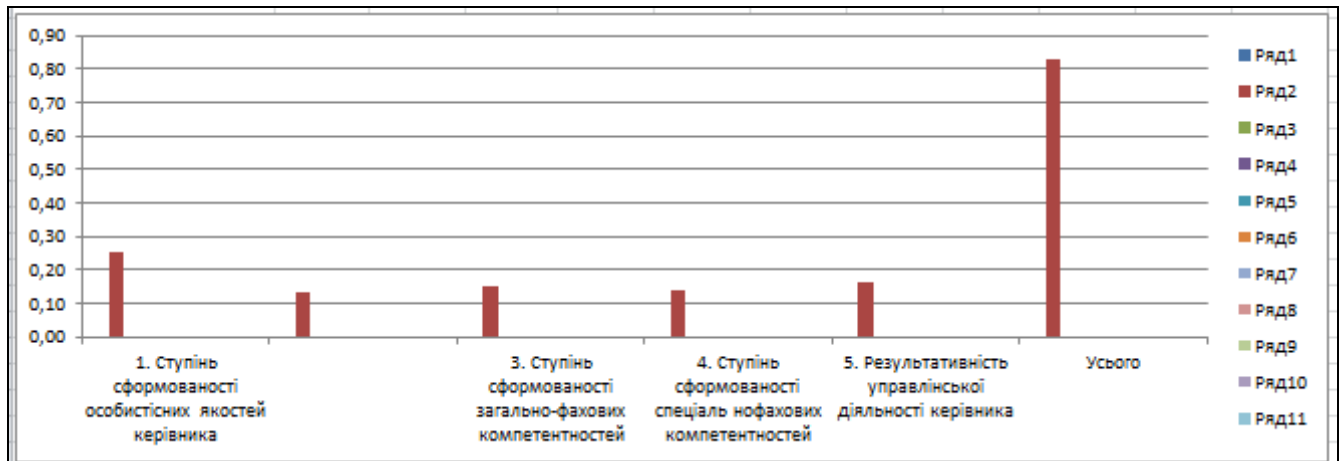
0,50–0,60 – низький рівень управлінської компетентності керівника ПТНЗ ;

0,61–0,75 – середній (достатній) рівень управлінської компетентності керівника ПТНЗ;

0,76–0,85 – високий рівень управлінської компетентності керівника ПТНЗ;

0,86–1,00 – оптимальний рівень управлінської компетентності керівника ПТНЗ.

Адаптовано автором

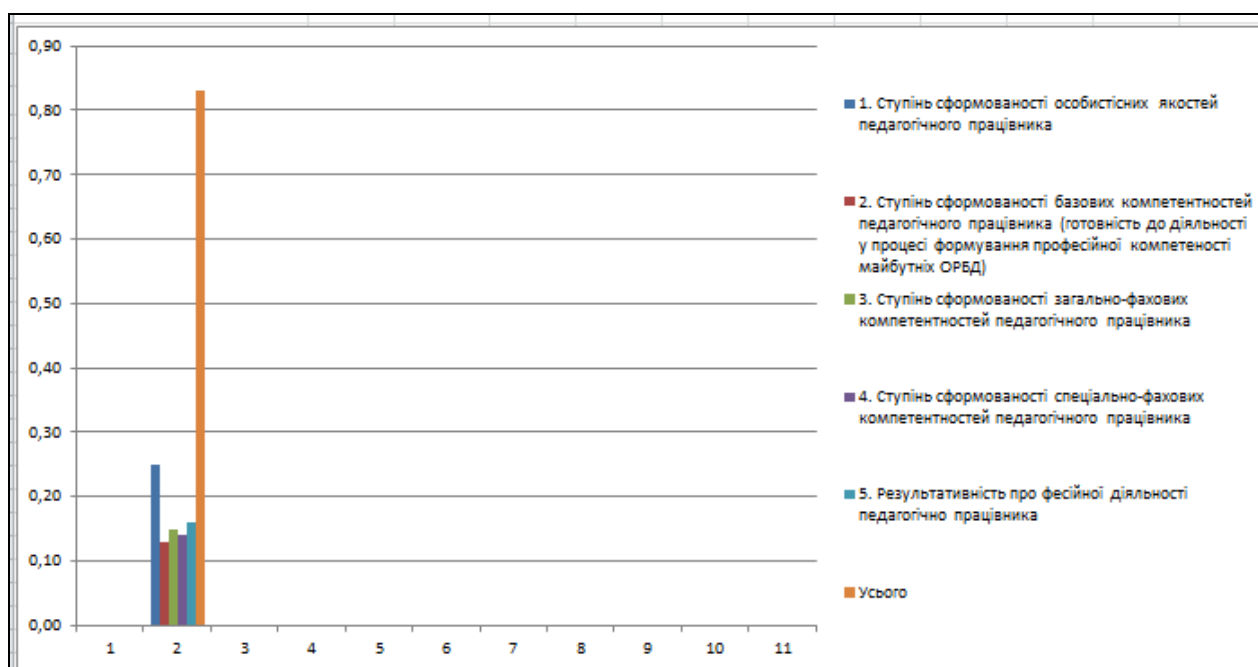
Додаток К.2

Факторно-критеріальна модель діяльності педагогічного працівника з формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних

КВАЛІМЕТРИЧНА МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА З ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТЬОГО ОРБД У ПТНЗ									
Вхідні (керуючі) параметри – Р	фактор - Ф	вагомість - m	критерії 1-го порядку	вагомість - v	коefficient відповідності – k	значення коефіцієнта відповідності	часткова оцінка критеріїв	часткова оцінка факторів	часткова оцінка параметрів
1. Ступінь сформованості особистісних якостей педагогічного працівника	1. Особистісні якості педагогічного працівника в контексті педагогічної діяльності процесом формування професійної компетентності	0,21	1,00	1. організаторські здібності, цілеспрямованість	K1	0,00	0,00	0,00	0,00
				2. здатність мотивувати діяльність учнів	K2	0,00			
2. Ступінь сформованості базових компетентностей педагогічного працівника (готовність до діяльності у процесі формування професійної компетентності майбутніх ОРБД)	2. Ступінь сформованості фахової компетентності – це ступінь здатності педагогічного працівника до:	0,20	0,20	3. людяність, наполегливість, працьовитість, скромність, спостережливість,	K3	0,00			
				4. уміння давати об'єктивну оцінку	K4	0,00			
3. Ступінь сформованості соціальної компетентності – це ступінь здатності педагогічного працівника до:	3. Ступінь сформованості соціальної компетентності – це ступінь здатності педагогічного працівника до:	0,19	0,20	5. уміння знаходити вихід із конфліктних ситуацій	K5	0,00			
				6. здатність до впровадження інноваційних техно-логіч навчання і виховання в педагогічній практиці	K6	0,00			
4. Ступінь сформованості громадянської компетентності – це ступінь здатності педагогічного працівника до:	4. Ступінь сформованості громадянської компетентності – це ступінь здатності педагогічного працівника до:	0,20	0,20	7. етичність поведінки, педагогічний такт	K7	0,00			
				8. педагогічно-вольовий вплив на учнів; педагогічна вимогливість	K8	0,00			
5. Ступінь сформованості загально культурної компетентності – це ступінь здатності педагогічного працівника до:	5. Ступінь сформованості загально культурної компетентності – це ступінь здатності педагогічного працівника до:	0,20	0,20	9. творчість в роботі	K9	0,00			
				10. самостійного здобуття знань	K10	0,00	0,00	0,00	0,00
6. Ступінь сформованості здоров'язберігаючої компетентності – це ступінь здатності педагогічного працівника до:	6. Ступінь сформованості здоров'язберігаючої компетентності – це ступінь здатності педагогічного працівника до:	0,20	0,20	11. опанування професійними вміннями	K11	0,00			
				12. виконання певних функцій в межах професійної діяльності: мотиваційних, проєктувальних, організаційних, конструктивних, дослідницьких, контрольних-аналітичних	K12	0,00			
7. Ступінь сформованості екологічної компетентності – це ступінь здатності педагогічного працівника до:	7. Ступінь сформованості екологічної компетентності – це ступінь здатності педагогічного працівника до:	0,20	0,20	13. саморозвитку на основі рефлексії	K13	0,00			
				14. роботи в команді	K14	0,00	0,00	0,00	0,00
8. Ступінь сформованості естетичної компетентності – це ступінь здатності педагогічного працівника до:	8. Ступінь сформованості естетичної компетентності – це ступінь здатності педагогічного працівника до:	0,20	0,20	15. дотримання соціальних норм і правил	K15	0,00			
				16. соціальної взаємодії, у т.ч. врахування індивідуальних потреб учнів	K16	0,00			
9. Ступінь сформованості екологічної компетентності – це ступінь здатності педагогічного працівника до:	9. Ступінь сформованості екологічної компетентності – це ступінь здатності педагогічного працівника до:	0,20	0,20	17. суспільно-політичної діяльності	K17	0,00	0,00	0,00	0,00
				18. виконання громадянських обов'язків	K18	0,00			
10. Ступінь сформованості здоров'язберігаючої компетентності – це ступінь здатності педагогічного працівника до:	10. Ступінь сформованості здоров'язберігаючої компетентності – це ступінь здатності педагогічного працівника до:	0,20	0,20	19. захисту власних прав і свобод	K19	0,00			
				20. дотримання загально культурних норм поведінки	K20	0,00	0,00	0,00	0,00
11. Ступінь сформованості екологічної компетентності – це ступінь здатності педагогічного працівника до:	11. Ступінь сформованості екологічної компетентності – це ступінь здатності педагогічного працівника до:	0,20	0,20	21. проявлення творчої ініціативи щодо розвитку культури соціуму ВПТНЗ	K21	0,00			
				22. використання ІКТ в педагогічній діяльності	K22	0,00			
12. Ступінь сформованості здоров'язберігаючої компетентності – це ступінь здатності педагогічного працівника до:	12. Ступінь сформованості здоров'язберігаючої компетентності – це ступінь здатності педагогічного працівника до:	0,20	0,20	23. здорового способу життя	K23	0,00	0,00	0,00	0,00
				24. збереження власного здоров'я у процесі трудової діяльності	K24	0,00			
13. Ступінь сформованості екологічної компетентності – це ступінь здатності педагогічного працівника до:	13. Ступінь сформованості екологічної компетентності – це ступінь здатності педагогічного працівника до:	0,20	0,20	25. збереження здоров'я працівників ПТНЗ	K25	0,00			
				26. дбайливого ставлення до природи	K26	0,00	0,00	0,00	0,00

4. Ступінь сформованості спеціально фахових компетентностей педагогічного працівника	0,20	8. Ступінь про-яву спеціально-фахових компетентностей через якість фахової діяльності:	1,00	39. якість проведення теоретичних занять 40. якість проведення практичних занять 41. якість проведення ЛПЗ 42. якість роботи предм. гуртків 43. якість організації і проведення учнівських виставок 44. особиста участь у професійних конкурсах та вис-тавках 45. позитивна динаміка показників загальнофахової і спеціально-фахової компетентностей 46. позитивна динаміка показників навчальних успіхів учнів з предметів, які викладає педагогічний працівник 47. підвищення іміджу педагогічного працівника (за результатами періодичного опитування працівників ЛПЗ, учнів, представників громадськості, батьків, ін.)	0,19 K39 0,19 K40 0,19 K41 0,18 K42 0,25 K43 0,25 K44 0,22 K45 0,27 K46 0,26 K47	0,00 0,00 0,00 0,00 0,00 0,00 0,00 0,00	0,00 0,00 0,00 0,00 0,00 0,00 0,00 0,00
5. Результативність професійної діяльності педагогічного працівника	0,20	9. Ступінь прояву результативності професійної діяльності педагогічного працівника – це:	1,00				
Усього:	1,00		5,00		9,00		0,00 0,00 0,00
Для експертного оцінювання доцільно користуватися такою шкалою:							
0,00 - вимоги практично не виконані;							
0,25 - вимоги виконані на 25% (елементарний рівень професійної компетентності);							
0,50 - вимоги на половину (базовий рівень професійної компетентності (50%);							
0,75 - вимоги виконані більш, ніж на половину, але не повністю (достатній рівень професійної компетентності);							
1,00 - вимоги виконані повністю на 100% (оптимальний рівень професійної компетентності).							
Дата вимірювання - " _____ " _____ 20__ р.							
Підпис експерта (_____)							
Підпис керівника структурного підрозділу (_____)							
підвідомчої установи (_____)							

параметри - П	часткова оцінка параметрів										
	Робоче поле	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Ступінь сформованості особистісних якостей педагогічного працівника	0,00	0,25									
2. Ступінь сформованості базових компетентностей педагогічного працівника (готовність до діяльності у процесі формування професійної компетентності)	0,00	0,13									
3. Ступінь сформованості загально-фахових компетентностей педагогічного працівника	0,00	0,15									
4. Ступінь сформованості спеціально-фахових компетентностей педагогічного працівника	0,00	0,14									
5. Результативність професійної діяльності педагогічного працівника	0,00	0,16									
Усього	0,00	0,83	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Якщо кількість балів у межах:

0,00–0,49 – рівень професійної діяльності педагогічного працівника не відповідає нормативним вимогам та вимогам ринку праці;

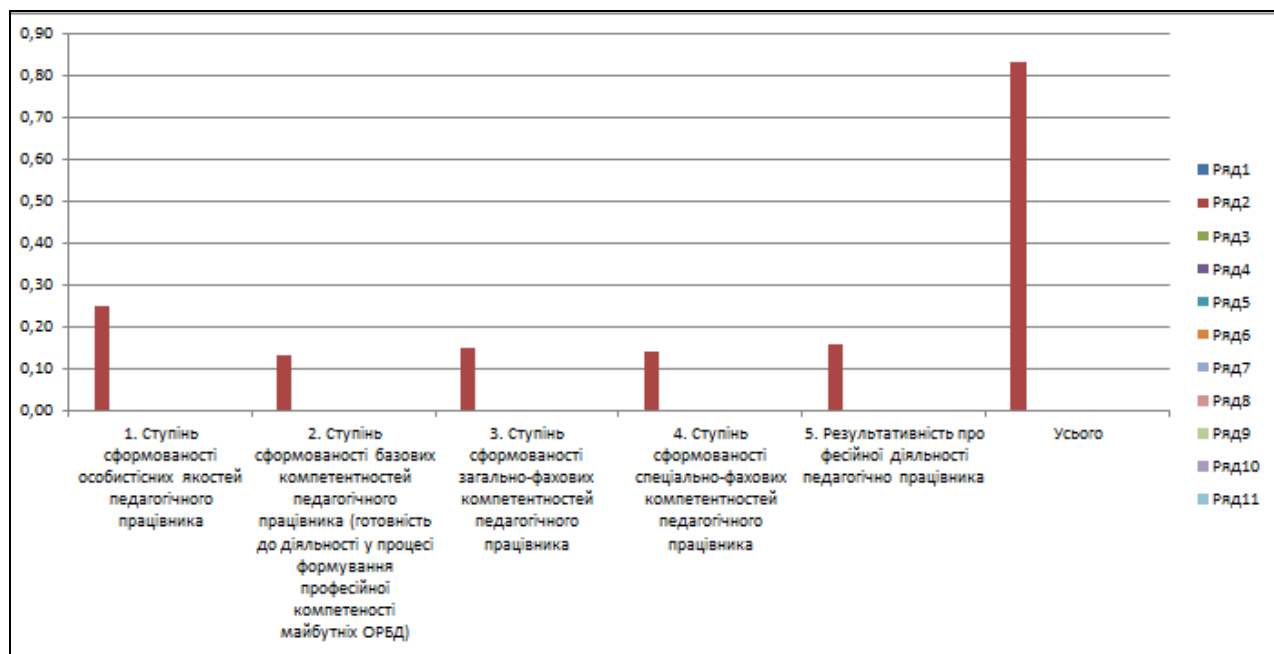
0,50–0,60 – низький рівень професійної діяльності педагогічного працівника ;

0,61–0,75 – середній (достатній) рівень професійної діяльності педагогічного працівника;

0,76 – 0,85 – високий рівень професійної діяльності педагогічного працівника;

0,86–1,00 – оптимальний рівень професійної діяльності педагогічного працівника.

Адаптовано автором

Додаток К.3

Факторно-критеріальна модель оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД за показниками особистісного критерію (соціально-психологічний компонент)

Таблиця К.3

Фактори – Ф	вагомість - m	Показники (особистісний критерій)	вагомість - v	коефіцієнт відповідності -К	значення коефіцієнта відповідності (до експ.)	часткова оцінка критеріїв	часткова оцінка факторів	значення коефіцієнта відповідності (после експ.)	часткова оцінка факторів (после експ.)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Рівень соціально-психологічних відносин у певному професійному середовищі:	0,50	виконавча (трудова дисципліна)	0,10	K1	0,09	0,01	0,04	0,10	0,05
		неприйняття корупції	0,15	K2	0,11	0,02		0,13	
		налагодження соціально-комунікативних зв'язків із оточенням, що формує внутрішній професійний соціум	0,11	K3	0,09	0,01		0,10	
		об'єктивність в судженнях	0,10	K4	0,08	0,01		0,10	
		готовність до співпраці та міжособистісної взаємодії у сфері налагодження зовнішніх інформаційних комунікацій з контрагентами	0,10	K5	0,08	0,01		0,10	
		взаєморозуміння у колективі	0,12	K6	0,07	0,01		0,11	
		практична реалізація допомоги людям	0,10	K7	0,05	0,01		0,09	
		ділове спілкування	0,11	K8	0,09	0,01		0,10	
		співпраця у команді	0,11	K9	0,07	0,01		0,11	
2. Рівень адаптивності	0,40	вміння адаптуватися до нових умов	0,20	K10	0,10	0,02	0,04	0,18	0,05
		орієнтованість на вимоги ринку праці	0,12	K11	0,09	0,01		0,11	
		здатність поєднувати свої потреби з соціально значущою метою організації	0,14	K12	0,07	0,01		0,12	
		здатність виконувати рутинну працю для досягнення спільної мети в умовах невизначеності	0,12	K13	0,08	0,01		0,11	
		уміння виявляти ініціативу і брати на себе відповідальність при необхідності виконання обов'язків іншого працівника (необхідність замінити)	0,10	K14	0,07	0,01		0,09	
		здатність самоспрямування дій на досягнення результату	0,17	K15	0,10	0,02		0,16	
		здатність до саморозвитку – використання нових можливостей інформатизації виробничих процесів у професійній діяльності	0,15	K16	0,11	0,02		0,14	

Продовж. табл. К.3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3.Рівень вмотивованості	0,10	готовність працювати понаднормово у режимі терміновості	0,51	K17	0,35	0,18	0,03	0,40	0,04
		готовність працювати за меншу оплату праці (на початковому етапі, у важкі часи для підприємства та в умовах економічної кризи держави).	0,49	K18	0,15	0,07		0,35	
Загальна оцінка в частках	1,00		3,00				0,10		0,15

Для експертного оцінювання доцільно користуватися такою шкалою:

0,00 - вимоги практично не виконані;

0,25 - вимоги виконані (елементарний рівень професійної компетентності);

0,50 - вимоги на половину (базовий рівень професійної компетентності (50%);

0,75 - вимоги виконані більш, ніж на половину, але не повністю (достатній рівень професійної компетентності);

1,00 - вимоги виконані повністю на 100% (оптимальний рівень професійної компетентності).

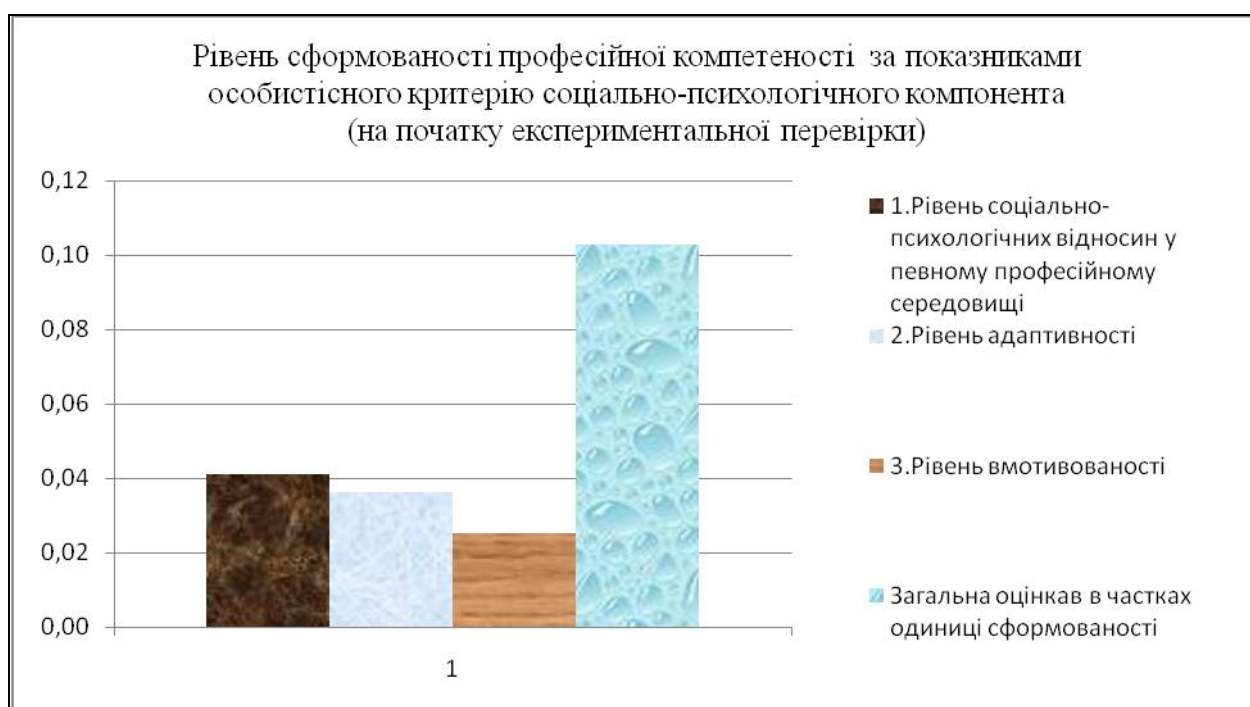
Дата вимірювання - "___" _____ 20__ р.

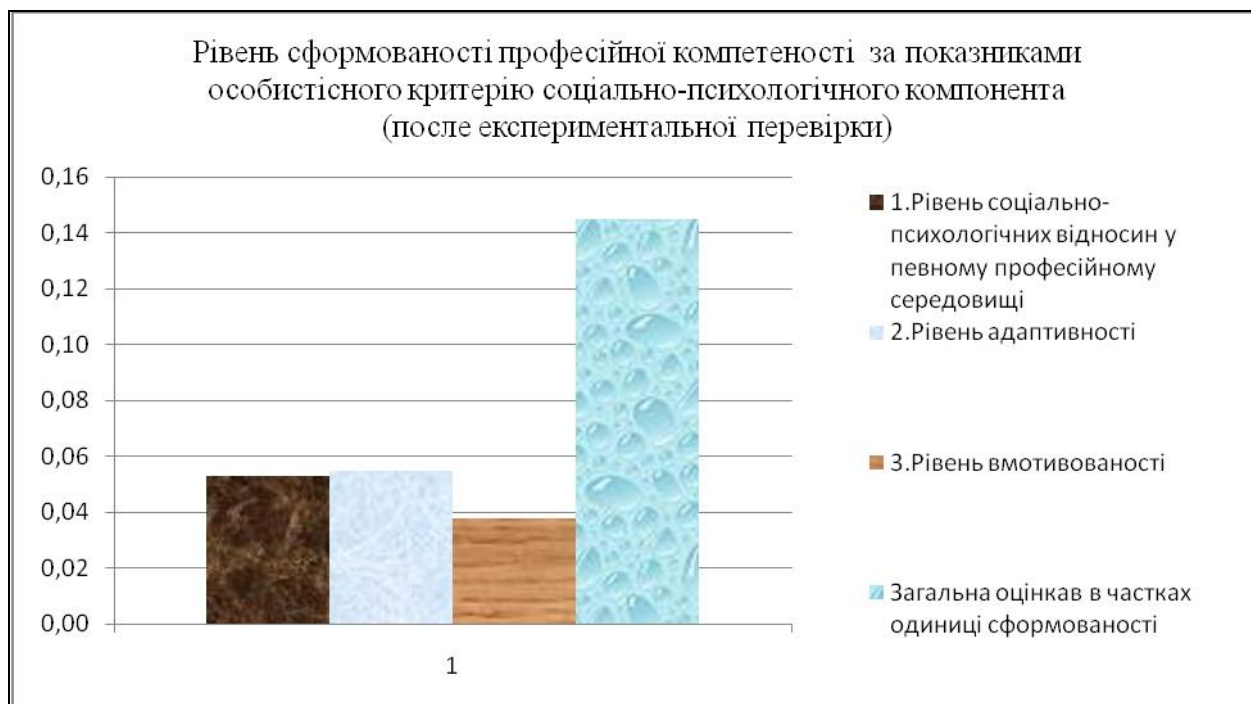
Підпис експерта

(_____)

Підпис керівника структурного підрозділу
підвідомчої установи

(_____)

Додаток К.4

Факторно-критеріальна модель оцінювання професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних за показниками організаційно-технологічного критерію (технологічний компонент)																
Вхідні (керуючі) параметри – Р	Важкість - m	фактори	Важкість - v	критерії	Важкість - v	коefficient відповідності -k	значення коефіцієнта відповідності	часткова оцінка критеріїв	часткова оцінка факторів	часткова оцінка параметрів						
1. Фахові знання, навички та уміння із забезпечення технологій бухгалтерського обліку	0,30	1. Застосування фахово-спеціальних знань із :	0,50	використання системи реєстрів бухгалтерського обліку (номер відповідних облікових реєстрів і порядкові номери запису в них здійснення систематизації одержаних первинних документів, перенесення інформації, відображеної у первинних документах, у потрібному аналітичному розрізі у відомості (допоміжні виведення підсумків цифрової інформації у первинних підготовки проміжних розрахунків, необхідні для здійснення підготовки даних та форм документів для розрахункових внесень записів в журнали обліку бланків суворот звітності, реєстрації документів бухгалтерського обліку, які надходять до вимог до комплектування в Хронологічному порядку документів нумерування аркушів складання внутрішнього опису документів (засвідчувальний виконання процедури передачі документів до зберігання ведення формування, систематизації та зберігання справ у зі здійснення облікового документообороту з оброблення інформації на підприємстві щодо забезпечення норм технологічного процесу на щодо обробки комп'ютерної інформації з використання ІКТ в професії	0,04	K1		0,00	0,00	0,00	0,00					
					0,03	K2		0,00								
					0,03	K3		0,00								
					0,03	K4		0,00								
					0,03	K5		0,00								
					0,03	K6		0,00								
					0,04	K7		0,00								
					0,02	K8		0,00								
					0,03	K9		0,00								
					0,03	K10		0,00								
					0,03	K11		0,00								
					0,03	K12		0,00								
					0,03	K13		0,00								
					0,11	K14		0,00	0,00	0,00						
0,10	K15		0,00													
0,09	K16		0,00													
0,10	K17		0,00													
0,10	K18		0,00													
2. Рівень засвоєння ІКТ	0,40	3. Вільне володіння ІКТ у професії (використання ППЗ)	0,30	щодо використання інформаційних систем і технологій в обліку 1С: Бухгалтерія для України MS Excel MS Word MS Access Програма «Друківання первинних документів»	0,10	K19		0,00	0,00	0,00						
					0,10	K20		0,00								
					0,05	K21		0,00								
					0,05	K22		0,00								
					0,03	K23		0,00								
					0,07	K24		0,00								
					0,10	K25		0,00	0,00	0,00						
					4. ІКТ на базі знань комп'ютера як технічного засобу оброблення інформації	0,40	4. Інформатизація облікового документообігу	0,30	використання комп'ютерних технологій введення інформації (використання відповідних пристроїв - клавіатура, миша, використання комп'ютерних технологій виведення інформації (використання відповідних пристроїв - принтер, плоттер, монітор використання мережевих комп'ютерних технологій (модем, технологія складання електронного первинного документу технологія ведення електронного журналу первинних технологія ведення комп'ютеризованого первинного обліку застосування моделей інтерпретації первинних документів у	0,10	K26		0,00			
										0,10	K27		0,00			
										0,12	K28		0,00	0,00	0,00	
0,12	K29		0,00													
0,08	K30		0,00													
0,08	K31		0,00													

застосування моделей інтерпретації первинних документів у		0,06	КЗТ	0,00	0,00	0,00
3.Змістово-процесуальні функції застосування виробничих технологій	0,30	0,25	КЗ2	0,10	0,00	0,00
	5. Професійно-практична підготовка ОРБД		КЗ3	0,05	0,00	
	6. Організаційно-діяльнісні уміння (наявність знань про зміст та поетапність видів професійної діяльності - міцність, глибина, повнота)	0,25	КЗ4	0,10	0,00	
	7. Організаційно-технологічні уміння (здатність виконувати професійні дії за певною технологією - повнота виконаних дій, гнучкість, мобільність, стійкість, оперативність, якість, завершеність)	0,50	КЗ5	0,09	0,00	0,00
Загальна оцінка в частках одиниці сформованості ТК ПК ОРБД	1,00	0,11	КЗ6	0,11	0,00	
		0,05	КЗ7	0,05	0,00	
		0,25	КЗ8	0,25	0,00	0,00
		0,25	КЗ9	0,25	0,00	
		3,00		3,00		0,00
Для експертного оцінювання доцільно користуватися такою шкалою:						
0,00 - вимоги практично не виконані;						
0,25 - вимоги виконані на 25% (елементарний рівень професійної компетентності);						
0,50 - вимоги на половину (базовий рівень професійної компетентності (50%);						
0,75 - вимоги виконані більш, ніж на половину, але не повністю (достатній рівень професійної компетентності);						
1,00 - вимоги виконані повністю на 100% (оптимальний рівень професійної компетентності).						
Дата вимірювання - "___" _____ 20__ р.						
Підпис експерта (_____)						
Підпис керівника структурного підрозділу (_____)						
підвідомчої установи (_____)						

Додаток К.5

Факторно-критеріальна модель оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних за показниками особистісного критерію (культурологічний компонент)

фактори– Ф	вагомість - m	Показник (критерії – К)	вагомість - v	коефіцієнт відповідності -К	значення коефіцієнта відповідності (до експ.)	часткова оцінка критеріїв	часткова оцінка факторів (до експ.)	значення коефіцієнта відповідності (після експ.)	часткова оцінка факторів (після експ.)
1. Рівень сформованості професійної культури	0,40	1. теоретична готовність до здійснення професійної діяльності в умовах міжкультурних комунікацій	0,20	К1	0,10	0,02	0,04	0,19	0,07
		2. загальний культурний рівень професійних цінностей	0,20	К2	0,10	0,02		0,15	
		3. культура ерудита (пізнавальна діяльність, накопичення знань особистістю)	0,20	К3	0,09	0,02		0,18	
		4. культура мораліста (ціннісно-орієнтаційна діяльність);	0,20	К4	0,08	0,02		0,15	
		5. культура комунікабельної людини (спілкування у всій сукупності проявів життєвої активності особистості)	0,20	К5	0,10	0,02		0,18	
2. Рівень культури праці (інформаційно-технологічний)	0,60	6. практична готовність до здійснення професійної діяльності в умовах міжкультурних комунікацій	0,25	К6	0,15	0,04	0,08	0,15	0,12
		7. культура практика (перетворювальна діяльність, здатність володіння технікою і технологіями визначає рівень культури праці)	0,25	К7	0,10	0,03		0,17	
		8. культура оформлення облікової документації	0,25	К8	0,10	0,03		0,19	
		9. культура професійного взаємообміну інформацією в мережі Інтернет	0,25	К9	0,15	0,04		0,22	
Загальна оцінка	1,00		2,00				0,11		0,19

Для експертного оцінювання доцільно користуватися такою шкалою:

0,00 – вимоги практично не виконані;

0,15 – вимоги виконані (елементарний рівень професійної компетентності);

0,15 – 0,50 вимоги виконані (базовий рівень професійної компетентності);

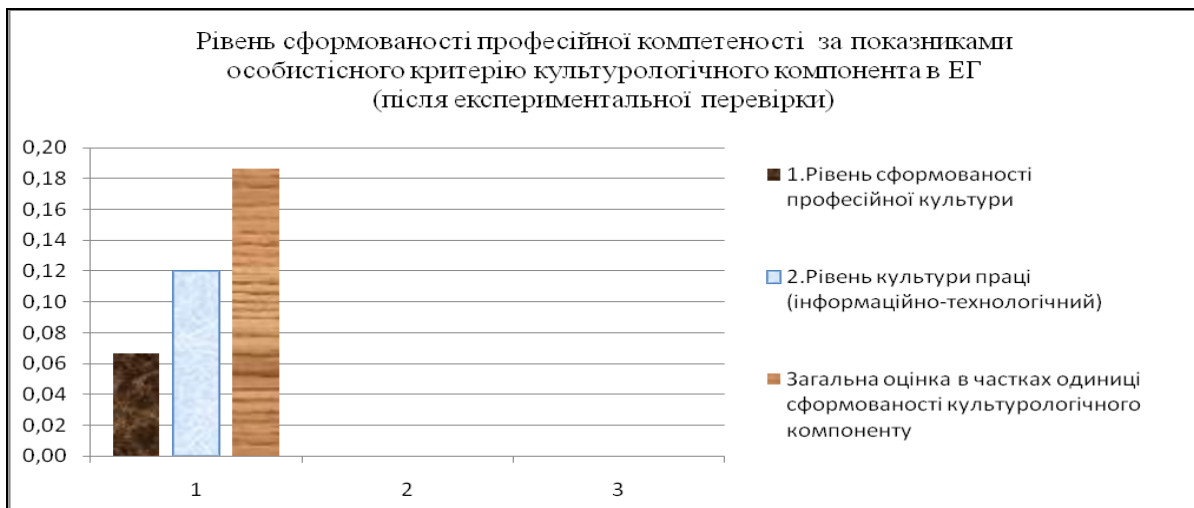
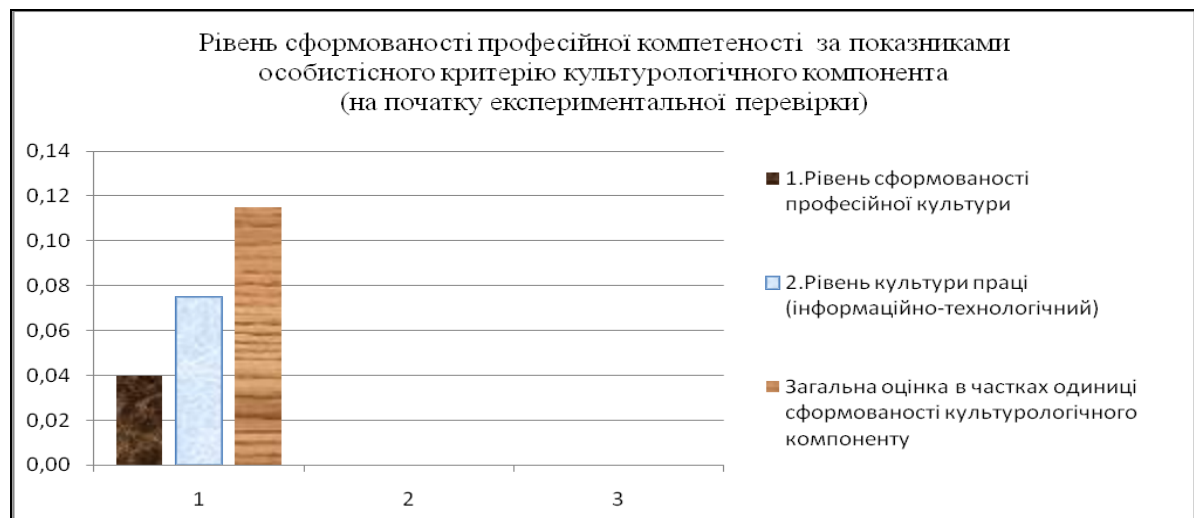
0,50 – 0,75 вимоги виконані більш, ніж на половину, але не повністю (достатній рівень професійної компетентності);

1,00 – вимоги виконані повністю на 100% (оптимальний рівень професійної компетентності).

Дата вимірювання - " ____ " _____ 20__ р.

Підпис експерта (_____)

Підпис керівника структурного підрозділу
підвідомчої установи (_____)

Додаток К.6

Факторно-критеріальна модель оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД за показниками мотиваційно-ціннісного критерію (мотиваційний компонент)

Таблиця К.6

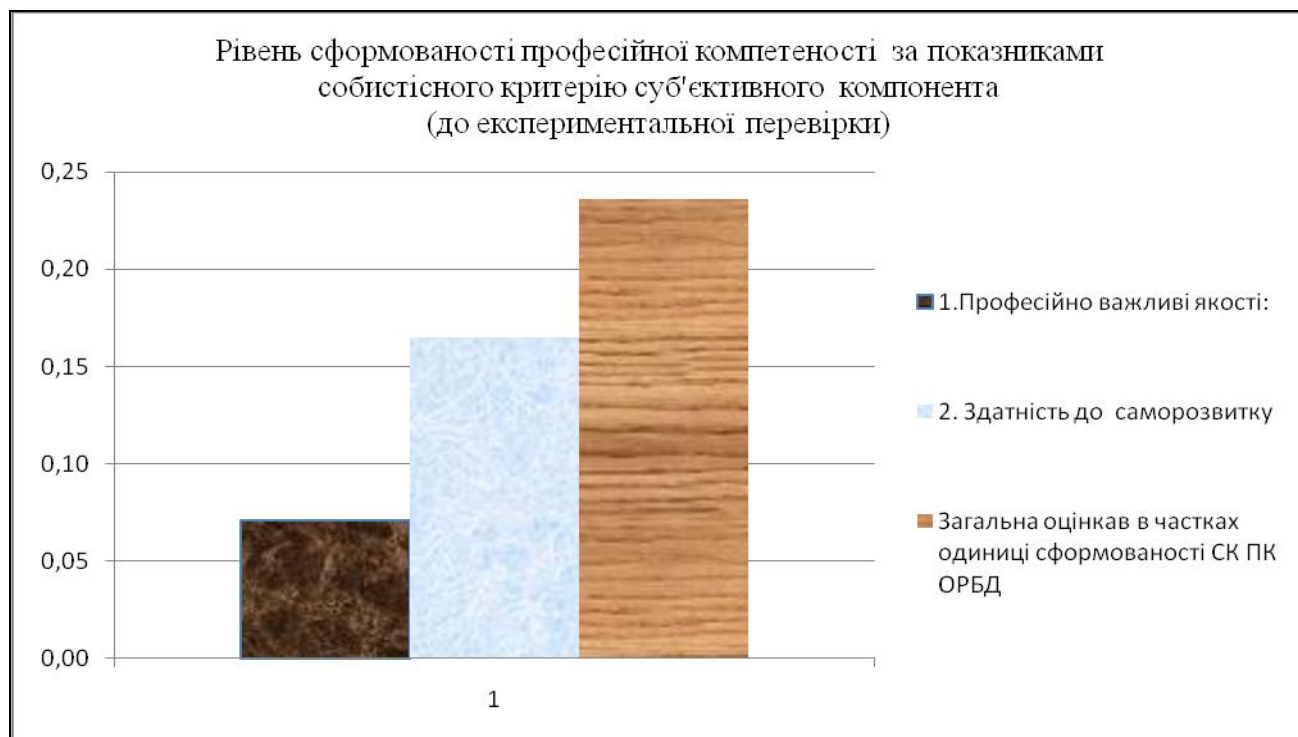
Фактори –Ф	вагомість - m	Критерії – К	вагомість - v	коефіцієнт відповідності -К	значення коефіцієнта відповідності	часткова оцінка критеріїв	часткова оцінка факторів	значення коефіцієнта відповідності (після експ.)	часткова оцінка факторів (після експ.)
1. Визначення чинників, які вплинули на вибір професії.	0,11	Вплив на мій вибір професії мали друзі	0,10	K1	0,09	0,01	0,01	0,09	0,01
		Вплив на мій вибір професії мали батьки	0,13	K2	0,13	0,02		0,13	
		Вплив на мій вибір професії мали брат (сестра)	0,10	K3	0,07	0,01		0,07	
		Вплив на мій вибір професії мали родичі	0,10	K4	0,10	0,00		0,10	
		Вплив на мій вибір професії мали знайомі	0,10	K5	0,10	0,01		0,10	
		Вплив на мій вибір професії мала зустріч з педагогом ПТНЗ	0,12	K6	0,13	0,02		0,13	
		Вплив на мій вибір професії мали вчителі	0,15	K7	0,14	0,01		0,14	
		Професію обрав(ла) я сам(а)	0,20	K8	0,20	0,00		0,20	
2. Визначення чинників, які найбільш відповідають вимогам учнів до результатів навчання у ПТНЗ.	0,15	Сформувати навички участі у громадській роботі	0,05	K9	0,02	0,00	0,01	0,05	0,02
		Розширити можливості для культурного збагачення	0,10	K10	0,05	0,01		0,10	
		Сформувати професійну компетентність	0,10	K11	0,09	0,01		0,10	
		Підготуватися до організації власного бізнесу	0,15	K12	0,12	0,02		0,15	
		Одержати високий рівень професійної підготовки	0,10	K13	0,09	0,01		0,10	
		Підготуватися до майбутньої власної професійної кар'єри	0,10	K14	0,09	0,01		0,10	
		Підготуватися до роботи на виробництві	0,10	K15	0,07	0,01		0,10	
		Одержати можливості для професійного зростання	0,10	K16	0,08	0,01		0,10	
		Одержати можливості творчо розвиватися	0,10	K17	0,05	0,01		0,10	
		Підготуватися до подальшого навчання у ВНЗ	0,10	K18	0,08	0,01		0,10	

3. Визначення значущих цінностей для учнів з метою з'ясування надпрофесійного базису компетенцій.	0,24	Правдивість	0,07	K19	0,04	0,00	0,01	0,07	0,02
		Терплячість	0,07	K20	0,05	0,00		0,07	
		Любов до праці	0,07	K21	0,06	0,00		0,07	
		Акуратність	0,05	K22	0,07	0,00		0,05	
		Відповідальність за результати своєї праці	0,05	K23	0,05	0,00		0,05	
		Логічне мислення	0,06	K24	0,03	0,00		0,06	
		Ощадливість	0,06	K25		0,00		0,06	
		Здатність до самостійних дій в умовах невизначеності, здатність до адаптації в нових умовах діяльності	0,11	K26	0,09	0,01		0,11	
		Співчуття людям	0,05	K27	0,05	0,00		0,05	
		Готовність до співпраці та міжособистісної взаємодії	0,08	K28	0,07	0,01		0,08	
		Аналітичні здібності	0,11	K29	0,09	0,01		0,11	
		Інформаційно-технологічна культура	0,10	K30	0,07	0,01		0,10	
		Вміння працювати з потоком інформації, відселяючи із нього головне	0,06	K31	0,06	0,00		0,06	
		Об'єктивність в судженнях, правова культура, порядність, чесність	0,06	K32	0,06	0,00		0,06	
4. Визначення значущих професійних цінностей для учнів ПТНЗ	0,15	Професійне чуття	0,05	K33	0,04	0,00	0,01	0,05	0,01
		Самомотивація	0,06	K34	0,04	0,00		0,06	
		Вміння переконувати	0,10	K35	0,07	0,01		0,10	
		Вміння економити кошти організації	0,10	K36	0,08	0,01		0,10	
		Вміння працювати в команді	0,15	K37	0,10	0,02		0,15	
		Узагальнення власного досвіду	0,07	K38	0,07	0,00		0,07	
		Прагнення до професійного зростання	0,11	K39	0,09	0,01		0,11	
		Професійна мобільність та культура праці	0,09	K40	0,08	0,01		0,09	
		Діловий етикет	0,09	K41	0,07	0,01		0,09	
		Професійне мислення	0,08	K42	0,07	0,01		0,08	
		Професійна пам'ять	0,05	K43	0,04	0,00		0,05	
		Володіння ІКТ	0,05	K44	0,04	0,00		0,05	

Продовж. табл. К.6

5. Мотиви, що спонукають учнів навчатися за професією:	0,15	Одержання стипендії	0,12	K45	0,12	0,01	0,01	0,12	0,02
		Бажання уникнути ускладнень з викладачами, майстром	0,04	K46	0,02	0,00		0,04	
		Необхідність підготовки до контрольних заходів	0,04	K47	0,02	0,00		0,04	
		Вимога батьків	0,09	K48	0,04	0,00		0,09	
		Після отримання професії вступити на програму підготовки молодшого спеціаліста	0,15	K49	0,07	0,01		0,15	
		Прагнення оволодіти новою інформацією про майбутню професію	0,13	K50	0,07	0,01		0,13	
		Перспективи подальшої професійної діяльності	0,17	K51	0,10	0,02		0,17	
		Почуття обов'язку, відповідальність	0,11	K52	0,05	0,01		0,11	
		Прагнення до самовдосконалення	0,11	K53	0,05	0,01		0,11	
		Звичка до систематичної професійно-спрямованої діяльності	0,04	K54	0,02	0,00		0,04	
6. Наявність стійких мотивів до професійної діяльності:	0,20	Усвідомлення ролі ОРБД у професійної діяльності бухгалтерії – потреба у набутті професії	0,35	K60	0,25	0,09	0,04	0,35	0,07
		Конструювання власного професійного досвіду – стійкий інтерес до пізнання нового	0,31	K61	0,15	0,05		0,31	
		Цілеспрямованість	0,34	K62	0,20	0,07		0,34	
Загальна оцінка в частках одиниці	1,00		6,00			0,10		0,15	

Параметр - П	часткова оцінка параметрів										
	Робоче поле	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Професійно важливі якості:	0,07	0,25									
2. Здатність до саморозвитку	0,17	0,13									
Усього	0,24	0,75	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Якщо кількість балів у межах:

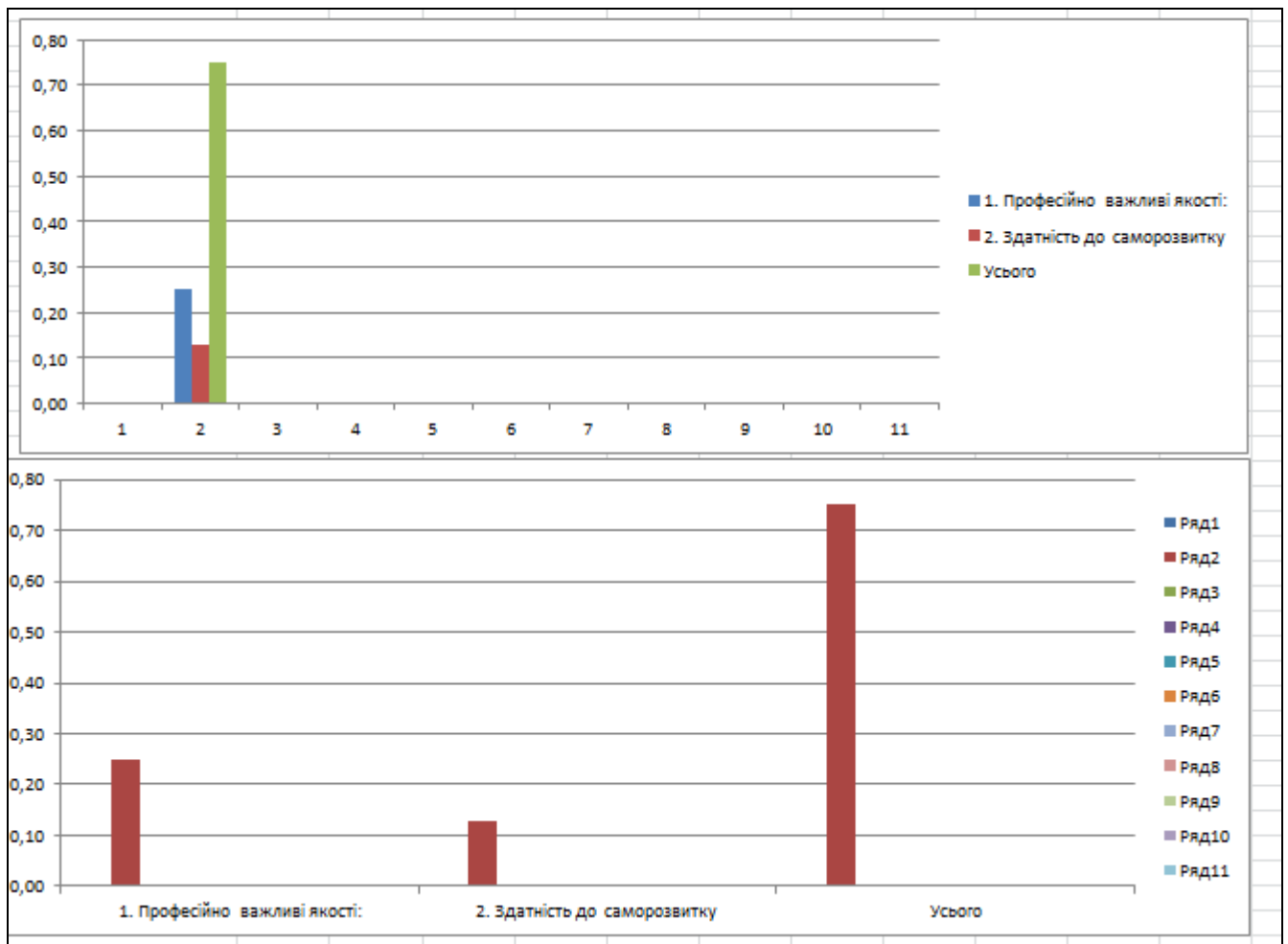
0,00–0,49 – рівень сформованості особистісних якостей майбутнього обліковця не відповідає вимогам роботодавців;

0,50–0,60 – елементарний рівень сформованості особистісних якостей майбутнього ОРБД;

0,61–0,75 – базовий рівень сформованості особистісних якостей майбутнього ОРБД;

0,76–0,85 – достатній рівень сформованості особистісних якостей майбутнього ОРБД;

0,86–1,00 – оптимальний рівень сформованості особистісних якостей майбутнього ОРБД.

2. Загально-професійні знання	3. Знання з професійно-теоретичної підготовки за навчальними предметами:	0,25	Бухгалтерський облік	0,25	K21	0,00	0,00	
			Економіка підприємства	0,14	K22	0,00		
			Основи статистики	0,03	K23	0,00		
			Фінанси	0,11	K24	0,00		
			Інформаційні системи і технології в обліку	0,25	K25	0,00		
			Охорона праці	0,11	K26	0,00		
			Основи оподаткування	0,11	K27	0,00		
			порядок і способи реєстрації інформації	0,15	K28	0,00	0,00	
			правила документообороту	0,17	K29	0,00		
			технологію оброблення облікової інформації на підприємстві	0,18	K30	0,00		
			норми технологічного процесу на підприємстві	0,15	K31	0,00		
			технології обробки комп'ютерної інформації	0,17	K32	0,00		
			інформаційно-комунікаційні технології в бухгалтерській справі	0,18	K33	0,00		
			Інформаційні технології	0,55	K34	0,00	0,00	
			Основи правових знань	0,25	K35	0,00		
			Правила дорожнього руху	0,03	K36	0,00		
			Основи галузевої економіки і підприємництва	0,17	K37	0,00		
3. Спеціальні предметні знання	0,40	0,30	з володіння інформаційно-технологічною культурою (орієнтування в інформаційних потоках: відбір головного; обробка та використання)	0,33	K38	0,00	0,00	
			з володіння правовою культурою (правдивість, порядність, чесність)	0,33	K39	0,00		
			з налагодження соціально-психологічних зв'язків	0,34	K40	0,00		
			математичні знання	0,35	K41	0,00	0,00	
			граматичні знання	0,32	K42	0,00		
			культура мови	0,33	K43	0,00		
			1С: Бухгалтерія для України	0,32	K44	0,00	0,00	
			MS Excel	0,14	K45	0,00		
			MS Word	0,15	K46	0,00		
			MS Access	0,14	K47	0,00		
			Програма «Друкування первинних документів»	0,25	K48	0,00		
			поняття електронного первинного документу	0,25	K49	0,00	0,00	
			поняття електронного журналу первинних документів	0,25	K50	0,00		
			вимоги до порядку ведення комп'ютеризованого первинного обліку	0,25	K51	0,00		
			моделі інтерпретації первинних документів у комп'ютерних програмах бухгалтерського обліку	0,25	K52	0,00		
			Загальна оцінка в частках одиниці сформованості КофК ПК ОРБД	1,00	3,00	9,00		0,00

Для експертного оцінювання доцільно користуватися такою шкалою:

0,00 - вимоги практично не виконані;

0,25 - вимоги виконані на 25% (елементарний рівень професійної компетентності);

0,50 - вимоги виконані на половину (базовий рівень професійної компетентності (50%);

0,75 - вимоги виконані більш, ніж на половину, але не повністю (достатній рівень професійної компетентності);

1,00 - вимоги виконані повністю на 100% (оптимальний рівень професійної компетентності).

Дата вимірювання - " ____ " _____ 20__ р.

Підпис експерта

(_____)

Підпис керівника структурного підрозділу

підвідомчої установи

(_____)

Додаток К.9

**Результати діагностування рівнів сформованості професійної компетентності
учнів експериментальної групи П-25 ННЦ ПТО НАПН України в перебігу
формульованого етапу експериментальної перевірки**

№ з/п	П.І.Б	Інтегральна оцінка		Рівень	
		до експерименту	в кінці експерименту	до експерименту	в кінці експерименту
1.	Алімова Оксана Юріївна	1,67	1,55	елементарний	елементарний
2.	Бабенчук Анастасія Олегівна	5,46	5,99	оптимальний	оптимальний
3.	Вишенський Ігор Ігорович	1,68	3,49	елементарний	базовий
4.	Грибовська Анастасія Костянтинівна	5,74	5,62	оптимальний	оптимальний
5.	Дейнеко Світлана Василівна	4,28	4,93	достатній	достатній
6.	Донець Лілія Віталіївна	4,02	4,56	достатній	достатній
7.	Злиденна Руслана Вікторівна	4,34	5,28	достатній	оптимальний
8.	Калайда Вікторія Олександрівна	5,51	5,44	оптимальний	оптимальний
9.	Криницина Ірина Василівна	5,17	5,92	достатній	оптимальний
10.	Кулик Вячеслав Васильович	2,57	2,59	базовий	базовий
11.	Марущак Ганна Валеріївна	5,29	5,64	оптимальний	оптимальний
12.	Марчук Дмитро Вікторович	2,93	3,19	базовий	базовий
13.	Матушко Світлана Іванівна	5,17	5,92	достатній	оптимальний
14.	Москалюк Валерія Василівна	2,22	4,07	базовий	достатній
15.	Носач Євгенія Вікторівна	1,72	3,09	елементарний	базовий
16.	Петрова Надія Олександрівна	3,48	3,01	базовий	базовий
17.	Піскунова Катерина Михайлівна	4,99	5,33	достатній	оптимальний
18.	Пушняк Аліна Ігорівна	3,49	3,07	базовий	базовий
19.	Раджабова Світлана Олегівна	3,50	3,66	базовий	достатній
20.	Сігарська Тетяна Богданівна	2,94	2,91	базовий	базовий
21.	Стрілецька Надія Олегівна	1,55	2,85	елементарний	базовий
22.	Сторч Дарія Андріївна	3,13	3,60	базовий	достатній
23.	Телевань Віталій Володимирович	2,02	2,32	базовий	базовий
24.	Холодова Марина Миколаївна	1,70	1,88	елементарний	базовий
25.	Хотіна Оксана Василівна	3,32	3,59	базовий	достатній
26.	Юрченко Олена Олександрівна	4,09	4,33	достатній	достатній

Додаток Л**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ
УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
ОБЛІКОВЦІВ З РЕЄСТРАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКИХ ДАНИХ****Додаток Л.1****Тиждень бухгалтерського обліку у Вищому професійному училищі
Національного авіаційного університету****Тиждень
Бухгалтерського
Обліку**

Залучаються до
участі учні
3 курсу:
310, 303, 41

За додатковою інформацією звертатись
до викладачів:

Басанько Ольга Василівна
Ковальчук Людмила Петрівна
Шпак Світлана Вікторівна

10.03.2015-13.03.2015

Науковий супровід: Ростока Марина Львівна

План проведення:**Правила проведення:**

Презентація учасників. Моя професія «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних». Конкурс презентацій. Тестування з теорії бух обліку	Вівторок 10.03.2015
Економічний брейн-ринг	Середа 11.03.2015
Використання "1С: Бухгалтерії 8.2"	Четвер 12.03.2015
Визначення та нагородження переможців	П'ятниця 13.03.2015

1. Приймають участь учні 3 курсу: 310, 303, 41
2. Змагання проходять за особистим та командним заліком
3. Результати оголошуються щоденно
4. На підготовчому етапі всі учні без винятку проходять попереднє тестування з теорії бухгалтерського обліку
5. В основних етапах буде задіяне 15 учасників
6. Кожен учень має підготувати коротку презентацію або відеоролик «Моя професія «Бухгалтер»»
7. Кожного дня отримуються бали: індивідуально та в цілому по команді
8. У разі відсутності гравця, в команді можлива заміна
9. Переможці в особистому заліку матимуть привілеї на випускних іспитах та отримують призи

10. Результати 310 групи

Прізвище, ім'я	1 день (тест)	2 день (брейн-ринг)	3 день (Знання 1С: Бухгалтерії 8.2)	Всього:
Лаврінчук Сергій	25	16 / 41	19/8/68	68
Городецький Дмитро	24	0/24	15/7/46	46
Байкука Олег	23	4/27	19/9/55	55
Михайленко Іван	15	7/22	17/9/48	48
Тютюнченко Олена	14	1/15	7/8/30	30
Привітання команд		2		2
Всього:	101	30/131	77/41/247	249

11. Результати 41 групи

Прізвище, ім'я	1 день (тест)	2 день (брейн-ринг)	3 день (Знання 1С: Бухгалтерії 8.2)	Всього:
Рокитько Олена	20	9/29	22/8/59	59
Рибченко Вікторія	16	0/16	22/6/44	44
Сотніченко Анастасія	16	1/17	17/6/40	40
Гасанова Ріта	19	4/23	19/6/48	48
Нагорна Наталія	13	2/15	16/6/37	37
Привітання команд		2		2
Всього:	84	18/102	96/32/228	230

РЕЗУЛЬТАТИ

Результати 303-групи

Прізвище, ім'я	1-день (тест)	2-день (брейн-ринг)	3-день (Знання ІС Бухгалтерії-8.2)	Всього:
Гарбар В'ячеслав	16	1/17	17/6/40	40
Тудос Міла	15	8/23	20/7/50	50
Ляхова Єлізавета	13	2/15	11/6/32	32
Сімакова Валерія	13	5/18	22/7/47	47
Фортунова Катерина	12	2/14	18/6/38	38
Привітання команд		1		1
Всього:	69	19/88	88/32/207	208

За командним заліком. Прізвище, ім'я	1 день (тест)	2 день (брейн-ринг)	3 день (Знання 1С: Бухгалтерії 8.2)	Всього:
Група 310	101	30	77/41	249
Група 41	84	18	96/32	230
Група 303	69	19	88/32	208

За особистим заліком

Прізвище, ім'я	1 день (тест)	2 день (брейн-ринг)	3 день (Знання 1С: Бухгалтерії 8.2)	Всього:
Лаврінчук Сергій	25	16	19/8	68
Рокитько Олена	20	9	22/8	59
Байкука Олег	23	4	19/9	55

5 - Microsoft PowerPoint

Файл Главная Вставка Дизайн Переходы Анимация Показ слайдов Рецензирование Вид

Обычный Сортировщик слайдов Страницы заметок Режим чтения Образец слайдов Образец выдач заметок Линейка Сетка Направляющие Показать Масштаб Вписать в окно Масштаб Цвет Оттенки серого Черно-белый Цвет или оттенки серого Новое окно Перейти в другое окно Макросы

Режимы просмотра презентации

ТИЖДЕНЬ
БУХГАЛТЕРСЬКОГО
ОБЛІКУ
ТУРНІРНА ТАБЛИЦЯ

Група 303

Прізвище, ім'я	1 день (тест)	2 день (брейн-ринг)	3 день(Знання 1С:Бухгалтерії 8.2)	Всього:
Гарбар В'ячеслав	16	1/17	17/6/40	40
Тудос Міла	15	8/23	20/7/50	50
Ляхова	13	2/15	11/6/32	32
Елізавета				
Смакюва	13	5/18	22/7/47	47
Валерія				
Формулатова				
Катерина				
Додаткові бали групи		1	18/6/38	38
Всього:	69	19/88	88/32/207	208

Група 310

Прізвище, ім'я	1 день (тест)	2 день (брейн-ринг)	3 день(Знання 1С:Бухгалтерії 8.2)	Всього:
Лаврінчук Сергій	25	16/41	19/8/68	68
Городецький Дмитро	24	0/24	15/7/46	46
Байкука Олег	23	4/27	19/9/55	55
Михайленю Іван	15	7/22	17/9/48	48
Гюмюнченко Олена	14	1/15	7/8/30	30
Додаткові бали групи		2		2
Всього:	101	30/131	77/41/247	249

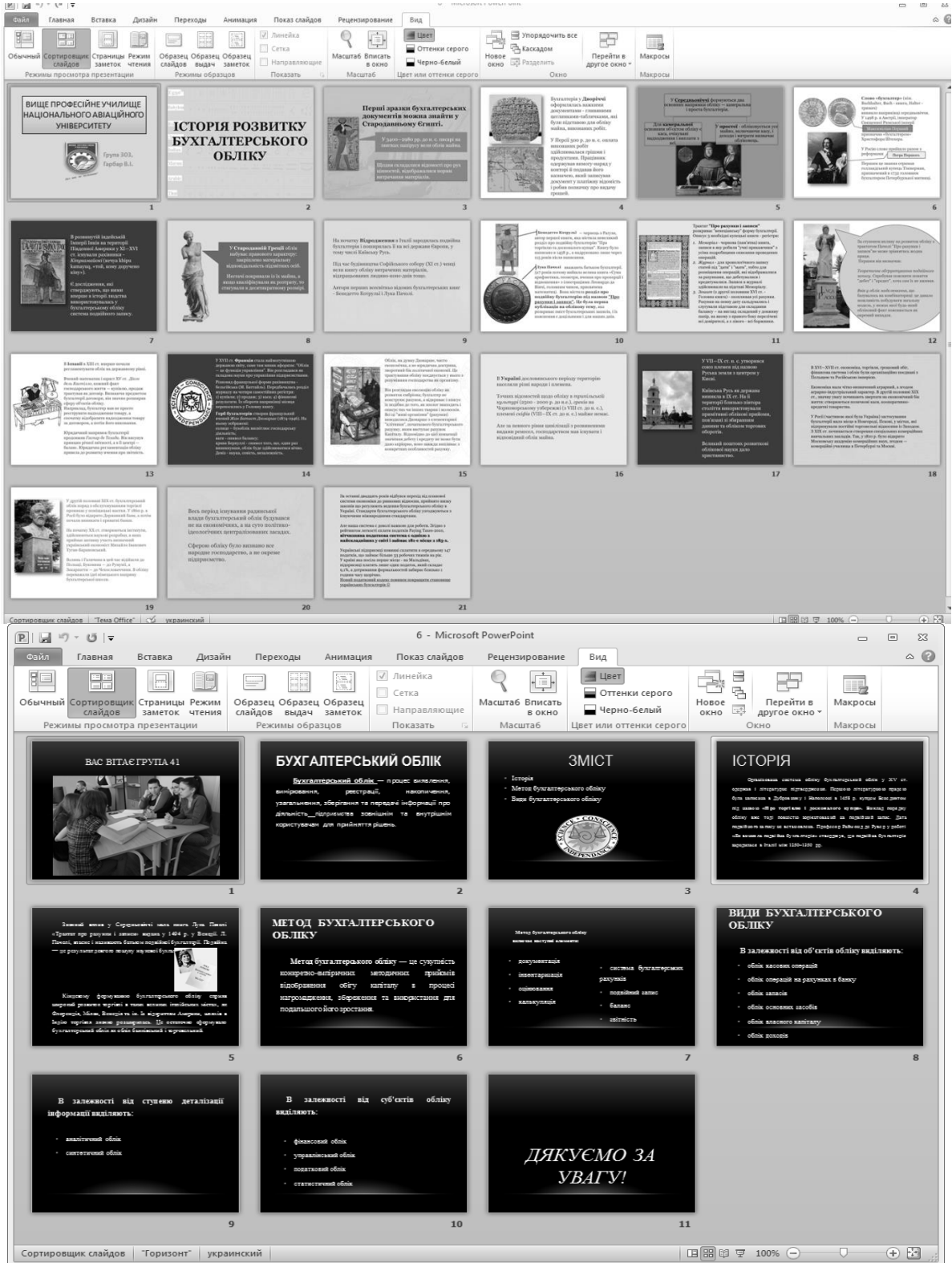
Група 41

Прізвище, ім'я	1 день (тест)	2 день (брейн-ринг)	3 день(Знання 1С:Бухгалтерії 8.2)	Всього:
Рокитько Олена	20	9/29	22/8/59	59
Рибченко Вікторія	16	0/16	22/6/44	44
Сотницько	16	1/17	17/6/40	40
Анастасія				
Гасанова Ріта	19	4/23	19/6/48	48
Назарна	13	2/15	16/6/37	37
Намалія				
Додаткові бали групи		2		2
Всього:	84	18/102	96/32/228	230

Сортировщик слайдов "Апекс" українский 200%

Додаток Л.2

Захист атестаційних робіт у Вищому професійному училищі Національного авіаційного університету «Моя майбутня професія – обліковець з реєстрації бухгалтерських даних» (парад учнівських міні-проектів)

Додаток Л.3

Економічний брейн-ринг

Правила гри:

1. У грі беруть участь 3 команди.
2. У кожній команді по 6 чоловік.
3. Гра проходить у 6 раундів (1-й раунд розпочинає 1 команда, розігрується одне очко).
4. Якщо відповідь готова достроково, команда сповіщає про це сигналом дзвіночка.
5. Прийняття рішення триває 1 хв.
6. За ходом гри сліdkують і користуються правом вирішального слова арбітри.

I раунд «Розминка»

1. Яка різниця між акцією і облигацією? (*Облигація не має ризику*)
2. Як вплине на обсяг грошової маси в обігу рішення центрального банку збільшити облікову ставку? (*Обсяг грошової маси в обігу зменшиться*)
3. Назвіть джерела доходів державного бюджету країни. (*Податки, мито, акциз*)

II раунд «Бухгалтерія на кожен день»

1. Розкажіть про збір, який фактично включає в себе 4 збори, найдорожче обходиться підприємствам з найбільш високим рівнем небезпеки виробництва. (Єдиний соціальний внесок з підприємств, залежить від класу професійного ризику, ставки 36,76-49,7%, можуть знижуватись при виконанні умов)
2. Як змінились ставки ПДФО в 2015 році? (основна ставка 15%, підвищена – змінилась з 17 до 20% (зарплата від 12180 грн), відмінено 10% для шахтарів)
3. Чому День бухгалтера в Україні святкують 16 липня? (День прийняття Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» 16.07.1999 р)
4. Кого вважають засновником бухгалтерського обліку і чому? (Лука Пачолі, перша праця в сфері бухгалтерського обліку «Трактат про рахунки та записи», 1494 р.)
5. Які підприємства не використовують План рахунків, який ми вивчаємо на уроках бухгалтерського обліку? (банки, бюджетні установи)
6. Де використовуються принципи бух обліку ГААР? (Принципи бухгалтерського обліку прийняті в англomовних країнах (США, Великобританії)
7. Як ви вважаєте, скільки відсотків складала перша в світі ставка податку на доход? (Джерело: релігійна література - Пятикнижне Моисея, где сказано: «... и всякая десятина на земле из семени земли, и из плодов дерева принадлежит Господу».)
8. Що ж означає назва фірми 1С? (1 секунда – 1 с на початку діяльності розробляли пошукову систему, пошукової системи 1 с немає, але назва прижилась)
9. Продовжить думку середньовічного філософа та теолога Фоми Аквінського: «Податки – є дозволена форма ....» (пограбування, грабежу).
10. За часів Луки Пачолі даний термін полягав у наступному: особи, що збирали податки ходили парами, та вели окремі книги, дані яких переважно співпадали. В наш час використовується для обману держави. Назвіть даний термін. (*Подвійна бухгалтерія*)

III раунд «Влучні вислови»

1. Поясніть народну мудрість з економічної точки зору: «Або пан, або пропав». До якої категорії людей можна її застосувати? (*Підприємець, бізнесмен. Або одержав прибуток, або збанкрутував*).
2. Поясніть вислів Дж. Д. Рокфеллера: «Вміння спілкуватись з людьми – це такий самий товар, що купується за гроші, як цукор або кава. Я готовий платити за це вміння більше, ніж за будь-який інший товар у цьому світі». Людей якої професії він стосується? (*Менеджер*)
3. Продовжить вислів: «Коли гроші працюють – це капітал, а коли ледарюють – це» (*Скарб*)

IV раунд «Задача»

1. Яку суму отримає власник 20 000 грн., якщо позичить їх під 50% річних на три

місяці? (22 500 грн.)

2. Чому дорівнює чистий прибуток підприємця, якщо витрати на виробництво 9 000 грн., виручка від реалізації – 18 000 грн., податок на прибуток – 18%? (7380 грн.)

3. Номінальна зарплата зросла на 10%, а вартість споживчого кошика збільшилась на 40%. Як змінився рівень життя за інших рівних умов? (Зменшився на 30 %)

V раунд «Творче завдання»

1. Розкрийте зміст «економічного зростання» (Довгострокове економічне зростання – це мета макроекономічної політики держави. Воно визначається з двох позицій:

1) як поступальний приріст реального обсягу ВВП за рахунок збільшення обсягів використовуваних ресурсів і (або) кращого їх використання;

2) як реальний приріст ВВП на одну особу (Є три типи економічного зростання: екстенсивний, інтенсивний, змішаний).

2. Поясніть, що таке «ціновий поріг» і «цінова стеля» («Ціновий поріг» і «цінова стеля» - це пряме адміністративне втручання держави у процес ціноутворення «Ціновий поріг» встановлюється на рівні вище за рівноважну ціну і зумовлює виникнення хронічного надлишку, а «цінова стеля» встановлюється на рівні нижче за рівноважну ціну і зумовлює хронічний дефіцит. Метою їх встановлення є підтримка соціально незахищених верств населення).

3. Ця професія виникла у Росії в епоху реформ Петра Великого. Назва її перекладається з німецької як книгознавець, книгоутримувач. Про яку професію іде мова? (Бухгалтер)

VI раунд «Чорний ящик»

(Конкурс капітанів)

Вноситься чорний ящик. В ящику знаходяться три предмети, які добре відомі всім. Відгадайте, що лежить в ящику? Підказки:

1. Найвідоміший у світі виріб, який виготовляє Бюро гравірування та друкарських робіт у США (Долар)

2. Засіб спілкування між споживачем і виробником, за допомогою якого виробник інформує споживача про свій товар.(Рекламний проспект)

3. Розрахунковий засіб, який найчастіше видається банками своїм клієнтам. (Кредитна картка)

(Музична пауза)

Підведення підсумків та нагородження переможців

Додаток М

СИСТЕМА МОТИВАЦІЙНОГО ВПЛИВУ

Додаток М.1

Соціально-профорієнтаційна реклама

План проекту

Таблиця М.1

Автор ідеї, керівник проекту:	
Прізвище, ім'я, по батькові:	Ростока Марина Львівна
Співавтор, учасник реалізації проекту :	
Прізвище, ім'я, по батькові Місце роботи/Назва навчального закладу::	Дзівалтовська Юлія Анатоліївна, методист НМК ПТО у м. Києві; Гоменюк Дмитро Васильович, директор Навчально-наукового центру професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України; Мартинюк Інна Анатоліївна, директор Економіко-юридичного училища Київського університету туризму, економіки і права; Чугаєвська Любов Іванівна, директор Київського професійного ліцею сфери послуг; Коломієць Микола Іванович, в.о. директора Вищого професійного училища Національного авіаційного університету; Басанько Ольга Василівна, старший викладач Вищого професійного училища Національного авіаційного університету НАУ
Місце проведення презентації:	НМК ПТО у м. Києві; ВПУ НАУ, ЕЮУ КУТЕП, ННЦ ПТО НАПН України; КПЛСП
Дата проведення презентації	2011-2015рр
Комп'ютерний дизайн:	учні ПТНЗ
Методична підтримка проекту:	НМК ПТО у м. Києві (директор К. Б. Мирошніченко); методичний кабінет НМЦ ПТО НАПН України (методист Б. М. Алєв)
Напрямок:	Соціально-профорієнтаційна реклама
Назва проекту:	Реклама, як складова частина профорієнтаційної діяльності
Тип проекту:	Ознайомлювально - інформативний
Мета проекту:	- Визначення ролі реклами в проведенні профорієнтаційних заходів; - Підвищення престижності робітничих професій, їх пропаганда, презентація навчального закладу шляхом зовнішньої реклами; Створення банку даних з маркетингової підтримки організації рекламної діяльності в ПТНЗ.
Інноваційний підхід:	Створення реклами з використанням інноваційних технологій, новітніх форм і методів та з урахуванням соціально-психологічного впливу засобів реклами на профорієнтаційний ефект діяльності навчального закладу.

Основні питання: 1. Складові реклами. 2. Різновиди реклами. 3. Роль маркетингових досліджень. 4. Рекламні організації. Поради та пропозиції щодо організації маркетингової служби сучасного навчального закладу.	
Ключове питання:	Чи можна отримати якісний профорієнтаційний ефект при правильному підході до реклами, враховуючи всі її складові?
Тематичні питання:	1. Реклама як форма платної та власної комунікації. 2. Реклама як багатофункціональне підприємство. 3. Реклама як процес чотирьох складових: (рекламодавці, рекламні агенти, засоби реклами, споживачі) 4. Рубрична реклама. 5. Реклама «паблік рилейшнс» 6. Методика прийняття рішень. 7. Маркетингові дослідження. 8. Дослідження в рекламі
Змістові питання:	1. Що включає в себе сфера діяльності реклами? 2. Для кого призначена соціально – профорієнтаційна реклама? 3. Чому реклама несе багатофункціональний характер? 4. Які основні складові СПР? 5. Що можна розуміти під рекламодавцями? 6. Хто займається створенням реклами? Які організації і чому? 7. Які засоби реклами використовуються? 8. Як споживач сприймає рекламу? 9. Які функції у реклами? 10. Що потрібно для задоволення споживача рекламним продуктом? 11. Які методи і прийоми потрібно використовувати при дослідженні реклами? 12. В чому полягає роль досліджень в рекламі? 13. Яка роль відводиться маркетинговому відділу навчального закладу? 14. Які є основні напрямки досліджень в рекламі? 15. Яка мета аналізу ринку праці? 16. Чому рекламою повинні займатися спеціалісти? (як створенням, так і пропозицією)/
Практична цінність:	Створення та просування реклами підвищує рівень зацікавленості молоді до вибору тієї чи іншої професії і являється потужним внеском в профорієнтаційну роботу навчального закладу. Цей проект є банком даних ля створення маркетингової служби ПТНЗ.

Продовж. табл. М. 1

Термінологія 1. Реклама. 2. Споживач. 3. СПР. 4. Стратегія. 5. Тактика. 6. Рекламодавці.	7. Рекламне агентство 8. Засоби реклами 9. Публічна реклама. 10. Маркетинг. 11. Дослідження.
---	--

Додаток М.2

Соціально-профорієнтаційна реклама (пропозиції щодо створення маркетингової служби в ПТНЗ)

Потенційний об'єм набору молоді на навчання в певному ПТНЗ – це оціночний показник можливостей всього педагогічного колективу. Оцінка відображає економічні та інтелектуальні ресурси навчального закладу і вказує на масштаби можливостей, але не на фактичність об'єму працевлаштування випускників закладу. Оцінка потенційного об'єму набору молоді на навчання стає особливо корисною при вирішенні питання про розподіл рекламних зусиль і виборі засобів реклами.

Планування і втілення в життя успішних рекламних кампаній вимагає від ПТНЗ створення маркетингової служби з організації соціально-профорієнтаційного інформування. Кадровий склад такого підрозділу включає до себе людей, які наділені спеціальними знаннями і вміннями, добре досвідчені у маркетингу та специфіці роботи зі споживачем рекламних продуктів. В нашому випадку, в першу чергу – це учень, випускник загальноосвітньої школи, з другого боку – це учень, випускник (кваліфікований робітник) ПТНЗ, і по-третє – це роботодавець чи представник ВНЗ, які зацікавлені в випускнику ПТНЗ. Представники маркетингової служби ПТНЗ мають сприйматися педколективом і вміти застосовувати свої комунікативні здібності в будь-яких обставинах, знати засоби реклами і соціально-профорієнтаційні ринки, відчувати конкурентоспроможність ПТНЗ на всіх етапах функціонування, знати своїх конкурентів, їх негатив та переважні можливості.

Служба забезпечує середовище, в якому спеціалісти різного профілю отримують можливість взаємодії між собою і об'єднання талантів в справі створення ефективної реклами для індивідуальних клієнтів.

Кількість послуг, які пропонує ПТНЗ на базі якого є маркетингова служба, набагато вища ніж може дозволити собі ПТНЗ, який її не має. Така структура розширює вплив ПТНЗ з питань профорієнтаційної роботи на більш віддалену аудиторію, має перспективи отримання ефекту із застосуванням досвіду своїх конкурентів, який накопичується при вирішенні різнобічних проблем проведення профорієнтації молоді на робітничі професії. Маркетингова служба може підійти до проблем рекламодавця з об'єктивної позиції.

Пропонуємо структуру побудови маркетингової служби ПТНЗ з організації соціально-профорієнтаційної роботи (рис. М.2)

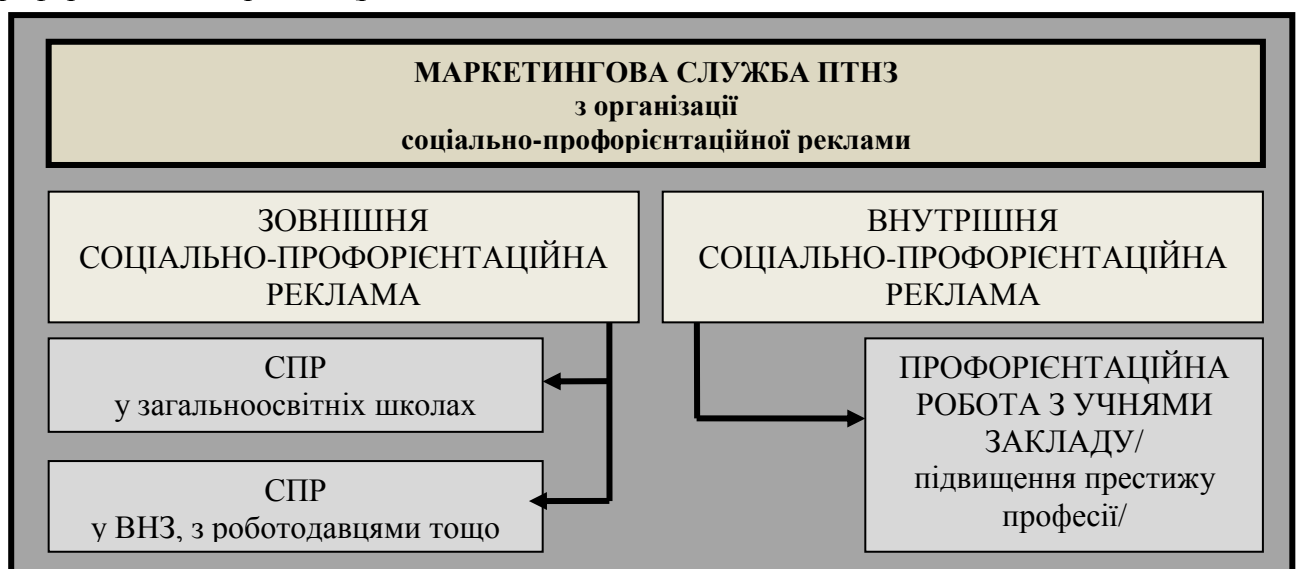

Рис. М. 2. Альтернативна структура маркетингової служби ПТНЗ

Додаток М.3

Адаптована анкета «Визначення чинників, що вплинули на вибір професії»

Шановний друже!

Для проведення дослідження, пов'язаного з визначенням чинників, які вплинули на Ваш вибір професії, просимо Вас відмітити значком «+» той варіант відповіді, який, на Вашу думку, є найбільш справедливим. Від відвертості Ваших відповідей буде залежати точність наступних висновків. Анкетування проводиться анонімно, його результати будуть використані виключно з науковою метою.

№ з/п	Зміст питання	Так	Ні	Не знаю	Мені байдуже
1.	Вплив на мій вибір професії мали друзі				
2.	Вплив на мій вибір професії мали батьки				
3.	Вплив на мій вибір професії мали брат (сестра)				
4.	Вплив на мій вибір професії мали родичі				
5.	Вплив на мій вибір професії мали знайомі				
6.	Вплив на мій вибір професії мала зустріч з педагогом професійно-технічного навчального закладу				
7.	Вплив на мій вибір професії мали вчителі				
8.	Професію обрав(ла) я сам(а)				

Дякуємо за відверті відповіді!

Додаток М.4

Анкета

«Визначення чинників, що найбільш відповідають вимогам учня до результатів навчання у ПТНЗ»

Шановний друже!

Для проведення дослідження, яке проводиться з метою визначення чого чекають учні від навчання у професійно-технічному навчальному закладі, просимо ранжувати чинники, які найбільше, на Вашу думку, відповідають Вашим вимогам до результатів навчання в професійно-технічному навчальному закладі. Будьте, будь-ласка, уважні – найбільш вагомий фактор буде відповідати найменшому числу, а найменш вагомий – більшому.

№ з/п	Назва чинника	Ранг
1.	Сформувати навички участі у громадській роботі	
2.	Розширити можливості для культурного збагачення	
3.	Сформувати професійну компетентність	
4.	Підготуватися до організації власного бізнесу	
5.	Одержати високий рівень професійної підготовки	
6.	Підготуватися до майбутньої власної професійної кар'єри	
7.	Підготуватися до роботи на виробництві	
8.	Одержати можливості для професійного зростання	
9.	Одержати можливості творчо розвиватися	
10.	Підготуватися до подальшого навчання у вищому навчальному закладі	

Дякуємо за допомогу в роботі!

Додаток М.5

Анкета

«Визначення найбільш значимих цінностей для учнів певного ПТНЗ з метою з'ясування надпрофесійного базису компетенцій»

Шановний друже!

Для проведення дослідження, пов'язаного з визначенням найбільш значимих для учнів професійно-технічних навчальних закладів цінностей, просимо Вас здійснити їх ранжування. Найбільш важлива, на Вашу думку, цінність матиме менше числове значення, а менш важлива – числове значення.

Будьте уважні. Не поспішайте. Виважено підходьте до кожної цінності.

№ з/п	Перелік цінностей	Ранг
1.	Правдивість	
2.	Терплячість	
3.	Любов до праці	
4.	Акуратність	
5.	Відповідальність за результати своєї праці	
6.	Логічне мислення	
7.	Ощадливість	
8.	Здатність до самостійних дій в умовах невизначеності, здатність до адаптації в нових умовах діяльності	
9.	Співчуття людям	
10.	Готовність до співпраці та міжособистісної взаємодії	
11.	Аналітичні здібності	
12.	Інформаційно-технологічна культура	
13.	Вміння працювати з потоком інформації, відселяючи із нього головне	
14.	Об'єктивність в судженнях, правова культура, порядність, чесність	

Дякуємо за вдумливу роботу!

Додаток М.6

Анкета

«Визначення найбільш значимих професійних цінностей для учнів певного ПТНЗ»

Шановний друже!

Для проведення дослідження, пов'язаного з визначенням найбільш значимих для учнів професійно-технічних навчальних закладів професійних цінностей, просимо Вас здійснити їх ранжування. Найбільш важлива, на Вашу думку, професійна цінність матиме менше числове значення, а менш важлива – вище числове значення.

Будьте, будь-ласка, уважні. Не поспішайте. Виважено підходьте до кожної цінності.

№ з/п	Перелік цінностей	Ранг
1.	Професійне чуття	
2.	Самомотивація	
3.	Вміння переконувати	
4.	Вміння економити кошти організації	
5.	Вміння працювати в команді	
6.	Узагальнення власного досвіду	
7.	Прагнення до професійного зростання	
8.	Професійна мобільність та культура праці	
9.	Діловий етикет	
10.	Професійне мислення	
11.	Професійна пам'ять	
12.	Володіння інформаційно-комунікаційними технологіями	

Дякуємо за вдумливу та уважну роботу!

Додаток М.7

Діагностичний тест
«Чи можу я бути обліковцем з реєстрації бухгалтерських даних?»

Шановні Учні!

Щоб надати відповіді на встановлені запитання, необхідно висловити своє відношення до кожного з 36-ти суджень, які містяться в тесті. Якщо Ви згодні з будь-яким з них, поставите біля нього знак «+», якщо ні – знак «-». Відповіді «не знаю», «не певен» – не припустимі.

Таблиця М.7

№ питання	Суть питання	Відповідь «+» чи «-»
1	2	3
1	Я людина спокійна і послідовна	
2	В житті намагаюсь додержуватися встановленої мети	
3	Мені здається, що наполегливості в мене більше, ніж здібносте.	
4	Спілкування з незнайомими людьми дратує мене	
5	У школі зазнавав труднощів з рішенням логічних задач	
6	Розумію, що рішення складних задач краще виконувати поетапно	
7	Я не та людина, яка відкладає на завтра те, що можна зробити сьогодні	
8	Я здібний швидко вирішувати й діяти	
9	Я намагаюсь завжди досягати бажаного	
10	Я належу до людей, які залишають діло незакінченим	
11	Я розумію, що для того, щоб досягнути чогось в житті, необхідно розвивати свої здібності	
12	Я вмію правильно розпоряджатися грошима	
13	Я обов'язкова людина	
14	Я гадаю, що в кожній справі повинен бути розрахунок.	
15	Я можу зосереджуватись в гомоні	
16	Інтуїція часто допомагає мені виходити із важкого становища	
17	Під час навчання я витрачаю багато часу на виконання завдань	
18	Пізнання нового у мене не викликає тривоги	
19	Знання не багаж, а знаряддя для досягнення мети	
20	Перешкоди тільки загострюють бажання досягнути результату	
21	Мені притаманне почуття відповідальності	
22	Я людина, яка вміє слухати	
23	Настрій оточуючих рідко впливає на мою працездатність	
24	Мені не достає впевненості відстояти свій шлях вирішення проблеми	
25	Я легко переключаюся з одної справи на іншу	
26	Я можу сполучити навчання на бухгалтера з вправами по розвитку пам'яті	

Продовж. табл. М.7

1	2	3
27	Я дуже рідко втрачаю рівновагу	
28	У стані чекання можу контролювати свої емоції	
29	Напередодні комісії, перевірок сон не втрачаю	
30	Порядок та дисципліна – правило мого життя	
31	Критика на мою адресу дратує мене	
32	Я наполегливий у своїх бажаннях	
33	Мене пригнічує одноманітність повсякденної, кропіткої праці	
34	Я витривалий і працездатний	
35	Я повільно включаюсь у роботу	
36	Я зберігаю самовладання у складних обставинах	

**РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОБРОБЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ВІДПОВІДЕЙ НА ЗАПИТАННЯ
ДІАГНОСТИЧНОГО ТЕСТУ «ЧИ МОЖУ Я БУТИ БУХГАЛТЕРОМ?»**

1. Проведемо розподіл балів за ознаками:

Встановити по одному балу за позитивні відповіді на питання	№№: 1-3; 6-9; 11-16; 18-23; 25-30; 32; 34; 36.
Встановити по одному балу за негативні відповіді на питання	№№: 4; 5; 10; 17; 24; 31; 33; 35.
Підрахувати бали (Σ):	

2. За результатом складання зробити для себе висновки:

25 - 36 балів	Ви природжений бухгалтер. Впевнено починайте вчитись. Ви не помилилися у своєму виборі
13 - 24 бала	Ви маєте здібності працювати бухгалтером. Однак, Вам знадобиться більше часу, щоб стати ним. Набутий практичний досвід на підставі теоретичних знань, допоможе Вам стати фахівцем своєї справи.
1 - 12 бали	Дивно, що Вас зацікавив цей тест: професія «Бухгалтер» зовсім не інтерна Вам. Однак, Ви захоплюєтесь пізнанням нового, Ви людина, для якої найважливіший сам процес, ніж кінцевий результат

Додаток М.8

Анкета «Професійні інтереси учнів»

Шановний друже!

Для проведення дослідження, пов'язаного з виявленням інтересів учнів професійно-технічних навчальних закладів, просимо дати відповіді на питання, що наводяться нижче.

Від точності та відвертості Ваших відповідей буде залежати достовірність наступних висновків. Анкетування проводиться анонімно. Його результати будуть використані виключно з науковою метою.

№ з/п	Зміст питання	Так	Ні	Не знаю	Мені байдуже
1.	Чи відчуваєте Ви задоволення після виконання облікової роботи?				
2.	Чи мучить Вас совість за невиконану роботу?				
3.	Чи хвалять Вас за роботу?				
4.	Чи висловлюють Вам зауваження за результати виконаної роботи?				
5.	Чи є у Вас можливість під час виробничої практики поспілкуватися з новаторами виробництва?				
6.	Чи хотіли б Ви передавати свої знання та вміння іншим? (хотіли б бути в майбутньому викладачем? майстром в/н?)				
7.	Чи хотіли б Ви бути педагогом професійного навчання у професійно-технічному навчальному закладі?				
8.	Чи хотіли б Ви бути в майбутньому бухгалтером, головним бухгалтером?				
9.	Чи упевнена Ви в собі людина?				
10.	Чи реалізуються в професійно-технічному навчальному закладі Ваші інтереси?				
11.	Чи є у Вас захоплення дисципліною «Бухгалтерський облік»?				
12.	Чи маєте Ви мрії продовження навчання за професією бухгалтерського спрямування?				
13.	Чи цікавлять Вас професійні дії пов'язані з інформаційно-комунікаційною діяльністю?				

Дякуємо за відверті відповіді!

Додаток М.9

Анкета «Випускник. Навчання у ПТНЗ»

Шановний випускник!

Ваша думка про стан навчання у навчальному закладі допоможе прийняти рішення щодо удосконалення освітнього процесу професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних.

Вкажіть номер відповіді (1, 2 чи 3), що відповідає Вашої думці. Конфіденційність анкетування гарантовано.

1. Наскільки Ви були ознайомлені з майбутньою професією «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних»?

- 1 – достатньо знайомий з основними задачами майбутньої професійної діяльності;
- 2 – ознайомлений, але не достатньо;
- 3 – не ознайомлений

2. Яку б оцінку Ви встановили щодо орієнтації провідної спеціальної дисципліни «Бухгалтерський облік» на формування у Вас професійної компетентності: набуття компетенцій у вирішенні професійних і надпрофесійних завдань (здібність застосовувати придбані знання й навички)?

- 1 – таке навчання мені сподобалося і перетворилося у зацікавленість подальшого розвитку професійних здібностей (професійну компетентність);
- 2 – таке навчання сподобалося частково, не зовсім з'ясована сутність професійної компетентності і компетенцій;
- 3 – таке навчання не сподобалося

3. Чи відчуваєте ви себе підготовленими для самостійної праці у Вашої професії на рівні кваліфікованого робітника(технічного службовця) – обліковця з реєстрації бухгалтерських даних?

- 1 – так; 2 – не зовсім; 3 – ні

4. Чи сформувалися, на Вашу думку, у Вас професійні здібності (чи маєте Ви достатній рівень професійної компетентності – сформовані професійні здібності, уміння й навички)?

- 1 – так; 2 – не зовсім; 3 – не сформувалися

1.1. Документування бухгалтерських операцій;

1.2. Складання бухгалтерських записів;

1.3. Організація статистичного обліку;

1.4. Облік грошових операцій;

1.5. Реєстрація нормативної документації;

1.6. Нарахування заробітної плати, перерахування податків та зборів;

1.7. Підготовка даних для складання звітності;

1.8. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності.

5. Чи з'явилася (чи підсилася) у Вас здібність до самостійних дій, адаптації у нових умовах діяльності?

- 1 – так; 2 – не змінилася; 3 – зменшилася

6. У формуванні Вашої професійної компетентності велику роль відведено інформаційно-бібліотечному забезпеченню професійної підготовки?

- 1 – так; 2 – не вистачало ресурсів ІБЗ; 3 – не користувався послугами бібліотеки

7. Чи сформувалась (підсилася) у Вас відповідальність за якість результатів роботи?

- 1 – так; 2 – не змінилась; 3 – погіршилась

8. Чи сформувалася (поліпшилась) у Вас готовність до співпраці та міжособистісної взаємодії?

- 1 – так; 2 – не зовсім; 3 – ні

9. Чи з'явилося у Вас бажання та вміння активно втілюватися в трудове й

суспільне життя колективу?

1 – так; 2 – не зовсім; 3 – ні

10. Чи є для Вас найважливішим підняття престижу обраної Вами професії?

1 – так; 2 – ні; 3 – байдуже, обрав би іншу професію, якщо знов би вступав до навчання

11. Чи маєте Ви здібність налагоджувати відносини у колективі, виявляти

здібності компромісу, прийняття спільних рішень, мобільності у справі, що Ви виконуєте?

1 – так; 2 – не маю; 3 – мої здібності погіршилися

12. Як Ви оцінюєте можливості працевлаштування за отриманою у навчальному закладі професією «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних»?

1 – питання працевлаштування не стоїть зовсім, так як працевлаштуюся за допомогою навчального закладу;

2 – питання працевлаштування маю розв'язати самостійно;

3 – працевлаштований, але не за кваліфікацією;

4 – питання працевлаштування не вирішене

Якщо Ви бажаєте надати на питання інші відповіді, чи надати більш розширене пояснення по цим чи іншим питанням, зробіть це у відокремленому нижче місці:

Рік, місяць _____

Дякуємо за відповіді

Додаток М.10

Анкета «Випускник. Успішність у професії»

Шановний друже!

Для проведення дослідження, яке проводиться з метою виявлення того, що треба щоб стати успішним у майбутній професійній діяльності, просимо Вас відповісти на поставлені в анкеті питання. Значком «+» позначте той варіант відповіді, який, на Вашу думку, є найбільш справедливим. Анкетування проводиться анонімно. Результати будуть використані лише з науковою метою.

№ з/п	Зміст питання	Так	Ні	Не знаю	Мені байдуже
1.	Для того, щоб стати успішним у майбутній професійній діяльності, мені необхідні глибокі знання з бухгалтерського обліку та дисциплін спеціального курсу підготовки по професії				
2.	Для того, щоб стати успішним у майбутній професійній діяльності, мені необхідні хороші професійні вміння				
3.	Для того, щоб стати успішним у майбутній професійній діяльності, мені необхідні уміння роботи з комп'ютером				
4.	Для того, щоб стати успішним у майбутній професійній діяльності, мені необхідні знання з психології				
5.	Для того, щоб стати успішним у майбутній професійній діяльності, мені необхідні знання з правознавства				
6.	Для того, щоб стати успішним у майбутній професійній діяльності, мені необхідні знання з економіки				
7.	Для того, щоб стати успішним у майбутній професійній діяльності, мені необхідні знання та вміння щодо здійснення підприємницької діяльності				
8.	Для того, щоб стати успішним у майбутній професійній діяльності, мені необхідні знання щодо здійснення управлінської діяльності				
9.	В мене є здатність швидко адаптуватися до змін у змісті діяльності				
10.	В мене є здатність швидко оволодівати новими технологіями професійного спрямування				
11.	Для того, щоб стати успішним у майбутній професійній діяльності, мені необхідно стати професійно мобільним				

Дякуємо за допомогу в роботі!

Додаток М.11

Модифікована методика дослідження швидкості професійного мислення

Методика дозволяє визначити темп виконання орієнтовних компонентів мислення. Може використовуватися як індивідуально, так і в групі.

Хід виконання завдання

Випробуванним пред'являється бланк зі словами, у яких пропущені букви. По сигналу протягом 3 хвилин вони вписують відсутні букви. Кожний прочерк означає одну пропущену букву. Слова мають бути іменниками, загальними, в однині.

Зразок бланка.

Навчальний заклад ___ Група ___ Прізвище, ім'я _____

О_Л_КОВ_ЦЬ; БУХ_АЛТ_РІЯ; Д_Н_; РЕ_СТРАЦ_Я; РА_УН_К;
 СУ_КО_ТО; ТЕ_НОЛО_ІЯ; С_ОР_О; С_Л_ДО; КА_П_АЛ; ПР_В_ДЕ_НЯ;
 П_ІБ_ТОК; П_С_АЧА_ЬНИК; ДО_УЧЕ_НЯ; П_КУ_ЕЦЬ; ВА_Ю_А;
 ПО_И_А; БА_А_С; В_ДО_І_ТЬ; П_П_ІЄ_СТВО; ВИ_Т_А_И; К_Е_ИТ;
 О_ЕР_У_АЧ; П_С_В; Д_Б_ТО_Р; Г_О_І; Д_Г_В_Р; Б_ДЕТ; Б_НК;
 Б_НК_ОТИ; З_П_СИ; К_СА; Л_М_Т; К_ЛЬК_Л_Ц_Я; Д_КУ_ЕН_АЦ_Я

Обробка результатів.

Підрахувати кількість вірно складених слів протягом 3 хв. Показником швидкості мислення та нервових процесів (Н. П.) виступає кількість правильно складених слів:

- менш 18 слів з 35 – низька швидкість мислення й рухливість Н. П.;
- 19-29 слів – середня швидкість мислення й рухливість Н. П.;
- 30-35 слів – висока швидкість мислення й рухливість Н. П.

Додаток М.12

Модифікована методика дослідження гнучкості професійного мислення

Методика дозволяє визначити варіативність підходів, гіпотез, вихідних даних, точок зору, операцій, що втягують у процес розумової діяльності. Може використовуватися як індивідуально, так і в групі.

Хід виконання завдання

Випробуваним пред'являється бланк із записаними анаграмами (наборами букв). Протягом 3 хвилин вони мають скласти з наборів букв слова, не пропускаючи й не додаючи ні однієї букви. Слова можуть бути тільки іменниками.

Зразок бланка.

Навчальний заклад ____ Група ____ Прізвище, ім'я _____

ЦЬКІОЛОВБЕ; РГЛЕТУХАБ; РОКРЕИТД; ИТКШО; СОНАБТЗІОЪАГРВ;
КАВСТА; АКВИТ; ЯЯВДННІДРЕЖ; ЇТСВЗТН; АРІОЦГЯАЗНІ;
ЛАЦРШЕАЯЗ; УЕТНОКМД; ЛАЗІНА; ИАЦМЗЯОІВАТАТ; АЛТІАМІЕР.

Обробка результатів.

Підрахувати кількість складених слів протягом 3 хв.

Кількість складених слів - показник гнучкості професійного мислення:

15 – 13 – високий;

12 – 8 – середній;

7 – низький.

Додаток Н

ФРАГМЕНТИ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОБЛІКОВЦІВ З РЕЄСТРАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКИХ ДАНИХ НА КОМПЕТЕНТІСНІЙ ОСНОВІ

Додаток Н.1

ВИЩЕ ПРОФЕСІЙНЕ УЧИЛИЩЕ
НАЦІОНАЛЬНОГО АВІАЦІЙНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Без нас не полетим!

**Тема уроку:
ОЗНАЙОМЛЕННЯ З КОМП'ЮТЕРНОЮ ФОРМОЮ
БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ**

**II курс
Бухгалтерський облік**

**Викладач:
Ковальчук Людмила Петрівна**

**Науковий супровід:
Ростока Марина Львівна**

Київ – 2015

ПЛАН УРОКУ

Професія: Оператор комп'ютерного набору, обліковець (реєстрація бухгалтерських даних)

Предмет: Бухгалтерський облік

Тема: Ознайомлення з комп'ютерною формою обліку

Мета: Оволодіння навичками відображення господарських операцій в первинних документах у вигляді паперових носіїв та за допомогою програми 1С: Підприємство 8.2; робота з паперовими та комп'ютерними обліковими реєстрами; оволодіння навичками грамотного складання документів; формування уявлення про відмінності в специфіці підприємницької діяльності; оволодіння основними принципами професійної етики бухгалтерської справи

Тип уроку: комбінований, комп'ютерний урок

Метод: пояснювальний, ілюстративний, виконання практичних завдань

Забезпечення: зразки заповнених первинних документів, ПК з програмою 1С: Підприємство 8.2, робочий план рахунків, калькулятори.

Роздатковий матеріал: Бланки ПКО, ВКО, картки-завдання

СТРУКТУРА УРОКУ

1. Організаційний момент та мотивація учнів – 2 хв.
2. Актуалізація опорних знань – 5 хв.
  - 1) Як обирається форма обліку на підприємстві?
  - 2) Що входить в поняття «Форма бухгалтерського обліку»
  - 3) Найпоширеніша форма обліку в Україні.
  - 4) Наведіть приклади облікових реєстрів
  - 5) Основні реквізити первинного документа.
  - 6) Хто відповідає за законність операції, що засвідчена документом?
3. Вивчення нового матеріалу- 15 хв:
Учням пропонується наступний план:
  - 1) Реєстрація документів за комп'ютерної форми обліку
  - 2) Облікові реєстри за комп'ютерної форми бухгалтерського обліку
4. Застосування отриманих знань – 10 хв.
  - 1) Заповнення ПКО, ВКО(паперові носії)
  - 2) Підведення підсумків у оборотній відомості
5. Закріплення отриманих знань – 10 хв
  - 1) Заповнення ПКО, ВКО в програмі 1С: Підприємство 8.2
  - 2) Підведення підсумків у оборотній відомості за допомогою «1С» та звітрювання результатів
6. Оцінювання та мотивація оцінок
7. Домашнє завдання – 1 хв.
  - 1) Підготувати доповіді на тему: «Використання бухгалтерських програм 1С (Обрати одну з конфігурацій)
  - 2) Скласти накладну за довільними товарами на суму 48000 з ПДВ.

ХІД УРОКУ

1. Організаційний момент та мотивація учнів – 2 хв.

Доброго дня, шановні учні та гості! Ми продовжуємо вивчати загальну тему «Форми бухгалтерського обліку» Тема не така популярна, як облік зарплати, але, повірте мені, те що ми вивчатимемо на сьогоднішньому уроці знадобиться вам у майбутньому, адже сьогодні ми спробуємо здійснити порівняння паперової та комп'ютерної бухгалтерії з основними перевагами та недоліками. Отже, наша тема: **Ознайомлення з комп'ютерною формою обліку.**

Мета уроку: навчитись відображати господарські операції за допомогою електронних форм найпростіших первинних документів по касі та закріпити навички заповнення паперових документів та відображати результати вручну та за допомогою 1С: Підприємство 8.2.

Проблемне запитання: Чи можна замінити працівника бухгалтерії (ОРБД) бухгалтерською програмою?. Обґрунтуйте відповідь

2. Актуалізація опорних знань – 5 хв.

1. Як обирається форма обліку на підприємстві?

Відповідь: Підприємство самостійно може обирати форму бухобліку.

2. Що входить в поняття «Форма бухгалтерського обліку»

Відповідь: Це набір спеціальних методів, способів, таблиць, необхідних для узагальнення господарських операцій підприємства. Це проміжна ланка між первинними документами та звітами

3. Найпоширеніша форма обліку в Україні.

Відповідь: На сьогоднішній день більшість підприємств середнього та великого бізнесу використовують комп'ютерну форму бухгалтерського обліку

4. Наведіть приклади облікових реєстрів

Відповідь: Книга обліку господарських операцій, шахівка, журнал-ордер, журнал-головна

5. Основні реквізити первинного документа.

Відповідь: Місце складання, номер, дата, сума, зміст операції, підписи та печать

6. Хто відповідає за законність операції, що засвідчена документом?

Відповідь: Особи, що склали та підписали документи

3. Вивчення нового матеріалу- 15 хв:

Учням пропонується наступний план:

1) Реєстрація документів за комп'ютерної форми обліку

Автоматизовані форми обліку можуть бути різними і залежать, головним чином, від змін в обліковому процесі внаслідок застосування відповідної техніки. Сьогодні немає загальноприйнятого або регламентованого Міністерством фінансів України визначення форми обліку із застосуванням комп'ютерів та порядку їх застосування.

При паперовому способі обробки облікової інформації відбувається вибір однієї з форм обліку, що найбільше відповідає потребам підприємства (журнально-ордерної, меморіально-ордерної тощо), і подальша механізація ведення окремих облікових реєстрів. При комп'ютеризації відбувається встановлення порядку накопичення, обробки, узагальнення, контролю інформації та формування звітних показників відповідно до алгоритмів обробки первинної інформації. Комп'ютерні форми обліку реалізуються за допомогою програмних алгоритмів, які формують як вигляд реєстрів, так і послідовність облікових записів. Отже, особливістю комп'ютерних форм бухгалтерського обліку є те, що вони не існують без конкретної комп'ютерної програми.

Як ви вірно сказали найпоширенішою формою обліку в Україні є комп'ютерна, найпоширенішою бухгалтерською програмою є продукт фірми 1С. У нас встановлено навчальну ліцензійну версію 1С: Підприємство 8.2, отже, з нею і працюватимемо.

Взагалі, схематично роботу програми можна описати даною схемою (рис.1).

2) Основні переваги бухгалтерських програм і, в свою чергу, комп'ютерної форми обліку:

1) Автоматичне формування звітів різних форм в будь-який момент часу

2) Уникнення локальних та транзитних помилок при перенесенні даних з документа в документ.

3) Можливість реєструвати операції трьома способами:

- вручну;
- за допомогою типових операцій(шаблони);
- через документи;
- автоматичне формування проводок на основі документів.

4) Паралельне та просте ведення аналітичного та синтетичного видів обліку

3) Особливості складання документів в програмі 1С:

Всі документи згруповані за ділянками обліку(зарплата, продаж, покупка ОЗ, НМА тощо)

1. Всі збережені документи зберігаються в тематичних журналах документів та в загальному Журналі операцій

2. За відсутності необхідного реквізиту документ не проводиться (не формується проведення)

3. Після всіх первинних документів за період досить просто створюються необхідні облікові реєстри та звіти.

4. Більшість документів мають електронну та друковану форму

4) Облікові реєстри за комп'ютерної форми бухгалтерського обліку

Найважливішим обліковим реєстром в 1С є Журнал операцій, саме в ньому відображаються всі документи, що формують проводки. Всі операції за період потрібно шукати в меню «Операції»- «Журнал операцій»

В паперовій бухгалтерії також є Журнал операцій, проте після його заповнення, необхідно провести арифметичні розрахунки, в 1С ці розрахунки повністю автоматизовані.

Працювати з даним журналом ми сьогодні будемо. Отже, зверніть увагу на перелік екранних кнопок Журналу операцій (додаток 2). Використовуйте цю інформацію як підказку в роботі з програмою 1С.

Рис. 1.1. Основні елементи комп'ютерної форми обліку

4. Застосування отриманих знань – 10 хв.

1) Заповнення ПКО, ВКО (паперові носії)

Тепер прийшов час попрацювати. Так як в класі комп'ютерів 15, а вас більше, ми будемо комбінувати види робіт. Об'єднуємось у 2 підгрупи: перша – працює з паперовими документами і складає проводки вручну, друга – реєструє документи в 1С (додаток 3). Потім підгрупи міняються місцями. Час на виконання завдань – 10 хв. Особливо активні учні отримують оцінки за роботу (гарячі трійки)

2) Заповнення журналу операцій.

3) Закріплення отриманих знань – 10 хв.

4) Заповнення ПКО, ВКО в програмі 1С: Підприємство 8.2.

5) Підведення підсумків у оборотній відомості за допомогою 1С .

6) Відповідь на проблемне запитання: загальний напрям – програма не може працювати автономно і не замінить бухгалтера.

КАРТКА-ЗАВДАННЯ
РЕЄСТРАЦІЯ ДОКУМЕНТІВ ТА РОЗРАХУНОК РЕЗУЛЬТАТІВ НА ПАПЕРІ ТА ПРОГРАМІ
1С: ПІДПРИЄМСТВО 8.2

№	Зміст операції	Дт	Кт	Сума
1	Видано за грошовим чеком № 45676 з рахунка в банку ПАТ «Приватбанк» готівку на господарські потреби та на відрядження в сумі 1980 грн. ПКО № 3			
2	Видатковий касовий ордер № 2. Видано з каси 450 грн комірнику Симоненку О. В. у підзвіт на придбання канцелярських товарів.			
3	Видатковий касовий ордер № 3. Видано з каси 600 грн головному інженеру А. Н. Кузьменку на придбання запасних частин.			
4	Видатковий касовий ордер № 4. Видано з каси ? грн бригадиру цеху № 1 І. В. Романову для поїздки до Києва на семінар. Наказ № 54 від 19 квітня 2015 року			
5	Авансовий звіт № 10 бригадира цеху № 1 І.В. Романова на витрати для поїздки до Києва на семінар, який затверджений у сумі 600 грн, у тому числі ПДВ. НЕ РЕЄСТРУВАТИ В 1С!			
6	Авансовий звіт № 11 комірнику Симоненку О. В. на витрати для придбання канцелярських товарів на суму 200 грн, у тому числі ПДВ. НЕ РЕЄСТРУВАТИ В 1С!			
7	Авансовий звіт № 12 головного інженера А.Н. Кузьменка на витрати для придбання запасних частин у сумі 500 грн, у тому числі ПДВ. НЕ РЕЄСТРУВАТИ В 1С!			
8	Бригадиром цеху № 1 І. В. Романовим повернуто до каси невикористану підзвітну суму в повному обсязі. НЕ РЕЄСТРУВАТИ В 1С!			
9	Головним інженером А. Н. Кузьменком повернуто до каси невикористану підзвітну суму в повному обсязі. НЕ РЕЄСТРУВАТИ В 1С!			

6. Оцінювання та мотивація оцінок.**7. Домашнє завдання – 1 хв.**

1. Підготувати доповіді на тему «Використання бухгалтерських програм 1С (Обрати одну з конфігурацій)».
2. Скласти накладну за довільними товарами на суму 48000 з ПДВ.

Таблиця Н.1.2

№	Екранна кнопка	Функція
1		Действия – дозволяє виконати будь-яку функцію екранної кнопки, відкриває контекстне меню вікна
2		Додати операцію – реєстрація операції вручну через документ типу «Операція»
3		Додати операцію (на підставі документа та ручної операції), виводиться список документів для вибору
4		Додати операцію копіюванням, копіюється документ, на якому встановлено курсор
5		Редагування операції, проведення документів вручну правити не можна, доводиться редагувати відповідний документ
6		Помітити на знищення, документ чи операція залишається в списку, проте проведення зникають та не впливають на результати даних бухгалтерського обліку
7		Встановлення інтервалу видимості операцій в журналі, операція невидима, якщо виходить за межі інтервалу
8		Пошук по номеру, здійснює пошук по номеру документа
9		Знайти документ у списку, відкривається журнал документів того типу, який було виділено
10		Провести, проводить виділений документ
11		Відміна проведення, відміння проведення виділеного документу
12		Переключити активність проводок, означає «включити/виключити проводки» даної операції
13		Відбір по виду документа, фільтрує журнал операцій по вказаному користувачем виду документа
14		Відбір і сортування, дозволяє накласти на журнал складний фільтр
15		Відбір по значенню в поточній колонці, фільтрує інформацію і журналі по обраній колонці
16		Історія відборів, відкриває вікно з вказаними раніше фільтрами відбору
17		Відключити відбір, відключає всі фільтри
18		Ввести на основі, дозволяє ввести на основі виділеного документу інший документ
19		Включити/відключити паралельний перегляд операцій та проводок
20		Показати /закрити приховані дані (податковий облік)
21		Оновити поточний список операцій
22		Результат проведення документа, відкриває вікно з проводками сформованими по виділеній операції
23		Структура підкорності документа, відкриває вікно в якому можна побачити на основі якого документу була проведена дана операція
24		Додаткові реквізити
25		Довідка

Додаток Н.2

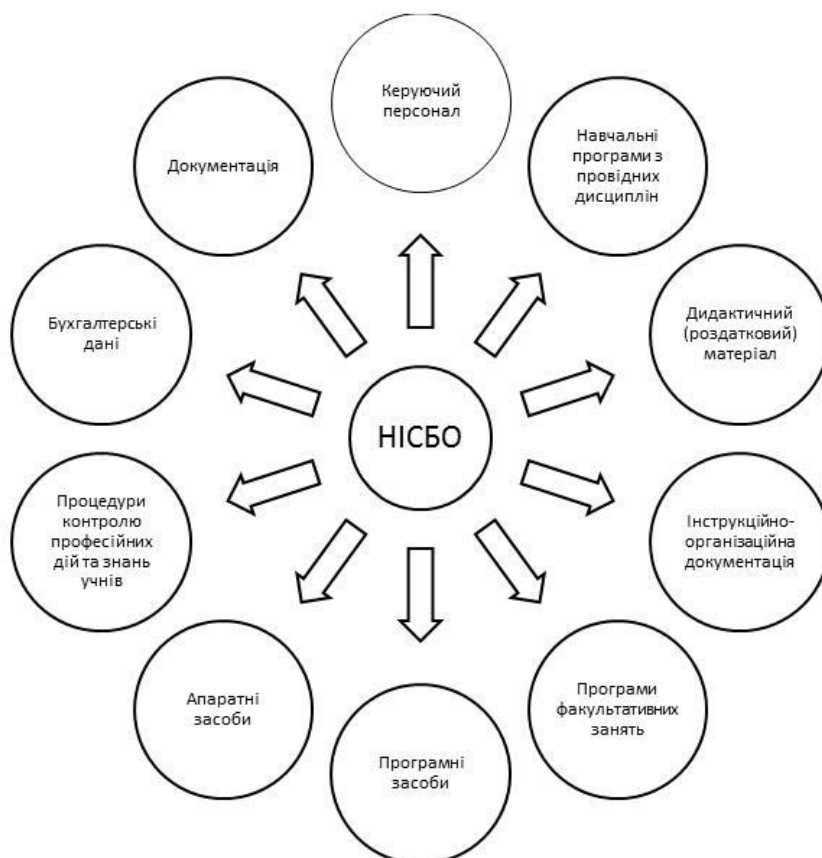
Елементи навчальної інформаційної системи бухгалтерського обліку

Таблиця Н.2

№	Елементи НІСБО	Опис (приклад)
1	Апаратне забезпечення	Електронні та механічні частини обчислювального пристрою, що входять до складу системи або мережі (комп'ютери і логічні пристрої, периферійні пристрої та діагностична апаратура, енергетичне обладнання, батареї та акумулятори)
2	Програмне забезпечення	Системні програми (ОС); системи управління базами даних (СКБД); сервісні програми; прикладні програми; спеціалізовані програми (ОС Windows; СУБД Access; MS Excel; MS Word; 1С: Бухгалтерія 8 для України та інші)
3	Навчальні програми та плани	Типові програми, положення та поурочно-тематичні плани з провідним спецтехнологіями (Положення про КПКТ; план роботи КПКТ на рік; графіки проведення занять на базі КПКТ; ГС ПТО 4121 К74039-2006 (2013) «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних»; ПТП «Бухгалтерський облік»; ПТП «Інформаційні системи і технології в обліку»; ПТП «Основи галузевої економіки» та інші
4	Програми факультативних, консультаційних занять	Організаційно-педагогічна документація позаурочної роботи: плани засідань ради КПКТ; робота з обдарованими дітьми, плани і графіки консультацій, проведення навчально-виховних заходів (семінари, круглі столи, презентації та ін.)
5	Керуючий персонал	Педагогічні працівники, які керують процесом і системою (НІСБО), проектує її і наповнюють програмним матеріалом, експлуатують і контролюють обробку даних (завідувач КПКТ; викладач інформатики та інформаційних технологій; викладач бухгалтерського обліку; оператор, лаборант та інші).
6	Інструкційно-організаційна документація	Інструкції з охорони праці та техніки безпеки при роботі з комп'ютерною технікою; правила поведінки в КПКТ; правила з використання навчальних комп'ютерних комплексів; журнали реєстрації інструктажів та роботи учнів за комп'ютером; розклад уроків і факультативних занять; інструкційна документація по лабораторному практикуму та інше
7	Бухгалтерські дані	Інформаційний блок «Фінансово-господарська діяльність підприємства»: приклади вихідної документації для вирішення бухгалтерських завдань (проблемних ситуацій) в автоматизованому режимі; технології використання спеціалізованих бухгалтерських програм, зокрема, 1 С: Бухгалтерія 8 для України; інформація про господарські операції та інша інформація, яку вводять, зберігають і обробляють у системі.
8	Документація	Опис системи та структури управління з ведення, обробці і виведенню даних, обробці повідомлень, логічних і інших.
9	Дидактичний (роздатковий) матеріал	Тематичні комплекти (кейси) вправ по роботі з програмним матеріалом згідно поурочно-тематичних планів навчальних дисциплін; презентаційний матеріал. Навчально-методична література за програмою. Професійно-спеціалізовані джерела інформації (газети, журнали, довідники, словники [1] нормативно-правова документація та інше)
10	Процедури контролю	Процедури, які забезпечують відповідну запис операцій, які запобігають або реєструють помилки [1].
11	Процедури Педагогічного контролю і оцінювання	Тестові редактори для здійснення контролю, самоконтроля і самооцінювання навчальних досягнень учнів. Контрольні блоки для проведення тематичних атестацій і кваліфікаційних іспитів.

Додаток Н.3

Структурна схема інформаційної навчальної системи
бухгалтерського обліку в ПТНЗ

Розроблено автором

Додаток Н.4

Конкурс професійної майстерності «Кращий обліковець з реєстрації бухгалтерських даних – 2011»

Додаток № _____

До наказу Головного управління освіти і науки виконавчого органу Київради (КМДА)
від «__» _____ 20 __ р. № _____

СКЛАД ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КОМІТЕТУ

по проведенню міського конкурсу професійної майстерності
серед учнів ПТНЗ м. Києва з професії «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних»

Морзе Ю. Л. – голова оргкомітету, директор Київського вищого професійного училища № 25.
Сологуб Л. Ю. – заступник голови оргкомітету, заступник директора Київського вищого професійного училища № 25.
Прядко Л.Д. - член оргкомітету, заступник директора Київського професійного ліцею сфери послуг.
Шаталова Н. М. – член оргкомітету, майстер виробничого навчання Професійного ліцею національного авіаційного університету.
Возненко Л. І. - член оргкомітету, майстер виробничого навчання Міжрегіонального вищого професійного училища зв'язку м. Києва.
Дзівалтовська Ю. А. – член оргкомітету, методист Навчально-методичного кабінету професійно-технічної освіти у м. Києві.

СКЛАД ЖУРІ

по проведенню міського конкурсу професійної майстерності
серед учнів ПТНЗ м. Києва з професії «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних»

Басанько О. В. – голова журі, майстер виробничого навчання Професійного ліцею Національного авіаційного університету.
Дмитрієва М. М. – член журі, викладач курсу "Бухгалтерський облік та 1С: Бухгалтерія 7.7; 8.2 Учбового центру «ВЕКТОР-М», Головний бухгалтер ТОВ " ПРОСТІР-ГРУП".
Ростока М. Л. – член журі, аспірант, молодший науковий співробітник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, спеціаліст викладання дисциплін економічного напрямку.

Заступник начальника –
начальник відділу профтехосвіти

М. Кучинський

Додаток Н.5

Конкурс професійної майстерності «Кращий майстер виробничого навчання з підготовки обліковців з реєстрації бухгалтерських даних – 2012»

Додаток 1
до розпорядження Управління
професійної освіти ДОНМС
від 24.09 2014 р. № 102

СКЛАД ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КОМІТЕТУ

по проведенню міського конкурсу фахової майстерності
серед майстрів виробничого навчання ПТНЗ м. Києва з професії «Обліковець з
реєстрації бухгалтерських даних»

Петрович В.С. – голова оргкомітету, директор Міжрегіонального вищого професійного училища зв'язку м.Києва

Мірошніченко К.Б. - заступник голови оргкомітету, директор Навчально-методичного кабінету ПТО у м.Києві

Слизьконіс М.О. – член оргкомітету, заступник директора Міжрегіонального вищого професійного училища зв'язку м.Києва

Коваль О.А. - член оргкомітету, майстер виробничого навчання Міжрегіонального вищого професійного училища зв'язку м. Києва.

Бондаренко Л.І. - член оргкомітету, майстер виробничого навчання Київського професійного ліцею «Політехник»

Дзівалтовська Ю.А. – член оргкомітету, методист Навчально-методичного кабінету професійно-технічної освіти у м. Києві.

СКЛАД ЖУРІ

по проведенню міського конкурсу фахової майстерності
серед майстрів виробничого навчання ПТНЗ м. Києва з професії «Обліковець з
реєстрації бухгалтерських даних»

Басанько О.В. – голова журі, викладач бухгалтерського обліку Вищого професійного училища Національного авіаційного університету.

Ростока М.Л. – член журі, молодший науковий співробітник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, спеціаліст викладання дисциплін економічного напрямку.

Тупчій А. Ф. - член журі, викладач облікових дисциплін, кандидат педагогічних наук Економіко-юридичного училища Київського університету туризму, економіки і права.

Директор НМК ПТО у м.Києві

 К.Б.Мірошніченко

Додаток Н.6

**Конкурс професійної майстерності «Краща педагогічна
майстерня з підготовки обліковців з реєстрації
бухгалтерських даних – 2012»**

ОЦІНЮВАННЯ

II ЕТАПУ КОНКУРСУ НА КРАЩУ ПРОФЕСІЙНУ МАЙСТЕРНЮ З ПРОФЕСІЇ
«ОБЛІКОВЕЦЬ З РЕЄСТРАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКИХ ДАНИХ»

Назва ПТНЗ:	Бали:	Київський професійний енергетичний ліцей	Підсу мок
Паспорт майстерні, наявність КМЗ	20	Недоліки: оформлення не відповідає вимогам стандарту; не достатньо змістове; немає робочої програми, контрольної-оцінюючої документації	10
План роботи майстерні на поточний навчальний рік	5	–	–
Санітарний стан, естетика оформлення майстерні	5	Недоліки: наявність звичайної класної дошки (заборонено вимогами ОП та ТБ); Площа приміщення не відповідає нормам (див. Положення про КІКТ)	3
Наочне забезпечення (стенди, плакати, таблиці тощо)	15	Недоліки: у процесі розроблення стенди, плакати, таблиці тощо Переваги: - інтерактивна дошка, яка вирішує проблему наочності	8
Наявність ТЗН	10	У повному обсязі існує	9
Наявність ІКТ-ресурсів, ЕЗ, ЕЗН, сучасного ПЗ, Інтернет, спеціалізовані програми	20	Переваги: 1С: Бухгалтерія 7.7., 1С: Бухгалтерія 8.2.; майстерня функціонально наближена до умов реально виробництва	20
Картотека (каталог) літературних джерел, власних надбань тощо	5	Недоліки: не відповідає вимогам до створення картотек Переваги: банк літератури оновлений	4
Імідж майстра в/н, викладача	5/5 (10)д	Недоліки: переважно презентує майстерню викладач Переваги: тандем між викладачем та майстром в/н; молоді педагогічні кадри (працюють на перспективу)	5
Науково-практична складова (перелік тем ДКР, співпраця з науковими установами тощо)	10д	Недоліки: застарілий зміст ДКР (традиційність подання інформації); немає аналізу проведення ДКР попереднього року	
Матеріали щодо проведення тематичних тижнів, декад, олімпіад, конкурсів профмайстерності	10	Недоліки: немає розроблених сценаріїв проведення професійних заходів, олімпіадних завдань; немає плану роботи позаурочних об'єднань Переваги: позаурочна робота має професійний напрям (4 фірми ведуть облік)	
Результативність участі учнів ПТНЗ в конкурсах професійної майстерності	10		
Загальна	100 (+15/2 0д)		

Додаток Н.7

Конкурс професійної майстерності «Кращий обліковець з реєстрації бухгалтерських даних – 2013» критерії оцінювання конкурсної номінації-презентації «Моя професія обліковець з реєстрації бухгалтерських даних»

№ конкурсанта	Зміст (до 6 балів)			Грамотність (до 2 балів)		Оформлення (до 6 балів)					ППЗ* (до 2 балів)	Демонстрація (до 4 балів)		
	Обсяг відомостей про професію ОРБД (історичні факти, сучасні відомості, умови праці тощо) (до 2 балів)	Оригінальність інформації (архівні дані, символіка професії, ексклюзивні факти, кредо конкурсанта тощо) (до 2 балів)	Рекламно-профорієнтаційні аспекти (застосування рекламних матеріалів, які використовуються закладом для проведення профорієнтації на професію ОРБД: буклети, візитки, проспекти тощо) (до 2 балів)	У роботі немає орфографічних та граматичних помилок (1 бал)	Робота містить точні, повні, корисні та сучасні дані (1 бал)	Естетичний аспект (ефект від використання кольорів, шрифтів, стилів, маркерів, розміщення ілюстративного матеріалу, анімаційні ефекти, відео фрагменти) (до 1,5 балів)	Використання графічних елементів (діаграми, графіки, таблиці, малюнки, виконані самостійно, фото тощо) (до 1 бала)	Форматування текстів (до 1 бала)	Наявність гіперпосилань та переходів (0,5 бала)	Звукове супроводження (до 2 балів)	Power Point, (1 бал) Mower Maker (1,5 бала) Інші ППЗ (вказати які) (2 бала за складністю)	Зовнішній вигляд конкурсанта (1,5 бала)	Манера спілкування (1 бал)	Процент участі (авто супровід, власне представлення тощо) (1,5 бала)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15

ППЗ*(*графа 12*) - прикладне програмне забезпечення, що використано для підготовки презентаційних матеріалів, оцінюється за критерієм від 1 до 2 балів за складністю використання, потрібно вказати яке саме) *Графи 2,3,4* – від 0,1 до 2 по кожному критерію, наприклад *графа 2* – **2 бали**, чи **0,1 бала**; *графи 5, 6* – від **0,5 до 2 балів** за кожним критерієм, наприклад, *графа 5* – 0,5 балів, *графа 6* – 1 бал; *графи 7,8,9,10,11* – від **0,1 до 2 балів** за кожним критерієм не більше 2 за кожною ознакою; *графа 13* – до 2 балів, *графи 14 і 15* – по від **0,1 до 1 бала**) (20 балів)

Розроблено автором

**Критерії оцінювання конкурсної номінації-емблеми
«Моя професія обліковець з реєстрації бухгалтерських даних» (10 балів)**

№ конкурсанта	Професійний зміст (кредо, символи, елементи)	Естетика оформлення (кольорова гама, витриманість графіки, коректність, акуратність)	ППЗ, що використано для підготовки емблеми	Презентація емблеми конкурсантом
	До 2	До 2	До 2	До 4

ОЦНЮВАННЯ
конкурсною номінації-емблеми «Моя професія – обліковець з реєстрації бухгалтерських даних» (10 балів)

№	Професійний зміст (кредо, символи, елементи)	Естетика оформлення (кольорова гама, витриманість графіки, коректність, акуратність)	ППЗ, що використано для підготовки емблеми	Презентація емблеми конкурсантом	Загальний бал
1	2	0,5	1	1	4,5
2	3	2	2	4	10,0
3	1	0,5	2	0	3,5
4	0,5	0,5	0,5	0,2	1,7
5	2	2	2 (креатив)	0,2	4,2
6	2	2	2	4	10,0
7	2	1	0,5	0,2	3,7
8	2	1	2	0,5	5,5
9	2	1	1	3	7,0
10	2	2	1	1	6,0
11	2	2	2 (креатив)	4	10,0
12	2	2	2 (креатив)	3	9,0

Додаток Н.7

**Технологія ситуативного моделювання.
Структура ігрової моделі уроку бухгалтерського обліку з використанням
ситуативного моделювання**

Розроблено автором

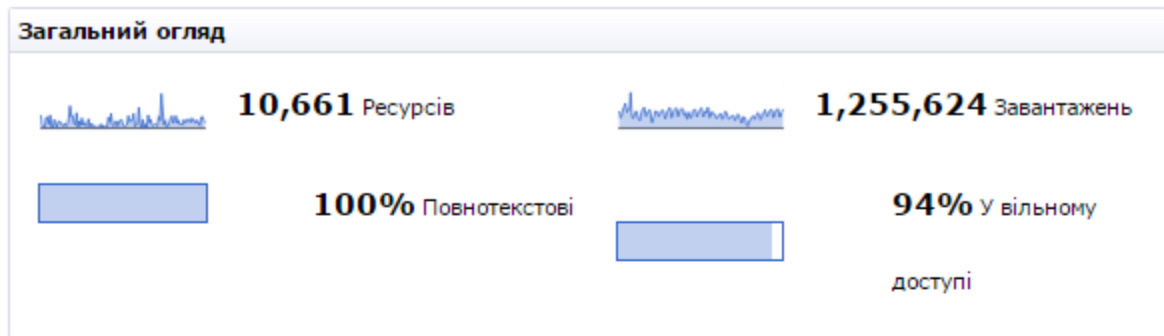
Додаток П

МАТЕРІАЛИ ІВЕНТ-АНАЛІЗУ ЩОДО ОПРИЛЮДНЕННЯ І АПРОБАЦІЇ
РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Статистика затребуваності авторського доробку щодо інформаційно-бібліотечного забезпечення процесу професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами Електронної бібліотеки Національної академії педагогічних наук України

Додаток П.1

Загальний рейтинг авторів за всіма ресурсами НАПН України

Рейтинг ресурсів за кількістю завантажень

Українська мова. 4-й клас.	
1. Орієнтовні завдання для перевірки навчальних досягнень	18,348
Сучасні форми і методи патріотичного виховання молодших школярів у позаурочній діяльності	
2. Теорія і технологія розв'язання педагогічних задач	9,136
3. Методика проведення практичних занять у 6 класі	8,113
4. Освітня політика	7,663
5. Освітня політика	7,594
10 25 50 all	

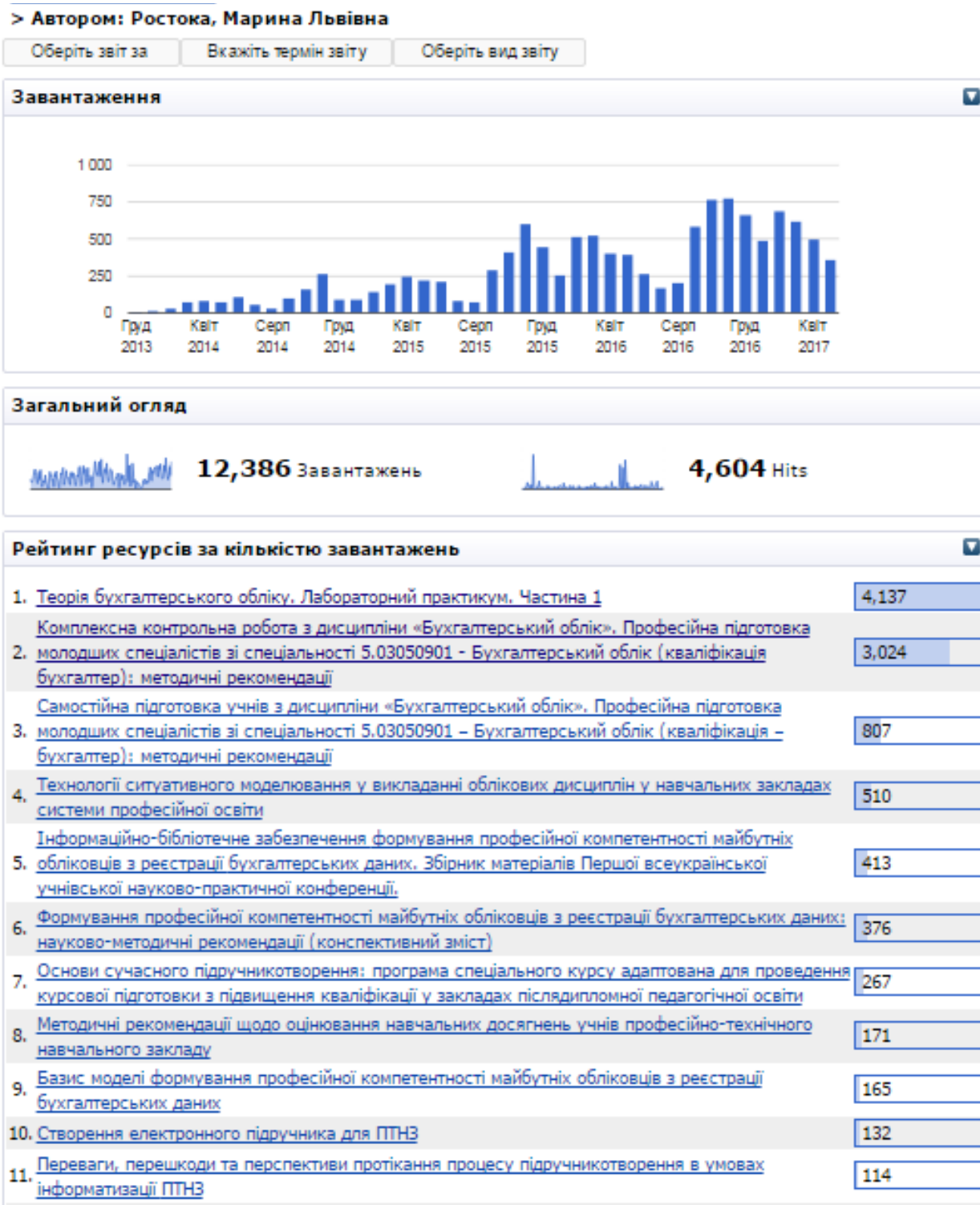
Рейтинг авторів за кількістю завантажень

1. Рібцун, Юлія Валентинівна	24,092
2. Шишкіна, М.П.	23,192
3. Кокун, Олег Матвійович	22,992
4. Колектив Авторів, Іпоод Напн України	21,911
5. Спірін, О.М.	20,711
6. Биков, В.Ю.	20,449
7. Пономарьова, К. І.	19,909
8. Отич, О.М.	18,173
9. Музика, О. Л.	15,849
10. Лаврентьева, Г.П.	14,552
11. Петренко, Лариса Михайлівна	13,745
12. Кириченко, В. І.	13,622
13. Мельник, О.В.	13,366
14. Пінчук, О.П.	13,298
15. Жук, Ю.О.	12,986
16. Литвинова, С.Г.	12,908
17. Іванюк, І.В.	12,831
18. Свистун, Валентина Іванівна	12,434
19. Росток, Марина Львівна	12,386

Позиція автора в рейтингу: № 19
Загальна кількість завантажень: 12386.

Додаток П.2

Рейтинг ресурсів за кількістю завантажень (за автором)

Додаток П.3

Лабораторія технологій професійного навчання
 Інституту професійно-технічної освіти НАПН України
 НДР «Науково-методичні засади професійної підготовки кваліфікованих робітників»
 (державний реєстраційний номер 0109U001188)
 Термін виконання: 01.01.09 – 31.12.12 рр.

Статистичні звіти електронної бібліотеки

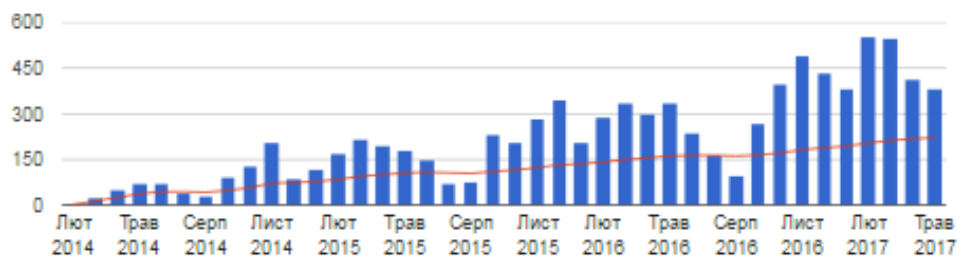
[За всіма ресурсами](#)

> Науковою темою: ДР № 0109U001188 (2009-2012)

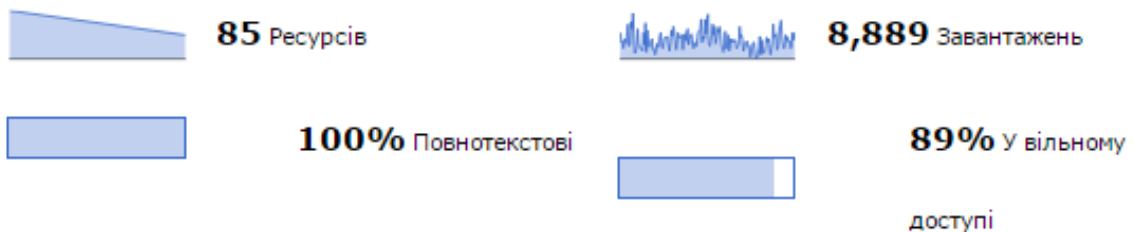
Scientific and methodical foundations of professional training of workers

Оберіть звіт за   Вкажіть термін звіту   Оберіть вид звіту

Завантаження

Загальний огляд

Рейтинг ресурсів за кількістю завантажень

Методика застосування інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності педагога професійного навчання (на прикладі професій галузі зв'язку)	1,060
--	--------------

Рейтинг авторів за кількістю завантажень

1. Ростока, Марина Львівна	1,828
2. Майборода, Людмила Анатоліївна	1,794
3. Романова, Г.М.	1,714
4. Смоляна, Н.В.	926

Позиція: № 1. Кількість завантажень – 1828.

Додаток П.4

Лабораторія електронних навчальних ресурсів
 Інституту професійно-технічної освіти НАПН України
 НДР «Методичні основи створення підручника нового покоління
 для професійно-технічних навчальних закладів»
 (державний реєстраційний номер: 0111U002506)
 Термін виконання: 01.01.11 - 31.12.14 рр.

Статистичні звіти електронної бібліотеки

[За всіма ресурсами](#)

> Науковою темою: ДР № 0111U002506 (2011-2014)

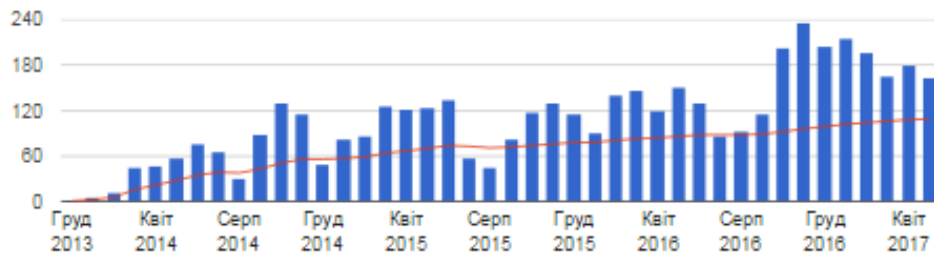
Methodical basis for creation of new of textbooks for the
 vocational-technical schools

Оберіть звіт за

Вкажіть термін звіту

Оберіть вид звіту

Завантаження

Загальний огляд

53 Ресурсів

4,593 Завантажень

100% Повнотекстові

87% У вільному

доступі

Рейтинг ресурсів за кількістю завантажень

- [Хмарні технології як засіб](#)
1. [ефективного впливу на практичну підготовку перекладачів](#) 296
  2. [Забезпечення якості професійної](#)

Рейтинг авторів за кількістю завантажень

1. Діденко, Олександр Васильович 1,100
2. Росток, Марина Львівна 1,083
3. Карташова, Л.А. 973

Позиція: № 2. Кількість завантажень – 1100.

Додаток П.5

Лабораторія технологій професійного навчання
 Інституту професійно-технічної освіти НАПН України
 НДР «Вдосконалення особистісно-розвивальних педагогічних технологій
 у професійно-технічній освіті»
 (державний реєстраційний номер теми: 0113U003045)
 Термін виконання: 01.01.2013 - 31.12.2015 рр..

Статистичні звіти електронної бібліотеки

За всіма ресурсами

> Науковою темою: In-te of Vocational Education
 (2013-2015) ДР № 0113U003045 Improvement personal
 and developmental pedagogical technologies in
 professional- technical education.

Оберіть звіт за

Вкажіть термін звіту

Оберіть вид звіту

Завантаження

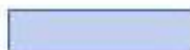
Загальний огляд

173 Ресурсів

18,226 Завантажень

100% Повнотекстові

83% У вільному

доступі

Рейтинг ресурсів за кількістю завантажень

[Комплексна контрольна робота з
 дисципліни «Бухгалтерський
 облік». Професійна підготовка](#)

Рейтинг авторів за кількістю завантажень

1. Ростока, Марина Львівна	4,997
2. Пащенко, Т.М.	4,104
3. Романова, Г.М.	3,505

Позиція: № 1. Кількість завантажень – 4997.

Додаток П.6

**Лабораторія електронних навчальних ресурсів
Інституту професійно-технічної освіти НАПН України
НДР «Проектування інформаційно-освітнього середовища професійно-технічних
навчальних закладів»**

(державний реєстраційний номер теми: 0115U002085)

Термін виконання: 01.01.2015 - 31.12.2017 рр.

Статистичні звіти електронної бібліотеки

[За всіма ресурсами](#)

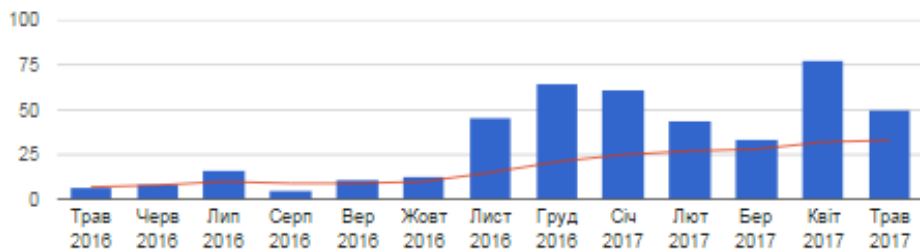
> Науковою темою: In-te of Vocational Education
(2015-2017) ДР № 0115U002085 Vocational schools'
information-educational environ-ment design

Оберіть звіт за

Вкажіть термін звіту

Оберіть вид звіту

Завантаження

Загальний огляд

32 Ресурсів

434 Завантажень

100% Повнотекстові

100% У вільному
доступі

Рейтинг ресурсів за кількістю завантажень

[Вебінар "Організаційно-педагогічні умови створення електронних навчальних ресурсів"](#)

Рейтинг авторів за кількістю завантажень

1. Ростока, Марина Львівна	207
2. Упиренко, Аліна Володимирівна	79

Позиція: № 1. Кількість завантажень – 207.